סנהדרין

עין יעקב

geulaquiz.com

פרק א

א סנהדרין פרק א - [מִשְׁנָה]. סַנְהֶדְרִין גְּדוֹלָה הָיְתָה שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד, וְשֶׁל קְטַנָּה שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. מִנַּיִן לַגְּדוֹלָה, שֶׁהִיא שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״א:ט״ז) ״אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל״, וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁבְעִים. וּמִנַּיִן לַקְּטַנָּה, שֶׁהִיא שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לה) ״וַיִּסָּעוּ הָעָם מֵחֲצֵירוֹת וַיִּחֲנוּ בְּחַצֵרוֹת״, ׳עַד׳ ׳עַד׳ שׁוֹפֶטֶת, וְ׳עַד׳ מַצֶּלֶת, חֲרִי כָּאן עֶשְׂרִים. וּמִנַּיִן לְ׳עַד׳, שֶׁהִיא עֶשְׂרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יד) ״עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת״, יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וּמִנַּיִן לְהָבִיא עוֹד שְׁלֹשָׁה? מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ג:ב׳) ״לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת״, [שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁאֶהְיֶה עִמָּהֶם לְטוֹבָה, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: ״אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת״? לֹא כְּהַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה, הַטָּיָתְךָ לְרָעָה, הַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה, עַל פִּי אֶחָד, הַטָּיָתְךָ לְרָעָה, עַל פִּי שְׁנַיִם, וְאֵין בֵּית־דִּין שָׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, חֲרִי כָּאן עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה].

ב אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: דִּבֵּר תּוֹרָה, אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ד:כ״ב) ״מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם״, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ: דִּינֵי מָמוֹנוֹת לָא בָּעִינָן דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין.

ג א תַּנְיָא: (בראשית מ״ט:י׳) ״לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה״, אֵלּוּ רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁרוֹדִין אֶת יִשְׂרָאֵל בַּשֵּׁבֶט. (שם) ״וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו״, אֵלּוּ בְּנֵי בָנָיו שֶׁל הִלֵּל, שֶׁמְּלַמְּדִין תּוֹרָה בָּרַבִּים.

ד תַּנְיָא: תַּלְמִיד, אַל יוֹרֶה בִּמְקוֹם רַבּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.

ה ב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: אָסוּר לִבְצֹעַ, וְכָל הַבּוֹצֵעַ חֲרִי זֶה חוֹטֵא, וְכָל הַמְבָרֵךְ אֶת הַבּוֹצֵעַ חֲרִי זֶה מְנַאֵץ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: (תהילים י׳:ג׳) ״וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ, נִאֵץ ה׳״. אֶלָּא, יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר! שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים א׳:י״ז) ״כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא״. וְכֵן מֹשֶׁה הָיָה אוֹמֵר: ״יִקֹּב הַדִּין אֶת הָהָר״. אֲבָל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם, וּמֵשִׁים שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ב׳:ו׳) ״תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ, [וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו, בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי, וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן]״. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חֲרֵי שֶׁגָּזַל סְאָה שֶׁל חִטִּים, וּטְחָנָהּ וַאֲפָאָהּ וְהִפְרִישׁ מִמֶּנָּה חַלָּה, כֵּיצַד מְבָרֵךְ? אֵין זֶה מְבָרֵךְ, אֶלָּא מְנַאֵץ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: ״וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ, נִאֵץ ה׳״. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא נֶאֱמַר: ״בֹּצֵעַ״, אֶלָּא כְּנֶגֶד יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״ז:כ״ו) ״וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו: מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ״. וְכָל הַמְבָרֵךְ אֶת יְהוּדָה, חֲרֵי זֶה מְנַאֵץ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר: ״וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ, נִאֵץ ה׳״. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: מִצְוָה לִבְצֹעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ח׳:ט״ז) ״אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם״, וַהֲלֹא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִשְׁפָּט אֵין שָׁלוֹם, וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁלוֹם אֵין מִשְׁפָּט! אֶלָּא, אֵיזֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלוֹם? זֶה בְּצִוּעַ. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: זֶה בְּצִוּעַ. (שמואל ב ח׳:ט״ו) ״וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה״, וַהֲלֹא כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִשְׁפָּט אֵין צְדָקָה, וּצְדָקָה אֵין מִשְׁפָּט! אֶלָּא, אֵיזֶהוּ מִשְׁפָּט שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צְדָקָה? זֶה אוֹמֵר זֶה בְּצִוּעַ, אַתָּה לְתַנָּא קַמָּא. דָּן אֶת הַדִּין, זְכֵה אֶת הַזַּכַּאי וְחַיֵּב אֶת הַחַיָּב, וְרָאֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב עָנְיִ מָמוֹן, וְשִׁלֵּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, זֶה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה, מִשְׁפָּט לָזֶה וּצְדָקָה לָזֶה. מִשְׁפָּט לָזֶה, שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ מָמוֹן, וּצְדָקָה לָזֶה, שֶׁשִּׁלֵּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: ״וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ״, מִשְׁפָּט לָזֶה, שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ אֶת מָמוֹנוֹ, וּצְדָקָה לָזֶה, שֶׁשִּׁלֵּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי: הַאי, ״לְכָל עַמּוֹ״? ׳לְעֲנִיִּים׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא, [רַבִּי אוֹמֵר]: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שִׁלֵּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, זֶהוּ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה, מִשְׁפָּט לָזֶה וּצְדָקָה לָזֶה, מִשְׁפָּט לָזֶה, שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ מָמוֹנוֹ, וּצְדָקָה לָזֶה, שֶׁהִצִּיל גְּזֵלָה מִתַּחַת יָדוֹ. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאִי, דְּאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילָאִי: לֹא נֶאֱמַר מִקְרָא זֶה אֶלָּא כְּנֶגֶד מַעֲשֵׂה הָעֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ל״ב:ה׳) ״וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו״, מָה רָאָה? אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: רָאָה חוּר שֶׁזָּבוּחַ לְפָנָיו, אָמַר: אִי לָא שָׁמְעָנָא לְהוּ הַשְׁתָּא, עָבְדוּ לִי כִּדְעָבְדוּ בְּחוּר, וּמִיקַּיֵּם בִּי (איכה ב׳:כ׳) ״אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ ה׳ כֹּהֵן וְנָבִיא״, וְלָא הַוְיָא לְהוּ תַּקָּנְתָּא לְעוֹלָם. מוּטָב דְּלִיעְבְּדוּ לְעֶגְלָא, אֶפְשָׁר הַוְיָא לְהוּ תַּקָּנְתָּא בִּתְשׁוּבָה.

ו ג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לַדִּין, עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: ׳צְאוּ וּבְצָעוּ׳. מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם, וְאַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אִי אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: ׳צְאוּ וּבְצָעוּ׳. שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי יז) ״פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן, וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ״, קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּלַּע הָרִיב, אַתָּה יָכוֹל לְנָטְשׁוֹ, מִשֶּׁנִּתְגַּלַּע הָרִיב, אִי אַתָּה יָכוֹל לְנָטְשׁוֹ. וְרִישׁ לָקִישׁ אָמַר: שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, אֶחָד רַךְ וְאֶחָד קָשֶׁה, עַד שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם, אוֹ מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְאִי אַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אַתָּה רַשַּׁאי לוֹמַר לָהֶם: ״אֵין אֲנִי נִזְקָק לָכֶם״, שֶׁמָּא נִתְחַיֵּב חָזָק וְנִמְצָא חָזָק רוֹדְפוֹ. מִשֶּׁתִּשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם וְאַתָּה יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה, אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר לָהֶן: ״אֵינִי נִזְקָק לָכֶם״, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים א) ״לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ״. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: מִנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְרָאָה זְכוּת לָעָנִי וְחוֹבָה לָעָשִׁיר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִשְׁתֹּק? שֶׁנֶּאֱמַר: ״לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ״, (רבי חנין אומר) [וְאָמַר רַבִּי חֲנִין]: לֹא תַּכְנִיס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ. וְיִהְיוּ עֵדִים יוֹדְעִים אֶת מִי הֵם מְעִידִים, וְלִפְנֵי מִי הֵם מְעִידִים, וּמִי עָתִיד לְפָרַע מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יט) ״וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב, לִפְנֵי ה׳״. וְיִהְיוּ הַדַּיָּנִים יוֹדְעִים אֶת מִי הֵם דָּנִים, וְלִפְנֵי מִי הֵם דָּנִים, וּמִי עָתִיד לְפָרַע

מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים פ״ב:א׳) ״אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל, בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט״. וְכֵן בִּיהוֹשָׁפָט הוּא אוֹמֵר: (דברי הימים ב י״ט:ו׳) ״וַיֹּאמֶר אֶל הַשֹּׁפְטִים: רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים, כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ, כִּי (אם) לַה׳״. שֶׁמָּא יֹאמַר הַדַּיָּן: מַה לִּי בַּצַּעַר הַזֶּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״וְעִמָּכֶם בִּדְבַר מִשְׁפָּט״, אֵין לוֹ לַדַּיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת.

ז ד אָמַר רַב הַמְנוּנָא: אֵין תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם נִדּוֹן, אֶלָּא עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ז:י״ד) ״פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן״.

ח ה אָמַר רַב הוּנָא: הַאי תִּיגְרָא, דַּמְיָא לְצִנּוֹרָא דְּבִדְקָא דְּמַיָּא, כֵּיוָן דְּרָוַח, רָוַח. אַבַּיֵי קְשִׁישָׁא אָמַר: דָּמֵי לְגוּדָּא דְּגַמְלָא, כֵּיוָן דְּקָם, קָם. הַהוּא דַּהֲוָה קָאָמַר וְאָזִיל: טוּבְיֵהּ דְּשָׁמַע וְאָדִישׁ, חַלְפוּהָ בִּישְׁתָּא מֵאָה. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: ״פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן״, רֵישׁ מְאָה דִּינֵי. הַהוּא דַּהֲוָה קָאָמַר וְאָזִיל: אַתַּרְתֵּי תִּלַּת גַּנְבָא, לָא מִיקְטַל. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (עמוס ב׳:ו׳) ״כֹּה אָמַר ה׳: עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ״. הַהוּא דַּהֲוָה קָאָמַר וְאָזִיל: שֵׁב בֵּירֵי לְשַׁלְמָנָא, וְחַד לְעוֹבֵד בִּישׁ. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (משלי כ״ד:ט״ז) ״כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם״. (״ורשע יפול באחת״.) הַהוּא דַּהֲוָה קָאָמַר: (ואזיל ד) [דְּאָזִיל] מִבֵּי דִּינָא שַׁקְלוּ גְּלִימֵיהּ, לִיזְמַר [וַזֶּמֶר] וְלִיזִיל בְּאוֹרְחָא. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (שמות י״ח:כ״ג) ״וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה עַל מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם״. הַהוּא דַּהֲוָה קָאָמַר וְאָזִיל: הִיא נַיְמָא וְדִיקוּלָא שַׁפִּיל. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (קהלת י׳:י״ח) ״בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְקֶרֶה״ וְגוֹ׳. הַהוּא דַּהֲוָה קָאָמַר וְאָזִיל: גַּבְרָא דְּרָחִיצְנָא עֲלֵיהּ, אַדְּיֵהּ לִגְזִיזֵיהּ וְקָם. אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קְרָא כְּתִיב: (תהילים מ״א:י׳) ״גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בָּטַחְתִּי בוֹ, אוֹכֵל לַחְמִי, הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב״.

ט ו הַהוּא דַּהֲוָה קָאָמַר וְאָזִיל: כִּי רַחֵימְתִּין הֲוָה עָזִינָא, אַפּוּתְיָא דְּסַפְסִירָא שָׁכְבִין, הַשְׁתָּא דְּלָא עָזִינָא רַחֵימְתִּין, פּוּרְיָא בַּר שִׁיתִּין גַּרְמִידֵי לָא סָגֵי לָן. אָמַר רַב הוּנָא: קְרָאֵי כְּתִיבִי, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: (שמות כ״ה:כ״ב) ״וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת״, וְתַנְיָא: אָרוֹן תִּשְׁעָה, וְכַפֹּרֶת טֶפַח, חֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה, וּכְתִיב: (מלכים א ו׳:ב׳) ״וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה׳. שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ״, וְלִבְסוֹף כְּתִיב: (ישעיהו ס״ו:א׳) ״כֹּה אָמַר ה׳: הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי״ וְגוֹ׳.

י מַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי ״לֹא תָגוּרוּ״, לִישָׁנָא דִּכְנוּשֵׁי הוּא? אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר קְרָא: (דברים כ״ח:ל״ט) ״יְיַיִן לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תֶאֱגֹר״. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, מֵהָכָא: (משלי ו׳:ח׳) ״תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ, אָגְרָה בַקָּצִיר מַאֲכָלָהּ״. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר, מֵהָכָא: (שם י) ״אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל״.

יא ז אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, מַשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים פ״ב:א׳) ״אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל, בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט״, וְכָל [דַּיָּן] שֶׁאֵינוֹ דָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, גּוֹרֵם לַשְׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יב) ״מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאֲנָקַת אֶבְיוֹנִים, עַתָּה אָקוּם, יֹאמַר ה׳״. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל דַּיָּן שֶׁנּוֹטֵל (ממון) מִזֶּה וְנוֹתֵן לָזֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (גובה) [נוֹטֵל] מִמֶּנּוּ נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ב:כ״ב-כ״ג) ״אַל תִּגְזָל דָּל כִּי דַל הוּא, [וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר] כִּי ה׳ יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ״. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: לְעוֹלָם יִרְאֶה דַּיָּן עַצְמוֹ, כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ בֵּין יַרְכוֹתָיו, וְגֵיהִנֹּם פְּתוּחַ לוֹ מִתַּחְתָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ג׳:ז׳-ח׳) ״הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ [מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּם אֲחָזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה, אִישׁ חַרְבּוֹ עַל יְרֵכוֹ] מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת״, מִפַּחְדָּהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם שֶׁדּוֹמָה לְלַיְלָה. דָּרַשׁ רַבִּי יֹאשִׁיָּה, וְאִי תֵּימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו כ״א:י״ב) ״בֵּית דָּוִד, כֹּה אָמַר ה׳: דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט, וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עוֹשְׁקוֹ״, וְכִי בַּבֹּקֶר דָּנִין וְכָל הַיּוֹם אֵין דָּנִין? אֶלָּא, אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר כַּבֹּקֶר, אֱמָרֵהוּ, וְאִם לָאו, אַל תֹּאמְרֵהוּ. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מֵהָכָא: (משלי ז׳:ד׳) ״אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ״, אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר, כַּאֲחוֹתְךָ שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְךָ, אֱמָרֵהוּ. וְאִם לָאו, אַל תֹּאמְרֵהוּ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין בַּדִּין, קוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּאר כֻּלָּן. פְּשִׁיטָא? ! לֹא צְרִיכָא אֶלָּא לְתַלְמִיד הַיּוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ.

יב ח רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה אַתֵּי דִּינָא לְקַמֵּיהּ, מַכְנִיף וּמַיְתֵי עֲשָׂרָה רַבָּנָן מִבֵּי רַב, אָמַר: כִּי הֵיכִי דְּלִימְטֵיהּ שִׁיבָּא מִכְּשׁוּרָא. רַב אַשִׁי, כִּי הֲוָה אַתֵּי טְרֵיפְתָּא לְקַמֵּיהּ, מַכְנִיף וּמַיְתֵי לְהוּ לְכוּלְּהוּ טַבְחֵי דְּמָתָא מְחַסְיָא, אָמַר: כִּי הֵיכִי דְּלִימְטֵיהּ שִׁיבָּא מִכְּשׁוּרָא. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר כֹּהֵן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ט:ד׳) ״מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ, וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יֶהֶרְסֶנָּה״, אִם דַּיָּן דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִכְלוּם, ״יַעֲמִיד אָרֶץ״, וְאִם דּוֹמֶה לְכֹהֵן, שֶׁמְּחַזֵּר בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, ״יֶהֶרְסֶנָּה״. דְּבֵי נְשִׂיאָה אוּקְמֵי דִּינָא דְּלָא הֲוָה גָּמִיר. אָמְרוּ לֵיהּ לִיהוּדָה בַּר נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמַנֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ: קוּם עֲלֵיהּ בְּאָמוֹרָא, קָם גָּחִין עֲלֵיהּ, וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידִי. פָּתַח וְאָמַר: (חבקוק ב׳:י״ט) ״הוֹי אוֹמֵר לָעֵץ: הָקִיצָה, עוּרִי לְאֶבֶן דּוּמָם, הוּא יוֹרֶה, הִנֵּה הוּא תָּפוּשׂ זָהָב וְכֶסֶף, וְכָל רוּחַ אֵין בְּקִרְבּוֹ״, וְעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפָרַע מִמַּעֲמִידָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וַה׳ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ, הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ״.

יג ט אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמַּעֲמִיד דַּיָּן עַל הַצִּבּוּר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, כְּאִלּוּ נוֹטֵעַ אֲשֵׁרָה [בְּיִשְׂרָאֵל], שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט״ז:י״ח) ״שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ״, וְסָמִיךְ לֵיהּ: ״לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ״. אָמַר רַב אַשִׁי: וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם, כְּאִלּוּ נְטָעוֹ אֵצֶל מִזְבַּח ה׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״אֵצֶל מִזְבַּח ה׳

אֱלֹהֶיךָ״. כְּתִיב: (שמות כ׳:כ׳) ״לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב״, אֱלֹהֵי כֶּסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב הוּא דְּלָא עַבְדֵי, הָא דְּעֵץ וָאֶבֶן שָׁרֵי? אָמַר רַב אַשֵׁי: אֱלוֹהַּ הַבָּא בִּשְׁבִיל כֶּסֶף, וְאֵלוֹהַּ הַבָּא בִּשְׁבִיל זָהָב. רַב, כִּי הֲוָה אַתֵּי לְבֵי דִּינָא, אָמַר הָכִי: בִּרְעוּת נַפְשָׁאי לִקְטָלָא נָפִיק, וּצְבִי בֵּיתֵיהּ לֵית הוּא עָבִיד, וְרֵיקָן לְבֵיתֵיהּ עַיִל, הַלְוַאי שֶׁתְּהֵא בִּיאָה כִּיצִיאָה. כִּי הֲוָה חָזֵי אַמְבּוּהָא דְּסַפְרֵי אַבַּתְרֵיהּ, אָמַר: (איוב כ׳:ז׳) ״אִם יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שְׂיאוֹ וְגוֹ׳, כְּגֵלְלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד״ וְגוֹ׳. מַר זוּטְרָא חֲסִידָא, כִּי הֲווּ מְכַתְּפֵי לֵיהּ בְּשַׁבְּתָא דְּרִיגְלָא, אָמַר הָכִי: (משלי כ״ז:כ״ד) ״כִּי לֹא לְעוֹלָם חֹסֶן, וְאִם נֵזֶר לְדוֹר וָדוֹר״.

יד י דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא: מְנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן: וֶהוּ מְתוּנִין בַּדִּין, דִּכְתִיב: (שמות כ׳:כ״ג) ״וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת״, וְסָמִיךְ לֵיהּ: (שם כא) ״וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים״. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יַפְסִיעַ עַל רֹאשֵׁי עַם קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת״, וְסָמִיךְ לֵיהּ: ״וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים״. ׳אֲשֶׁר תְּשִׂים׳, ׳אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה וְאִיתֵּימָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: אִלּוּ כְּלֵי הַדַּיָּנִים. (כי הא דְּ)רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה נָפִיק לְדִינָא, אָמַר הָכִי: אַפִּיקוּ לִי מָאנֵי חֲנוּתָאֵי, וּמַאי נִינְהוּ? (חוטרי) [מַקֵּל], וְסַנְדָּלַי, שִׁפּוּרֵי, וּרְצוּעַי.

טו יא ״וְאַצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִיא״ (דברים א), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּנֶגֶד מַקֵּל וּרְצוּעָה תְּהֵא זָרִיז. (שם) ״שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם, וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק״, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אַזְהָרָה (לדיין) [לְבֵית־דִּין], שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַּעַל־דִּין קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל־דִּין חֲבֵרוֹ, וְאַזְהָרָה לְבַעַל־דִּין, שֶׁלֹּא יְטָעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל־דִּין חֲבֵרוֹ, קְרֵי בֵּיהּ נַמִּי, ״שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם״. רַב כַּהֲנָא אָמַר, מֵהָכָא: (שמות כג) ״מִלְּא תִשָּׂא״, ״לֹא תַשִּׂיא״. (דברים א) ״וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק״, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: צַדֵּק אֶת הַדִּין, (בלבך) [וְאַחַר כָּךְ] חַתְּכֵהוּ. (שם) ״בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ״, אָמַר רַב יְהוּדָה: אֲפִלּוּ בֵּין בַּיִת לָעֲלִיָּה, ׳וּבֵין גֵּרוֹ׳, אָמַר רַב יְהוּדָה: אֲפִלּוּ בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם. (דברים א) ״לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט״, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא תַּכִּירֵהוּ, רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] אוֹמֵר: לֹא תְּנַכְּרֵהוּ. אוּשְׁפִּיזְכְּנֵיהּ דְּרַב אָתָא לְקַמֵּיהּ לְדִינָא, אָמַר לֵיהּ: לָאו אוּשְׁפִּיזְכְּנֵי אַתְּ? אָמַר לֵיהּ: אִין. אָמַר לֵיהּ: דִּינָא אִית לִי. אָמַר לֵיהּ: פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא. אָמַר לֵיהּ לְרַב כַּהֲנָא: פּוֹק דַּיְנֵיהּ, חֲזֵייֵיהּ דַּהֲוָה [קָא] גָּאִיס [בֵּיהּ]. אָמַר לֵיהּ: אִי צַיְתַת, צַיְתַת, וְאִי לָא מַפֵּיקְנָא לָךְ רַב מֵאוּנָךְ. (דברים א) ״כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן״, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: שֶׁיְּהֵא חָבִיב עָלֶיךָ דִּין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה מָנֶה. לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵימָא לְעִיוּנֵי בֵּיהּ וּמִיפְסְקֵיהּ, פְּשִׁיטָא! אֶלָּא לְאַקְדּוּמֵיהּ. (שם) ״לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ״, (אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אַל תַּכְנִיס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ.) (שם) ״כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא״, אָמַר רַב חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֹא דַּיָּן לָרִשָּׁעִים שֶׁנּוֹטְלִים מִזֶּה מָמוֹן וְנוֹתְנִים לָזֶה שֶׁלֹּא כַּדִּין, אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי לְהַחֲזִיר מָמוֹן לִבְעָלָיו. (שם) ״וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקָּשֶׁה מִכֶּם״, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא וְאִי תֵּימָא רַבִּי יֹאשִׁיָּה: עַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כז) ״וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה׳״. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק: מִי כְּתִיב: ״וְאַשְׁמִיעֲכֶם״? (דברים א) ״וּשְׁמַעְתִּיו״ כְּתִיב! אִי גְּמִירְנָא גְּמִירְנָא, וְאִי לָא, אֲזִילְנָא וְגָמִירְנָא, אֶלָּא כִּדְתַנְיָא: רְאוּיָה פָּרָשַׁת נְחָלוֹת שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֶלָּא שֶׁזָּכוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד וְנִכְתְּבָה עַל יָדָן. וּרְאוּיָה הָיְתָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ שֶׁתִּכָּתֵב עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֶלָּא שֶׁנִּתְחַיֵּב מְקוֹשֵׁשׁ וְנִכְתְּבָה עַל יָדוֹ, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁמְּגַלְגְּלִין חוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב, וּזְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי. כְּתִיב: (שם) ״וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִיא״, וּכְתִיב: (שם) ״וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִיא״, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי שִׁמְלָאי: אַזְהָרָה לַצַּבּוּר שֶׁתְּהֵא אֵימַת דַּיָּן עֲלֵיהֶם, וְאַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁיְּסַבֵּל אֶת הַצִּבּוּר. עַד כַּמָּה? אָמַר רַבִּי חֲנִין וְאִי תֵּימָא רַבִּי שַׁבְּתַאי: (במדבר יא) ״כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֶּנֶק״.

טז יב כְּתִיב: (דברים ל״א:כ״ג) ״כִּי אַתָּה תָּבוֹא״, וּכְתִיב: (שם) ״כִּי אַתָּה תָּבִיא״, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ: אַתָּה וְהַזְּקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר עִמָּהֶם. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: טֹל מַקֵּל וְהַךְ עַל קַרְקַדָּם, דַּבָּר אֶחָד לַדּוֹר וְאֵין שְׁנֵי דַּבָּרִים לַדּוֹר. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: (דברי הימים א כ״ח:ב׳) ״וַיָּקָם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וַיֹּאמֶר: שִׁמְעוּנִי אַחַי וְעַמִּי״, אִם ׳אַחַי׳ לָמָּה ׳עַמִּי׳? וְאִם ׳עַמִּי׳ לָמָּה ׳אַחַי׳? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִין לִי, אַחַי אַתֶּם, וְאִם לָאו, עַמִּי אַתֶּם, וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקְלוֹת!

יז תָּנָן, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָא שְׁלִישֵׁי אֶלָּא לְהַחֲמִיר עָלָיו וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אִם כֵּן עָנַשׁ הַכָּתוּב (לנטפל) [אֶת הַנִּטְפָּל] לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, כְּעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּשַּׁלֵּם שָׁכָר אֶת הַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה, כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה.

יח מִשְׁנָה. עִבּוּר הַשָּׁנָה בִּשְׁלֹשָׁה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מַתְחִילִין, וּבַחֲמִשָּׁה נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין, וְגוֹמְרִים בְּשִׁבְעָה. גְּמָרָא. תַּנְיָא שְׁלֹשָׁה, חֲמִשָּׁה, וְשִׁבְעָה, כְּנֶגֶד מִי? פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי וְחַד דְּעִמֵּיהּ, וּמַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, וְאָמְרֵי לָהּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי וְחַד דְּעִמֵּיהּ, וּמַנִּי? רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחְמָנִי, חַד אָמַר: כְּנֶגֶד בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, וְחַד אָמַר: שְׁלֹשָׁה, כְּנֶגֶד שׁוֹמְרֵי הַסַּף, חֲמִשָּׁה, מֵרוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, שִׁבְעָה, רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. [תָּנֵי רַב יוֹסֵף: הַנֵּי ג׳, ה׳ וז׳. שְׁלֹשָׁה, כְּנֶגֶד שׁוֹמְרֵי הַסַּף. חֲמִשָּׁה, מֵרוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. שִׁבְעָה, רוֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ]. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: עַד הָאִידָּנָא מַאי טַעְמָא לָא פָּרִישׁ לָן מַר הָכִי? אָמַר לֵיהּ: לָא הֲוָה יָדַעְנָא דִּצְרִיכִיתוּ, מִי בָּעִיתוּ מִנָּאי מִלְּתָא וְלָא אֲמָרִי לְכוּ?

יט יג תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא בִּמְזֻמָּנִים לָהּ. מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאָמַר: הַשְׁכִּימוּ לִי שִׁבְעָה לָעֲלִיָּה, הִשְׁכִּים וּמָצָא שְׁמוֹנָה, אָמַר: מִי הוּא שֶׁעָלָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, יֵרֵד! עָמַד שְׁמוּאֵל הַקָּטָן וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁעָלִיתִי שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְלֹא לְעַבֵּר הַשָּׁנָה עָלִיתִי, אֶלָּא לִלְמֹד הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה הֲצָרְכְתִּי. אָמַר

לוֹ: שֵׁב בְּנִי, שֵׁב! רְאוּיוֹת כָּל הַשָּׁנִים כֻּלָּן לְהִתְעַבֵּר עַל יָדְךָ, אֶלָּא אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא בְּמְזֻמָּנִים לָהּ. וְלָא שְׁמוּאֵל הַקָּטָן הָוָה, אֶלָּא אִינִישׁ אַחֲרִינָא, וּמֻחֲמַת כִּיסּוּפָא הוּא דְּעָבַד. כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי וְקָא דָּרִישׁ, וְהֵרִיחַ רֵיחַ שׁוּם, אָמַר: מִי שֶׁאָכַל שׁוּם יֵצֵא! עָמַד רַבִּי חִיָּא וְיָצָא, עָמְדוּ כֻּלָּן וְיָצְאוּ. בַּשַּׁחַר, מְצָאוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי לְרַבִּי חִיָּא, אָמַר לוֹ: אַתָּה הוּא שֶׁצִּעַרְתָּ לְאַבָּא? אָמַר: חַסְוָשָׁלוֹם, לֹא תְּהֵא כָּזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל. וְרַבִּי חִיָּא, מֵהֵיכָא גָּמִיר לָהּ? מֵרַבִּי מֵאִיר. דְּתַנְיָא, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאתָ לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, אֶחָד מִכֶּם קִדְּשַׁנִי בְּבִיאָה. עָמַד רַבִּי מֵאִיר וְכָתַב לָהּ גֵּט כְּרִיתוּת וְנָתַן לָהּ, עָמְדוּ, כָּתְבוּ כֻּלָּם וְנָתְנוּ לָהּ. וְרַבִּי מֵאִיר מֵהֵיכָא גָּמִיר לָהּ? מִשְׁמוּאֵל הַקָּטָן. וּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן מֵהֵיכָא גָּמִיר לֵיהּ? מִשְּׁכֵנְיָה בֶּן יְחִיאֵל, דִּכְתִיב: (עזרא י׳:ב׳) ״וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶּן יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵילָם, וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא: אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵּאלֹהֵינוּ וַנּוֹשֵׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ, וְעַתָּה יֵשׁ מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל זֹאת״. וּשְׁכַנְיָה בֶּן יְחִיאֵל מֵהֵיכָא גָּמַר לָהּ? מִיהוֹשֻׁעַ, דִּכְתִיב: (יהושע ז׳:י׳-י״א) ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל יְהוֹשֻׁעַ: קוּם לָךְ, לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ, חָטָא יִשְׂרָאֵל״. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי חָטָא? אָמַר לוֹ: וְכִי דִּילָטוּר אֲנִי? לְךָ הַטֵּל גּוֹרָלוֹת. וְאִי בָּעִית אֵימָא: מִמִּשָּׁה, דִּכְתִיב: (שמות ט״ז:כ״ח) ״עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם״.

כ יד תָּנוּ רַבָּנָן: מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים, חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וְאַף עַל פִּי כֵן הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּבַת־קוֹל. פַּעַם אַחַת הָיוּ מְסַבִּין בַּעֲלַיַּת בֵּית גּוּרְיָא בִּירִיחוֹ, וְנָתְנָה עֲלֵיהֶם בַּת־קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם: יֵשׁ כָּאן אֶחָד שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכַּאי לְכָךְ. נָתְנוּ חֲכָמִים אֶת עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַזָּקֵן. וּכְשֶׁמֵּת, אָמְרוּ עָלָיו: ״הֵי חָסִיד, הֵי עָנָו, תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא״. שׁוּב פַּעַם אַחַת, הָיוּ מְסַבִּין בַּעֲלַיָּה בִּיבְנֶה, וְנָתְנָה עֲלֵיהֶם בַּת־קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם: יֵשׁ כָּאן אֶחָד, שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו שְׁכִינָה, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכַּאי לְכָךְ. נָתְנוּ חֲכָמִים אֶת עֵינֵיהֶם בִּשְׁמוּאֵל הַקָּטָן. וּכְשֶׁמֵּת, אָמְרוּ עָלָיו: ״הֵי חָסִיד, הֵי עָנָו, תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל״. אַף הוּא אָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: שִׂמְעוֹן וְיִשְׁמָעֵאל, לְחַרְבָּא, וְחַבְרוֹהִי, לִקְטָלָא, וּשְׁאָר עַמָּא, לְבִיזָּא, וְעָקָן סַגִּיאָן עֲתִידִין לְמֵיתֵי עַל עָלְמָא. וְעַל יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בְּקִשּׁוּ לוֹמַר כֵּן, אֶלָּא שְׁנִטְרְפָה שָׁעָה, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין עַל הֲרוּגֵי מַלְכוּת.

כא תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה בִּשְׁנֵי רָעָבוֹן. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: (מלכים ב ד׳:מ״ב) ״וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה, וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעֹרִים״ וְגוֹ׳. וְאֵין לְךָ קַלָּה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַשֵּׁל פֵּרוֹתֶיהָ יוֹתֵר מִבַּעַל שָׁלִשָׁה, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא בִּכְּרָה אֶלָּא מִין אֶחָד. שֶׁמָּא תֹּאמַר: חִטִּים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳שְׂעוֹרִים׳. שֶׁמָּא תֹּאמַר: לִפְנֵי הָעֹמֶר? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ״, אַחַר הָעֹמֶר הָיָה. אֱמֹר מֵעַתָּה: רְאוּיָה הָיְתָה אוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁתִּתְעַבֵּר, וּמִפְּנֵי מָה לֹא עִבְּרָהּ אֱלִישָׁע? שֶׁשְּׁנַת בַּצֹּרֶת הָיְתָה, וְהָיוּ הַכֹּל רָצִין לְבֵית הַגְּרָנוֹת.

כב [תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, [וְאִם עִבְּרוּהָ, אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת]. אֲבָל מִפְּנֵי הַדְּחָק, מְעַבְּרִין אוֹתָהּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִיָּד, וְאַף עַל פִּי כֵן], אֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא אֲדָר. אֵינִי? וְהָא שָׁלְחוּ לֵיהּ לְרָבָא: זוּג בָּא מֵרָקַת, וּתְפָשׁוֹ נָשִׁר, וּבְיָדָם דְּבָרִים הַנַּעֲשֶׂה בְּלוּז, וּמַאי נִיהוּ? תִּכְלֶת, בִּזְכוּת הָרַחֲמִים וּבִזְכוּתָם יָצְאוּ בְּשָׁלוֹם, וַעֲמוּסֵי יֵרֵכִי נַחְשׁוֹן בְּקִשּׁוּ לִקְבַּע נָצִיב אֶחָד, וְלֹא הִנִּיחָן אֲדוֹמִי הַלָּז, אֲבָל בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת נֶאֶסְפוּ וְקָבְעוּ לֵיהּ נָצִיב אֶחָד בַּיֶּרַח שֶׁמֵּת בּוֹ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. חִשּׁוּבֵי מְחַשְּׁבֵי, גִּלּוּיֵי לָא מְגַלּוּ. מַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי ׳נָצִיב׳, לִישָׁנָא דְּיַרְחָא הוּא? שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ד׳:ז׳) ״וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים עָשָׂר נְצָבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְכִלְכְּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת בֵּיתוֹ חֹדֶשׁ בַּשָּׁנָה״. וְהָכְתִיב: (שם) ״וּנְצִיב אֶחָד אֲשֶׁר בָּאָרֶץ״, רַב יְהוּדָה וְרַב נָחְמָן, חַד אָמַר: אֶחָד מְמֻנֶּה עַל כֻּלָּם, וְחַד אָמַר: כְּנֶגֶד חֹדֶשׁ הָעִבּוּר.

כג תָּנוּ רַבָּנָן: אֵין מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטַּמְאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מְעַבְּרִין. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁעִבֵּר אֶת הַשָּׁנָה מִפְּנֵי הַטַּמְאָה, וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, דִּכְתִיב: (דה״ב ל) ״כִּי מַרְבִּית הָעָם רַבַּת מֵאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה, יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן לֹא הִטָּהָרוּ, כִּי אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח בְּלֹא כַּכָּתוּב, כִּי הִתְפַּלֵּל יְחִזְקִיָּהוּ עֲלֵיהֶם לֵאמֹר: ה׳ הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד״. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם מִפְּנֵי הַטַּמְאָה עִבְּרוּהָ, אֶלָּא מִפְּנֵי מָה בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ? שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶלָּא אֲדָר, וְהוּא עִבֵּר נִיסָן בְּנִיסָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי שֶׁהִשִּׂיאָן אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.

כד טו אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: מִיסְמַךְ סָבֵי בִּשְׁלֹשָׁה, מְנָא לָן? אֵילֵימָא מִדִּכְתִיב: (במדבר כ״ז:כ״ג) ״וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו״, (מכדי משה יחיד הוה,) אִי הָכִי, תִּסְגֵּי בְּחַד! וְכִי תֵּימָא: מֹשֶׁה בִּמְקוֹם שִׁבְעִים וְחַד קָאֵי, אִי הָכִי, לִיבָּעֵי שִׁבְעִים וְחַד! קַשְׁיָא. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: בְּיָדָא מַמָּשׁ סָמְכִינַן לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: סָמְכִינַן לֵיהּ בִּשְׁמָא, קָרוּ לֵיהּ ׳רַבִּי׳, וְיָהֲבִי לֵיהּ רְשׁוּתָא לְמֵירַן דִּינֵי קְנָסוֹת. וְחַד, לָא סָמִיךְ? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: בְּרַם, זָכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לַטּוֹב, וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא שְׁמוֹ, שֶׁאִלְמְלֵא הוּא, נִשְׁתַּכְּחוּ דִּינֵי קְנָסוֹת [מִיִּשְׂרָאֵל]. נִשְׁתַּכְּחוּ, נִגְרוֹסִינְהוּ?! אֶלָּא, בָּטְלוּ דִּינֵי קְנָסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַסּוֹמֵךְ, יֵהָרֵג, וְכָל הַנִּסְמָךְ, יֵהָרֵג, וְעִיר שֶׁסּוֹמְכִין בָּהּ, תֵּחָרֵב, וּתְחוּמִין שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶם, יֵעָקְרוּ. מָה עָשָׂה רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא? הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים, [וּבֵין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת גְּדוֹלוֹת], וּבֵין שְׁנֵי תְּחוּמֵי שַׁבָּת, בֵּין אוּשָׁא לִשְׁפַרְעָם, וְסָמַךְ שָׁם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים, וְאִלּוּ הֵן: רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ. רַב אַוְיָא מוֹסִיף: אַף רַבִּי נְחֶמְיָה. כֵּיוָן שֶׁהִכִּירוּ אוֹיְבִים בָּהֶם, (בָּאוּ לְהָרְגָם.) אָמַר לָהֶם: בָּנַי רוּצוּ! אָמְרוּ לוֹ: רַבִּי, מַה תְּהֵא עָלֶיךָ? אָמַר לָהֶם: הֲרֵינִי מֻטָּל לִפְנֵיהֶם כְּאֻבָּן שֶׁאֵין לָהּ הוֹפְכִים. אָמְרוּ: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד

שֶׁנַּעֲצוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לוּנְבִיאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל, וַעֲשָׂאוּהוּ כְּכָבָרָה. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, אַחֲרִינֵי הֲווּ בַּהֲדֵיהּ, וְהַאי דְּלָא חָשִׁיב לְהוּ, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא. וְרַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא סְמָכוֹ? וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הָאוֹמֵר עַל רַבִּי מֵאִיר, שֶׁלֹּא סְמָכוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה. סְמָכֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא וְלָא קְבְּלוּ, (דאכתי הוה יניק,) סְמָכֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא וְקִבְּלוּ.

כה טז רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, הֲוָה קָא מִשְׁתַּקֵּיד רַבִּי יוֹחָנָן לְמִסְמְכִינְהוּ, לָא הֲוָה מִסְתַּיְיעָא מִלְּתָא, הֲוָה קָא מִצְטַעַר טוּבָא. אָמְרוּ לֵיהּ: לָא נִצְטַעֵר מַר, דַּאֲנָן, מִדְּבֵית עֲלִי קָאַתְינָן, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין נִסְמָכִים לְבֵית עֲלִי? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ב׳:ל״ב) ״וְלֹא יִהְיֶה זָקֵן בְּבֵיתְךָ כָּל הַיָּמִים״, מַאי ׳זָקֵן׳? אִילֵימָא זָקֵן מַמָּשׁ, וְהָכְתִיב: (שם) ״וְכָל מַרְבִית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים״? אֶלָּא סְמִיכָה.

כו יז רַבִּי זֵירָא הֲוָה מִיטַּמֵּר מִלְּמִסְמְכֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם הֱוֵי קָבֵל וְקַיָּם. כֵּינָן דְּשָׁמְעָהּ לְהָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין אָדָם עוֹלֶה לְגַדְלָה, אֶלָּא אִם כֵּן מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, אֲמַצֵי לֵיהּ אַנַפְשֵׁיהּ. כִּי סָמְכוּהּ לְרַבִּי זֵירָא, שָׁרוּ לֵיהּ הָכִי: [לֹא כְּחַל, וְלֹא שְׂרָק, וְלֹא פְּרִכּוּס, וְיַעֲלַת חֵן. כִּי סָמְכוּהוּ לְרַבִּי אַמִּי וּלְרַבִּי אַסִי, שָׁרוּ לְהוּ הָכִי: כָּל מִן דִּין, כָּל מִן דִּין, סְמוֹכוּ לָנָא. לֹא תִּסְמְכוּ לָנָא, לֹא מְסַרְמִיטִין וְלֹא מְסַרְמִיסִין, וְאַמְרֵי לָהּ: לֹא מְחַמְּיסִין וְלֹא מְטוּרְמִיסִין. רַבִּי אַבָּהוּ, כִּי הֲוָה אַתְּיָא מִפְּתִיבְתָּא לְבֵי קִיסָר, נָפְקֵי מַטְרוֹנַיְיתָא דְּבֵי קִיסָר וּמְשַׁרְיָין לֵיהּ: רַבָּה דְּעַמֵּיהּ, מְרַבְּרָנָא דְּאוּמְּתֵיהּ, בּוֹצִינָא דִּנְהוֹרָא], בְּרִיךְ מַתְיָךְ לְשָׁלֹם. (כִּדְאֵיתָא לְעֵיל בִּכְתֻבּוֹת פֶּרֶק שֵׁנִי.)

כז יח תָּנוּ רַבָּנָן: ״וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה״. (במדבר י״א:כ״ו) יֵשׁ אוֹמְרִים: בַּקַּלְפִּי נִשְׁתַּיְּרוּ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: (שם) ״אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל״, אָמַר מֹשֶׁה: כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה? אֶבְרֹר שִׁשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, נִמְצְאוּ שְׁנַיִם יְתֵרִים. אֶבְרֹר חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה מִכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, נִמְצְאוּ עֲשָׂרָה חֲסֵרִים. אֶבְרֹר שִׁשָּׁה מִשִּׁבְטֵי זֶה וַחֲמִשָּׁה מִשִּׁבְטֵי זֶה, הֲרֵינִי מַטִּיל קִנְאָה בֵּין הַשְּׁבָטִים, מֶה עָשָׂה? בֵּרַר שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה, וְהֵבִיא שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם פִּתְקִין, עַל שִׁבְעִים כָּתַב ׳זָקֵן׳, וּשְׁנַיִם הִנִּיחַ חָלָק, בְּלָלָן וּנְתָנָן בַּקַּלְפִּי. אָמַר לָהֶם: בּוֹאוּ וּטְלוּ פִּתְקֵיכֶם. כָּל מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ ׳זָקֵן׳, אָמַר: כְּבָר קִדֶּשְׁךָ שָׁמַיִם, מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חָלָק, אָמַר: הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ, אֲנִי מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ? כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (שם ג) ״וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת״, אָמַר מֹשֶׁה: כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל? אִם אֹמַר לוֹ: תֵּן לִי פִּדְיוֹנְךָ וְצֵא, יֹאמַר לִי: כְּבָר פָּדָאַנִי בֶּן לֵוִי. מֶה עָשָׂה? הֵבִיא עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֲלָפִים פִּתְקִין וְכָתַב עֲלֵיהֶם: ׳בֶּן־לֵוִי׳, וְעַל מָאתַיִם שִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה, כָּתַב עֲלֵיהֶם: ׳חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים׳. בְּלָלָן וּנְתָנָן בַּקַּלְפִּי, אָמַר לָהֶם: טְלוּ פִּתְקֵיכֶם, מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ ׳בֶּן־לֵוִי׳, אָמַר לוֹ: כְּבָר פְּדָאֲךָ בֶּן־לֵוִי. מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ ׳חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים׳, אָמַר לוֹ: תֵּן פִּדְיוֹנְךָ וְצֵא. (תנא) רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בַּמַּחֲנֶה נִשְׁתַּיְּרוּ, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: (במדבר י״א:ט״ז) ״אֶסְפָּה לִי שִׁבְעִים אִישׁ״, אָמְרוּ אֶלְדָּד וּמֵידָד: אֵין אָנוּ רְאוּיִין לְאוֹתָהּ גְּדֻלָּה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוֹאִיל וּמִעַטְתֶּם עַצְמְכֶם, הֲרֵינִי מוֹסִיף גְּדֻלָּה עַל גְּדֻלַּתְכֶם, וּמַה גְּדֻלָּה הוֹסִיף לָהֶם? שֶׁהַנְּבִיאִים כֻּלָּם נִתְנַבְּאוּ וּפָסְקוּ, וְהֵם נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָסְקוּ. וּמַה נִּבּוּאָה נִתְנַבְּאוּ? אָמְרוּ: ״מֹשֶׁה מֵת, יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ״. אַבָּא חָנִין אוֹמֵר, מִשּׁוּם רַבִּי אֶלִיעֶזֶר: עַל עִסְקֵי שְׁלָוֹ הֵם מִתְנַבְּאִים: ״עֲלֵי שְׁלָוֹ עֲלֵי שְׁלָוֹ״. רַב נַחְמָן אוֹמֵר: עַל עִסְקֵי גּוֹג וּמָגוֹג הָיוּ מִתְנַבְּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל״ח:י״ז) ״כֹּה אָמַר ה׳ (צבאות) [אֱלֹהִים]: הַאַתָּה הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים קַדְמוֹנִים בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים, לְהָבִיא אוֹתְךָ עֲלֵיהֶם״. אַל תִּקְרֵי ׳שָׁנִים׳, אֶלָּא ׳שְׁנַיִם׳, אֵיזוֹ הֵן שְׁנַיִם נְבִיאִים, שֶׁנִּתְנַבְּאוּ בְּפֶרֶק אֶחָד, נְבוּאָה אַחַת? הֱוֵי אוֹמֵר: אֶלְדָּד וּמֵידָד. אָמַר מַר: כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּם נִתְנַבְּאוּ וּפָסְקוּ, וְהֵם נִתְנַבְּאוּ וְלֹא פָסְקוּ. מְנָא לָן דְּפָסְקוּ? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: (במדבר י״א:כ״ה) ״וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ״, אֶלָּא מֵעַתָּה: (דברים ה׳:י״ט) ״קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף״, הָכִי נַמִּי דְּלָא אוֹסִיף הוּא? אֶלָּא דְּלָא פָּסַק הוּא. אֶלָּא הָכָא כְּתִיב: ״וַיִּתְנַבְּאוּ״, הָתָם כְּתִיב: ״מִתְנַבְּאִים״, עֲדַיִן מִתְנַבְּאִים וְהוֹלְכִים. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר: ״מֹשֶׁה מֵת״, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (במדבר י״א:כ״ח) ״אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם״, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: הַנָּךְ תַּרְתֵּי, מַאי ״אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם״? דְּלָאו אוֹרַח אַרְעָא, דַּהֲוָה לֵיהּ כְּתַלְמִיד הַמּוֹרֶה הֲלָכָה לִפְנֵי רַבּוֹ. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר: הַנָּךְ תַּרְתֵּי, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (שם) ״מִי יִתֵּן״, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: מֹשֶׁה מֵת, (מי ניח) [מֵינַח] הֲוָה נִיחָא לֵיהּ? לָא סַיְימוּ קַמֵּיהּ. מַאי ״כְּלָאֵם״? אָמַר לֵיהּ: הַשֵּׁל עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם כָּלִים מֵאֲלֵיהֶם.

כח אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין מוֹשִׁיבִין בַּסַּנְהֶדְרִין, אֶלָּא בַּעֲלֵי קוֹמָה, וּבַעֲלֵי חָכְמָה, וּבַעֲלֵי מַרְאֶה, וּבַעֲלֵי זְקָנָה, וּבַעֲלֵי כְּשָׁפִים, וְיוֹדְעִים בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתַּרְגְּמָן. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אֵין מוֹשִׁיבִין בַּסַּנְהֶדְרִין, אֶלָּא מִי שֶׁיּוֹדֵעַ לְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ מִן הַתּוֹרָה. אָמַר רַב: אֲנִי אָדוּן וַאֲטַהֲרֵנוּ; וּמַה נָּחָשׁ, שֶׁמְּמִית וּמַרְבֶּה טֻמְאָה, טָהוֹר. שֶׁרֶץ שֶׁאֵינוֹ מֵמִית וּמַרְבֶּה טֻמְאָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא טָהוֹר?! וְלָא הִיא, מִידֵי דַּהֲוָה אַקּוֹץ בְּעָלְמָא.

כט תַּנְיָא: שְׁנַיָּה, חֲכָמָה, שְׁלִישִׁית, אֵין לְמַעְלָה הֵימֶנָּה. ״לְמִדִּין לִפְנֵי חֲכָמִים״, לֵוִי מַרְבִּי. ״דַּיְנִין לִפְנֵי חֲכָמִים״, שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא וְחָנָן הַמִּצְרִי וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנִי חֲמִשָּׁה: שִׁמְעוֹן, שִׁמְעוֹן וְשִׁמְעוֹן, חָנָן וַחֲנַנְיָא. ״רִבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּבָבֶל״, רַב וּשְׁמוּאֵל. ״רַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל״, רַבִּי אַבָּא. ״דַּיְנֵי גּוֹלָה״, קַרְנָא. ״דַּיְנֵי דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל״, רַב אַמִּי וְרַב אַסִי. ״דַּיְנֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא״, רַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל. ״דַּיְנֵי דִּנְהַרְדְּעָא״, רַב אַדָּא בַּר מַנְיוּמִי. ״סָבֵי דְּסוּרָא״, רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא. ״סָבֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא״, רַב יְהוּדָה וְרַב עֵינָא. ״חֲרִיפֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא״, עֵיפָא וַאֲבִימִי בְּנֵי רַחֲבָה. ״אֲמוֹרָאֵי

דְּפוּמְבְּדִיתָא״, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף. ״אֲמוֹרָאֵי דְּנְהַרְדְּעָא״, רַב חָמָא. ״נְהַרְבְּלָאֵי מַתְנוּ״, רָמֵי בַּר בְּרַבִּי. ״אֲמֵרֵי בֵּי רַב״, רַב הוּנָא. וְהָאָמַר רַב הוּנָא: ״אֲמֵרֵי בֵּי רַב״? אֶלָּא, רַב הַמְנוּנָא. ״אַמֵרֵי בְּמַעֲרָבָא״ רַבִּי יִרְמְיָה. ״שָׁלְחוּ מִתָּם״, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא. ״מְחָכוּ עֲלָהּ בְּמַעֲרָבָא״, רַבִּי אֶלְעָזָר. וְהָא שָׁלְחוּ מִתָּם: ״לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא״? אֶלָּא אֵיפוּךְ: ״שָׁלְחוּ מִתָּם״, רַבִּי אֶלְעָזָר. ״מְחָכוּ עֲלָהּ בְּמַעֲרָבָא״, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא.

ל יט תָּנְיָא: כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים הַלָּלוּ, אֵין תַּלְמִיד חָכָם רַשַּׁאי לָדוּר בְּתוֹכָהּ: בֵּית־דִּין מַכִּין וְעוֹנְשִׁין, וְקֻפָּה שֶׁל צְדָקָה נִגְבֵּת בִּשְׁנַיִם וּמִתְחַלֶּקֶת בִּשְׁלֹשָׁה, וּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּבֵית הַמֶּרְחָץ, וּבֵית הַכִּסֵּא, רוֹפֵא, וְאֻמָּן, וְלַבְלָר (וַטַבָּח) וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת. מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא אָמְרוּ: אַף מִינֵי פֵּירָא, מִפְּנֵי שֶׁמִּינֵי פֵּירָא מְאִירִין אֶת הָעֵינַיִם.

לא תָּנוּ רַבָּנָן: ״וְשַׁמְתָּ עֲלֵיהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים, שָׂרֵי מֵאוֹת, שָׂרֵי חֲמִשִּׁים, וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת״ (שמות י״ח:כ״א). ״שָׂרֵי אֲלָפִים״, שֵׁשׁ מֵאוֹת, ״שָׂרֵי מֵאוֹת״, שֵׁשֶׁת אֲלָפִים, ״שָׂרֵי חֲמִשִּׁים״, שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלֶף, ״שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת״, שִׁשָּׁה רִבּוֹא, נִמְצְאוּ דַיָּנֵי יִשְׂרָאֵל, שִׁבְעִים רִבּוֹא וּשְׁמוֹנִים אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת.

פרק ב

א **סנהדרין פרק ב** - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹשֵׂא הַמֶּלֶךְ אֲלִמְנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד, שֶׁנָּשָׂא אֲלִמְנָתוֹ שֶׁל שָׁאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב י״ב:ח׳) ״וָאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ, וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ״. גְּמָרָא. גּוּפָא, אֵין מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ בַּסַּנְהֶדְרִין, וְלֹא מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּעִבּוּר שָׁנָה. מֶלֶךְ בַּסַּנְהֶדְרִין, דִּכְתִיב: (שמות כג) ״וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב״, לֹא מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל בְּעִבּוּר שָׁנָה. מֶלֶךְ, מִשּׁוּם אַפְּסָנְיָא. כֹּהֵן גָּדוֹל, מִשּׁוּם צְנָעָה. אָמַר רַב פָּפָּא: שְׁמַע מִינָּהּ: שַׁתָּא, בָּתַר יַרְחָא אָזִיל. אִינִי, וְהָא תַּנָּךְ שִׁלְשָׁה רוֹעֵי בָקָר דַּהֲווּ קָיְמִי, וְשַׁמְעִינְהוּ רַבָּנָן דְּקָאָמְרִי, חַד אָמַר: אִם בָּכִיר וְלָקִישׁ כַּחֲדָא יָנֵק, דִּין הוּא אֲדָר, וְאִם לָאו, לִית דִּין אֲדָר, וְחַד אָמַר: אִם תּוֹר בִּצְפַר, בִּתְלַג יָמוּת, וּבְטִיהֲרָא, בְּטוּל תְּאֵנָה יְדִמּוֹךְ, יְשַׁלַּח מַשְׁכִּיהּ, דִּין הוּא אֲדָר. וְאִם לָאו, לִית דִּין אֲדָר. וְחַד אָמַר: אִם קִידּוּם תַּקִּיף לַחֲדָא יְהֵא, יִפַּח בְּלוֹעֲךָ נָפִיק לְקִיבְלֵיהּ, דִּין הוּא אֲדָר, וְאִם לָאו, לִית־דִּין אֲדָר. וְעִבְּרוּהָ רַבָּנָן לְהַאי שַׁתָּא. וְתִסְבְּרָא, רַבָּנָן אַרַעְיָתָא סָמוּךְ? אֶלָּא רַבָּנָן אַחוֹשְׁבָנַיְהוּ סָמוּךְ, וְרוֹעֵי בָקָר, אִיסְתַּיּוּעֵי הוּא דְּאִיסְתַּיְּעָא מִלְּתַיְהוּ.

ב תָּנוּ רַבָּנָן: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אֲבֵלִים עוֹמְדִים, וְכָל הָעָם עוֹבְרִים, וְהָיוּ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת בִּירוּשָׁלַיִם מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ, זֹאת אוֹמֶרֶת: אֲנִי עוֹבֶרֶת [תְּחִלָּה], וְזֹאת אוֹמֶרֶת: אֲנִי עוֹבֶרֶת [תְּחִלָּה], הִתְקִינוּ שֶׁיִּהְיוּ הָעָם עוֹמְדִים וַאֲבֵלִים עוֹבְרִים.

ג כא פִּסְקָא. מֶלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מַלְכֵי בֵּית־דָּוִד, דָּן וְדָנִין אוֹתָן, דִּכְתִיב: (ירמיה כא) ״בֵּית דָּוִד, כֹּה אָמַר ה׳: דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט״, וְאִי לָא דַּיְינֵיהּ לְהוּ, אִינְהוּ הֵיכִי דַּיְינֵי? וְהָכְתִיב: (צפניה ב) ״הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשׁוּ״, וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: קֹשֶׁט עַצְמְךָ וְאַחַר כָּךְ קְשׁוֹט אֲחֵרִים. אֶלָּא מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, מַאי טַעְמָא לָא? מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, דְּעַבְדֵיהּ דְּיַנַּאי מַלְכָּא קָטַל נַפְשָׁא. אָמַר לְהוּ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח לַחֲכָמִים: תְּנוּ עֵינֵיכֶם בּוֹ וּנְדוֹנֶנּוּ. שָׁלְחוּ לֵיהּ: עַבְדְּךָ קָטַל נַפְשָׁא. שַׁדְּרֵיהּ לְהוּ: תָּא אַנְתְּ נַמִּי לְהָכָא, (שמות כא) ״וְהוּעַד בִּבְעָלָיו״, אָמְרָה תּוֹרָה: יָבוֹא בַּעַל הַשּׁוֹר וְיַעֲמֹד עַל שׁוֹרוֹ. אָתָא וְיָתִיב. אָמַר לֵיהּ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: יַנַּאי הַמֶּלֶךְ, עֲמֹד עַל רַגְלֶיךָ וְיָעִידוּ בְּךָ! וְלֹא לְפָנֵינוּ אַתָּה עוֹמֵד, אֶלָּא לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם אַתָּה עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יט) ״וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב״ וְגוֹ׳. אָמַר לוֹ: לֹא כְּשֶׁתֹּאמַר אַתָּה, אֶלָּא כְּמָה שֶׁיֹּאמְרוּ חֲבֵרֶיךָ. נִכְנְסוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע, נִפְנָה לִשְׁמֹאלוֹ, כָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע. אָמַר לָהֶם שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: בַּעֲלֵי מַחֲשָׁבוֹת אַתֶּם, יָבוֹא בַּעַל מַחֲשָׁבוֹת וְיִפָּרַע מִכֶּם, מִיָּד בָּא גַּבְרִיאֵל וַחֲבָטָן בַּקַּרְקַע, וּמֵתוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: מֶלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ, לֹא מֵעִיד וְלֹא מְעִידִין אוֹתוֹ.

ד כב שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי יוֹסֵי: הֵיאַךְ נָשָׂא דָּוִד שְׁתֵּי אֲחָיוֹת בְּחַיֵּיהֶן? אָמַר לָהֶם: מִיכַל, אַחַר מִיתַת מֵרַב נָשָׂאָהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: קִדּוּשֵׁי טָעוּת הָיוּ לוֹ בְּמֵרַב, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש״ב ג) ״וְתִּנָּה אֶת אִשְׁתִּי אֶת מִיכַל אֲשֶׁר אֵרַשְׂתִּי לִי בְּמֵאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים״. מַאי תַּלְמוּדָא? אָמַר רַב פָּפָּא: מִיכַל אִשְׁתִּי וְלֹא מֵרַב אִשְׁתִּי. מַאי קִדּוּשֵׁי טָעוּת? דִּכְתִיב: (שם א יז) ״וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יַכֶּנּוּ, יַעְשְׁרֶנּוּ הַמֶּלֶךְ עֹשֶׁר גָּדוֹל, וְאֶת בִּתּוֹ יִתֶּן לוֹ״. אָזַל קָטְלֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: מִלְוֶה אִית לָךְ גַּבְּאֵי, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוֶה אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, אָזַל יְהָבָהּ לְעַדְרִיאֵל, דִּכְתִיב: (שם יח) ״וַיְהִי בְּעֵת תֵּת אֶת מֵרַב בַּת שָׁאוּל לְדָוִד, וְהִיא נִתְּנָה לְעַדְרִיאֵל הַמְּחֹלָתִי לְאִשָּׁה״. אָמַר לֵיהּ: אִי בָּעֵית דְּאֵתֵּן לָךְ מִיכַל, זִיל אַיְתִי לִי מֵאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים. אָזַל אַיְתִי לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ שָׁאוּל: מִלְוֶה וּפְרוּטָה אִית לָךְ גַּבְּאֵי. שָׁאוּל סָבַר: מִלְוֶה וּפְרוּטָה, דַּעְתֵּיהּ אַמִּלְוֶה, וְדָוִד סָבַר, מִלְוֶה וּפְרוּטָה, דַּעְתֵּיהּ אַפְּרוּטָה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵי עָלְמָא, מִלְוֶה וּפְרוּטָה, דַּעְתֵּיהּ אַפְּרוּטָה. שָׁאוּל סָבַר: לָא חָזֵי וְלָא מִידִי, וְדָוִד סָבַר, חָזֵי לְכַלְבֵי וְשׁוּנְרֵי. וְרַבִּי יוֹסֵי, הַאי ״תִּנָּה אֶת אִשְׁתִּי אֶת מִיכַל״ מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ? רַבִּי יוֹסֵי לְטַעֲמֵיהּ, דְּתַנְיָא: רַבִּי יוֹסֵי לְטַעֲמֵיהּ, דּוֹרֵשׁ (שני) מִקְרָאוֹת מְעֹרָבִים, כְּתִיב: (ש״ב כא) ״וַיַּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁנֵי בְּנֵי רִצְפָּה בַת אַיָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשָׁאוּל, אֶת אַרְמֹנִי וְאֶת מְפִבֹשֶׁת, וְאֶת חֲמֵשֶׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעַדְרִיאֵל בֶּן בַּרְזִלַּי הַמְּחֹלָתִי״ [וְגוֹ׳], וְכִי מִיכַל, לְעַדְרִיאֵל נִתְּנָה? וַהֲלֹא לְפַלְטִי בֶּן לַיִשׁ נִתְּנָה, דִּכְתִיב: (ש״א כה) ״וְשָׁאוּל נָתַן אֶת מִיכַל בַּת שָׁאוּל אֲשֶׁת דָּוִד לְפַלְטִי בֶּן לַיִשׁ״ וְגוֹ׳. אֶלָּא מַקִּישׁ קִדּוּשֵׁי מֵרַב לְעַדְרִיאֵל, לְקִדּוּשֵׁי מִיכַל לְפַלְטִי, מַה קִּדּוּשֵׁי מִיכַל לְפַלְטִי, בְּעִבֵּרָה, אַף קִדּוּשֵׁי מֵרַב

לְעַדְרִיאֵל, בַּעֲבָרָה. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה נַמִּי, הָכְתִיב: (ש״ב כא) ״וְאֶת חֲמֻשֶׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת שָׁאוּל״? ! (וְכִי מִיכַל יָלְדָה? וַהֲלֹא מֵרַב יָלְדָה !) אָמַר לְךָ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מֵרַב יָלְדָה וּמִיכַל גִּדְּלָה, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ עַל שְׁמָהּ, לְלַמְּדָךְ, שֶׁכָּל הַמְגַדֵּל יָתוֹם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ יְלָדוֹ. רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר מֵהָכָא: (רות ד) ״וַתִּקְרֶאנָה לוֹ הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד בֵּן לְנָעֳמִי״, וְכִי נָעֳמִי יָלְדָה? וַהֲלֹא רוּת יָלְדָה ! אֶלָּא רוּת יָלְדָה וְנָעֳמִי גִּדְּלָה, לְפִיכָךְ נִקְרָא עַל שְׁמָהּ. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מֵהָכָא: (דה״א ד) ״וְאֵשְׁתּוֹ הַיְהוּדִיָּה יָלְדָה אֶת יֶרֶד אֲבִי גְדוֹר וְגוֹ׳, וְאֵלֶּה בְּנֵי בִתְיָה בַת פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח (לו) מָרֶד״. ׳מָרֶד׳, זֶה כָּלֵב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ ׳מָרֶד׳? שֶׁמָּרַד בַּעֲצַת מְרַגְּלִים. וְכִי בִּתְיָה יָלְדָה? וַהֲלֹא יוֹכֶבֶד יָלְדָה ! אֶלָּא יוֹכֶבֶד יָלְדָה וּבִתְיָה גִּדְּלָה, לְפִיכָךְ נִקְרָא עַל שְׁמָהּ. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מֵהָכָא: (תהלים עז) ״גָּאַלְתָּ בִזְרוֹעַ עַמֶּךָ, בְּנֵי יַעֲקֹב וְיוֹסֵף, סֶלָה״. וְכִי יוֹסֵף יָלַד, וַהֲלֹא יַעֲקֹב יָלַד? אֶלָּא יַעֲקֹב יָלַד וְיוֹסֵף כִּלְכֵּל, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ.

ה כג אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ יְלָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ג) ״וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה״, וּכְתִיב: (שם) ״וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן״, לוֹמַר לְךָ: אַהֲרֹן יָלַד וּמֹשֶׁה לִמֵּד, לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ. (שנאמר) (ישעיה כט) ״לָכֵן כֹּה אָמַר ה׳ אֶל בֵּית יַעֲקֹב, אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם״, וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ בְּיַעֲקֹב שֶׁפָּדָאוֹ לְאַבְרָהָם? אָמַר רַב יְהוּדָה: שֶׁפָּדָאוֹ מִצַּעַר גִּדּוּל בָּנִים, וְהֵינוּ דִּכְתִיב: (שם) ״לֹא עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב, וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ״. ״לֹא עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב״, מֵאֲבִיו. ״וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ״, מֵאֲבִיו אֲבִיו.

ו כד כְּתִיב: (ש״א כה) ״פַּלְטִי״, וּכְתִיב: (ש״ב ג) ״פַּלְטִיאֵל״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ׳פַּלְטִי׳ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ ׳פַּלְטִיאֵל׳? שֶׁפִּלְּטוֹ אֵל מִן הָעֲבֵרָה. מָה עָשָׂה? נָעַץ חֶרֶב בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, אָמַר: כָּל הָעוֹסֵק בְּדָבָר זֶה, יִדָּקֵר בְּחֶרֶב [זָה]. וְהָכְתִיב: (שם) ״וַיֵּלֶךְ אִתָּהּ אִישָׁהּ״? שֶׁנִּצַּשָּׁה לָהּ כְּאִישָׁהּ. וְהָכְתִיב: (שם) ״הָלוֹךְ וּבָכֹה״. עַל מְצָוָה דְּאָזְיל מִינֵיהּ. (ש״ב ג) ״עַד בַּחֲרִים״. שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׁנֵיהֶם כְּבַחוּרִים, שֶׁלֹּא טָעֲמוּ טַעַם בִּיאָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תָּקְפוֹ שֶׁל יוֹסֵף, עַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל בֹּעַז. תָּקְפוֹ שֶׁל בֹּעַז, עַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, דִּכְתִיב: (רות ג) ״וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, וַיֶּחֱרַד הָאִישׁ, וַיִּלָּפֵת״, מַאי ׳וַיִּלָּפֵת׳? אָמַר רַבִּי: שֶׁנַּעֲשָׂה בְּשָׂרוֹ כְּרָאשֵׁי לְפָתוֹת. תָּקְפוֹ שֶׁל בֹּעַז, עַנְוָתָנוּתוֹ שֶׁל פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ, כְּדַאֲמָרָן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי לא) ״רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה״. ״רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל״, זֶה יוֹסֵף וּבֹעַז, ״וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה״, זֶה פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (שם) ״שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי״, ״שֶׁקֶר הַחֵן״, זֶה יוֹסֵף. ״וְהֶבֶל הַיֹּפִי״, זֶה בֹּעַז. ״יִרְאַת ה׳ הִיא תִתְהַלָּל״, זֶה פַּלְטִי בֶּן לַיִשׁ. דָּבָר אַחֵר: ״שֶׁקֶר הַחֵן״, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. ״וְהֶבֶל הַיֹּפִי״, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ. ״יִרְאַת ה׳ הִיא תִתְהַלָּל״, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל (חזקיה) [הַזְּקֵנִים]. דָּבָר אַחֵר: ״שֶׁקֶר הַחֵן״, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ. ״וְהֶבֶל הַיֹּפִי״, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה. ״יִרְאַת ה׳ הִיא תִתְהַלָּל״, זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי. אָמְרוּ עָלָיו עַל (דורו של) רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעַאי, שֶׁהָיוּ שִׁשָּׁה תַּלְמִידִים מִתְכַּסִּים בְּטַלִּית אַחַת וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה.

ז כה תָּנוּ רַבָּנָן: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ נָשִׁים לָצֵאת אַחַר הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת. לִפְנֵי הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם, נָשִׁים לִפְנֵי הַמִּטָּה יוֹצְאוֹת, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד, שֶׁיָּצָא אַחַר מִטָּתוֹ שֶׁל אַבְנֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש״ב ג) ״וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הֹלֵךְ אַחֲרֵי הַמִּטָּה״. אָמְרוּ לֵיהּ: לֹא הָיָה הַדָּבָר, אֶלָּא לְפַיֵּס אֶת הָעָם, וְנִתְפַּיְּסוּ, שֶׁהָיָה דָּוִד יוֹצֵא מִבֵּין הָאֲנָשִׁים וְנִכְנָס לְבֵין הַנָּשִׁים וְנִכְנָס לְבֵין הָאֲנָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וַיֵּדְעוּ כָל הָעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ כִּי לֹא הָיְתָה מֵהַמֶּלֶךְ לְהָמִית אֶת אַבְנֵר״. דָּרַשׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (שם) ״וַיָּבֹא כָל הָעָם לְהַבְרוֹת אֶת דָּוִד״, [כְּתִיב: ׳לְהַכְרוֹת׳] וְקָרִינַן ׳לְהַבְרוֹת׳, בִּתְחִלָּה, לְהַכְרוֹתוֹ, וְלִבְסוֹף, לְהַבְרוֹתוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מִפְּנֵי מָה נֶּעֱנַשׁ אַבְנֵר? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִמְחוֹת בְּשָׁאוּל וְלֹא מִחָה. רַבִּי יִצְחָק אָמַר: מִחָה וְלֹא נַעֲנָה. וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: (שם) ״וַיִּקְנֹן הַמֶּלֶךְ אֶל אַבְנֵר, וַיֹּאמַר: הַכְמוֹת נָבָל יָמוּת אַבְנֵר? יָדֶיךָ לֹא אֲסֻרוֹת! וְרַגְלֶיךָ לֹא לְנְחֻשְׁתַּיִם הֻגָּשׁוּ״ !. מַאן דְּאָמַר: לֹא מִחָה, הָכִי קָאָמַר: [מִכְּדֵי], ״יָדֶיךָ לֹא אֲסֻרוֹת, וְרַגְלֶיךָ לֹא לְנְחֻשְׁתַּיִם הֻגָּשׁוּ״, מַאי טַעְמָא לֹא מָחִית? (שם) ״כִּנְפוֹל לִפְנֵי בְנֵי עַוְלָה נָפָלְתָּ״. וּמַאן דְּאָמַר: מִחָה וְלֹא נַעֲנָה, אַתְּמוּהֵי מִתְמַהּ: ״הַכְמוֹת נָבָל יָמוּת? יָדֶיךָ לֹא אֲסֻרוֹת, וְרַגְלֶיךָ לֹא לְנְחֻשְׁתַּיִם״? מִכְּדֵי, מְחוּיֵי קָא מָחִית, מַאי טַעְמָא, ״כִּנְפוֹל לִפְנֵי בְנֵי עַוְלָה נָפָלְתָּ״? לְמַאן דְּאָמַר: מִחָה, מַאי טַעְמָא אִיעֲנַשׁ? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: שֶׁשָּׁהָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד שְׁתֵּי שָׁנִים וּמֶחֱצָה.

ח כו רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מֶלֶךְ, מֶלֶךְ מַתָּר בּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ, אֶלָּא כְּדֵי לְאַיֵּם עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ״, שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִצְווֹת נִצְטַווּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ; לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה. רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר: לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ, אֶלָּא כְּנֶגֶד תַּרְעֵמְתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ״ וְגוֹ׳. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר, כַּהֹגֶן שָׁאָלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש״א ח) ״תְּנָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ״, אֲבָל עַמֵּי־הָאָרֶץ שֶׁבָּהֶן קִלְקְלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְהָיינוּ גַּם אֲנַחְנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם, וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ, וְיָצָא לְפָנֵינוּ״. תַּנְיָא (אידך,) רַבִּי (יוסי) [יְהוּדָה] אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ מִצְווֹת נִצְטַווּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ: לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית הַבְּחִירָה. וְאִינִי יוֹדֵעַ, אֵיזֶה [מֵהֶן] תְּחִלָּה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (שמות יז) ״כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַה׳ בַּעֲמָלֵק״, הֲוֵי אוֹמֵר: לְהַעֲמִיד לָהֶם מֶלֶךְ תְּחִלָּה. וְאֵין ׳כִּסֵּא׳ אֶלָּא מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דה״א כט) ״וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה׳ לְמֶלֶךְ״. וַעֲדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ, אִם לְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק תְּחִלָּה, וְאִם לִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה [תְּחִלָּה], כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (דברים יב) ״וְהִנִּיחַ (ה׳) לָכֶם מִכָּל אוֹיְבֵיכֶם״ וְגוֹ׳, ״וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳״ וְגוֹ׳, הֲוֵי אוֹמֵר: לְהַכְרִית

זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק תִּחְלָה. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: (ש״ב ז) ״וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ דָּוִד בְּבֵיתוֹ, וַה׳ הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב״. וּכְתִיב: (שם) ״וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא: רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים״ וְגוֹ׳.

ט כז אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בִּתְחִלָּה, מָלַךְ שְׁלֹמֹה עַל הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דה״א ט) ״וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה׳״, וְלִבְסוֹף מָלַךְ עַל הַתַּחְתּוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ה׳:ד׳) ״כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר מִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה״. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: ׳תִּפְסַח׳, בְּסוֹף הָעוֹלָם וְ׳עַזָּה׳, בְּסוֹף הָעוֹלָם. וְחַד אָמַר: ׳תִּפְסַח׳ וְ׳עַזָּה׳, בַּהֲדֵי הֲדָדֵי הֲווּ יָתְבֵי, וּכְשֵׁם שֶׁמָּלַךְ עַל תִּפְסַח וְעַל עַזָּה, כָּךְ מָלַךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. וְלִבְסוֹף לֹא מָלַךְ אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א׳:י״ב) ״אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳. וְלִבְסוֹף לֹא מָלַךְ אֶלָּא עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) ״דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָיִם״ וְלִבְסוֹף לֹא מָלַךְ אֶלָּא עַל מִטָּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שיר השירים ג׳:ז׳) ״הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה״ וְגוֹ׳. וְלִבְסוֹף לֹא מָלַךְ אֶלָּא עַל מַקֵּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת א׳:ג׳) (״מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ״ וְגוֹ׳. וּכְתִיב:) (שם ב) ״זֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי״. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: מַקֵּלוֹ. וְחַד אָמַר: גּוּנְדּוֹ. הָדַר אוֹ לָא הָדַר? רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: הָדַר. וְחַד אָמַר: לָא הָדַר. מַאן דְּאָמַר: לָא הָדַר מֶלֶךְ וְהֶדְיוֹט. מַאן דְּאָמַר: הָדַר, מֶלֶךְ וְהֶדְיוֹט וּמֶלֶךְ.

י [פִּיסְקָא]. וּפוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. תָּנוּ רַבָּנָן: אוֹצְרוֹת מְלָכִים, לַמֶּלֶךְ, וּשְׁאָר בְּזָזָה שֶׁבּוֹזְזִין, מֻחֶזֶת לַמֶּלֶךְ וּמֻחֶזֶת לָעָם. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי, וְאַמְרִי לָהּ לְרַב אַחָא: בִּשְׁלָמָא, אוֹצְרוֹת מְלָכִים, לַמֶּלֶךְ, אוֹרְחָא דְּמִלְתָא, אֶלָּא שְׁאָר בְּזָזָה שֶׁבּוֹזְזִין, מֻחֶזֶת לַמֶּלֶךְ וּמֻחֶזֶת לָעָם, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (דברי הימים א כ״ט:כ״ב) ״וַיִּמְשְׁחוּ לַה׳ לְנָגִיד וּלְצָדוֹק״, מַקִּישׁ ׳נָגִיד׳ לְ׳צָדוֹק׳. מַה צָּדוֹק, מֻחֶזֶת לוֹ וּמֻחֶזֶת לְאֶחָיו, אַף נָגִיד, מֻחֶזֶת לוֹ וּמֻחֶזֶת לְאֶחָיו. וְצָדוֹק גּוּפֵיהּ מְנָלָן? דְּתַנְיָא: רַבִּי אוֹמֵר: (ויקרא כ״ד:ט׳) ״וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו״, מֻחֶזֶת לְאַהֲרֹן וּמֻחֶזֶת לְבָנָיו.

יא כח ״לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים״, עַל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, מְנָא לָן? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ג׳:ב׳-ג׳) ״וַיִּוָּלְדוּ לְדָוִד בָּנִים בְּחֶבְרוֹן, וַיְהִי בְכוֹרוֹ אַמְנוֹן לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית, וּמִשְׁנֵהוּ כִּלְאָב לַאֲבִיגַיִל וְגוֹ׳, וְהַשְּׁלִשִׁי אַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה וְגוֹ׳, וְהָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית, וְהַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה בֶן אֲבִיטָל, וְהַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אֵשֶׁת דָּוִד״ וְגוֹ׳. (וכתיב) [וַיֹּאמַר לֵיהּ נָבִיא]: (שם יב) ״וְאִם מְעָט, וְאוֹסְפָה לְךָ כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה״, ״כָּהֵנָּה״, שִׁית, ״וְכָהֵנָּה״, שִׁית, הֲווּ לְהוּ תַּמְנֵי סְרֵי [וְכוּ׳]. וְהָא הָוְתָ מִיכַל! אָמַר רַב: ׳עֶגְלָה׳, זוֹ מִיכַל, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ ׳עֶגְלָה׳? שֶׁחִבִּיבָה עָלָיו כְּעֶגְלָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שופטים י״ד:י״ח) ״לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי״ וְגוֹ׳. וּמִי הֲווּ לְמִיכַל בְּנֵי? וְהָכְתִיב: (שמואל ב ו׳:כ״ג) ״וּלְמִיכַל בַּת שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ יֶלֶד, עַד יוֹם מוֹתָהּ״. אָמַר רַב חִסְדָּא: עַד יוֹם מוֹתָהּ לֹא הָיָה לָהּ, בְּיוֹם מוֹתָהּ הָיָה לָהּ. מִכְּדֵי, בְּנֵיהּ הֵיכָא קָא חָשִׁיב לְהוּ? בְּחֶבְרוֹן, וְאִלּוּ מַעֲשֶׂה דְּמִיכַל בִּירוּשָׁלַיִם הֲוָה! דִּכְתִיב: (שם) ״וּמִיכַל בַּת שָׁאוּל נִשְׁקְפָה בְּעַד הַחַלּוֹן, וַתֵּרֶא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה׳, וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ״, וְאָמַר רַב יְהוּדָה וְאִי תֵּימָא רַב יוֹסֵף: שָׁקְלָתְהּ מִיכַל לְמִיטַרְפְּסָהּ. אֶלָּא אֵימָא: עַד אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה הָיָה לָהּ, מִכָּאן וָאֵילָךְ לֹא הָיָה לָהּ. וְהָכְתִיב: (שם ה) ״וַיִּקַּח דָּוִד עוֹד פִּלַגְשִׁים וְנָשִׁים מִירוּשָׁלַיִם״? לְמִלּוּיֵי שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. מַאי ׳נָשִׁים׳, וּמַאי ׳פִּילַגְשִׁים׳? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: ׳נָשִׁים׳, בִּכְתֻבָּה וּבְקִדּוּשִׁין, ׳פִּילַגְשִׁים׳, בְּלֹא כְּתֻבָּה וּבְלֹא קִדּוּשִׁין. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים הָיוּ לוֹ לְדָוִד, כֻּלָּן בְּנֵי יַפַּת תֹּאַר הָיוּ, וּמְגַדְּלֵי בְּלוֹרִית הָיוּ, וְכֻלָּן יוֹשְׁבִים בְּקָרוֹנוֹת שֶׁל זָהָב, וּמְהַלְכֵי בְּרָאשֵׁי גְּיָסוֹת הָיוּ, וְהֵם בַּעֲלֵי אֻגְרוֹפִין שֶׁל בֵּית דָּוִד. אָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: תָּמָר, בַּת יַפַּת תֹּאַר הָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב י״ג:י״ג) ״דַּבֶּר נָא אֶל הַמֶּלֶךְ, כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ״, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, בַּת נְשׂוּאִים הִיא, אַחְתֵּיהּ מִי הָוְיָא שַׁרְיָא לֵיהּ? (תמר) אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: בַּת יַפַּת תֹּאַר הָיְתָה. (שם) ״וּלְאַמְנוֹן רֵעַ וּשְׁמוֹ יוֹנָדָב בֶּן שִׁמְעָה אֲחִי דָּוִד, (והיה) [וְיוֹנָדָב] אִישׁ חָכָם״ וְגוֹ׳. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אִישׁ חָכָם לְרָשְׁעָה. (שם) ״וַיֹּאמֶר לוֹ [לוֹ]: מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל, בֶּן הַמֶּלֶךְ? וְגוֹ׳, וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָדָב: שְׁכַב עַל מִשְׁכָּבְךָ וְהִתְחָל וְגוֹ׳. וְעָשְׂתָה לְעֵינַי אֶת הַבִּרְיָה וְגוֹ׳ וַתִּקַּח אֶת הַמַּשְׂרֵת וַתְּצַק לְפָנָיו״. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁעָשְׂתָה לוֹ מִינֵי טִיגָּן. ״וַיִּשְׁנָאֶהָ אַמְנוֹן שִׂנְאָה גְּדוֹלָה״, מַאי טַעְמָא? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: נִימָא נִקְשָׁרָה לוֹ, וַעֲשָׂאַתּוּ כְּרוּת שָׁפְכָה, וְכִי נִקְשָׁרָה לוֹ, אֵיהִי מַאי עֲבָדָה? אֶלָּא אֵימָא: קְשָׁרָה לוֹ נִימָא, וַעֲשָׂאַתּוּ כְּרוּת שָׁפְכָה. אִינִי, וְהָא דָּרִישׁ רָבָא: מַאי דִּכְתִיב: (יחזקאל ט״ז:י״ד) ״וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ״, שֶׁאֵין לָהֶם לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל, לֹא שְׁעַר בֵּית הַשָּׁחִי, וְלֹא (שער) בֵּית הָעֲרָוָה. שַׁאנִי תָּמָר, דְּבַת יַפַּת תֹּאַר הֲוָאי. (שמואל ב י״ג:י״ט) ״וַתִּקַּח תָּמָר אֵפֶר עַל רֹאשָׁהּ, וּכְתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה״, תָּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: גְּדֵר גָּדוֹל גָּדְרָה תָּמָר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אָמְרוּ: אִם לִבְנוֹת מְלָכִים כָּךְ, לִבְנוֹת הֶדְיוֹטוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אִם לִצְנוּעוֹת כָּךְ, לְפִרְוִצוֹת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ עַל הַיִּחוּד, וְעַל הַפְּנוּיָה.

יב כט ״וַאֲדוֹנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ״ (מלכים א א׳:ה׳). אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מְלַמֵּד, שֶׁבִּקֵּשׁ לְהָלְמוֹ, וְלֹא הוֹלְמַתּוּ. (שם) ״וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים, וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו״. מַאי רְבוּתָא? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כֻּלָּן נְטוּלֵי טְחוֹל וַחֲקוּקֵי כַּפּוֹת רַגְלַיִם הָיוּ.

יג ל רַב יְהוּדָה רָמֵי: כְּתִיב: (מלכים א ה׳:ו׳) ״וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבָּעִים אֶלֶף אֲרֻוֹת סוּסִים לְמֶרְכָּבוֹ״, וּכְתִיב: (דברי הימים ב ט׳:כ״ה) ״וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבַּעַת אַלְפֵי אֲרֻיוֹת סוּסִים״, הָא כַּיצַד? אִם אַרְבָּעִים אֶלֶף אִיצְטַבְלָאוֹת הָיוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ בּוֹ אַרְבַּעַת אֲלָפִים אֲרֻוֹת, וְאִם אַרְבַּעַת אֲלָפִים אִיצְטַבְלָאוֹת הָיוּ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ בּוֹ אַרְבָּעִים אֶלֶף אֲרֻוֹת. רַבִּי יִצְחָק רָמֵי: כְּתִיב: (שם) ״אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לִמְאוּמָה״, וּכְתִיב: (מלכים א י׳:כ״א) ״וַיִּתֵּן

(שלמה) [הַמֶּלֶךְ] אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים״? לָא קַשְׁיָא, כָּאן, קֹדֶם שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, כָּאן, לְאַחַר שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּשָׁעָה שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה, יָרַד גַּבְרִיאֵל וְנָעַץ קָנֶה בַּיָּם, וְהֶעֱלָה שִׁרְטוֹן, וְעָלָיו נִבְנָה כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁבְּרוֹמִי.

יד לא וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִפְּנֵי מָה לֹא נִתְגַּלּוּ טַעֲמֵי תּוֹרָה? שֶׁהֲרֵי שִׁתֵּי מִקְרָאוֹת נִתְגַּלּוּ טַעֲמָן, וְנִכְשַׁל בָּהֶן גְּדוֹל הָעוֹלָם, כְּתִיב: (דברים יז) ״לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים״, אָמַר שְׁלֹמֹה ״אֲנִי אַרְבֶּה וְלֹא אָסוּר״, וּכְתִיב: (מ״א יא) ״וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה, נָשָׁיו הִטּוּ אֶת לְבָבוֹ״. וּכְתִיב: (דברים יז) ״וְלֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים״, וְאָמַר שְׁלֹמֹה: אֲנִי אַרְבֶּה וְלֹא אָשִׁיב, וּכְתִיב: (מ״א יא) ״וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ״ וְגוֹ׳.

טו לב מִשְׁנָה. מֶלֶךְ כּוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה (לעצמו) [לִשְׁמוֹ], יוֹצֵא לְמִלְחָמָה וְהוּא [מוֹצִיאָהּ] עִמּוֹ, נִכְנָס, וְהוּא [מַכְנִיסָהּ] עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בַּדִּין, וְהוּא עִמּוֹ, מֵסֵב, וְהוּא כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ז:י״ט) ״וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו״. גְּמָרָא. (אמר רבי אבא) אָמַר (רבא) [רַבָּה]: אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ לָאָדָם אֲבוֹתָיו, סֵפֶר תּוֹרָה, מִצְוָה לִכְתֹּב מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם לא) ״וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה״. אִיתְיְבֵיהּ אַבַּיֵי: וְכוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, (ובלבד) שֶׁלֹּא יִתְגָּאֶה בְּשֶׁל (אבותיו) [אֲחֵרִים]. מֶלֶךְ אִין, הֶדְיוֹט לָא. לָא צְרִיכָא, [אֶלָּא] לְשִׁתֵּי תּוֹרוֹת, וְכִדְתַנְיָא: ״וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה״ וְגוֹ׳, כּוֹתֵב לְשִׁמּוֹ שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, אַחַת שֶׁהִיא יוֹצֵאת וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, וְאַחַת, שֶׁמַּנַּחַת לוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו. אוֹתָהּ שֶׁיּוֹצֵאת וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּמִין קָמֵיעַ, וְתוֹלֶה בִּזְרוֹעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט״ז:ח׳) ״שִׁוִּיתִי ה׳ לְנֶגְדִּי תָמִיד, כִּי מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט״. אֵינוֹ נִכְנָס בָּהּ לֹא לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְלֹא לְבֵית הַכִּסֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ז:י״ט) ״וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ״, מָקוֹם הָרָאוּי לִקְרוֹת בּוֹ.

טז לג אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאִי תֵּימָא מַר עוּקְבָא: בְּתְחִלָּה, נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בִּכְתַב עִבְרִי, וּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, חֲזָרָה וְנִתְּנָה לָהֶם בִּימֵי עֶזְרָא בִּכְתַב אֲשׁוּרִית וּלְשׁוֹן אַרְמִי. בֵּרְרוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל כְּתַב אֲשׁוּרִית וּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְהִנִּיחוּ לַהֶדְיוֹטוֹת כְּתַב עִבְרִית וּלְשׁוֹן אַרְמִית. מַאן הֶדְיוֹטוֹת? אָמַר רַב חִסְדָּא: כּוּתָאֵי. מַאי כְּתַב עִבְרִית? אָמַר רַב חִסְדָּא: כְּתָב לִיבוּנָאָה. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: רָאוּי הָיָה עֶזְרָא, שֶׁתִּנָּתֵן תּוֹרָה עַל יָדוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אִלְמָלֵא לֹא קָדְמוֹ מֹשֶׁה. בְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר: (שמות י״ט:ג׳) ״וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים״, בְּעֶזְרָא הוּא אוֹמֵר: (עזרא ז׳:ו׳) ״הוּא עֶזְרָא עָלָה מִבָּבֶל״, מָה ׳עֲלִיָּה׳ הָאֲמוּרָה כָּאן, תּוֹרָה, אַף עֲלִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן, תּוֹרָה. בְּמֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר: (דברים ד׳:י״ד) ״וְאֹתִי צִוָּה ה׳ בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים״, בְּעֶזְרָא הוּא אוֹמֵר: (עזרא ז׳:י׳) ״כִּי עֶזְרָא הֵכִין לְבָבוֹ לִדְרוֹשׁ אֶת תּוֹרַת ה׳, (אלהיו) וְלַעֲשׂת וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט״. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה עַל יָדוֹ, נִשְׁתַּנְּתָה עַל יָדוֹ הַכָּתָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (עזרא ד׳:ז׳) ״וּכְתָב הַנִּשְׁתְּוָן כָּתוּב אֲרָמִית וּמְתֻרְגָּם אֲרָמִית״, וּכְתִיב: (דניאל ה׳:ח׳) ״וְלָא כָּהֲלִין כְּתָבָא לְמִקְרֵא, וּפִשְׁרֵהּ לְהוֹדָעָה לְמַלְכָּא״, (מִלַּמֵּד שֶׁבְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתָּן), [וּכְתִיב]: (דברים י״ז:י״ח) ״וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת״, כְּתָב הָרָאוּי לְהִשְׁתַּנּוֹת. לָמָּה נִקְרֵאת ׳אַשּׁוּרִית׳? שֶׁעָלָה עִמָּהֶם מֵאַשּׁוּר. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: [בַּתְּחִלָּה], בִּכְתָב זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁחָטְאָה, נֶהְפַּךְ לָהֶן לְרוֹעַ, כֵּיוָן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן, הֶחֱזִירוֹ לָהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ט׳:י״ב) ״שׁוּבוּ לְבֶצֶר אֲסִירֵי הַתִּקְוָה, גַּם הַיּוֹם מַגִּיד מִשְׁנֶה אָשִׁיב לָךְ״. לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ ׳אַשּׁוּרִית׳? שֶׁמְּאֻשֶּׁרֶת בִּכְתָב. רַבִּי שִׁמְעוֹן [בֶּן אֶלְעָזָר] אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי: כְּתָב זֶה לֹא נִשְׁתַּנָּה כָּל עִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ז:י׳) ״וָוֵי הָעַמֻּדִים״, מָה עַמּוּדִים לֹא נִשְׁתַּנּוּ, אַף וָוִים לֹא נִשְׁתַּנּוּ. וְאוֹמֵר: (אסתר ח׳:ט׳) ״וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם״, מַה לְּשׁוֹנָם לֹא נִשְׁתַּנָּה, אַף כְּתָבָם לֹא נִשְׁתַּנָּה. אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם, ״אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת״? לִשְׁתֵּי תּוֹרוֹת, אַחַת שֶׁיּוֹצֵאת וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, וְאַחַת, שֶׁמַּנַּחַת לוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו. אוֹתָהּ שֶׁיּוֹצֵאת וְנִכְנֶסֶת עִמּוֹ, עוֹשֶׂה אוֹתָהּ כְּעֵין קָמֵיעַ וְתוֹלֶה בִּזְרוֹעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט״ז:ח׳) ״שִׁוִּיתִי ה׳ לְנֶגְדִּי תָמִיד״. וְאֵידָךְ, הַאי ׳שִׁוִּיתִי׳, מַאי ׳דְּרִישׁ בֵּיהּ? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ, לְכִדְרַב חַנָּא בַּר בִּיזְנָא, [דְּאָמַר רַב חַנָּא בַּר בִּיזְנָא], אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: הַמִּתְפַּלֵּל, צָרִיךְ שֶׁיִּרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ שְׁכִינָה כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שִׁוִּיתִי ה׳ לְנֶגְדִּי תָמִיד״. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: כְּתָב זֶה לֹא נִשְׁתַּנָּה, מַאי: ״לָא כָּהֲלִין כְּתָבָא לְמִקְרֵא״? אָמַר רַב: בְּגִימַטְרִיָּא אִיכְתַּב לְהוֹן: ״יט״ת יט״ת אד״ך פוגחמ״ט״. מַאי פָּרִישׁ לְהוֹ: (דניאל ה׳:כ״ו-כ״ז) ״מְנֵא מְנָא תְּקֵל וּפַרְסִין״. ״מְנֵא מְנָה אֱלָהָא מַלְכוּתָךְ וְהַשְׁלְמַהּ״ (לְךָ). ״תְּקֵל תְּקִלְתָּא בְּמֹאזְנַיָּא וְהִשְׁתְּכַחְתָּ חַסִּיר״. ״פְּרֵס פְּרִיסַת מַלְכוּתָךְ וִיהִיבַת לְמָדַי וּפָרָס״. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: ״מִמְתוֹ״ס ננקפ״י אאלר״ן״. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: ״אנ״ם אנ״ם לק״ת ניסרפ״ו״. רַב אַשִׁי אָמַר: ״נמ״א נמ״א קת״ל פורסי״ן״.

יז לד אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲבִישַׁג מֻתֶּרֶת לִשְׁלֹמֹה, וַאֲסוּרָה לַאֲדוֹנִיָּה. מֻתֶּרֶת לִשְׁלֹמֹה, דְּמֶלֶךְ הָיָה, וּמֶלֶךְ מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשַׁרְבִיטוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וַאֲסוּרָה לַאֲדוֹנִיָּה ׳ דְּהֶדְיוֹט הוּא. אֲבִישַׁג, מַאי הִיא? דִּכְתִיב: (מלכים א א׳:א׳) ״וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים [וְגוֹ׳], וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ״ וְגוֹ׳, וּכְתִיב: (שם) ״וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה״ וְגוֹ׳, וּכְתִיב: (שם) ״וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד, וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת, וַתְּשָׁרְתֵהוּ״. אָמְרָה: נִינְסְבַן. אָמַר לָהּ: אַסְירַת לִי.

יח לה אָמַר רַב שֵׁמֶן בַּר אַבָּא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה קָשֶׁה גֵּרוּשִׁים, שֶׁהֲרֵי (לדוד) [דָּוִד הַמֶּלֶךְ], הִתִּירוּ לוֹ לְיַחֵד, וְלֹא הִתִּירוּ לוֹ לְגָרֵשׁ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, אֲפִלּוּ מִזְבֵּחַ מוֹרִיד עָלָיו דְּמָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלאכי ב׳:י״ג) ״וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ, כַּסּוֹת דִּמְעָה אֶת מִזְבַּח ה׳״ וְגוֹ׳, וּכְתִיב: (שם) ״וַאֲמַרְתֶּם עַל מָה וְגוֹ׳, וְהִיא חֲבֶרְתְּךָ וְאֵשֶׁת בְּרִיתֶךָ״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְאִיתֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר: אֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מֵתָה, אֶלָּא אִם כֵּן מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ מָמוֹן וְאֵין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ב:כ״ז) ״אִם אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם, לָמָּה יִקַּח מִשְׁכָּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ״. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל אָדָם שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, כְּאִלּוּ חָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ

בְּיָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל כ״ד:ט״ז) ״בֶּן אָדָם, הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה, וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ״, וּכְתִיב: (שם) ״וָאֲדַבֵּר אֶל הָעָם בַּבֹּקֶר, וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעָרֶב״, וּכְתִיב: (שם) ״הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי, גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם״. אָמַר רַבִּי אַלְכְּסַנְדְּרַאי: כָּל אָדָם שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּיָמָיו, עוֹלָם חָשַׁךְ בַּעֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י״ח:ו׳) ״אוֹר חָשַׁךְ בְּאָהֳלוֹ, וְנֵרוֹ עָלָיו יִדְעָךְ״. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: פְּסִיעוֹתָיו מִתְקַצְּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״יֵצְרוּ צַעֲדֵי אוֹנוֹ״. רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר: עֲצָתוֹ נוֹפֶלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְתַשְׁלִיכֵהוּ עֲצָתוֹ״. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: קָשֶׁה לְזַוָּגָם כִּקְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ח:ז׳) ״אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה, מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת״. אַל תִּקְרֵי, ״מוֹצִיא אֲסִירִים״, אֶלָּא, ״כְּמוֹצִיא אֲסִירִים״, אַל תִּקְרֵי ״בַּכּוֹשָׁרוֹת״, אֶלָּא ״בְּכִי וְשִׁירוֹת״. אִינִי, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אַרְבָּעִים יוֹם קֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד, בַּת־קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי. לָא קַשְׁיָא, הָא, בְּזִווּג רִאשׁוֹן, הָא, בְּזִווּג שֵׁנִי. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן: לַכֹּל יֵשׁ תְּמוּרָה, חוּץ מֵאֵשֶׁת נְעוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ד:ו׳) ״וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס״. מַתְנִי לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ: אֵין אָדָם מוֹצֵא קֶרֶת רוּחַ אֶלָּא מֵאִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ה׳:י״ח) ״יְהִי מְקוֹרֵךְ בָּרוּךְ, וּשְׂמַח מֵאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ״. אָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן מַאן? אָמַר לֵיהּ רַב יְהוּדָה לְרַב יִצְחָק בְּרֵיהּ: (קהלת ז׳:כ״ו) ״וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה, אֲשֶׁר הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים״, וְאָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן מַאן? וְאָמַר לֵיהּ: כְּגוֹן אִמֵּךְ. מַתְקִיף תְּקִיפָא, עַבּוּרֵי מִיעַבְּרָא בְּמֵילֵי. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא [מְשַׁמְּיהּ דְּרַב]: אִשָּׁה, גֹּלֶם הִיא, וְאֵינָהּ כּוֹרֶתֶת בְּרִית, אֶלָּא לְמִי שֶׁעָשָׂאָהּ כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ד:ה׳) ״כִּי בוֹעֲלַיִךְ עוֹשַׂיִךְ, ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ״. תָּנָא: אֵין אִישׁ מֵת אֶלָּא לְאִשְׁתּוֹ, וְאֵין אִשָּׁה מֵתָה אֶלָּא לְבַעְלָהּ. אֵין אִישׁ מֵת אֶלָּא לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (רות א׳:ג׳) ״וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי״. וְאֵין אִשָּׁה מֵתָה אֶלָּא לְבַעְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ״ח:ז׳) ״וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל״.

פרק ג

א **סנהדרין פרק ג** - לוֹ תַּנְיָא: כָּךְ הָיוּ נְקִיֵּי הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם עוֹשִׂין; לֹא הָיוּ חוֹתְמִים עַל הַשֶּׁטָר, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם. וְלֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין בַּדִּין, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי יוֹשֵׁב עִמָּהֶם. וְלֹא הָיוּ נִכְנָסִים בְּסָעוּדָה, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי מֵסֵב עִמָּהֶם.

ב אָמַר רַבִּי מֵאִיר: זֶה פּוֹסֵל עֵדָיו שֶׁל זֶה, וְזֶה פּוֹסֵל עֵדָיו שֶׁל זֶה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: פֶּה קָדוֹשׁ יֹאמַר דָּבָר זֶה? תְּנִי: עֵדוּ. אִינִי? וְהָאָמַר עוּלָא: הָרוֹאֶה אֶת רֵישׁ לָקִישׁ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ כְּאִלּוּ עוֹקֵר הָרִים וְטוֹחֲנָן זֶה בָּזֶה. אָמַר רַבִינָא: וַהֲלֹא כָּל הָרוֹאֶה רַבִּי מֵאִיר בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ כְּאִלּוּ עוֹקֵר הָרֵי הָרִים וְטוֹחֲנָן זֶה בָּזֶה. הָכִי קָאָמַר: בּוֹא וּרְאֵה, כַּמָּה מְחַבְּבִין זֶה אֶת זֶה, כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי וְקָאָמַר: אָסוּר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. אָמַר לְפָנָיו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: אַבָּא הִתִּיר לְהַטְמִין אֶת הַצּוֹנֵן. אָמַר לוֹ: כְּבָר הוֹרָה זָקֵן. אָמַר רַב פָּפָּא: בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה מְחַבְּבִין זֶה אֶת זֶה, דְּאִלּוּ רַבִּי יוֹסֵי קַיָּם, הָיָה כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי, דְּהָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו הָוָה, וְהָיָה כָּפוּף וְיוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבִּי, וְקָאָמַר: ״כְּבָר הוֹרָה זָקֵן״.

ג לז אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: מַאי דִּכְתִיב: (זכריה יא) ״וָאֶקַּח לִי שְׁנֵי מַקְלוֹת, לְאַחַד קָרָאתִי נֹעַם וּלְאַחַד קָרָאתִי חֹבְלִים״, ׳נֹעַם׳, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְּנְעִימִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה. ׳חֹבְלִים׳, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁמְּחַבְּלִים זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה. (זכריה ד) ״וַיֹּאמֶר: (אלי) אֵלֶּה [שְׁנֵי] בְּנֵי הַיִּצְהָר הָעֹמְדִים״, ״[וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ]״. ׳יִצְהָר׳, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנּוֹחִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה כְּשֶׁמֶן זַיִת. (שם) ״וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ״, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁמְּרִירִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה כְּזַיִת. כְּתִיב: (שם ה) ״וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יוֹצְאוֹת, וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם, וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם כִּכַנְפֵי הַחֲסִידָה, וַתִּשֶּׂאנָה אֶת הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם. וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי: אָנָה הֵמָּה מוֹלִיכוֹת אֶת הָאֵיפָה? וַיֹּאמֶר אֵלַי: לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: זוֹ חֲנֻפָּה וְגַסּוּת־הָרוּחַ, שֶׁיָּרְדוּ לְבָבֶל. וְגַסּוּת־הָרוּחַ, לְבָבֶל נָחִית? וְהָאָמַר מַר: עֲשָׂרָה קַבִּין גַּסּוּת־הָרוּחַ יָרְדוּ לָעוֹלָם, תִּשְׁעָה נָטְלָה עֵילָם וְאֶחָד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אֵין, לְבָבֶל נָחִית, וְאִשְׁתַּרְבּוּבֵי הוּא דְּאִשְׁתַּרְבּוּבֵי לְעֵילָם, דִּיקָא נַמִּי, דִּכְתִיב: ״לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר״, שְׁמַע מִינָּהּ. וְגַסּוּת, לְבָבֶל לָא? וְהָאָמַר מַר: סִימָן לַגַּסּוּת הָרוּחַ, עֲנִיּוּת, וַעֲנִיּוּת, לְבָבֶל נָחִית! מַאי עֲנִיּוּת? עֲנִיּוּת תּוֹרָה, דִּכְתִיב: (שה״ש ח) ״אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה, וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ״, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ עֵילָם, שֶׁזָּכְתָה לִלְמֹד וְלֹא זָכְתָה לְלַמֵּד. מַאי ׳בָּבֶל׳? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּלוּלָה בְּמִקְרָא, בְּלוּלָה בְּמִשְׁנָה, בְּלוּלָה בְּתַלְמוּד. (איכה ג) ״בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם״, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: זֶה תַּלְמוּדָהּ שֶׁל בָּבֶל.

ד הַהוּא טַבָּחָא, דְּאִשְׁתַּכַּח דְּנַפֵּק טְרֵיפוּתָא מִתּוּתֵי יְדֵיהּ, פַּסְלֵיהּ רַב נַחְמָן, וְעַבְּרֵיהּ. אָזַל, רַבִּי מַזְּיֵהּ וְטוּפְרֵיהּ. סָבַר רַבִּי נָתָן לְאַכְשׁוּרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ רָבָא: דִּילְמָא, אִיעַרּוּמֵי קָא מַעֲרִים. אֶלָּא מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? כִּדְרַב אִידִי בַּר אַבִּין, דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אַבִּין: הֶחְשׁוּד עַל הַטְּרֵפוֹת, אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּדָבָר חָשׁוּב, אוֹ שֶׁיּוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב מִשֶּׁלּוֹ.

ה לח אָמַר רַב יְהוּדָה: סְתָם רוֹעֶה, פָּסוּל, סְתָם גַּבַּאי, כָּשֵׁר. אֲבוּהּ דִּרַבִּי זֵירָא, עָבַד גַּבָּיוּתָא תְּלִיסַר שְׁנִין. כִּי הֲוָה אָתָא רֵישׁ נַהֲרָאלְמָתָא, כִּי הֲוָה חָזֵי רַבָּנָן, אָמַר לְהוּ: (ישעיהו כ״ו:כ׳) ״לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ״. כִּי הֲוָה חָזֵי אִינִישׁ דְּמָתָא, אָמַר: רֵישׁ נַהֲרָא אָתָא לְמָתָא, וְהָאִידָנָא נָכִיס אַבָּא לְפוּם בְּרָא, וּבְרָא לְפוּם

אַבָּא, וּמִגְּנָזוּ כּוּלֵי עָלְמָא. כִּי אַתִּי, אָמַר לֵיהּ: מִמַּאן נִיבָּעֵי? כִּי נִיחָא נַפְשֵׁיהּ, אָמַר לוֹ: שְׁקוּלֵי תְּלֵיסַר מָעֵי, דְּצַיְירֵי לִי בִּסְדִינָאֵי, וְהַדְרוּ לֵיהּ לְפַלָּנְיָא, דִּשְׁקַלְתִּינְהוּ מִינֵּיהּ, וְלָא אִיצְטְרִיכוּ לִי.

ו לט רַבִּי חִיָּא בַּר זַרְנוּקִי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק חֲווּ קָאָזְלֵי לְעַבּוּר שָׁנָה בְּעַסְיָא, פָּגַע בְּהוּ רֵישׁ לָקִישׁ, אִיטְפַּל בַּהֲדַיְיהוּ. אָמַר: אֵיזִיל אֵיחֲזִי, הֵיכִי עַבְדֵי עוּבְדָא. חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא כָּרִיב. אָמַר לָהֶם: כֹּהֵן וְחָרִישׁ. אָמְרוּ לוֹ: יָכוֹל לוֹמַר: אַגִּיסְטוֹן אֲנִי בְּתוֹכוֹ. תּוּ חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה כָּסַח בְּכַרְמוֹ. אָמַר לְהוּ: כֹּהֵן וְזוֹמֵר. אָמְרוּ לוֹ: יָכוֹל לוֹמַר: לְעֵקֶל בֵּית־הַבַּד אֲנִי צָרִיךְ. אָמַר לָהֶם: הַלֵּב יוֹדֵעַ אִם לְעֵקֶל אִם לַעֲקַלְקַלּוֹת. הֵי אָמַר לְהוּ בְּרֵישָׁא? אֵילֵימָא הָא קַמַּיְיתָא אָמַר לְהוּ בְּרֵישָׁא, הָא נַמִּי לֵימְרוּן: אַגִּיסְטוֹן אֲנִי בְּתוֹכוֹ. אֶלָּא הָא אָמַר לְהוּ בְּרֵישָׁא, וַהֲדַר אָמַר לְהוּ הַךְ. מַאי שְׁנָא ׳כֹּהֵן׳? מִשּׁוּם דַּחֲשִׁידֵי אַשְׁבִּיעִית. (דתנן) [סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סְאִין שֶׁל שְׁבִיעִית, תַּעֲלֶה. פָּחוֹת מִכֵּן, יֵרָקְבוּ. וַהֲוִינַן בָּהּ, אַמַּאי יֵרָקְבוּ? יִמְכְּרֵנוּ לְכֹהֵן בִּדְמֵי תְּרוּמָה, חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה. וְאָמַר רַב חִיָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא: זֹאת אוֹמֶרֶת: נֶחְשָׁדוּ כֹּהֲנִים אַשְׁבִּיעִית]. אָמְרוּ: טְרוֹדָאהוּא דֵּין. כִּי מָטוּ לְהָתָם, סְלִיקוּ לְאִיגֻּרָא, שַׁלְפוּהָ לְדַרְגָּא מִתּוּתֵיהּ. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ: בְּנֵי אָדָם הַחֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית, כְּשֵׁרִין לְעַבֵּר שָׁנָה? הָדַר אָמַר: לָא קַשְׁיָא לִי, מִידֵּי דַּהֲוָה אַשְׁלְשָׁה רוֹעֵי בָּקָר, וְרַבָּנָן, אַחוֹשְׁבָנַיְיהוּ סָמִיךְ. הָדַר אָמַר: לָא דָּמֵי, הָתָם הָדוּר אִימְנוּ רַבָּנָן וְעִבְּרוּהָ לְהַהִיא שַׁתָּא, הָכָא, קֶשֶׁר רִשָּׁעִים הוּא, וְקֶשֶׁר רִשָּׁעִים אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דָּא עָקָא. כִּי אַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמְרוּ לֵיהּ: קָרֵי לָן: ״רוֹעֵי בָּקָר״, וְלָא (מחית ולא מידי?) [אָמַר לֵיהּ מַר וְלָא מִידִּי]? אָמַר לְהוּ: וְאִי קָרֵי לְכוּ ״רוֹעֵי צֹאן״, מַאי אֲמָרֵי לֵיהּ?

ז מ מַאי ״קֶשֶׁר רִשָּׁעִים״? שֶׁבְּנָא הֲוָה דָּרִישׁ בִּתְלֵיסַר רִבְוָתָא, חִזְקִיָּה הֲוָה דָּרִישׁ בְּחַד־סַר רִבְוָתָא. כִּי אָתָא סַנְחֵרִיב וְצָר עָלָהּ דִּירוּשְׁלֶם, כָּתַב שֶׁבְּנָא פִּתְקָאשָׁדָא בְּגִירָא: שֶׁבְּנָא וְסִיעָתוֹ הִשְׁלִימוּ, חִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ לֹא הִשְׁלִימוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״א:ב׳) ״כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת, כּוֹנְנוּ חִצָּם עַל יֶתֶר״. הֲוָה קָא מִסְתַּפֵּי חִזְקִיָּה, אָמַר: דִּילְמָא חַסְיָ־שָׁלוֹם נַטְיֵיהּ דַּעְתֵּיהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּתַר רוּבָּא? כֵּיוָן דְּרוּבָּא מִמְּרֵי, אִינְהוּ נַמִּי מִמְּרֵי. בָּא נָבִיא וְאָמַר לוֹ: (ישעיהו ח׳:י״ב) ״לֹא תֹאמְרוּן קֶשֶׁר לְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר הָעָם הַזֶּה קֶשֶׁר״. (כלו) [כְּלוּמַר]: קֶשֶׁר רִשָּׁעִים הוּא, וְקֶשֶׁר רִשָּׁעִים אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן. הָלַךְ לַחֹצֵב לוֹ קֶבֶר בְּקִבְרֵי בֵּית דָּוִד, בָּא נָבִיא וְאָמַר לוֹ: (שם כב) ״מַה לְּךָ פֹּה? וּמִי לְךָ פֹּה? כִּי חָצַבְתָּ לְךָ פֹּה קֶבֶר וְגוֹ׳, הִנֵּה ה׳ מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה גֶּבֶר״. אָמַר רַב: טִלְטוּלָא דְּגַבְרָא, קֶשֶׁה מִדְּאִיתְתָא. (שם) ״וְעֹטְךָ עָטֹה״, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד, שֶׁפָּרְחָה בּוֹ צָרַעַת, כְּתִיב הָכָא: ״וְעֹטְךָ עָטֹה״, וּכְתִיב הָתָם: (ויקרא י״ג:מ״ה) ״וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה״. (ישעיהו כ״ב:י״ז-י״ח) ״צָנוֹף יִצְנָפְךָ צְנִיפָה, כַּדּוּר אֶל אֶרֶץ רַחֲבַת יָדָיִם״ [וְגוֹ׳]. תָּנָא: הוּא בִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת גְּדֵלָה לְעַצְמוֹ וְקָלוֹן לְבֵית אֲדוֹנָיו, לְפִיכָךְ נֶהְפַּךְ כְּבוֹדוֹ לְקָלוֹן. כִּי הֲוָה נָפִיק אִיהוּ, אָתָא גַּבְרִיאֵל, אַחֲדֵיהּ לְדָשָׁא בְּאַפֵּי מַשְׁרְיָתֵיהּ־אָמְרוּ לֵיהּ: מַשְׁרְיָתָךְ הֵיכָא? (אָמַר לְהוּ: מָרְדוּ וַאֲהַדְרוּ בִּי.) [אָמַר: הַדְּרוּ בִּי]. אָמְרוּ לֵיהּ: אִם כֵּן, אַחוּכֵי קָא מְחַיְכַתְּ בָּן! נְקָבוּהוּ בַּעֲקָבָיו וּתְלָאוּהוּ בְּזַנְבֵי סוּסֵיהֶם, וְהָיוּ מְגָרְרִין אוֹתוֹ עַל הַקּוֹצִים וְעַל הַבַּרְקָנִים. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שֶׁבְּנָא בַּעַל חֲנָאָה הָיָה, כְּתִיב הָכָא: (ישעיהו כ״ב:ט״ו) ״לֵךְ בֹּא אֶל הַסֹּכֵן״. וּכְתִיב הָתָם: (מלכים א א׳:ד׳) ״וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת״.

ח מא ״כִּי הַשָּׁתוֹת יֶהֱרָסוּן, צַדִּיק מַה פָּעָל״, (תהילים י״א:ג׳) רַב יְהוּדָה וְרַב עֵינָא, חַד אָמַר: אִלּוּ חִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ נֶהֱרָסִין, ״צַדִּיק מַה פָּעָל״. וְחַד אָמַר: אִלּוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יֶהֱרַס, ״צַדִּיק מַה פָּעָל״. וְעוּלָּא אָמַר: אִלּוּ מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע אֵינָם נֶהֱרָסוֹת, ״צַדִּיק מַה פָּעָל״. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: אִלּוּ מַחְשְׁבוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, הַיְינוּ דִּכְתִיב: ״כִּי הַשָּׁתוֹת יֶהֱרָסוּן״. (כְּמִשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיָּשֶׁת דָּוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל לִבּוֹ״.) וּלְמַאן דְּאָמַר: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נַמִּי, דִּתְנַן: אֶבֶן הָיְתָה שָׁם מִימוֹת נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, וּ׳שְׁתִיָּה׳ הָיְתָה נִקְרֵאת. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: חִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ, הֵיכָא אַשְׁכְּחָן צַדִּיקִי, דְּאִיקְרוּ ׳שָׁתוֹת׳? דִּכְתִיב: (שמואל א ב׳:ח׳) ״כִּי לַה׳ מְצֻקֵי אֶרֶץ, וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל״. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: (ישעיהו כ״ח:כ״ט) ״הִפְלִיא עֵצָה, הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה״. אָמַר רַבִּי חַנִּין: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ: ׳תּוּשִׁיָּה׳? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַתֶּשֶׁת כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם. דָּבָר אַחֵר: ,תּוּשִׁיָּה׳, שֶׁנִּתְּנָה בַּחֲשַׁאי מִפְּנֵי הַשָּׂטָן. דָּבָר אַחֵר: ׳תּוּשִׁיָּה׳, דְּבָרִים שֶׁל תֹּהוּ, שֶׁהָעוֹלָם מֻשְׁתֶּת עֲלֵיהֶם.

ט מב אָמַר עוּלָּא: מַחְשָׁבָה מוֹעֶלֶת, אֲפִלּוּ לְדִבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ה׳:י״ב) ״מֵפֵר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים, וְלֹא תַעֲשֶׂינָה יְדֵיהֶם תּוּשִׁיָּה״. אָמַר רַבָּה: אִם עֲסוּקִים לִשְׁמָהּ, אֵינָהּ מוֹעֶלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״ט:כ״א) ״רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ, וַעֲצַת ה׳ הִיא תָקוּם״, עֵצָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דִּבַּר ה׳, הִיא תָּקוּם לְעוֹלָם.

י מג ״לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים״, (דברים כ״ד:ט״ז) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת בַּעֲוֹן בָּנִים, וּבָנִים בַּעֲוֹן אָבוֹת, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: (שם) ״אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ״, אֶלָּא, ״לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים״, בְּעֵדוּת בָּנִים, ״וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת״, בְּעֵדוּת אָבוֹת. וּבָנִים בַּעֲוֹן אָבוֹת לֹא? וְהָכְתִיב: (שמות ל״ד:ז׳) ״פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים״. הָתָם, כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם, כִּדְתַנְיָא: (ויקרא כ״ו:ל״ט) ״וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ״, כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. אַתָּה אוֹמֵר: כְּשֶׁאוֹחֲזִין, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּשֶׁאֵין אוֹחֲזִין? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ״, הֲרֵי כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (וּכְשֶׁאֵין אוֹחֲזִין) [ו]לֹא? וְהָכְתִיב: (ויקרא כ״ו:ל״ט) ״וְנָכְשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו״, אִישׁ בַּעֲוֹן אָחִיו, מְלַמֵּד שֶׁכֻּלָּם עֲרֵבִים זֶה לָזֶה. הָתָם, שֶׁהָיָה בְּיָדָם לִמְחוֹת וְלֹא מִחוּ.

יא מד מְאַיְמִין עַל הָעֵדִים. הֵיכִי אֲמְרִינַן לְהוּ? אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי אֲמְרִינַן לְהוּ: (משלי כ״ה:י״ד) ״נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן, אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר״. אָמַר לֵיהּ רָבָא: יַכְלִי לְמֵימַר: שֵׁב שְׁנֵי חֲוָה כַּפְּנָאוַאפָּבָא דְּאוּמְנָא לָא חָלִיף. אֶלָּא אָמַר רָבָא: אַמְרִינַן לְהוּ: (משלי כ״ה:י״ח) ״מֵפִיץ וְחֵרֶב וְחֵץ שָׁנוּן, אִישׁ עָנֶה בְרֵעֵהוּ עֵד שָׁקֶר״. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי: יַכְלִי לְמֵימַר: שֵׁב שְׁנֵי חֲוָה מוֹתָנָאוַאינַשׁ בְּלָא שְׁנֵי לָא שָׁכִיב. אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, אָמַר לִי נָתָן בַּר מַר זוּטְרָא: אַמְרִי לְהוּ: סַהֲדֵי שַׁקְרֵי, אַאוּגְרֵיהוּ זִילִי, דִּכְתִיב: (מלכים א כ״א:י׳) ״וְהוֹשִׁיבוּ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל נֶגְדּוֹ, וִיעִדֻהוּ לֵאמֹר: בֵּרַכְתָּ אֱלֹהִים וָמֶלֶךְ״.

יב מה אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין טוֹעֲנִין לְמֵסִית? מִנָּחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי, דְּאָמַר רַבִּי שַׁמְלָאִי: הַרְבֵּה טְעָנוֹת הָיָה לוֹ לַנָּחָשׁ לִטְעֹן וְלֹא טָעַן, וּמִפְּנֵי מַה לֹּא טָעַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? לְפִי שֶׁלֹּא טָעַן הוּא. מַאי הַוָּה לֵיהּ לְמֵימַר? דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד, דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין? דִּבְרֵי הָרַב שׁוֹמְעִין! אָמַר חִזְקִיָּה: מִנַּיִן שֶׁכָּל הַמוֹסִיף גּוֹרֵעַ? שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ג׳:ג׳) ״כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ, וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ״. רַב מְשַׁרְשִׁיָא אָמַר, מֵהָכָא: (שמות כ״ה:י׳) ״אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ״. רַב אַשִׁי אָמַר: (שם כו) ״עֲשָׂתִי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת״.

יג חֲבֵרַי שֶׁהָיָה מִצְטַעֵר עַל מָעוֹת (מַעֲשֵׂר שֵׁנִי) שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו, וּבָא בַּעַל הַחֲלוֹם וְאָמַר לוֹ: כָּךְ וְכָךְ הֵם, בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי הֵן, שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן, זֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ: דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין.

יד תַּנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּךְ הָיָה מִנְהָגָן שֶׁל נְקִיֵּי הַדַּעַתבִּירוּשָׁלַיִם; מַכְנִיסִין לְבַעֲלֵי דִינִין וְשׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶם, וּמַכְנִיסִין הָעֵדִים וְשׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶם, וּמוֹצִיאִין אוֹתָם לַחוּץ, וְנוֹשְׁאִים וְנוֹתְנִים בַּדָּבָר.

טו רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים חָוָה מִשְׁתַּקִּיד עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא לְמִסְמְכֵיהּ, וְלָא קָמְסְתַּיְּעָא מִלְּתָא. יוֹמָא חַד חָוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לְהוּ: מִי אִיכָּא דְּיָדַע הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, אוֹ לָא? אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים: דֵּין יָדַע. אָמַר לֵיהּ: לֵימָא אִיזִי. אָמַר לֵיהּ: לִיסְמְכֵיהּ מַר בְּרִישָׁא. סְמְכֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, אֱמֹר לִי כֵּיצַד שָׁמַעְתָּ? אָמַר לֵיהּ: כָּךְ שָׁמַעְתִּי, שֶׁמּוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לְרַבִּי נָתָן. אָמַר: לָזֶה הֶצַרְכְתִּי? הַשְׁתָּא, וּמָה עִקֵּר רְאִיָּה בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: לָא בָּעִינָן, הַגָּדָה מִבָּעְיָא? אָמַר לֵיהּ: הוֹאִיל וְעָלִיתָ לֹא תֵרֵד. אָמַר רַבִּי זֵירָא: שְׁמַע מִינָּהּ: גַּבְרָא רַבָּה, כֵּינוֹן (דסמיך) [דְּאִסְתַּמִיךְ] סָמִיךְ.

טז תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן לִכְשֶׁיֵּצֵא, שֶׁלֹּא יֹאמַר: אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵרַי מְחַיְּבִין, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁחֲבֵרַי רַבּוּ עָלַי, תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:ט״ז) ״לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ״. וְאוֹמֵר: (משלי י״א:י״ג) ״הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד״.

יז מו הַהוּא תַּלְמִידָא, (דאפיק) [דְּנָפִיק עֲלֵיהּ קָלָא, דְּגַלֵּי] מִלְּתָא דְּאִיתְמַר בֵּי מִדְרָשָׁא (דרבי אמי) בָּתַר עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין, וְאַפְּקֵיהּ רַבִּי אַמִּי מִבֵּי מִדְרָשָׁא, (וַאכְרִיז עֲלֵיהּ) [אָמַר]: דֵּין, גַּלֵי רָזָיְא הוּא.

יח שָׁלְחוּ לֵיהּ לְמַר עוּקְבָא: לִדְזִיו לֵיהּ כְּבַר בִּתְיָה, שְׁלָם, עוּקְבָן הַבַּבְלִי קָבֵל קָדָמָנָא: יִרְמְיָה אָחִי הֶעֱבִיר עָלַי אֶת הַדֶּרֶךְ, וְאָמְרוּ לוֹ: הַשִּׁיאוּהוּ וְיִרְאוּ פָּנֵינוּ בְּטִבֶּרְיָא. [הָא גּוּפֵיהּ קַשְׁיָא, אָמַרְתְּ: אָמְרוּ לוֹ, אַלְמָא: דַּיְּנוּהוּ אַתּוֹן. הַשִּׁיאוּהוּ וְיִרְאֶה פָּנֵינוּ בְּטִבֶּרְיָה, אַלְמָא: שַׁדְּרוּהוּ הָכָא! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: אָמְרוּ לֵיהּ: דַּיְּנוּהוּ אַתּוֹן, אִי צַיְּית, צַיְּית, וְאִי לָא, הַשִּׁיאוּהוּ וְיִרְאֶה פָּנֵינוּ בְּטִבֶּרְיָא].

פרק ד

א **סנהדרין פרק ד** - [מִשְׁנָה. אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ״ד:כ״ב) ״מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם״. גְּמָרָא. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, מִי בָּעִינַן דִּרִישָׁה וַחֲקִירָה? וּרְמִינְהוּ וְכוּ׳, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: דִּבֵּר תּוֹרָה, אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת, בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם״, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ: דִּינֵי מָמוֹנוֹת לֹא בָּעִינַן דִּרִישָׁה וַחֲקִירָה? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין. [אֶלָּא מֵעַתָּה, טָעוּ לֹא יְשַׁלְּמוּ? ! כָּל שֶׁכֵּן שֶׁתִּנְעֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין. רָבָא אָמַר: מַתְנִיתִין דְּהָכָא, בִּדִינֵי קְנָסוֹת, וְאִידָךְ, בְּהוֹדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת]. רַב פָּפָּא אָמַר: אִידִי וְאִידִי בְּהוֹדָאָה וְהַלְוָאָה, כָּאן, בִּדְין מְרֻמֶּה, כָּאן, בִּדְין שֶׁאֵינוֹ מְרֻמֶּה, כִּדְרִישׁ לָקִישׁ, דְּרִישׁ לָקִישׁ רָמִי, כְּתִיב: (ויקרא י״ט:ט״ו) ״בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ״, וּכְתִיב: (דברים ט״ז:כ׳) ״צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף״, הָא כֵּיצַד? כָּאן, בִּדְין מְרֻמֶּה, כָּאן, בִּדְין שֶׁאֵין מְרֻמֶּה. רַב אַשִׁי אָמַר: מַתְנִיתִין, כִּדְשַׁנִינָן, קְרָאֵי, אֶחָד לְדִין, וְאֶחָד לִפְשָׁרָהכִּדְתַנְיָא: ״צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף״, אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לִפְשָׁרָה; כֵּיצַד? שְׁתֵּי סְפִינוֹת עוֹבְרוֹת בַּנָּהָר וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה, אִם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן, שְׁתֵּיהֶן טוֹבְעוֹת, בָּזֶה אַחַר זֶה, שְׁתֵּיהֶן עוֹבְרוֹת. וְכֵן שְׁנֵי גְּמַלִּים שֶׁהָיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלוֹת בֵּית חוֹרוֹן וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה, אִם עָלוּ שְׁנֵיהֶם, שְׁנֵיהֶם נוֹפְלִים, בָּזֶה אַחַר זֶה, שְׁנֵיהֶם עוֹלִים, הָא כֵּיצַד? טְעוּנָה וְשֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה, תְּדֻחֶה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה מִפְּנֵי טְעוּנָה. קְרוֹבָה וְשֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה, תְּדֻחֶה קְרוֹבָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן קְרוֹבוֹת, שְׁתֵּיהֶן רְחוֹקוֹת, הַטֵּל פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן, וּמַעֲלוֹת שָׁכָר זוֹ לָזוֹ.

ב מז תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים יז) ״צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף״, הַלֵּךְ אַחַר בֵּית־דִּין יָפֶה; אַחַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְלֹד, אַחַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לִבְרוֹר־חַיִל. תָּנָא: קוֹל רֵיחַיִם בְּבוּרְנִי, שְׁבוּעַ הַבֵּן, שְׁבוּעַ הַבֵּן (שם). אוֹר הַנֵּר בִּבְרוֹר־חַיִל, מִשְׁתֶּה שָׁם, מִשְׁתֶּה שָׁם. תָּנוּ רַבָּנָן: ״צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף״, הַלֵּךְ אַחַר חֲכָמִים לִישִׁיבָה, אַחַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְלֹד, אַחַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לִבְרוֹר־חַיִל, אַחַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לִפְקִיעִין, אַחַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְיַבְנֶה, אַחַר רַבִּי עֲקִיבָא לִבְנֵי־בְרַק, אַחַר רַבִּי מַתְיָא לְרוֹמִי, אַחַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן לְסִיכְנִי, אַחַר רַבִּי יוֹסֵי לְצִפּוֹרִי, אַחַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה לִנְצִיבִין, אַחַר [רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲחִי] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לַגּוֹלָה, אַחַר רַבִּי לְבֵית שְׁעָרִים, אַחַר חֲכָמִים לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית.

ג [במשנה איתא שִׁדֵּינִי מָמוֹנוֹת, מַחֲזִירִין בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וּרְמִינְהוּ: דָּן אֶת הַדִּין, וְזָכָה אֶת הַחַיָּב, וְחִיֵּב אֶת הַזַּכַּאי וכו׳], מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְיִשַּׁלֵּם מִבֵּיתוֹ. אָמַר רַב יוֹסֵף: לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּמוּמְחֶה וכו׳. [רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: כָּאן, שֶׁטָּעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה, כָּאן, שֶׁטָּעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת וכו׳]. אִיתְיבֵיהּ רַב הַמְנוּנָא לְרַב שֵׁשֶׁת: מַעֲשֶׂה בְּפָרָה שֶׁל בֵּית מְנַחֵם, שֶׁנִּטְלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ, וְהֶאֱכִילָהּ רַבִּי טַרְפוֹן לַכְּלָבִים, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּיַבְנֶה, וְהִתִּירוּהָ, שֶׁאָמַר תּוֹדוֹס הָרוֹפֵא: אֵין פָּרָה וַחֲזִירָה יוֹצְאָה מֵאֶלָּכְסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם, אֶלָּא אִם כֵּן חוֹתְכִין הָאֵם שֶׁלָּהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּלֵד. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: הָלְכָה חֲמוֹרָךְ טַרְפוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: פָּטוּר אַתָּה, שֶׁכָּל הַמּוּמְחֶה לָרַבִּים, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. [וְאִם אִיתָא, לֵימָא לֵיהּ: טוֹעֶה בִּדְבַר מִשְׁנָה אַתָּה, וְטוֹעֶה בִּדְבַר מִשְׁנָה, חוֹזֵר חדא ועוד קאמר חדא דטועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר ועוד אי נמי משיקול הדעת טעית מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם].

ד פְּסָקָא. דִּינֵי נְפָשׁוֹת [מַחֲזִירִין לִזְכוּת, וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה]. תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּית־דִּין חַיָּב, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, [מִנַּיִן] שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שמות כג) ״וְנָקִי אַל תַּהֲרֹג״. וּמִנַּיִן לְיוֹצֵא מִבֵּית־דִּין זַכַּאי, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, מִנַּיִן שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג״. אָמַר רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: וְחִילּוּפָא, לְמֵסִית, דִּכְתִיב: (דברים י״ג:ט׳) ״לֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו״. רַב כַּהֲנָא מַתְנִי: (שם) מ״כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ״.

ה וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה. (וכו׳.) [אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְהוּא שֶׁטָּעָה בְּדָבָר שֶׁאֵין הַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ, אֲבָל טָעָה בְּדָבָר שֶׁהַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ, זִיל קְרֵי בֵּי רַב הוּא]. בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא מֵרַבִּי יוֹחָנָן: טָעָה בְּנוֹאֲף וְנוֹאֶפֶת מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: אַדְמוֹקְדָךְ יָקִיד, זִיל קוֹץ קָרָךְ וְצָלִי.

ו מח ״אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים, שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי״ וְגוֹ׳. (תהילים ס״ב:י״ב) מִקְרָא אֶחָד יוֹצֵא לְכַמָּה טְעָמִים, וְאֵין טַעַם אֶחָד יוֹצֵא (משתי) [מִכַּמָּה] מִקְרָאוֹת. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: (ירמיהו כ״ג:כ״ט) ״וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע״, מַה פַּטִּישׁ זֶה מִתְחַלֵּק לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת, אַף מִקְרָא אֶחָד יוֹצֵא לְכַמָּה טְעָמִים.

ז מט קח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם״ וְגוֹ׳, אִם הָעָם חָטְאוּ, רָאשֵׁי הָעָם מֶה חָטְאוּ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: חַלֵּק עֲלֵיהֶם בָּתֵּי־דִינִין, מַאי טַעְמָא? אֵילֵימָא מִשּׁוּם שֶׁאֵין דָּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד, וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּשְׁתֵּי מִיתוֹת, אֲבָל בְּמִיתָה אַחַת, דָּנִין. אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּשׁוּב חָרוֹן אַף מִיִּשְׂרָאֵל.

ח דִּינֵי מָמוֹנוֹת, גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם [בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה, דִּינֵי נְפָשׁוֹת, גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם לִזְכוּת, וּבַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו לְחוֹבָה]. מְנָא הַנֵּי מִילֵי? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: דְּאָמַר קְרָא: (ישעיהו א׳:כ״א) ״מְלֵאתִי מִשְׁפָּט, צֶדֶק יָלִין בָּהּ, וְעַתָּה מְרַצְּחִים״. וְרָבָא אָמַר מֵהָכָא: (שם) ״אַשְׁרֵי דַיָּן שֶׁמְּחַמֵּץ אֶת דִּינוֹ. וְאִידָךְ? אַשְׁרֵי חָמוֹץ וְלֹא חוֹמֵץ.

ט אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, [אָמַר רַבִּי יִצְחָק]: כָּל תַּעֲנִית שֶׁמְּלִינִין בָּהּ צְדָקָה, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו א׳:כ״א) ״צֶדֶק יָלִין בָּהּ, וְעַתָּה מְרַצְּחִים״. וְהַנֵּי מִילֵי בְּרִיפְתָא וּבְתַמְרֵי, אֲבָל זוּזֵי וְחִישֵׁי וְשַׁעֲרֵי, לֵית לָן בָּהּ.

י אָמַר רַבָּה בְּרֵיהּ דְּרָבָא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי הִלֵּל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי וָלֶס: מִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד רַבִּי, לֹא מָצִינוּ תּוֹרָה וּגְדֻלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד. וְלָא? וְהָא הֲוָה יְהוֹשֻׁעַ? הֲוָה אֶלְעָזָר. וְהָא הֲוָה פִּינְחָס? הֲווּ זְקֵנִים. וְהָא הֲוָה שָׁאוּל? הֲוָה שְׁמוּאֵל. וְהָא נָח נַפְשֵׁיהּ? כּוּלְּהוּ שְׁנֵיהּ, קָאַמְרִינַן. וְהָא דָּוִד? הֲוָה עִירָא הַיָּאִירִי, וְהָא נָח נַפְשֵׁיהּ? כּוּלְּהוּ שְׁנֵיהּ, קָאַמְרִינַן. וְהָא הֲוָה שְׁלֹמֹה? הֲוָה שִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא, וְהָא קָטְלֵיהּ? כּוּלְּהוּ שְׁנֵיהּ, קָאַמְרִינַן. וְהָא הֲוָה חִזְקִיָּה? הֲוָה שֶׁבְנָא, וְהָא אִיקְטֵיל? כּוּלְּהוּ שְׁנֵיהּ, קָאַמְרִינַן. וְהָא הֲוָה עֶזְרָא? הֲוָה נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: אַף אֲנִי אוֹמֵר: מִימוֹת רַבִּי עַד רַב אַשִׁי, לָא מָצִינוּ תּוֹרָה וּגְדֻלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד. וְלָא? וְהָא הֲוָה הוּנָא בַּר נָתָן? [הוּנָא בַּר נָתָן], מֵיכַף הֲוָה כַּייֵף לֵיהּ לְרַב אַשִׁי.

יא [פְּסָקָא]. דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַתְחִילִין מִן הַצַּד. מְנָא הַנֵּי מִילֵי? אָמַר רַב אַחָא בַּר פָּפָּא, אָמַר קְרָא: (שמות כג) ״לֹא תַעֲנֶה עַל רִב״, לֹא תַּעֲנֶה עַל רַב. רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵהָכָא: (שמואל א כ״ה:י״ג) ״וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲנָשָׁיו: חִגְרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ, וַיַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ, וַיַּחְגֹּר גַּם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ״.

יב [פִּסְקָא]. וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִין לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת. מַאי טַעְמָא? דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: כְּשֵׁם שֶׁבֵּית־דִּין מְנַקִּין בְּצֶדֶק, כָּךְ מְנַקִּין מִכָּל מוּם. אָמַר אַמֵּימַר: מַאי קְרָאָה? (ש״ה ד) ״כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ״. וְדִילְמָא, מוּם מַמָּשׁ? אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא: (במדבר י״א:ט״ז) ״וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ״, ״עִמָּךְ״, בְּדוֹמִין לָךְ. וְדִילְמָא, הָתָם מִשּׁוּם שְׁכִינָה? אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אָמַר קְרָא: (שמות י״ח:כ״ב) ״וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ״, ״אִתְּךָ״, בְּדוֹמִין לָךְ לִיהֱוֵי.

יג נא ״שָׁרֵרְךָ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג״ וְגוֹ׳. (ש״ה ז) ״שָׁרֵרְךָ״, זוֹ סַנְהֶדְרִין. לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ ״שָׁרֵרְךָ״? שֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּטַבּוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם. ״אַגַּן״, שֶׁהִיא מְגִינָה עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. ״הַסַּהַר״, שֶׁהִיא דּוֹמָה לְסַהַר. ״אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג״, שֶׁאִם הֲצָרַךְ אֶחָד מֵהֶם לָצֵאת, רוֹאִים אִם יֵשׁ עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרִין קְטַנָּה, יוֹצֵא, וְאִם לָאו, אֵינוֹ יוֹצֵא. (שה״ש ז) ״בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים״, מָה עֲרֵמַת חִטִּים, הַכֹּל נֶהֱנִין מִמֶּנָּה, אַף סַנְהֶדְרִין, הַכֹּל נֶהֱנִין מִשַּׁעֲמֵיהֶן. (שם) ״סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״, שֶׁאֲפִלּוּ בְּסוּגָה שֶׁל שׁוֹשַׁנִּים, לֹא יִפְרְצוּ בָּהֶן פְּרָצוֹת, וְהֵינוּ דְּאָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַב כַּהֲנָא: אַמְרִיתוּ, נָדָה שָׂרֵי לְיִחוּדֵי בַּהֲדֵי גַּבְרָא, אֶפְשָׁר, אֵשׁ בִּנְעֹרֶת וְאֵינָהּ מְהַבְהֶבֶת? אָמַר לֵיהּ: הַתּוֹרָה הֵעִידָה עָלֵינוּ: ״סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״, שֶׁאֲפִלּוּ בְּסוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, לֹא יִפְרְצוּ בָּהֶן פְּרָצוֹת. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר מֵהָכָא: (שם ו) ״כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ״, אֲפִלּוּ רֵיקָנִין שֶׁבָּךְ, מְלֵאִים מִצְוֹות כְּרִמּוֹן. רַבִּי זֵירָא אָמַר מֵהָכָא: (בראשית כ״ז:כ״ז) ״וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו״, אַל תִּקְרֵי ״בְּגָדָיו״, אֶלָּא ״בּוֹגְדָיו״, (דַּאֲפִלּוּ בּוֹגְדִים שֶׁבָּהֶם יֵשׁ בָּהֶם רֵיחַ.) הַנְהוּ בְּרִיוֹנֵי, דַּהֲווֹ בְּשִׁכְבוּתֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, דַּהֲווֹ מְקָרֲבִי לְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּנִיהַדְּרוּ (בִּתְשׁוּבָה) [לְהוּ בִּתְיוּבְתָּא], וַהֲווֹ קַפְדֵי רַבָּנָן. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, אָמְרוּ: עַד הָאִידָּנָא הֲוָה (קטינא) [חֲרִיכָא קָטִין] חָרִיךְ שְׁקִי, דַּהֲוָה בָּעֵי עָלָן רַחֲמֵי, הַשְׁתָּא מַאן בָּעֵי עָלָן רַחֲמֵי? הִרְהֲרוּ בְּלִבֵּיהוּ, וְעָבְדוּ תְּשׁוּבָה.

יד נב מִשְׁנָה. כֵּיצַד מְאַיְּמִין אֶת הָעֵדִים? עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת, הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָם וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶם: שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ מֵאֹמֶד, וּמִשְּׁמוּעָה, עֵד מִפִּי עֵד, וּמִפִּי אָדָם נֶאֱמָן, שֶׁמָּא אִי אַתֶּם יוֹדְעִים, שֶׁסּוֹפְנוּ לִבְדֹּק אֶתְכֶם בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה, וֶהֱוִי יוֹדְעִין, שֶׁלֹּא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אָדָם נוֹתֵן מָמוֹן וּמִתְכַּפֵּר לוֹ. דִּינֵי נְפָשׁוֹת, דָּמוֹ וְדַם זַרְעוֹתָיו תְּלוּיִין בּוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּקַיִן שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ד׳:י׳) ״קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים״, אֵינוֹ אוֹמֵר, ״דַּם אָחִיךָ״, אֶלָּא, ״דְּמֵי אָחִיךָ״, דָּמוֹ וְדַם זַרְעוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: ״דְּמֵי אָחִיךָ״, שֶׁהָיָה דָּמוֹ מֻשְׁלָךְ עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים. לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי, לְלַמְּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא. וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא. וּמִפְּנֵי [שְׁלוֹם] הַבְּרִיּוֹת, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: אַבָּא גָּדוֹל מֵאָבִיךָ, וְשֶׁלֹּא יְהוּ הַמִּינִים אוֹמְרִים: הַרְבֵּה רָשָׁיוֹת בַּשָּׁמַיִם, וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד, כֻּלָּן דּוֹמִין זֶה לָזֶה, וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, טָבַע כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ, לְפִיכָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב לוֹמַר: בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם. וְשֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה [הַזֹּאת]? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (ויקרא ה׳:א׳) ״וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע, אִם לוֹא יַגִּיד״ וְגוֹ׳. וְשֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ לָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (משלי י״א:י׳) ״וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה״. גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד מֵאֹמֶד? אוֹמְרִים לָהֶם: שֶׁמָּא כָּךְ רְאִיתֶם, שֶׁרָץ אַחַר חֲבֵרוֹ לְחָרְבָּה, וְרָצְתֶם אַחֲרָיו, וּמְצָאתֶם סַיִף בְּיָדוֹ, וְדָמוֹ מְטַפְטֵף, וְהָרוּג מְפַרְפֵּר, אִם כָּךְ רְאִיתֶם, לֹא רְאִיתֶם כְּלוּם.

טו נג תַּנְיָא, אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: אֶרְאֶה בַּנֶּחָמָה, אִם לֹא רָאִיתִי אֶחָד, שֶׁרָץ אַחַר חֲבֵרוֹ לְחָרְבָּה, וְרַצְתִּי אַחֲרָיו, וְרָאִיתִי סַיִף בְּיָדוֹ, וְדָמוֹ מְטַפְטֵף, וְהָרוּג מְפַרְפֵּר, וְאָמַרְתִּי לוֹ: רָשָׁע, מִי הָרַג לָזֶה, אוֹ אֲנִי אוֹ אַתָּה? אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁאֵין דָּמְךָ מָסוּר בְּיָדִי, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: (דברים י״ז:ו׳) ״עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יוּמַת הַמֵּת״, הַיּוֹדֵעַ מַחְשָׁבוֹת, יִפְרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁהָרַג אֶת חֲבֵרוֹ. אָמְרוּ: לֹא זָזוּ מִשָּׁם, עַד שֶׁבָּא נָחָשׁ וְהִכִּישׁוֹ וּמֵת. וְהַאי, בַּר נָחָשׁ הוּא? וְהָאָמַר רַב יוֹסֵף, וְכֵן תָּנֵי דְּבֵי חִזְקִיָּה: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִין, אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ. לֹא בָּטְלוּ? וְהָא בָּטְלוּ? ! אֶלָּא, דִּין אַרְבַּע מִיתוֹת לֹא בָּטְלוּ; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב סְקִילָה, אוֹ נוֹפֵל מִן הַגַּג, אוֹ חַיָּה דּוֹרַסְתּוּ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵפָה, אוֹ נוֹפֵל בְּדַלְקָה, אוֹ נָחָשׁ מַכִּישׁוֹ. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב הֲרִיגָה, אוֹ נִמְסָר לַמַּלְכוּת, אוֹ לְסָטִים בָּאִים עָלָיו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב חֶנֶק, אוֹ טוֹבֵעַ בַּנָּהָר אוֹ מֵת בְּסִרּוֹנְכִי. אָמְרִי: הַהוּא, חֵטְא אַחֲרִיתִי הֲוָה בֵּיהּ, דְּאָמַר מַר: מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִיתוֹת בֵּית־דִּין, נִדּוֹן בַּחֲמוּרָה.

טז נד [פִּסְקָא. וְהוּ יוֹדְעִין וְכוּ׳]. אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה קַיִן בְּהֶבֶל אָחִיו חֲבוּרוֹת חֲבוּרוֹת, פְּצִיעוֹת פְּצִיעוֹת, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן נְשָׁמָה יוֹצֵאת, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְצַוָּארוֹ. וְאָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: מִיּוֹם שֶׁפָּתְחָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וְקִבְּלַתּוּ לְדָמוֹ שֶׁל הֶבֶל, שׁוּב לֹא פָּתְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ד:ט״ז) ״מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ, צְבִי לַצַּדִּיק״, ״מִכְּנַף הָאָרֶץ״, וְלֹא מִפִּי הָאָרֶץ. אִיתְּמַר חִזְקִיָּה אָחִיו: (במדבר ט״ז:ל״ב) ״וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ״. אָמַר לֵיהּ: לְרָעָה פָּתְחָה, לְטוֹבָה לֹא פָּתְחָה. וְאָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: גָּלוּת מְכַפֶּרֶת עָוֹן מֻחֱזֶקֶת, מֵעִיקָּרָא כְּתִיב: (בראשית ד׳:י״ד) ״וְהָיִיתִי נָע וָנָד״, וְלִבְסוֹף כְּתִיב: (שם) ״וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד״.

יז נה אָמַר רַב יְהוּדָה: גָּלוּת מְכַפֶּרֶת שִׁלְשָׁה דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ל״ח:ב׳) ״כֹּה אָמַר ה׳: הֵישֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב, בָּרָעָב וּבַדָּבֶר. וְהַיֹּצֵא [וְנָפַל] אֶל הַכַּשְׂדִּים (וְחָיָה) [הַצָּרִים עֲלֵיכֶם, יִחְיֶה]. וְהָיְתָה לוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל״ (״וָחָי״.) רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: גָּלוּת מְכַפֶּרֶת עַל הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כב) ״כֹּה אָמַר ה׳:

כְּתִיב: אֶת הָאִישׁ הַזֶּה; עֲרִירִי, גֶּבֶר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו, כִּי לֹא יִצְלַח מִזַּרְעוֹ אִישׁ יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דָּוִד וּמֹשֵׁל עוֹד בִּיהוּדָה״, וּבָתַר דְּגָלָה כְּתִיב: (ד״ה א ג) ״וּבְנֵי יְכָנְיָה אַסִּר, (בנו) שְׁאַלְתִּיאֵל בְּנוֹ״, ׳אַסִּר׳, שֶׁעִבְּרוּתוֹ אִמּוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים. ׳שְׁאַלְתִּיאֵל׳, שֶׁשְּׁתָלוֹ אֵל שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַנִּשְׁתָּלִין, גְּמִירִי, אֵין הָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת מְעֻמָּד, וְהִיא נִתְעַבְּרָה מְעֻמָּד. דָּבָר אַחֵר: ׳שְׁאַלְתִּיאֵל׳, שֶׁנִּשְׁאַל עַל אָלְתּוֹ אֵל. (שם) ׳זְרֻבָּבֶל׳, שֶׁנִּזְרַע בְּבָבֶל. וּמַה שְׁמוֹ? ״נְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה״ שְׁמוֹ.

יח נו יְהוּדָה וְחִזְקִיָּה, בְּנֵי רַבִּי חִיָּא, הֲווּ יַתְבֵי בִּסְעוּדְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וְלָא הֲווּ קָאֲמְרֵי וְלָא מִידִי. אֲמְרֵי לְהוּ: אַגְּבְרוּ חַמְרָא אַדַּרְדְּקֵי, כִּי הֵיכִי דְּלֵימְרוּ מִלְּתָא. כֵּיוָן דְּאִיבְּסוּם, פָּתְחוּ וְאָמְרוּ: אֵין בֶּן דָּוִד בָּא, עַד שֶׁיִּכְלוּ שְׁנֵי בָּתֵּי אָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, אֵלּוּ הֵן: רֹאשׁ גּוֹלָה שֶׁבְּבָבֶל, וְנָשִׂיא שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ח׳:י״ד) ״וְהָיָה לְמִקְדָּשׁ וּלְאֶבֶן נֶגֶף וּלְצוּר מִכְשׁוֹל לִשְׁנֵי בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל״. אָמַר לָהֶם: בָּנַי, קוֹצִים אַתֶּם מַטִּילִים לִי בְּעֵינַי? אָמַר לוֹ רַבִּי חִיָּא: רַבִּי, אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ, ׳יַיִן׳ נִתַּן בְּשִׁבְעִים אוֹתִיּוֹת, וְ׳סוֹד׳ נִתַּן בְּשִׁבְעִים אוֹתִיּוֹת, נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד. אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, וְאָמְרֵי לָהּ, אָמַר רַב חִסְדָּא: דָּרַשׁ מָרִי בַּר מַר: מַאי דִּכְתִיב: (דניאל ט׳:י״ד) ״וַיִּשְׁקֹד ה׳ עַל הָרָעָה, וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ, כִּי צַדִּיק ה׳ אֱלֹהֵינוּ״, מְשׁוּם דְּ״צַדִּיק ה׳״, ״וַיִּשְׁקֹד ה׳ עַל הָרָעָה, וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ״? (אלא) [אין], צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְדִּים גָּלוּת צְדָקָה וְעוֹד גָּלוּת יְכָנְיָה קַיֶּמֶת, דִּכְתִיב בְּגָלוּת יְכָנְיָה: (מלכים ב כ״ד:ט״ז) ״וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר; אֶלֶף״, ׳חָרָשׁ׳, כֵּיוָן שֶׁפּוֹתְחִין, הַכֹּל נַעֲשׂוּ כְּחֵרְשִׁין. ׳מַסְגֵּר׳, כֵּיוָן שֶׁסּוֹגְרִין בַּהֲלָכָה, שׁוּב אֵין פּוֹתְחִין. וְכַמָּה הָיוּ? אֶלֶף. עוֹלָא אָמַר: שְׁהִקְדִּים שְׁתֵּי שָׁנִים לִ׳וְנוֹשַׁנְתֶּם׳. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: שְׁמַע מִינָּהּ, ׳מְהֵרָה׳ דְּמָרֵי עָלְמָא, תַּמְנֵי מְאָה וְחַמְשִׁין וְתַרְתֵּין הֲווּ.

יט נז תָּנוּ רַבָּנָן: אָדָם, יְחִידִי נִבְרָא, וּמִפְּנֵי מָה? שֶׁלֹּא יְהוּ מִינִין אוֹמְרִים: הַרְבֵּה רָשׁיוֹת בַּשָּׁמַיִם. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי הַצַּדִּיקִים וּמִפְּנֵי הָרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא יְהוּ צַדִּיקִים אוֹמְרִים: אָנוּ בְּנֵי צַדִּיק, וּרְשָׁעִים אוֹמְרִים: אָנוּ בְּנֵי רָשָׁע. דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי הַמִּשְׁפָּחוֹת, שֶׁלֹּא יְהוּ מִשְׁפָּחוֹת מִתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ. וּמָה עַכְשָׁיו שֶׁנִּבְרָא יָחִיד, מִתְגָּרוֹת, אִם נִבְרְאוּ שְׁנַיִם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! דָּבָר אַחֵר: מִפְּנֵי הַגַּזְלָנִים וּמִפְּנֵי הַחַמְסָנִים, וּמָה עַכְשָׁיו שֶׁנִּבְרָא יָחִיד, גּוֹזְלִין וְחוֹמְסִים, אִם נִבְרְאוּ שְׁנַיִם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

כ נח [פְּסְקָא. וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן:] וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבֵּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד, וְכֻלָּן דּוֹמִין זֶה לָזֶה. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ, בָּרוּךְ הוּא, טוֹבֵעַ כָּל אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ח:י״ד) ״תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם, וְיִתְיַצְּבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ״. וּמִפְּנֵי מָה אֵין פַּרְצוּפֵיהֶן דּוֹמִין זֶה לָזֶה? שֶׁלֹּא יִרְאֶה אָדָם דִּירָה נָאָה, וְאִשָּׁה נָאָה, וְיֹאמַר: שֶׁלִּי הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְיִמְּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם, וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר״. תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָדָם מִשְׁתַּנֶּה מֵחֲבֵרוֹ: בְּקוֹל, בְּמַרְאֶה, וּבְדַעַת. בְּקוֹל וּבְמַרְאֶה, מִשּׁוּם עֶרְוָה. וּבְדַעַת, מִפְּנֵי הַגַּזְלָנִים וְהַחַמְסָנִים.

כא נט תָּנוּ רַבָּנָן: אָדָם נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמִפְּנֵי מָה? שֶׁלֹּא יְהוּ מִינִין אוֹמְרִים: שֶׁתָּף הָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר: שֶׁאִם תָּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו, אוֹמְרִים לוֹ: יַתּוּשׁ קָדְמָךְ בְּמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַמִּצְוָה [מַיָּד]. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַסְּעוּדָה מַיָּד. מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁבָּנָה פַּלְטֵרִין וְשִׁכְלְלָן, וְהִתְקִין סְעוּדָה, וְאַחַר כָּךְ הִכְנִיס אוֹרְחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט׳:ב׳-ג׳) ״חָכְמוֹת בָּנְתָה וְגוֹ׳, טָבְחָה טִבְחָהּ וְגוֹ׳, שָׁלְחָה נַעֲרוֹתֶיהָ תִּקְרָא״ וְגוֹ׳. ״חָכְמוֹת בָּנְתָה״, זוֹ מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבָּרָא אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּחָכְמָה. ״חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה״, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. ״טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ״, אֵלּוּ יַמִּים וּנְהָרוֹת וְכָל צָרְכֵי עוֹלָם. (״אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ״, אֵלּוּ אִילָנוֹת וּדְשָׁאִים.) ״שָׁלְחָה נַעֲרוֹתֶיהָ תִּקְרָא״, זֶה אָדָם וְחַוָּה. ״עַל גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת״, רַבָּה בַּר בַּר חָנָה רָמִי, כְּתִיב: ׳עַל גַּפֵּי׳, וּכְתִיב: ׳עַל כִּסֵּא׳. בִּתְחִלָּה ׳עַל גַּפֵּי׳, וְלִבְסוֹף ׳עַל כִּסֵּא׳. (שם) ״מִי פֶתִי יָסַר הֵנָּה, חֲסַר לֵב אָמְרָה לּוֹ״, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ״מִי פִּתְאוֹ לְזֶה״? אִשָּׁה אָמְרָה לוֹ, דִּכְתִיב: (שם ו) ״נֹאַף אִשָּׁה חֲסַר לֵב״. [תַּנְיָא], הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ הֶצְבִּירָעֲפָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל״ט:ט״ז) ״גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ״, וּכְתִיב: (זכריה ד׳:י׳) ״עֵינֵי ה׳ הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ״.

כב אָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: אָדָם הָרִאשׁוֹן, (שם ע״ב) גּוּפוֹ מִבָּבֶל, וְרֹאשׁוֹ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵבָרָיו מִשְּׁאָר אֲרָצוֹת, עַגְבוֹתָיו, אָמַר רַבִּי (יוחנן) [אַחָא]: מֵאַקְרָא דְּאַגְמָא. אָמַר רַבִּי (אחא) [יוֹחָנָן] בְּרַבִּי חֲנִינָא: שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת חָלוּ הַיּוֹם; שָׁעָה רִאשׁוֹנָה, הִצְטַבֵּר עֲפָרוֹ, שְׁנִיָּה, נַעֲשָׂה גֹּלֶם, שְׁלִישִׁית, נִמְתְּחוּ אֵבָרָיו, רְבִיעִית, נִזְרְקָה בּוֹ נְשָׁמָה, חֲמִשִּׁית, עָמַד עַל רַגְלָיו, שִׁשִּׁית, קָרָא שֵׁמוֹת, שְׁבִיעִית, נִזְדַּוְּגָה לוֹ חַוָּה, שְׁמִינִית, עָלוּ לַמִּטָּה שְׁנַיִם וְיָרְדוּ אַרְבָּעָה, תְּשִׁיעִית, נִצְטַוָּה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִן הָאִילָן, עֲשִׂירִית, סָרַח, אַחַת עֶשְׂרֵה, נִדּוֹן, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, נִטְרַד וְהָלַךְ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ט:י״ג) ״וְאָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין״. אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: אֵין חַיָּה רָעָה שׁוֹלֶטֶת בָּאָדָם, אֶלָּא אִם כֵּן נִדְמֶה לָהּ כִּבְהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ״

כג סא אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרוֹאוֹת אֶת הָאָדָם, בָּרָא כַּת אַחַת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, אָמַר לָהֶם: רְצוֹנְכֶם, (בראשית א׳:כ״ו) ״נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ״? אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה מַּעֲשָׂיו? אָמַר לָהֶם: כָּךְ וְכָךְ מַעֲשָׂיו. אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, (תהילים ח׳:ה׳) ״מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ, וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ״. הוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ הַקָּטַנָּה בֵּינֵיהֶם, וּשְׂרָפָם. וְכֵן כַּת שְׁנִיָּה. כַּת שְׁלִישִׁית, אָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רְאשׁוֹנִים שֶׁאָמְרוּ לְפָנֶיךָ, מָה הוֹעִילוּ? כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁלְּךָ הוּא, כָּל מַה שֶּׁאַתָּה רוֹצֶה לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמְךָ עֲשֵׂה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ (לדור) [לְאַנְשֵׁי דּוֹר] הַמַּבּוּל, וְאַנְשֵׁי דּוֹר

הַפְלָגָה, שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם מְקֻלְקָלִים אָמְרוּ לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, לֹא יָפֶה אָמְרוּ רִאשׁוֹנִים לְפָנֶיךָ? אָמַר לָהֶם: (ישעיהו מ״ו:ד׳) ״וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא, וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל״ [וְגוֹ׳].

כד סב אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָדָם הָרִאשׁוֹן, בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי סִפֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְלִי, מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ, אֵל״, וְהַיְנוּ דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (בראשית ה׳:א׳) ״זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם״, מְלַמֵּד, שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דּוֹר דּוֹר וְדוֹרְשָׁיו, דּוֹר דּוֹר וַחֲכָמָיו. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, שָׂמַח בְּתוֹרָתוֹ, וְנִתְעַצֵּב בְּמִיתָתוֹ. אָמַר: ״וְלִי מַה יָּקְרוּ רֵעֶיךָ, אֵל״. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִין הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ג׳:ט׳) ״וַיִּקְרָא ה׳ אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה״ אֵן נָטָה לִבְּךָ? רַבִּי יִצְחָק אָמַר: מוֹשֵׁךְ בְּעָרְלָתוֹ הָיָה, כְּתִיב הָכָא: (הושע ו׳:ז׳) ״וְהֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית״, וּכְתִיב הָתָם: (בראשית י״ז:י״ד) ״אֶת בְּרִיתִי הֵפַר״. רַב נַחְמָן אָמַר: כּוֹפֵר בָּעִקָּר הָיָה, כְּתִיב הָכָא: ״עָבְרוּ בְרִית״, וּכְתִיב הָתָם: ״אֶת בְּרִיתִי הֵפַר״, וְאוֹמֵר: (דברים כ״ט:כ״ד) ״עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה׳ אֱלֹהֵי אֲבֹתָם״.

כה סג תְּנַן הָתָם: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חֲוֵי שָׁקוּד לִלְמֹד תּוֹרָה, וְדַע מַה שֶּׁתָּשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ, אֶלָּא אֶפִּיקוֹרוֹס גּוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים], אֲבָל אֶפִּיקוֹרוֹס יִשְׂרָאֵל, כָּל־שֶׁכֵּן דְּפָקַר טְפֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מָקוֹם שֶׁפָּקְרוּ הַמִּינִין, תִּשּׁוּבָתָן בְּצַדָּן. (בראשית א׳:כ״ז) ״נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ״, וְאוֹמֵר: (שם) ״וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ״. (שם יא) ״הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם״, (בראשית י״א:ה׳) ״וַיֵּרֶד ה׳ לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל״. (שם לה) ״כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים״, (ואומר) (שם) ״לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי״. (דברים ד׳:ז׳) ״כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו, כַּה׳ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו״, (שמואל ב ז׳:כ״ג) ״וּמִי כְעַמְּךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ, אֲשֶׁר הָלְכוּ (לו) אֱלֹהִים, לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם״. (דניאל ז׳:ט׳) ״עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו, וַעַתִּיק יוֹמִין יְתִב״, הַנָּךְ, לָמָּה לִי? כִּדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה דָּבָר, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְלָךְ בְּפָמַלְיָאשֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ד) ״בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא, וּמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא״. הָתִינַח כּוּלְהוּ, ״עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו״, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶחָד לוֹ, וְאֶחָד לְדָוִד, דְּתַנְיָא: אֶחָד לוֹ, וְאֶחָד לְדָוִד, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: עֲקִיבָא, עַד מָתַי אַתָּה עוֹשֶׂה שְׁכִינָה חֹל? אֶלָּא, אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לִצְדָקָה. קִבְּלָהּ מִינֵּיהּ, אוֹ לָא קִבְּלָהּ מִינֵּיהּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לִצְדָקָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר [לוֹ] רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: עֲקִיבָא, מַה לְּךָ אֵצֶל הַגָּדָה? כַּלֵּךְ לְךָ אֵצֶל נְגָעִים וְאׇהָלוֹת, אֶחָד לְכִסֵּא וְאֶחָד לִשְׁרַפְרַף. כְּסֵא, לִישֵׁב עָלָיו, שְׁרַפְרַף, לְהַדּוֹם רַגְלָיו. אָמַר רַבִּי נַחְמָן: הַאי מַאן דְּיָדַע לְאַהֲדוּרֵי לְמִינֵי כְּרַב אִידִית, לִיהַדַּר, וְאִי לָא, לָא לִיהַדַּר. אָמַר הַהוּא מִינָא לְרַב אִידִית: כְּתִיב: (שמות כ״ד:א׳) ״וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר: עֲלֵה אֶל ה׳״, ״עֲלֵה אֵלַי״ מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר לֵיהּ: זֶהוּ מְטַטְרוֹן, שְׁשְׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ, דִּכְתִיב: (שם כג) ״כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ״, אִי הָכִי נִיפְלְחוּ לֵיהּ! כְּתִיב: (שם) ״אַל תַּמֵּר בּוֹ״, אַל תְּמִירֵנִי בּוֹ. אִם כֵּן, ״לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם״ לָמָּה לִי? אָמַר לוֹ: הֵימְנוּתָא (דידן) [בְּיָדָן], דַּאֲפִלּוּ בְּפַרְוָנְקָא נַמִּי לָא קַבִּילְנֵיהּ, דִּכְתִיב: (שמות ל״ג:ט״ו) ״וַיֹּאמֶר אֵלָיו: אִם אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים״ וְגוֹ׳. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי: כְּתִיב: (בראשית י״ט:כ״ד) ״וַה׳ הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ, מֵאֵת ה׳״, ׳מֵאִתּוֹ׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר לֵיהּ הַהוּא כּוּתִבֵּס: שַׁבְקֵיהּ, אֲנָא מְהַדְּרְנָא לֵיהּ, דִּכְתִיב: (שם ד) ״וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו: עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי, נְשֵׁי לֶמֶךְ״, ׳נָשַׁי׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא, מִשְׁתָּעֵי קְרָא הָכִי, הָכִי נַמִּי, מִשְׁתָּעֵי קְרָא הָכִי. אָמַר לֵיהּ: מְנָא לָךְ הָא? מִפִּירְקֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר שְׁמִיעַ לִי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כִּי הֲוָה דָּרִישׁ רַבִּי מֵאִיר בְּפִירְקֵיהּ, הֲוָה דָּרִישׁ תִּילְתָא שְׁמַעְתָּא, תִּילְתָא אַגַּדְתָּא, תִּילְתָא מַתְלֵי. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מִשְׁלֵי שׁוּעָלִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר, וְאָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה; (ירמיהו ל״א:כ״ט) ״אָבוֹת אָכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקֶּהֶינָה״. (ויקרא י״ט:ל״ו) ״מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי צֶדֶק״. (משלי י״א:ח׳) ״צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו״.

כו סד אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֵר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: אֱלֹהֵיכֶם, גַּנָּב הוּא, דִּכְתִיב: (בראשית ב׳:כ״א) ״וַיַּפֵּל ה׳ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן״. אָמְרָה לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ: שַׁבְקֵיהּ, דַּאֲנָא מְהַדְּרְנָא לֵיהּ. אָמְרָה לֵיהּ: תְּנוּ לִי דּוּכּוּס אֶחָד. אָמַר לָהּ: לָמָּה לִיךְ? [אָמְרָה לֵיהּ]: לִיסְטִין בָּא עָלֵינוּ הַלַּיְלָה, וְנָטְלוּ מִמֶּנּוּ קִיתוֹן שֶׁל כֶּסֶף, וְהִנִּיחַ לָנוּ קִיתוֹן שֶׁל זָהָב. אָמַר לָהּ: הַלְוַאי שֶׁיָּבוֹא עָלֵינוּ בְּכָל יוֹם. וְלֹא יָפֶה הָיָה לוֹ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנְּטָלוּ מִמֶּנּוּ צֶלַע אַחַת, וְנָתְנוּ לוֹ שִׁפְחָה לְשַׁמְּשׁוֹ? אָמַר לָהּ: הָכִי קָאָמִינָא, אֶלָּא לִישְׁקְלֵיהּ בְּהֲדָיָא. אָמְרָה לֵיהּ: אַיְתוּ לִי אוּמְצָא דִּבְשָׂרָא, אַיְתוּ לָהּ, אוּתְבָהּ תּוּתֵי, בַּחְשָׁא, אַפֵּיקְתָּהּ. אָמְרָה לֵיהּ: אֶכֹל מֵהַאי. אָמַר לָהּ: מְאִיסָא לִי. אָמְרָה לֵיהּ: וְאָדָם הָרִאשׁוֹן נַמִּי, אִי הֲוָה שְׁקִילָא בְּהֲדָיָא, הֲוָה מְאִיסָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֵר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: יַדְעָנָא אֱלָהֵיכוֹ, מַאי קָא עָבִיד, (וְהֵיכָן יָתִיב). אִיתְנְגִיד וְאִיתְנַח. אָמַר לֵיהּ: מַאי הַאי? אָמַר: בֵּן אֶחָד יֵשׁ לִי בִּכְרַכֵּי הַיָּם, וְיֵשׁ לִי גִּיעֻגּוּעִין עָלָיו, בָּעִינָא דְּמַחְוֵית לֵיהּ נִיהֲלֵי. אָמַר לֵיהּ: מִי יָדְעָנָא הֵיכָא נִיהוּ? אָמַר לֵיהּ: דְּאִיכָּא בְּאַרְעָא לָא יָדְעִתְּ, דְּאִיכָּא בִּשְׁמַיָּא יָדְעִתְּ? אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֵר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: כְּתִיב: (תהילים קמ״ז:ד׳) ״מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים״, מַאי רִבּוּתֵיהּ? אֲנָא מָצִינָא לְמֵימְנֵי כּוֹכְבֵי. אַיְתִי חַבּוּשֵׁי שְׁדִינְהוּ בְּאַרְבֵּילָאוְקָא מְהַדַּר לְהוּ. אָמַר לֵיהּ: מָנֵינְהוּ! אָמַר לֵיהּ: אוּקְמִינְהוּ, אָמַר לֵיהּ: רְקִיעָא נַמִּי הָכִי הַדְרָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָכִי אָמַר לֵיהּ קֵיסָר: מִמְּנוּ לִי כּוֹכְבֵי. אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: אִימָא לִי, כַּכִּיךְ וְשִׁינַיִךְ כַּמָּה הֲווּ? שָׁדָא יָדֵיהּ לְפוּמֵיהּ וְקָא מָנֵי לְהוּ. אָמַר לֵיהּ: דְּאִיכָּא בְּפוּמָךְ לָא יָדְעִתְּ, דְּאִיכָּא בִּרְקִיעָא יָדְעִתְּ?

כז סה אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֵר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: מִי שֶׁבָּרָא הָרִים, לֹא בָּרָא רוּחַ, (וּמִי שֶׁבָּרָא רוּחַ, לֹא בָּרָא הָרִים,) שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ד׳:י״ג) ״כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבֹרֵא רוּחַ״. אֶלָּא מֵעַתָּה גַּבֵּי אָדָם דִּכְתִיב: (בראשית ב) ״וַיִּבְרָא״, ״וַיִּיצֶר״, הָכִי נַמִּי, מִי שֶׁבָּרָא זֶה לֹא בָּרָא זֶה? טָפַח עַל טָפַח יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, וּשְׁנֵי נְקָבִים יֵשׁ בּוֹ, מִי שֶׁבָּרָא זֶה לֹא בָּרָא זֶה? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים צ״ד:ט׳) ״הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע! אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט״! אָמַר לֵיהּ: אֵין. אָמַר לֵיהּ: וּבְשַׁעַת מִיתָה, כֻּלָּם נִתְפַּיְּסוּ? אָמַר לֵיהּ הַהוּא אַמְגּוּשָׁא לְאַמֵּימָר: מִפַּלְגָּךְ לְעֵילָאי, דְּהוֹרְמִיז, מִפַּלְגָּךְ לְתַתָּאי, דְּאַהוֹרְמִיז. אָמַר לֵיהּ: אִם כֵּן הֵיכִי שָׁבִיק לֵיהּ אַהוֹרְמִיז לְהוֹרְמִיז, לְאַעֲבוּרֵי מַיָּא בְּאַרְעֵיהּ?

כח סו אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי תַּנְחוּם: תָּא לִיתֵּוֵי כּוּלָּן לְעַמָּא חַד. אָמַר לֵיהּ: לְחַיֵּי, מִיהוּ אַנָּן דְּמַהֲלִינָן, לָא מָצִינָן מִיתֵּוֵי כְּוָתַיְכוּ, אַתּוּן מְהֵילְתּוּ וַהֲווּ כְּוָתָן. אָמַר לֵיהּ: מֵימַר שַׁפִּיר קָאָמַרְתְּ, מִיהוּ, כָּל דְּזָכֵי לְמַלְכָּא, לֵישְׁדְּיוּהָ לְבֵיבָר. שַׁדְיוּהָ לְבֵיבָר וְלָא אַכְלוּהָ. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא: הַאי דְּלָא אַכְלוּהָ, מִשּׁוּם דְּלָא כָּפוּן הוּא. שַׁדְיוּהָ לְדִידֵיהּ, וַאֲכָלוּהָ. אָמַר לֵיהּ (קיסר) [כּוֹפֵר] לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: אַמְרִיתּוּ, כָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא, כַּמָּה שְׁכִינְתָּא אִיכָּא? קָרֵייהּ לְשַׁמְּעֵיהּ, מַחֱיֵיהּ בְּהֶפְקֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: אַמַּאי (מָחִית לֵיהּ?) דְּעַל שִׁמְשָׁא בְּבֵיתָא [דְּכוֹפֵר], אָמַר לֵיהּ: (קיסר) שִׁמְשָׁא, אַפּוּלֵי עָלְמָא נַיְחָא. (אָמַר לֵיהּ:) וּמַה שִׁמְשָׁא, דְּהוּא חַד מִן אַלְפָּא אַלְפֵּי רִבְוָון דְּמְשַׁמְּשֵׁי קַמֵּי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, נַיְחָא אַפּוּלֵי עָלְמָא, שְׁכִינְתָּא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

כט סז אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי אַבָּהוּ: אֱלֹהֵיכוֹן, גַּחֲכָן הוּא, דְּקָאָמַר לֵיהּ לִיחֶזְקֵאל: (יחזקאל ד׳:ד׳) ״שְׁכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמָאלִי״, וּכְתִיב: (שם) ״וְשָׁכַבְתָּ עַל צִדְּךָ הַיְמָנִי״. (אַדְּהָכִי וְהָכִי,) אָתָא הַהוּא תַּלְמִידָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא דִּשְׁבִיעִיתָא? אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא אֲמִינָא לְכוּ מִלְּתָא דְּשַׁוְיָא לְתַרְוַיְהוּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: זִרְעוּ שֵׁשׁ וְהַשְׁמִיטוּ שֶׁבַע, כְּדֵי שֶׁתֵּדְעוּ שֶׁהָאָרֶץ שֶׁלִּי הִיא. וְהֵם לֹא עָשׂוּ כֵן, אֶלָּא חָטְאוּ וְגָלוּ. מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, אִם אַכְזָרִי הוּא, הוֹרֵג אֶת כֻּלָּן, אִם רַחְמָן הוּא, הוֹרֵג חֶצְיָן. אִם רַחְמָן מָלֵא רַחֲמִים הוּא, מְיַסֵּר אֶת הַגְּדוֹלִים שֶׁבָּהֶם בִּיסוּרִין. אַף כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַסֵּר אֶת יְחֶזְקֵאל, כְּדֵי לְמָרְקָעַוֹונוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

ל סח אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי אַבָּהוּ: אֱלֹהֵיכֶם, כֹּהֵן הוּא, דִּכְתִיב: (שמות כ״ה:ב׳) ״וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה״, כִּי קַבְרֵיהּ לְמֹשֶׁה, בְּמַאי טָבִיל? וְכִי תֵּימָא: בְּמַיָּא, וְהָכְתִיב: (ישעיהו מ׳:י״ב) ״מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם״? אָמַר לֵיהּ: בְּנוּרָא טָבִיל, דִּכְתִיב: (שם סו) ״כִּי הִנֵּה ה׳ בָּאֵשׁ יָבוֹא״ וגו׳. וּמִי סַלְקָא טְבִילוּתָא בְּנוּרָא? אָמַר לֵיהּ: אַדְרַבָּה, עִקַּר טְבִילוּתָא בְּנוּרָא הוּא, דִּכְתִיב: (במדבר ל״א:כ״ג) (״כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ, תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר״ וגו׳,) ״וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ, תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם״. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבִּי אַבִינָא: כְּתִיב: (שמואל ב ז׳:כ״ג) ״וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ״, מַאי רְבוּתַיְהוּ? אַתּוּן נַמִּי, עַרְבִיתּוּבַּהֲדֶן! דִּכְתִיב: (ישעיהו מ׳:י״ז) ״כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ״. אָמַר לֵיהּ: מִדִּידְכוּ אַסְהִידוּ עֲלָן, דִּכְתִיב: (במדבר כ״ג:ט׳) ״וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב״. (כִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּ)רַבִּי אֶלְעָזָר רָמֵי, כְּתִיב: (תהילים קמ״ה:ט׳) ״טוֹב ה׳ לַכֹּל״, וּכְתִיב: (איכה ג׳:כ״ה) ״טוֹב ה׳ לְקַוָּו״. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּרְדֵּס, כְּשֶׁהוּא מַשְׁקֶה, מַשְׁקֶה אֶת כֻּלּוֹ. כְּשֶׁהוּא עוֹדֵר, אֵינוֹ עוֹדֵר אֶלָּא טוֹבִים שֶׁבָּהֶם.

לא סט ״וַיַּעֲבֹר הָרוּחַ בַּמַּחֲנֶה״ (מלכים א כ״ב:ל״ו), אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: (משלי י״א:י׳) ״וּבַאֲבַד רְשָׁעִים רִנָּה״, בַּאֲבַד אַחְאָב בֶּן עָמְרִי, רִנָּה. וּמִי חָדֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַפַּלְתָּן שֶׁל רְשָׁעִים? וְהָכְתִיב: (ד״ה ב כ) ״בְּצֵאת לִפְנֵי הֶחָלוּץ, וְאִמְרִים: הוֹדוּ לַה׳ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ״, וְאָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִפְּנֵי מַה לֹא נֶאֱמַר בְּהוֹדָאָה זוֹ: ״כִּי־טוֹב״? לְפִי שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׂמֵחַ בְּמַפַּלְתָּן שֶׁל רְשָׁעִים, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (שמות י״ד:כ׳) ״וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלָּיְלָה״? בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לוֹמַר שִׁירָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַעֲשֵׂי יָדַי טוֹבְעִים בַּיָּם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה לְפָנַי? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: הוּא אֵינוֹ שָׁשׂ, אֲבָל אֲחֵרִים מְשִׁישׁ. דְּיָקָא נַמִּי, דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:ס״ג) ״וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ ה׳״ וגו׳, כְּתִיב ״יָשׂוּשׂ״, וְלֹא כְּתִיב ״יָשׂוּשׂ״, שְׁמַע מִינָּהּ.

לב ע וְהַזּוֹנוֹת רָחֲצוּ״ וגו׳. (מלכים א כ״ב:ל״ח,) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְמָרַק שְׁתֵּי חֶזְיוֹנוֹת, אַחַת שֶׁל מִיכָיְהוּ, וְאַחַת שֶׁל אֵלִיָּהוּ. בְּמִיכָיְהוּ כְּתִיב: (שם) ״אִם שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם, לֹא דִבֶּר ה׳ בִּי״. בְּאֵלִיָּהוּ כְּתִיב: (שם כא) ״בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לָקְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דַּם נָבוֹת״. רָבָא אָמַר: זוֹנוֹת מַמָּשׁ. אַחְאָב, אִישׁ מְצַנְּנָן הָיָה, וְעָשְׂתָה לוֹ אִיזֶבֶל שְׁתֵּי צוּרֵי זוֹנוֹת בְּמֶרְכַּבְתּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה אוֹתָן וְיִתְחַמֵּם. (שם כב) ״וְאִישׁ מָשַׁךְ בַּקֶּשֶׁת לְתֻמּוֹ וַיַּכֶּה״ וגו׳, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: לְפִי תֻּמּוֹ. רָבָא אָמַר: לְתַמֵּם שְׁתֵּי חֶזְיוֹנוֹת, אַחַת שֶׁל מִיכָיְהוּ, וְאַחַת שֶׁל אֵלִיָּהוּ.

לג עא כְּתִיב: ״וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל הַבָּיִת, וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת ה׳ מְאֹד״ (מלכים א י״ח:ג׳), מַאי (אמר ליה) [קָאָמַר קְרָא]? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הָכִי אָמַר לֵיהּ: בְּיַעֲקֹב כְּתִיב: (בראשית ל׳:כ״ז) ״נִחַשְׁתִּי, וַיְבָרְכֵנִי ה׳ בִּגְלָלֶךָ״, וּבְיוֹסֵף כְּתִיב: (שם לט) ״וַיְבָרֶךְ ה׳ אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף״. וּבְיתֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, לָא (קא) [הָוָה] מִבְרִיךְ, שְׁמָא לֹא יֵרֵא אֱלֹהִים (הוא) [אַתָּה]? יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: ״וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת ה׳ מְאֹד, וּבֵיתוֹ שֶׁל אַחְאָב אֵינוֹ מְזַמֵּן לִבְרָכָה״. אָמַר (רבא) [רַבִּי אַבָּא]: גָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֹבַדְיָה, יוֹתֵר מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דְּאִלּוּ בְּאַבְרָהָם לֹא כְּתִיב ׳מְאֹד׳, וּבְעֹבַדְיָהוּ כְּתִיב ׳מְאֹד׳. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִפְּנֵי מַה זָּכָה עֹבַדְיָהוּ לְנִבְיאוּת? מִפְּנֵי שֶׁהֶחְבִּיא מֵאָה נְבִיאִים בַּמְּעָרָה, דִּכְתִיב: (מלכים א י״ח:ד׳) ״וַיְהִי בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל אֶת

נְבִיאֵי ה׳, וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ מֵאָה נְבִיאִים, וַיַּחְבִּיאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה״ וְגוֹ׳. מַאי שְׁנָא, חֲמִשִּׁים אִישׁ? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִיַּעֲקֹב לָמַד, [שֶׁנֶּאֱמַר]: (בראשית ל״ב:ט׳) ״וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה״. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: לְפִי (שלא היתה) [שֶׁאֵין] הַמְּעָרָה מַחֲזֶקֶת יוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים. (איש) (עובדיה א׳:א׳) ״חָזוֹן עֹבַדְיָה, כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהִים לֶאֱדוֹם״ וְגוֹ׳. מַאי שְׁנָא, עֹבַדְיָה לֶאֱדוֹם? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא עֹבַדְיָה, שֶׁדָּר בֵּין שְׁנֵי רְשָׁעִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, וְיִתְנַבֵּא עַל עֵשָׂו [הָרָשָׁע], שֶׁדָּר בֵּין שְׁנֵי צַדִּיקִים וְלֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. אָמַר אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה, תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: עֹבַדְיָה, גֵּר אֲדוֹמִי הָיָה, וְהַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: מִינֵיהּ וּבֵיהּ אִבָּא, לֵיזִיל בֵּיהּ נַרְגָּא.

לד עב ״וַיִּדְּ אֶת מוֹאָב וַיְמַדְּדֵם בַּחֶבֶל הַשְׁכֵּב אוֹתָם אַרְצָה וַיְמַדֵּד שְׁנֵי חֲבָלִים לְהָמִית״ וְגוֹ׳. (שמואל ב ח׳:ב׳) אָמַר [רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם] רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: מִינֵיהּ וּבֵיהּ אִבָּא, לֵיזִיל בֵּיהּ נַרְגָּא. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: יָרֵךְ, מְתוֹכָהּ מַסְרַחַת. (מלכים ב ג׳:כ״ז) ״וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו, וַיַּעֲלֵהוּ עֹלָה עַל הַחוֹמָה״, רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: לְשֵׁם שָׁמַיִם. וְחַד אָמַר: לְשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: לְשֵׁם שָׁמַיִם, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם) ״וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל״. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: לְשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מַאי, ״וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל״? כִּדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, כְּתִיב: (יחזקאל ה׳:ז׳) ״וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם״. וּכְתִיב: (שם יא) ״וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם עֲשִׂיתֶם״ וְגוֹ׳. (עֲשִׂיתֶם) כַּמְתַקְּנִים שֶׁבָּהֶם לֹא עֲשִׂיתֶם, (אבל) כַּמְקַלְקְלִים שֶׁבָּהֶם עֲשִׂיתֶם. (מלכים ב ג׳:כ״ז) ״וַיִּסְעוּ מֵעָלָיו וַיָּשֻׁבוּ לָאָרֶץ״, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: אוֹתָהּ שָׁעָה, יָרְדוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה. (מלכים א א׳:ד׳) ״וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד״, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: עֲדַיִן לֹא הִגִּיעָה לַחֲצִי יָפְיָהּ שֶׁל שָׂרָה, דִּכְתִיב: ׳עַד מְאֹד׳, וְלֹא ׳מְאֹד׳ בְּכָלָל.

פרק ה

א **סנהדרין פרק ה** - אָמַר רַב אַחָא בַּר חֲנִינָא, אָמַר רַבִּי אַסִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עַד (מתי) [כַּמָּה] מְבָרְכִין עַל הַחֹדֶשׁ? עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא פְּגִימָתָהּ. וְכַמָּה? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי, אָמַר רַב יְהוּדָה: עַד שִׁבְעָה. נְהַרְדְּעֵי אָמְרִי: עַד שִׁשָּׁה עָשָׂר. וְתַרְוַיְהוּ, קְרָבֵי יוֹחָנָן סְבִירָא לְהוּ, הָא, לְמֶהֱוֵי כִּי יַתִּירָא, הָא, לְמֶהֱוֵי כִּי (כפיא) [נַפְיָא]אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדְּפָתֵי לְרַבִינָא: וְלִיבְרִיךְ ׳הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב׳?! אָמַר לֵיהּ: אַטּוּ כִּי חָסֵר, מִי מְבָרְכִינַן ׳דַּיָּן הָאֱמֶת׳, [דְּלִיבְרִיךְ ׳הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב׳]? וְלִיבְרְכִינְהוּ לְתַרְוַיְהוּ! כֵּיוָן דְּהַיְנוּ אוֹרְחֵיהּ, לָא מְבָרְכִינַן.

ב עג אָמַר רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, [אָמַר רַב אַסִי], אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְבָרֵךְ עַל הַחֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ, כְּאִלּוּ מְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה. כְּתִיב הָכָא: (שמות יב) ״הַחֹדֶשׁ הַזֶּה״, וּכְתִיב הָתָם: (שם טו) ״זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ״. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִלְמָלֵא לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם כָּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, דַּיָּן. אָמַר אַבַּיֵי: הִלְכָךְ נִמְרִינְהוּ מְעַמָּד. מְרִימַר וּמַר זוּטְרָא, מְכַתְּפִיאַהֲדֵי וּמְבָרְכִי. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא לְרַב אַשִׁי: בְּמַעֲרָבָא מְבָרְכִי: ״בָּרוּךְ מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים״. אָמַר לֵיהּ: הַאי, נָשֵׁי דִּידָן נַמִּי מְבָרְכִי, אֶלָּא כִּדְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: ״בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים, [וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, חֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם, שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם, פּוֹעֲלֵי אֱמֶת, שֶׁפְּעָלָתָן אֱמֶת, וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן, שֶׁהֵן עֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ, וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים״].

ג עד ״כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ מִלְחָמָה״, (משלי כד) אָמַר רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, אָמַר רַב אַסִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּמִי אַתָּה מוֹצֵא מִלְחָמָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה? בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ חֲבִילוֹת שֶׁל מִשְׁנָה. קָרֵי רַב יוֹסֵף אַנַפְשֵׁיהּ: (שם יד) ״וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר״.

ד מָצְאוּ לוֹ זְכוּת וְכוּ׳. וְלֹא הָיוּ שׁוֹתִין יַיִן כָּל הַיּוֹם וְכוּ׳. יַיִן, מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: אָמַר קְרָא: (שם לא) ״וּלְרוֹזְנִים אֵי שֵׁכָר״; הָעוֹסְקִין בְּרָזוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל יִשְׁתַּכְּרוּ.

פרק ו

א **סנהדרין פרק ו** - אָמַר רַב חִיָּא בַּר רַב אַשִׁי, אָמַר רַב חִסְדָּא: הַיּוֹצֵא לְהָרֵג, מַשְׁקִין אוֹתוֹ קְרֶטֶשֶׁל לְבוֹנָה בְּכוֹס שֶׁל יַיִן, כְּדֵי שֶׁתִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי לא) ״תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ״. וְתַנְיָא: נָשִׁים יְקָרוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, הָיוּ מִתְנַדְּבוֹת וּמְבִיאוֹת אוֹתָן. לֹא הִתְנַדְּבוּ נָשִׁים יְקָרוֹת, מִשֶּׁל מִי? הָא וַדַּאי מִסְתַּבְּרָא, מִשֶּׁל צִבּוּר, כֵּיוָן דִּכְתִיב: ״תְּנוּ״, מִדִּידְהוּ.

ב עה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַזּוֹבֵחַ אֶת יְצָרוֹ וּמִתְוַדֶּה [עָלָיו], מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ כִּבְּדוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּשְׁנֵי עוֹלָמִים, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. דִּכְתִיב: (תהלים נ) ״זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָנְנִי״. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: (בוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בִּזְמַן שֶׁבֵּית

הַמְקֻדָּשׁ קַיִם, אָדָם מַקְרִיב עוֹלָה, שֶׁכֵּר עוֹלָה בְּיָדוֹ, מִנְחָה, שֶׁכֵּר מִנְחָה בְּיָדוֹ. אֲבָל מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפָלָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִלּוּ הִקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים נא) "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִמְאֶסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה".

ג עו מִשְׁנָה. הָיָה רָחוֹק מִבֵּית הַסְּקִילָה כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת, אוֹמְרִים לוֹ: הִתְוַדֵּה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין, שֶׁכָּל הַמִּתְוַדֶּה, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּעָכָן, שֶׁאָמַר לֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ: (יהושע ז׳:י״ט) "בְּנִי, שִׂים נָא כָבוֹד לַה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְתֵן לוֹ תּוֹדָה וְגוֹ׳. וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר: אָמְנָה, אָנֹכִי חָטָאתִי וְגוֹ׳, וְכָזֹאת וְכָזֹאת" וְגוֹ׳. וּמִנַּיִן שֶׁכָּפַר לוֹ וְדוּיוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ: מֶה עֲכַרְתָּנוּ? יַעְכָּרְךָ ה׳ בַּיּוֹם הַזֶּה"! בַּיּוֹם הַזֶּה אַתָּה עָכוּר, וְאִי אַתָּה עָכוּר לָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְוַדּוֹת, אוֹמְרִים לוֹ: אֱמֹר: תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹונוֹתַי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם (הוא) [הָיָה] יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְזֻמָּם, אוֹמֵר: תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹונוֹתַי חוּץ מֵעָוֹן זֶה. אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהוּ כָּל אָדָם אוֹמְרִים כֵּן, כְּדֵי לִנָּקוֹת עַצְמָן.

ד עז תָּנוּ רַבָּנָן: (יהושע ז) 'נָא', אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיהוֹשֻׁעַ: (שם) "חָטָא יִשְׂרָאֵל", אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי חָטָא? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: וְכִי דִּילְטוֹרְאָנִי? לֵךְ הַפֵּל גּוֹרָלוֹת. הָלַךְ וְהִפִּיל גּוֹרָלוֹת, וְנָפַל הַגּוֹרָל עַל עָכָן. אָמַר לוֹ עָכָן: יְהוֹשֻׁעַ, בְּגוֹרָל אַתָּה בָּא עָלַי? אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, שְׁנֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר אַתֶּם, אִם אֲנִי מַפִּיל עֲלֵיכֶם גּוֹרָל, עַל אֶחָד מִכֶּם הוּא נוֹפֵל! אָמַר לוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, אַל תּוֹצִיא לַעַז עַל הַגּוֹרָלוֹת, שֶׁעַתִּידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתֶּחֱלֹק בְּגוֹרָל, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״ו:נ״ה) "אַךְ בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת הָאָרֶץ". "וְתֵן לוֹ תּוֹדָה", אָמַר רַבִּינָא: שְׁחוּדֵי שַׁחֲדֵיהּ בְּמִילֵי. אָמַר לֵיהּ: כְּלוּם אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ אֶלָּא הוֹדָאָה, תֵּן לוֹ תּוֹדָה וְהָפְטֵר. [מִיָּד], "וַיַּעַן עָכָן אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמַר: אָמְנָה אָנֹכִי חָטָאתִי לַה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי". אָמַר רַבִּי אַסִי, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִלַּמֵּד, שֶׁמָּעַל עָכָן בִּשְׁלֹשָׁה חֲרָמִים, שְׁנַיִם בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאֶחָד בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי". רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי (יהושע) [שִׁמְעוֹן]: חֲמִשָּׁה, אַרְבָּעָה בִּימֵי מֹשֶׁה, וְאֶחָד בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי חָטָאתִי, וְכָזֹאת וְכָזֹאת עָשִׂיתִי". וְעַד הַשְּׁתָּא, מַאי טַעְמָא לָא אִיעֲנוּשׁ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: לְפִי שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת, עַד שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן.

ה עח כְּתַנָּאֵי: (דברים כט) "הַנִּסְתָּרֹת לַה׳ אֱלֹהֵינוּ, וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם". לָמָּה נָקוּד עַל "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ" וְעַל עֵי"ן שֶׁבְּ׳עַד׳? מְלַמֵּד, שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת עַד שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְחֶמְיָה: וְכִי עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת לְעוֹלָם? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "עַד עוֹלָם". אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁלֹּא עָנַשׁ עַל הַנִּסְתָּרוֹת, כָּךְ לֹא עָנַשׁ עַל הָעֲנָשִׁין שֶׁבַּגְּלוּי, עַד שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן. אֶלָּא מַעְתָּה, מַאי טַעְמָא אִיעֲנוּשׁ? מִשּׁוּם דַּהֲווּ יַדְעֵי בֵּיהּ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. (יהושע ז) "חָטָא יִשְׂרָאֵל", אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא: אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא, יִשְׂרָאֵל הוּא. אָמַר רַבִּי אַבָּא: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: אָסְאִדְקָאי בֵּינִי חִילְפֵי, ׳אָסָא׳ שְׁמֵיהּ, וְ׳אָסָא׳ קָרוּ לֵיהּ. (שם) "וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם, וְגַם לָקְחוּ מִן הַחֵרֶם, וְגַם גָּנְבוּ, וְגַם כִּחֲשׁוּ, וְגַם שָׂמוּ בִכְלֵיהֶם". אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר מַסְפְּרְתָּא: מְלַמֵּד, שֶׁעָבַר עָכָן עַל חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר, חֲמִשָּׁה וגו׳. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָאי, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר מַסְפְּרְתָּא: עָכָן, מוֹשֵׁךְ בְּעָרְלָתוֹ הָיָה, כְּתִיב הָכָא: (שם) "וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי", וּכְתִיב הָתָם: (בראשית יז) "אֶת בְּרִיתִי הֵפַר". פְּשִׁיטָא. מַהוּ דְּתֵימָא: בְּמִצְווֹת גּוּפֵיהּ לָא פָּקַר, קָא מַשְׁמַע לָן. (יהושע ז) "וְכִי עָשָׂה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל", אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא: מְלַמֵּד, שֶׁבָּעַל עָכָן נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה. כְּתִיב הָכָא: "וְכִי עָשָׂה נְבָלָה", וּכְתִיב הָתָם: (בראשית לד) ("כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל",) (דברים כב) ["כִּי עָשְׂתָה נְבָלָה בְיִשְׂרָאֵל"]. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: כּוּלֵי הַאי לָא פָּקַר נַפְשֵׁיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּינָא אָמַר: דִּינוֹ כְּנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה, דִּבְסְקִילָה. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ גָּלוּתָא לְרַב הוּנָא: כְּתִיב: (יהושע ז) "וַיַּקְרֵב יְהוֹשֻׁעַ אֶת עָכָן בֶּן זֶרַח וגו׳, וְאֶת כַּסְפּוֹ וְאֶת בְּנֹתָיו" וְגוֹ׳. אִם הוּא חָטָא, בָּנָיו וּבְנוֹתָיו מֶה חָטְאוּ? אָמַר לֵיהּ: וּלְטַעֲמִיךְ, אִם הוּא חָטָא, כָּל יִשְׂרָאֵל מֶה חָטְאוּ? דִּכְתִיב: (שם) "וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ"! אֶלָּא לְרִדּוּתָן, הָכָא נַמִּי כְּדֵי לְרִדּוֹתָן. (שם) "וַיִּשְׁרְפוּ אֹתָם בָּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בָּאֲבָנִים", בְּתַרְתֵּי? אָמַר רַבִּינָא: הָרְאוּי לִשְׂרֵפָה, לִשְׂרֵפָה, הָרְאוּי לִסְקִילָה, לִסְקִילָה. (יהושע ז) "וַאֲרֻא בַשָּׁלָל אַדֶּרֶת שִׁנְעָר אַחַת טוֹבָה, וּמָאתַיִם שְׁקָלִים כֶּסֶף", רַב אָמַר: אִיצְטְלָא דְּמִילְתָא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: סַרְבָּלָא דְּצָרִיפָא. (שם) "וַיִּצְּקֵם לִפְנֵי ה׳", אָמַר רַב נַחְמָן: בָּא וַחֲבָטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַל אִלּוּ תֶּהֱרֹג רַבָּה שֶׁל סַנְהֶדְרִין? דִּכְתִיב: (שם) "וַיִּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ", וְתַנְיָא: שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מַמָּשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְחֶמְיָה: וְכִי נֶאֱמַר: "שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ"? וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא: "כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ", אֶלָּא, זֶה יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה, שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד רַבָּה שֶׁל סַנְהֶדְרִין.

ו עט אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (משלי י״ח:כ״ג) "תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ, וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוּת", "תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רָשׁ", זֶה מֹשֶׁה. "וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוּת", זֶה יְהוֹשֻׁעַ. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב: (יהושע ז׳:כ״ג) "וַיִּצְּקֵם לִפְנֵי ה׳", וְאָמַר רַב נַחְמָן: בָּא וַחֲבָטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אַטּוּ פִּינְחָס לָא עָבַד הָכִי? דִּכְתִיב: (תהילים ק״ו:ל׳) "וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל, וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה", וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: 'וַיִּתְפַּלֵּל' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'וַיְפַלֵּל', מְלַמֵּד, שֶׁעָשָׂה פְּלִילוּת עִם קוֹנוֹ. בָּא וַחֲבָטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַל אִלּוּ יִפְלוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל? דִּכְתִיב: (במדבר כ״ה:ט׳) "וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף". וְאֶלָּא מֵהָכָא: (יהושע ז׳:ז׳) "לָמָּה הֵעֲבַרְתָּ הַעֲבִיר אֶת הָעָם הַזֶּה אֶת הַיַּרְדֵּן", מֹשֶׁה נַמִּי מֵימַר אָמַר: (שמות ה׳:כ״ב) "לָמָּה הֲרֵעֹתָה

לָעָם הַזֶּה״? אֶלָּא מֵהָכָא: (יהושע ז׳:ד׳) ״וילוּ הוֹאִילְנוּ וַנֵּשֶׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן״. (שם) ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל יְהוֹשֻׁעַ: קֻם לָךְ״, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שֶׁלְּךָ, קָשֶׁה מִשֶּׁלָּהֶם, אֲנִי אָמַרְתִּי: (דברים כ״ז:ד׳) ״וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן תָּקִימוּ״, וְאַתֶּם רִמַּקְתֶּם שִׁשִּׁים מִיל. בָּתַר דְּנָפַק, אוּקִים רַב אֲמוֹרָא עֲלֵיהּ, וְדָרַשׁ: (יהושע י״א:ט״ו) ״כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה עַבְדּוֹ, כֵּן צִוָּה מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ, וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ, לֹא הֵסִיר דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה״. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״קֻם לָךְ״? אָמַר לוֹ: אַתָּה גָּרַמְתָּ לָהֶם, וְהֵינוּ דְּקָאָמַר לֵיהּ בָּעַי: (יהושע ח׳:ב׳) ״וְעָשִׂיתָ לָעַי וּלְמַלְכָּהּ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לִירִיחוֹ וּלְמַלְכָּהּ, רַק שְׁלָלָהּ וּבְהֶמְתָּהּ תָּבְזוּ לָכֶם״.

ז פ ״וַיְהִי בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ, וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְגוֹ׳, וַיֹּאמֶר: לֹא, כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה׳, עַתָּה בָאתִי, וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ״ (יהושע ה). הֵיכִי עָבִיד הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיְּהֵא שָׁלוֹם לַחֲבֵרוֹ בַּלַּיְלָה, חַיְשִׁינַן, שֶׁמָּא שֵׁד הוּא. שַׁאנִי הָתָם דְּקָאָמַר לוֹ: ״אֲנִי שַׂר צְבָא ה׳, עַתָּה בָאתִי״. וְדִילְמָא מְשַׁקְּרֵי? גְּמִירִי, דְּלָא מַפְקֵי שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה. אָמַר לֵיהּ: אֶמֶשׁ בִּטַּלְתָּם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וְעַכְשָׁיו בִּטַּלְתֶּם תַּלְמוּד תּוֹרָה. אָמַר לוֹ: עַל אֵיזֶה מֵהֶם בָּאתָ? אָמַר לוֹ: ״עַתָּה בָאתִי״. מִיָּד, (וילך) [״וַיֵּלֶךְ] יְהוֹשֻׁעַ בַּלַּיְלָה הַהוּא בְּתוֹךְ הָעֵמֶק״, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְלַמֵּד, (שהלך) [שֶׁלָּן] בְּעֵמְקָהּ שֶׁל הֲלָכָה. אָמַר (רבי) שְׁמוּאֵל בַּר (אויא) [אוּנְיָא] מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה, יוֹתֵר מֵהַקָּרֵבַת תְּמִידִין, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עַתָּה בָאתִי״.

ח פא אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי: הַאי קְרָא, בְּמַעֲרָבָא בְּמַאי מוּקְמִיתוּ לֵיהּ? (משלי כ״ה:ח׳-ט׳) ״אַל תֵּצֵא לָרִב מַהֵר, פֶּן מַה תַּעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ בְּהַכְלִים אֹתְךָ רֵעֶךָ, רִיבְךָ רִיב אֶת רֵעֶךָ, וְסוֹד אַחֵר אַל תְּגַל״, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיחֶזְקֵאל: לֵךְ אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל: (יחזקאל ט״ז:ג׳) ״אָבִיךְ הָאֱמֹרִי, וְאִמֵּךְ חִתִּית״, אָמְרָה רוּחַ פְּסִקוֹנִית לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִם יְבוֹאוּ אַבְרָהָם וְשָׂרָה וְיַעַמְדוּ לְפָנֶיךָ, אַתָּה אוֹמֵר לָהֶם וּמַכְלִים אוֹתָם? ״רִיבְךָ רִיב אֶת רֵעֶךָ, וְסוֹד אַחֵר אַל תְּגַל״. וּמִי אִית לֵיהּ רְשׁוּתָא כּוּלֵי הַאי? אִין, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ: ׳פְּסִקוֹן׳, ׳אִיטְמוֹן׳ ׳סִיגְרוֹן׳; ׳פְּסִקוֹן׳, שֶׁפּוֹסֵק דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה. ׳אִיטְמוֹן׳, שֶׁאוֹטֵם עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. ׳סִיגְרוֹן׳, כֵּיוָן שֶׁסּוֹגֵר, שׁוּב אֵינוֹ פּוֹתֵח.

ט פב ״הֲיַעֲרֹךְ שׁוּעֲךָ לֹא בְצָר״ (איוב ל״ו:י״ט), אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם תְּפִלָּה לְצָרָה, שֶׁאִלְמָלֵא לֹא הִקְדִּים אַבְרָהָם תְּפִלָּה לַצָּרָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעָי, לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִשּׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שָׂרִיד וּפָלִיט. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: כָּל הַמְאַמֵּץ עַצְמוֹ בִּתְפִלָּה מִלְמַטָּה, אֵין לוֹ צָרִים מִלְמַעְלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים, שֶׁיְּהוּ הַכֹּל מְאַמְּצִים אֶת כֹּחוֹ, וְאַל יְהוּ לוֹ צָרִים מִלְמַעְלָה.

י פג כְּתִיב: (ד״ה א ב) ״וּבְנֵי זֶרַח; זִמְרִי וְאֵיתָן וְהֵימָן וְכַלְכֹּל (ודרדע) [וְדַרְעָ], כֻּלָּם חֲמִשָּׁה״. מַאי, ״כֻּלָּם חֲמִשָּׁה״? כֻּלָּם חֲמִשָּׁה הֵם לְעוֹלָם הַבָּא]. כְּתִיב: ׳זִמְרִי׳, וּכְתִיב: (יהושע ז׳:י״ט) ׳עָכָן׳, רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: ׳עָכָן׳ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ ׳זִמְרִי׳? שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה זִמְרִי. וְחַד אָמַר: ׳זִמְרִי׳ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עָכָן? שֶׁעִכֵּן עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

יא פד פְּסָקָא. לְנַקּוֹת עַצְמָן. וינקו אֶת עַצְמָן? ! כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל בָּתֵּי דִינִים וְעַל הָעֵדִים. תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֶׂה (באחד) [בְּאָדָם אֶחָד] שֶׁיָּצָא לְהָרֵג, אָמַר: אִם יֵשׁ בִּי עָוֹן זֶה, לֹא תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, וְאִם אֵין בִּי עָוֹן זֶה, תְּהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָה עַל כָּל עֲוֹנוֹתַי, וּבֵית־דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל מְנֻקִּים, וְהָעֵדִים, לֹא תְּהֵא לָהֶם מְחִילָה לְעוֹלָם. כְּשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים לִדְבָרָיו, אָמְרוּ: לְהַחֲזִירוֹ אֵי־אֶפְשָׁר, שֶׁכְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, אֶלָּא יֵהָרֵג, וְיֵהָא קוֹלָרְתָּלוּי בְּצַוָּאר הָעֵדִים. [פְּשִׁיטָא], כָּל כְּמִינֵיהּ? לָא צְרִיכָא, דְּקָא הַדְּרֵי בְּהוּ סָהֲדֵי. וְכִי הַדְּרֵי בְּהוּ, מַאי הֲוֵי? וְהָא: כֵּיוָן שֶׁהִגִּיד, שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַגִּיד״ ! לָא צְרִיכָא, דְּאַף עַל גַּב דְּקָא יָהֲבֵי טַעְמָא לְמִלְּתַיְהוּ, כִּי הַהוּא מַעֲשֶׂה, דְּבַעְיָא מִיכְסָא.

יב פה מִשְׁנָה. כֵּיצַד תּוֹלִין אוֹתוֹ? [מְשַׁקְּעִין אֶת הַקּוֹרָה בָּאָרֶץ, וְהָעֵץ יוֹצֵא, וּמַקִּיף שְׁתֵּי יָדָיו זוֹ עַל גַּב זוֹ, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַקּוֹרָה מֻטָּה עַל הַכֹּתֶל, וְתוֹלֶה אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַטַּבָּחִין עוֹשִׂין, וּמַתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד]. וְאִם לָן, עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״א:כ״ג) ״לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ, כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא, כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי״ וְגוֹ׳, כְּלוֹמַר, מִפְּנֵי מָה זֶּה תָּלוּי? מִפְּנֵי שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם מְצַטַּעֵר, שְׁכִינָה מַה לְּשׁוֹן אוֹמֶרֶת: ״קַלֵּנִי מֵרֹאשִׁי, קַלֵּנִי מִזְּרוֹעִי״, אִם כֵּן הַמָּקוֹם מְצַטַּעֵר עַל דָּמָם שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁפַּךְ, קַל־וָחֹמֶר עַל דָּמָם שֶׁל צַדִּיקִים. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא: כָּל הַמֵּלִין אֶת מֵתוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. הֵלִינוּ לִכְבוֹדוֹ, [לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִים], אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו. וְלֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתָיו, אֶלָּא שְׁנֵי בָתֵּי קְבָרוֹת הָיוּ מְחֻקָּנִין לְבֵית־דִּין, אֶחָד לְנֶהֱרָגִין וּלְנֶחֱנָקִין, וְאֶחָד לִנְסְקָלִין וּלְנִשְׂרָפִין. נִתְעַכֵּל הַבָּשָׂר, מְלַקְּטִין אֶת הָעֲצָמוֹת וְקוֹבְרִין אוֹתָן בִּמְקוֹמָן, וְהַקְּרוֹבִים בָּאִים וְשׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹם הַדַּיָּנִין, וּבִשְׁלוֹם הָעֵדִים, כְּלוֹמַר: שֶׁאֵין בְּלִבֵּנוּ עֲלֵיכֶם, שֶׁדִּין אֱמֶת דַּנְתֶּם. וְלֹא הָיוּ מִתְאַבְּלִים אֲבָל אוֹנְנִים, שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בַּלֵּב. גְּמָרָא. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים בְּעִיר אַחַת, אֶחָד מִנּוּהוּ שַׂר, וְאֶחָד יָצָא לִלְסְטִיוּת. צָוָה הַשַּׂר וּתְלָאוּהוּ, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר: הַשַּׂר תָּלוּי. צָוָה הַשַּׂר וְהוֹרִידוּהוּ.

יג פו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מִנַּיִן לְמֵלִין אֶת מֵתוֹ, שֶׁעוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״א:כ״ג) ״כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ״, מִכָּאן לְמֵלִין אֶת מֵתוֹ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה. [אִיכָּא דְּאָמְרֵי], אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: רֶמֶז לִקְבוּרָה מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ״, מִכָּאן, רֶמֶז לִקְבוּרָה מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לֵיהּ שְׁבוּר מַלְכָּא לְרַב (חסדא) [חָמָא]: קְבוּרָה מִדְּאוֹרַיְתָא מְנָא לְכוּ? אִישְׁתִּיק וְלָא אָמַר וְלָא מִידִי. (אמר ליה) [אָמַר] רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אִימְסַר עָלְמָא בִּידֵי דְּטִפְּשָׁאֵי, אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר: ״כִּי קָבוֹר״. דְּלִיעֲבִיד לֵיהּ*) אָרוֹן. ״תִּקְבְּרֶנּוּ״, לָא מַשְׁמַע לֵיהּ. וְלֵימָא: מִדְּאִקְּבוּר צַדִּיקֵי. מִנְּהָגָא בְּעָלְמָא. מִדְּאַקְּבְּרֵיהּ רַחֲמָנָא לְמֹשֶׁה. דְּלָא לִישְׁתַּנֵּי מִמִּנְהָגָא. תָּא שְׁמַע: (מלכים א י״ד:י״ג) ״וְסָפְדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל, וְקָבְרוּ אֹתוֹ״. דְּלָא לִישְׁתַּנֵּי מִמִּנְהָגָא. (ירמיהו ט״ז:ד׳) ״לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבְרוּ, לְדֹמֶן עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ״. דְּלִישְׁתַּנוּ מִמִּנְהָגָא. אִיבָּעְיָא לְהוּ: קְבוּרָה, מִשּׁוּם בִּזְיוֹנָא הוּא, אוֹ מִשּׁוּם כַּפָּרָה הוּא. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? דְּאָמַר: לָא (תקברוה) [בָּעִינָא דְּלִיקְבְּרוּהָ] לְהַהוּא גַּבְרָא. אִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם בִּזְיוֹנָא הוּא, לָאו כָּל כַּמִּינֵיהּ. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם כַּפָּרָה הוּא, דְּאָמַר: ״לָא בָּעִינָא כַּפָּרָה״! מַאי? תָּא שְׁמַע: ״וְסָפְדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל, וְקָבְרוּ אֹתוֹ, [כִּי זֶה לְבַדּוֹ יָבֹא לְיַרְבָּעָם אֶל קֶבֶר״]. אִי אָמַרְתְּ, כִּי הֵיכִי דְּתִיהֲוֵי לְהוּ כַּפָּרָה, הָנָךְ נַמִּי לִיקְבְּרוּ, כִּי הֵיכִי דְּתִיהֲוֵי לְהוּ כַּפָּרָה. הַאי*), דְּצַדִּיק [הוּא], תִּיהֲוֵי לֵיהּ כַּפָּרָה, הָנָךְ, לָא לִיהֲוֵי לֵיהּ כַּפָּרָה. תָּא שְׁמַע: ״לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבְרוּ״. דְּלָא תִּיהֲוֵי לְהוּ כַּפָּרָה.

יד פו אִיבָּעְיָא לְהוּ: הֶסְפֵּדָא, יְקָרָא דְּחַיֵּי הוּא, אוֹ יְקָרָא דְּשִׁיכְבֵיהוּא. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? דְּאָמַר: ״לָא תִּסְפְּדוּהָ לְהַהוּא גַּבְרָא״, אִי נַמִּי: לַאֲפוּקֵי מִיּוֹרְשִׁים. (מאי) תָּא שְׁמַע: (בראשית כ״ג:ב׳) ״וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ״. אִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם יְקָרָא דְּחַיֵּי הוּא, מִשּׁוּם יְקָרָא דְּאַבְרָהָם, מַשְׁהוּ לָהּ לְשָׂרָה? שָׂרָה גּוּפָא נִיחָא לָהּ, כִּי הֵיכִי דְּנִתְיַקַּר בָּהּ אַבְרָהָם. תָּא שְׁמַע: ״וְסָפְדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל, וְקָבְרוּ אֹתוֹ״, וְאִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם יְקָרָא דְּחַיֵּי הוּא, הַנֵי בְּנֵי יְקָרָא נִינְהוּ? נִיחָא לְהוּ לְצַדִּיקֵי, דְּנִתְיַקְּרוּ בְּהוּ אִינְשֵׁי. תָּא שְׁמַע: ״לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבְרוּ״, (אִי אָמַרְתְּ, מִשּׁוּם יְקָרָא דְּשִׁכְבֵי, שַׁפִּיר, דְּהַנֵי, לָאו בְּנֵי יְקָרָא נִינְהוּ. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ, יְקָרָא דְּחַיֵּי הוּא, הָא נַמִּי יִסָּפְדוּ, כִּי הֵיכִי דְּתִיהֲוֵי לְהוּ יְקָרָא לְאִינְשֵׁי?) לָא נִיחָא (לְהוּ) [לְצַדִּיקֵיָּא], דְּנִתְיַקְּרוּ בִּרְשִׁיעֵיָּא. תָּא שְׁמַע: (ירמיהו ל״ד:ה׳) ״בְּשָׁלוֹם תָּמוּת, וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים וְגוֹ׳. וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ לָךְ״. אִי אָמַרְתְּ [מִשּׁוּם] יְקָרָא דְּחַיֵּי הוּא, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: לִיתְיַקְּרוּ בָּךְ יִשְׂרָאֵל, כִּי הֵיכִי דְּאִיתְיַקְּרוּ בַּאֲבָהָתָךְ. תָּא שְׁמַע: (תהילים ט״ו:ד׳) ״נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס״, זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁגֵּרַר עַצְמוֹתָיו שֶׁל אָבִיו בְּמִטָּה שֶׁל חֲבָלִים. וְאִי אָמַרְתְּ יְקָרָא דְּחַיֵּי הוּא, מַאי טַעְמָא עָבִיד הָכִי? מִשּׁוּם דְּתִיהֲוֵי כַּפָּרָה לְאָבִיו. וּמִשּׁוּם כַּפָּרָה דַּאֲבוּהּ, מַשְׁהֵי לֵיהּ לְיְקָרָא דְּכָל יִשְׂרָאֵל? יִשְׂרָאֵל גּוּפַיְיהוּ נִיחָא לְהוּ, דְּמָחֲלוּ יְקָרֵיהוּ לְגַבֵּיהּ. תָּא שְׁמַע: אָמַר לְהוּ: (רבי) אַל תַּסְפִּידוּנִי בָּעֲרוֹת. וְאִי אָמַרְתְּ יְקָרָא דְּחַיֵּי הוּא, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ? קָסָבַר, (רבי) לִיתְיַקְּרוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל טָפֵי. (פורתא). [תָּא שְׁמַע: הֵילִינוֹ לִכְבוֹדוֹ, לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו, מַאי לָאו, לִכְבוֹדוֹ שֶׁל מֵת! לֹא, לִכְבוֹדוֹ שֶׁל חַי. וּמִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל חַי, מַבִּיתְלֵיהּ לַמֵּת? אֵין, כִּי אָמַר רַחֲמָנָא: (דברים כ״א:כ״ג) ״לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ״, דּוּמְיָא דְּתָלוּי, דְּאִית בֵּיהּ בִּזָּיוֹן, אֲבָל הָכָא, כֵּיוָן דְּלֵית בֵּיהּ בִּזָּיוֹן, לָא. תָּא שְׁמַע: הֵילִינוֹ לִכְבוֹדוֹ, לְשַׁמֵּעַ עָלָיו עֲיָרוֹת, לְהָבִיא לוֹ מְקוֹנְנוֹת, לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו, שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה, אֵינוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ שֶׁל מֵת. הָכִי קָאָמַר: כָּל הָעוֹשֶׂה לִכְבוֹדוֹ שֶׁל חַי, אֵין בּוֹ בִּזָּיוֹן לַמֵּת]. תָּא שְׁמַע: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: סִימָן יָפֶה לַמֵּת, שֶׁנִּפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַחַר מִיתָה; מֵת שֶׁלֹּא נִסְפַּד, וְלֹא נִקְבַּר, אוֹ שֶׁחַיָּה גּוֹרַרְתּוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ גְּשָׁמִים מְזַלְּפִים עַל מִטָּתוֹ, זֶהוּ סִימָן יָפֶה לַמֵּת. שְׁמַע מִינָּהּ: יְקָרָא דִּשְׁכִיבָא הוּא, שְׁמַע מִינָּהּ.

טו פח אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא: מִנַּיִן שֶׁאֵין קוֹבְרִין רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק? דִּכְתִיב: (מלכים ב י״ג:כ״א) ״וַיְהִי הֵם קֹבְרִים אִישׁ, וְהִנֵּה רָאוּ אֶת הַגְּדוּד, וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע וְגוֹ׳, וַיִּחִי, וַיָּקָם עַל רַגְלָיו״. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא: וְדִילְמָא לְקִיּוּמֵי: (שם ב) ״וִיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי״? אָמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, הַיְנוּ דְּתַנְיָא: עַל רַגְלָיו עָמַד, וּלְבֵיתוֹ לֹא הָלַךְ? אֶלָּא, ״וִיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם״, הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ דְּאַחֵיי? אָמַר לֵיהּ*) רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁרִפָּא צָרַעַת נַעֲמָן, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּמֵת, דִּכְתִיב: (במדבר י״ב:י״ב) ״אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת״. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין קוֹבְרִים רָשָׁע אֵצֶל צַדִּיק, כָּךְ אֵין קוֹבְרִין רָשָׁע חָמוּר אֵצֶל רָשָׁע קַל.

טז אָמַר לֵיהּ רָבָא: מִי קָא מְדַמֵּית נָהֳרָא מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ, לְמֵת מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ? מֵת מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ, כֵּיוָן דְּכִי אוֹרְחֵיהּ קָמַיִת, לָא הַוְיָא לֵיהּ כַּפָּרָה, נָהֳרָא מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ, כֵּיוָן דְּלָאו כִּי אוֹרְחֵיהּ מַיִית, הַוֵי לֵיהּ כַּפָּרָה. תֵּדַע, דִּכְתִיב: (תהילים ע״ט:א׳) ״מִזְמוֹר לְאָסָף, אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ וְגוֹ׳, נָתְנוּ אֶת נִבְלַת עַבְדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם, בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ אָרֶץ״. מַאי ׳עַבְדֶיךָ׳? וּמַאי ׳חֲסִידֶיךָ׳? לָאו ׳חֲסִידֶיךָ׳, חֲסִידֶיךָ מַמָּשׁ, ׳עַבְדֶיךָ׳, הָנָךְ דְּחַיְבֵי דִּינָא מֵעִיקָּרָא, וְכֵיוָן דְּאִיקְטַל, קָרֵי לְהוּ: ׳עַבְדֶיךָ׳.

יז פט קִבְרֵיהּ דְּרַב, חֲווּ שַׁקְלֵי מִינֵיהּ עַפְרָא לְאִישְׁתָּאבַת יוֹמָא. אַתּוּ אָמְרוּ לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, אָמַר לְהוּ: יָאוֹת עַבְדִין! קַרְקַע עוֹלָם הִיא, וְקַרְקַע עוֹלָם אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת, דִּכְתִיב: (מלכים ב כ״ג:ו׳) ״וַיִּשְׂלֹךְ אֶת עֲפָרָהּ עַל קֶבֶר בְּנֵי הָעָם״. מַקִּישׁ קֶבֶר בְּנֵי הָעָם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּמִחֲבָּר לָא מִיתְסְרָא, דִּכְתִיב: (דברים י״ב:ב׳) ״אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים״ אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים, וְלֹא הֶהָרִים אֱלֹהֵיהֶם, הָכִי נַמִּי, בְּמִחֲבָּר לָא מִיתְסַר.

יח צ תָּנוּ רַבָּנָן: הֲרוּגֵי מַלְכוּת, נִכְסֵיהֶם לַמֶּלֶךְ, הֲרוּגֵי בֵּית־דִּין, נִכְסֵיהֶם לַיּוֹרְשִׁים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הֲרוּגֵי מַלְכוּת, נִכְסֵיהֶם לַיּוֹרְשִׁים, אָמְרוּ לְרַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (מלכים א כ״א:י״ח) ״הִנֵּה בְכֶרֶם נָבוֹת אֲשֶׁר יָרַד שָׁם לְרִשְׁתּוֹ״. אָמַר לָהֶם: בֶּן אֲחִי אָבִיו הָיָה, וְרָאוּי לְיָרְשׁוֹ הָיָה. אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא הַרְבֵּה בָּנִים הָיוּ לוֹ? ! אָמַר לָהֶן: אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו הָרַג, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ב ט) ״אִם לֹא אֶת דְּמֵי נָבוֹת וְאֶת דְּמֵי בָנָיו רָאִיתִי״. וְרַבָּנָן? הַהוּא, בָּנִים הָרְאוּיִין לָצֵאת מִמֶּנּוּ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: נִכְסֵיהֶם לַמֶּלֶךְ, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (שם א כא) ״בֵּרַךְ נָבוֹת אֱלֹהִים וָמֶלֶךְ״. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: נִכְסֵיהֶן לַיּוֹרְשִׁין, לָמָּה לִי ׳וָמֶלֶךְ׳? וְלִטַעְמִיךְ, ׳אֱלֹהִים׳ לָמָּה לִי? אֶלָּא, לְאַפּוּשֵׁי רִיתְחָא, הָכָא נַמִּי, לְאַפּוּשֵׁי רִיתְחָא. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: נִכְסֵיהֶם לַמֶּלֶךְ, הַיְנוּ דִּכְתִיב: (מלכים א ב׳:כ״ח) ״וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל ה׳, וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ״, וּכְתִיב: (שם) ״וַיֹּאמֶר לֹא, (אצא) כִּי פֹה אָמוּת״. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: נִכְסֵיהֶם לַיּוֹרְשִׁים, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ? לְחַיֵּי שָׁעָה.

יט צא ״וַיִּשָּׁב בְּנָיָהוּ אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר: כֹּה דִּבֶּר יוֹאָב וְכֹה עָנָנִי״. (שם) אָמַר לֵיהּ: זִיל אֵימָא לֵיהּ: תַּרְתֵּי לָא תַּעֲבִיד בְּהַהוּא גַּבְרָא, אִי קָטַלְתְּ לֵיהּ, קָבוּל לְטוּתֵיהּ דְּלַטְיֵיהּ אָבוּךְ. וְאִי לָא, שַׁבְקֵיהּ דְּלֵיקוּם בִּלְטוּתֵיהּ דְּלַטְיֵיהּ אָבוּךְ. (שם) ״וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ: עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר, וּפְגַע בּוֹ וּקְבָרְתּוֹ״. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל קְלָלוֹת שֶׁקִּלֵּל דָּוִד אֶת יוֹאָב, נִתְקַיְּמוּ בְּזַרְעוֹ שֶׁל דָּוִד; (שמואל ב ג׳:כ״ט) ״וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע וּמַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ וְנֹפֵל בַּחֶרֶב וַחֲסַר לָחֶם״. ׳זָב׳, מֵרַחֲבָעָם, דִּכְתִיב: (מלכים א י״ב:י״ח) ״וְהַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת בַּמֶּרְכָּבָה לָנוּס יְרוּשָׁלָיִם״, וּכְתִיב: (ויקרא ט״ו:ט׳) ״וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא״. ׳מְצֹרָע׳, מֵעֲזָיָהוּ, דִּכְתִיב: (ד״ה ב כו) ״וּכְחָזְקָתוֹ, גָּבַהּ לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית, וַיִּמְעַל בַּה׳ אֱלֹהָיו, וַיָּבֹא אֶל הֵיכַל ה׳ לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת״, וּכְתִיב: (שם) ״וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ״. ״מַחֲזִיק בַּפֶּלֶךְ״, מֵאָסָא, דִּכְתִיב: (מלכים א ט״ו:כ״ג) ״רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו״, וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁאָחֲזוֹ פּוֹדַגְרָא. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן: הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר לֵיהּ: כְּמַחַט בִּבְשַׂר הַחַי. מְנָא יָדַע? אִי בָּעֵית אֵימָא: מֵיחַשׁ הֲוָה חַיִּישׁ בֵּיהּ, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מֵרֵבִיהּ הֲוָה גָּמִיר לָהּ, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: (תהילים כ״ה:י״ד) ״סוֹד ה׳ לִירֵאָיו, וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם״. ״נֹפֵל בַּחֶרֶב״, מִיּאשִׁיָּהוּ, דִּכְתִיב: (ד״ה ב לה) ״וַיֹּרוּ הַיֹּרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ״, וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: שֶׁעָשׂוּ כָּל גּוּפוֹ כִּכְבָרָה. ״וַחֲסַר לָחֶם״, מִיכָנְיָה, דִּכְתִיב: (מלכים ב כ״ה:ל׳ וירמיהו נ״ב:ל״ד) ״וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה לוֹ״. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: הַיְנוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: תְּהֵא לוּטָא, וְלָא תְּהֵא (מלטטא) [לַיְטָא]. אַתְיוּהָ לְיוֹאָב, דַּיְנֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא קְטַלְתֵּיהּ לְאַבְנֵר? אָמַר לֵיהּ: גּוֹאֵל הַדָּם דַּעֲשָׂהאֵל הֲוָאי. עֲשָׂהאֵל, רוֹדֵף הֲוָה! אָמַר לֵיהּ: הָיָה לוֹ לְהַצִּילוֹ בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו. אָמַר לֵיהּ: לָא הֲוָה יָכוֹל לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא בְּדִפְגָּן חֲמִשִּׁית כַּוֵּן לֵיהּ, דִּכְתִיב: (שמואל ב ב׳:כ״ג) ״וַיַּכֵּהוּ אַבְנֵר בְּאַחֲרֵי הַחֲנִית אֶל הַחֹמֶשׁ״, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּדִפְגָּן חֲמִשִּׁית, בְּמָקוֹם שֶׁמָּרָה וְכָבֵד תְּלוּיִים בּוֹ ׳, בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו לָא יָכִיל לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: נֵיזִיל לְאַבְנֵר, מַאי טַעְמָא קְטַלְתֵּיהּ לַעֲמָשָׂא? אָמַר לֵיהּ: עַמָּשָׂא, מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת הֲוָה, דִּכְתִיב: (שמואל ב כ׳:ד׳) ״וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל עֲמָשָׂא: הַזְעֶק לִי אֶת אִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגוֹ׳. וַיֵּלֶךְ עֲמָשָׂא לְהַזְעִיק אֶת יְהוּדָה, וַיּוֹחֶר״ וְגוֹ׳. אָמְרוּ לֵיהּ: עֲמָשָׂא, אַכִּין וְרַקִּין דָּרַשׁ. אַשְׁכְּחִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל דְּפִתְּיֵיהּ לְהוּ בְּמַסְכְּתָא. אָמַר, כְּתִיב: (יהושע א׳:י״ח) ״כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ, וְלֹא יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר תְּצַוֶּנּוּ, יוּמָת״, יָכוֹל, אֲפִלּוּ לְדִבְרֵי תוֹרָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״רַק חֲזַק וֶאֱמָץ״, אֶלָּא הַהוּא גַּבְרָא, מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת הֲוָה, דִּכְתִיב: (מלכים א ב׳:כ״ח) ״וְהַשְׁמֻעָה בָּאָה עַד יוֹאָב, כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה, וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה״. מַאי ״לֹא נָטָה״? אָמַר רַב יְהוּדָה: שֶׁבִּקֵּשׁ לִנְטוֹת וְלֹא נָטָה, וּמַאי טַעְמָא לֹא נָטָה? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עַדַיִן לַחְלוּחִיתְשֶׁל דָּוִד קַיֶּמֶת. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: עֲדַיִן אִצְטַגְנִינֵי שֶׁל דָּוִד קַיָּמִין, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים הָיוּ לוֹ לְדָוִד, כֻּלָּן בְּנֵי יְפַת תֹּאַר הָיוּ, וּמְגַדְּלֵי בְּלוֹרִיתָהָיוּ, וּמְהַלְכִין בְּרֹאשֵׁי הַגְּיָסוֹתהָיוּ, וְהֵן הֵן בַּעֲלֵי אֲגַרוֹפִין שֶׁל דָּוִד.

כ פב וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: אִלְמָלֵא דָּוִד, לֹא (עסק) [עָשָׂה] יוֹאָב בַּמִּלְחָמָה, וְאִלְמָלֵא יוֹאָב, לֹא עָסַק דָּוִד בַּתּוֹרָה, כְּדִכְתִיב: (ש״ב ח) ״וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ״, (וסמיך ליה:) ״וְיוֹאָב [בֶּן צְרוּיָה] עַל הַצָּבָא״. מַאי טַעְמָא, ״דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ״? מִשּׁוּם דְּ״יוֹאָב עַל הַצָּבָא״. וּמַאי טַעְמָא, ״יוֹאָב עַל הַצָּבָא״? מִשּׁוּם דְּ״דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה [לְכָל עַמּוֹ״]. (שם ג) ״וַיֵּצֵא יוֹאָב מֵעִם דָּוִד, וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אַחֲרֵי אַבְנֵר, וַיָּשִׁבוּ אֹתוֹ מִבּוֹר הַסִּרָה וְדָוִד לֹא יָדָע״. מַאי ״בּוֹר הַסִּרָה״? אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא: בּוֹר וְסִירָה גָּרְמוּ לוֹ לְאַבְנֵר שֶׁיֵּהָרֵג. (שם) ״וַיַּשְׁבוּ יוֹאָב אֶל תּוֹךְ הַשַּׁעַר לְדַבֵּר אִתּוֹ בַּשֶּׁלִי״, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁדָּנוֹ בְּדִין סַנְהֶדְרִין. אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא קְטַלְתֵּיהּ לְעֲשָׂהאֵל? עֲשָׂהאֵל, רוֹדֵף הֲוָה! הָיָה לְךָ לְהַצִּילוֹ בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו! לָא יָכִילְנָא לֵיהּ. הַשְׁתָּא בְּדִפְגָּן חֲמִשִּׁית אִיכַּוְונַתְּ לֵיהּ, בְּאַחַד מֵאֵיבָרָיו לָא יָכֵלְתְּ לֵיהּ? ״לְדַבֵּר אִתּוֹ בַּשֶּׁלִי״, אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: (לְדַבֵּר אִתּוֹ) עַל עִסְקֵי שַׁלּוֹ*). (שם) ״וַיַּכֵּהוּ שָׁם הַחֹמֶשׁ״, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּדִפְגָּן חֲמִשִּׁית, מָקוֹם שֶׁמָּרָה וְכָבֵד תְּלוּיִים בּוֹ. (מ״א ב) ״וְהֵשִׁיב ה׳ אֶת דָּמוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אֲשֶׁר פָּגַע בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים צַדִּקִים וְטֹבִים מִמֶּנּוּ, וַיַּהַרְגֵם בַּחֶרֶב״. ׳טֹבִים׳, שֶׁהֵם דָּרְשׁוּ אַכִּין וְרַקִּין, וְהוּא לֹא דָּרַשׁ. ׳צַדִּקִים׳, שֶׁהֵם בַּפֶּה וְלֹא עָשׂוּ, וְהוּא בְּאֶגֶרֶת, וְעָשָׂה. (ש״ב כ) ״וַעֲמָשָׂא לֹא נִשְׁמַר בַּחֶרֶב אֲשֶׁר בְּיַד יוֹאָב״ וְגוֹ׳. (אָמַר רַב יְהוּדָה), אָמַר רַב: שֶׁלֹּא חָשָׁדוּ. (מ״א ב) ״וַיִּקָּבֵר בְּבֵיתוֹ בַּמִּדְבָּר״, אַטוּ בֵּיתוֹ, מִדְבָּר הוּא? אָמַר רַב יְהוּדָה, [אָמַר רַב]: כְּמִדְבָּר, מַה מִּדְבָּר מְפֻקָּר לַכֹּל, אַף בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹאָב מְפֻקָּר לַכֹּל. דָּבָר אַחֵר: כַּמִּדְבָּר הַזֶּה, מַה מִּדְבָּר הַזֶּה מְנֻקֶּה

מִגֶּזֶל וַעֲרָיוֹת, אַף בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹאָב מְנֻקֶּה מִגֶּזֶל וַעֲרָיוֹת. (ד״ה א יא) ״וְיוֹאָב יְחַיֶּה אֶת שְׁאָר הָעִיר״, אָמַר רַב יְהוּדָה: (אָמַר רַב) אֲפִלּוּ מוֹנִיני וְצַחְנְתָּא טָעִים, פָּרִיס לְהוּ.

פרק ז

א **סנהדרין פרק ז** - צג תָּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא כ״א:ט׳) ״אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת״? שֶׁאִם הָיוּ נוֹהֲגִין בּוֹ קְדֻשׁ, נוֹהֲגִין בּוֹ חֹל. כָּבוֹד, נוֹהֲגִין בּוֹ בְּזָיוֹן, אוֹמְרִים: אָרוּר שֶׁזּוֹ יָלַד, אָרוּר שֶׁזּוֹ גִּדֵּל, אָרוּר שֶׁיָּצְאָה זוֹ מֵחֲלָצָיו. אָמַר רַב אַשִׁי: כְּמַאן קָרִינָן רִשְׁיעָא בַּר רִשְׁיעָא, וַאֲפִלּוּ לְרִשְׁיעָא בַּר צַדִּיקָיָא? כְּמַאן? (כהני תנאי) [כְּהַאי תַּנָּא].

ב משנה. מְצָוַת הַנִּשְׂרָפִים, הָיוּ מַשְׁקִיעִין אוֹתוֹ בְּזֶבֶל עַד אַרְכֻּבּוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדָר קָשֶׁה לְתוֹךְ הָרַכָּה, וְכוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ, זֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ, עַד שֶׁפּוֹתֵחַ אֶת פִּיו, וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו, וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו. [רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הוּא, אִם מֵת בְּיָדָם, לֹא הָיוּ מְקַיְּמִין בּוֹ מִצְוַת שְׂרֵפָה. אֶלָּא פּוֹתֵחַ אֶת פִּיו בְּצִבְתָּא שֶׁלֹּא בְּטוּבְתּוֹ, וּמַדְלִיק אֶת הַפְּתִילָה וְזוֹרְקָהּ לְתוֹךְ פִּיו, וְיוֹרֶדֶת לְתוֹךְ מֵעָיו, וְחוֹמֶרֶת אֶת בְּנֵי מֵעָיו. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר (בן) בְּרַבִּי צָדוֹק: מַעֲשֶׂה בְּבֵת כֹּהֵן אַחַת שֶׁלֹּא בְּטוּבְתָּהּ, וְהִקִּיפוּהָ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וּשְׂרָפוּהָ. אָמַר(ו) לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בֵּית־דִּין שֶׁל אוֹתָהּ שָׁעָה בָּקִי. גְּמָרָא. מַאי ׳פְּתִילָה׳? אָמַר רַב מַתְנָה: פְּתִילָה שֶׁל אֲבָר]. מְנָא לָן? אַתְיָא ׳שְׂרֵפָה׳, ׳שְׂרֵפָה׳, מְעֵדַת קֹרַח. מַה לְּהַלָּן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, אַף כָּאן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַתְיָא ׳שְׂרֵפָה׳, ׳שְׂרֵפָה׳, מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְּהַלָּן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, אַף כָּאן שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם. מַאן דְּיָלִיף מֵעֵדַת קֹרַח, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (במדבר יז) ״אֶת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם״, שֶׁנִּשְׁמָתָם נִשְׂרֶפֶת וְגוּף קַיָּם. וְאִידָךְ? הַהִיא, שְׂרֵפָה מַמָּשׁ [הַיא]. וּמַאי ׳בְּנַפְשׁוֹתָם׳? שֶׁנִּתְחַבְּרוּ שְׂרֵפָה עַל עִסְקֵי נַפְשׁוֹתָם, כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (תהלים לה) ״בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי מָעוֹג, חָרַק עָלַי שִׁנֵּימוֹ״. בִּשְׁבִיל חֲנָפָה שֶׁהֶחֱנִיפוּ לְקֹרַח עַל עִסְקֵי לְגִימָה, חָרַק עָלֵיהֶם שַׁר שֶׁל גֵּיהִנֹּם שְׁנָיו. וּמַאן דְּיָלִיף מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (ויקרא י) ״וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה׳״, כְּעֵין מִיתָה. וְאִידָךְ? הַהוּא, שְׂרֵפָה מַמָּשׁ הֲוַאי, וּמַאי דִּכְתִיב, ״וַיָּמֻתוּ״. דְּאַתְחִיל בְּהוּ מִגַּוַּאי כְּעֵין מִיתָה, דְּתַנְיָא, אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתָּאי אוֹמֵר: שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ יָצְאוּ מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, וְנֶחְלְקוּ לְאַרְבַּע וְנִכְנְסוּ, שְׁנַיִם בְּחָטְמוֹ שֶׁל זֶה, וּשְׁנַיִם בְּחָטְמוֹ שֶׁל זֶה, וּשְׂרָפוּם. וְהָכְתִיב: (שם) ״וַתֹּאכַל אוֹתָם״? אוֹתָם וְלֹא בִּגְדֵיהֶם.

ג צד וּכְבָר הָיוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְהַלְּכִים בַּדֶּרֶךְ, וְנָדָב וַאֲבִיהוּא מְהַלְּכִין אַחֲרֵיהֶם, וְכָל יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיהֶם. אָמַר לוֹ נָדָב לַאֲבִיהוּא: אֵימָתַי יָמוּתוּ שְׁנֵי זְקֵנִים הַלָּלוּ, וַאֲנִי וְאַתָּה נַנְהִיג אֶת הַדּוֹר! אָמַר לָהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַנִּרְאֶה, מִי קוֹבֵר אֶת מִי! אָמַר רַב פָּפָּא: הֵינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: נְפִישֵׁי גַּמְלֵי סָבֵי, דְּטָעֲנֵי מַשְׁכֵי דְּהוּגְנֵי.

ד צה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְמַה תַּלְמִיד חָכָם דּוֹמֶה לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ? בִּתְחִלָּה דּוֹמֶה לוֹ לְקִיתוֹן שֶׁל זָהָב, סְפֵר (עמו) [הֵימֶנּוּ], דּוֹמֶה לוֹ לְקִיתוֹן שֶׁל כֶּסֶף, נֶהֱנָה מִמֶּנּוּ, דּוֹמֶה לוֹ לְקִיתוֹן שֶׁל חֶרֶס, כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבַּר, שׁוּב אֵין לוֹ תַּקָּנָה.

ה צו (תַּנְיָא, כְּתִיב: (דברים י״ב:ג׳) ״וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ.״) וּמָה אִילָנוֹת שֶׁאֵין אוֹכְלִין, וְאֵין שׁוֹתִים, וְאֵין מְרִיחִים, אָמְרָה תּוֹרָה ׳הַשְׁחֵת׳, ׳שְׂרֹף׳ וְ׳כַלֵּה׳, הוֹאִיל וּבָא לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָן, הַמַּתְעֶה אֶת חֲבֵרוֹ מִדַּרְכֵי חַיִּים לְדַרְכֵי מִיתָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

ו צז תָּנוּ רַבָּנָן: שֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ: דִּינִין, וּבִרְכַּת־הַשֵּׁם, וַעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים, וְגִלּוּי־עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת־דָּמִים, וְגָזֵל, וְאֵיבְר־מִן־הַחַי. רַבִּי (חֲנִינָא) [חֲנַנְיָא] בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף עַל הַדָּם מִן הַחַי. רַבִּי חִידְקָא אוֹמֵר: אַף עַל הַסֵּרוּס. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף עַל הַכִּשּׁוּף. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מְכַשֵּׁף, בֶּן נֹחַ מֻזְהָר עָלָיו. (דברים יח) ״לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ [וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קֹסֵם קְסָמִים, מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף וְחֹבֵר־חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים], כִּי תוֹעֲבַת ה׳ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה, וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה [ה׳ אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ״], וְלֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב, אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר. רַבִּי (אֱלִיעֶזֶר) [אֶלְעָזָר] אוֹמֵר: אַף עַל הַכִּלְאַיִם. מֻתָּרִים בְּנֵי נֹחַ לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם, וְאֵינָם אֲסוּרִים אֶלָּא בְּהַרְבָּעַת בְּהֵמָה וְהַרְכָּבַת אִילָן. מְנָא הָנֵי מִילֵי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּאָמַר קְרָא: (בראשית ב) ״וַיְצַו ה׳ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר: מִכֹּל עֵץ הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל״, ׳וַיְצַו׳, אֵלּוּ הַדִּינִין, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם יח) ״כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו״ וְגוֹ׳. ׳הַשֵּׁם׳, זוֹ בִּרְכַּת הַשֵּׁם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ויקרא כד) ״וְנֹקֵב שֵׁם ה׳ מוֹת יוּמָת״. ׳אֱלֹהִים׳, זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמות כ) ״לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי״. ׳עַל הָאָדָם׳, זוֹ שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (בראשית ט) ״שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם״. ׳לֵאמֹר׳, זוֹ גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ירמיה ג) ״לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר״. ׳מִכֹּל עֵץ הַגָּן׳, וְלֹא גָּזֵל. ׳אָכֹל תֹּאכֵל׳, וְלֹא אֵיבָר מִן הַחַי. כִּי אָתָא רַבִּי יִצְחָק, תָּאנִי אִפְּכָא: ׳וַיְצַו׳, זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. ׳אֱלֹהִים׳, אֵלּוּ הַדִּינִין. בִּשְׁלָמָא ׳אֱלֹהִים׳, אֵלּוּ הַדִּינִין, דִּכְתִיב: (שמות כב) ״וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים״, אֶלָּא ׳וַיְצַו׳, זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מַאי מַשְׁמַע? רַב חִסְדָּא וְרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, חַד אָמַר מֵהָכָא: (שם לב) ״סָרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם, עָשׂוּ

לָהֶם״ וְגוֹ׳. וְחַד אָמַר מֵהָכָא: (הושע ה) ״עָשׂוּק אֶפְרַיִם, רְצוּץ מִשְׁפָּט, כִּי הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו״. וַאֲדִינִין, בְּנֵי נֹחַ אִיפְּקוּד? וְהָתַנְיָא: עֶשֶׂר מִצְווֹת נִצְטַווּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָרָה, שֶׁבַע שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ, וְהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם: דִּינִין, וְשַׁבָּת, וְכִבּוּד אָב וָאֵם. דִּינִין, (דכתיב): (שמות טו) ״שָׂם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט״. שַׁבָּת וְכִבּוּד אָב וָאֵם, דִּכְתִיב: (דברים ה) ״כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ״, וְאָמַר רַב יְהוּדָה: ״כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ״ בְּמָרָה. אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְעֶדָה, וְעֵדִים, וְהַתְרָאָה. אִי הָכִי, מַאי ״וְהוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶם דִּינִין״? אֶלָּא אָמַר רָבָא: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְדִינֵי קְנָסוֹת. אַפַּתִּי, ״וְהוֹסִיפוּ בְּדִינִין״ מִיבָּעֵי לֵיהּ! [אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא לְהוֹשִׁיב בֵּית־דִּין בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וְעִיר. וְהָא, בְּנֵי נֹחַ לָא אִיפְּקוּד? וְהָתַנְיָא: כְּשֵׁם שֶׁנִּצְטַווּ יִשְׂרָאֵל לְהוֹשִׁיב בָּתֵּי דִינִין בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וָעִיר, כָּךְ נִצְטַווּ בְּנֵי נֹחַ לְהוֹשִׁיב בָּתֵּי דִינִין בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וָעִיר] ! אֶלָּא אָמַר (רב פפא) [רָבָא]: הַאי תָּנָא, תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה הוּא, דְּמַפֵּיק ד״ך, וּמְעַיֵּל ס״ך. דְּתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: שֶׁבַע מִצְווֹת נִצְטַווּ בְּנֵי נֹחַ: עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְגֵזֶל, וְאֵיבָר מִן הַחַי, וְסִרוּס וְכִלְאַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא נִצְטַוָּה אֶלָּא עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ב) ״וַיְצַו ה׳ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם״. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר: אַף עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף עַל הַדִּינִין.

ז בֶּן נֹחַ, הָיָה נֶהֱרָג [בְּדָיָן אֶחָד, וּבְעֵד אֶחָד, שֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה, מִפִּי אִישׁ, וְלֹא מִפִּי אִשָּׁה, וַאֲפִלּוּ קָרוֹב. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ]: אַף עַל הָעֲבָרִין. [מְנָהֲגֵי מִילֵי? אָמַר רַב יְהוּדָה: דְּאָמַר קְרָא: (בראשית ט׳:ה׳) ״וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ״, אֲפִלּוּ בְּדָיָן אֶחָד. (שם) ״מִיַּד כָּל חַיָּה״, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּהַתְרָאָה. (שם) ״אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם״, אֲפִלּוּ בְּעֵד אֶחָד. (שם) ׳מִיַּד אִישׁ׳, וְלֹא מִיַּד אִשָּׁה. ׳אֲחִיו׳, אֲפִלּוּ קָרוֹב. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף עַל הָעֲבָרִין], מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל? דִּכְתִיב: (שם) ״שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם, דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ״, אֵיזֶהוּ אָדָם שֶׁבָּאָדָם? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה עֶבֶד שֶׁבְּמֵעֵי אִמּוֹ.

ח תָּא שְׁמַע: מִפְּנֵי מַה לֹּא נָשָׂא אָדָם אֶת בִּתּוֹ? כְּדֵי שֶׁיִּשָּׂא קַיִן אֶת אֲחוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים פ״ט:ג׳) ״כִּי אָמַרְתִּי, עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה״.

ט צח אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמַּגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ב) ״וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע: לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ״? ״[לָמָּה] הִכִּיתָ״ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ״[לָמָּה] תַכֶּה״, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא ׳רָשָׁע׳. אָמַר זְעִירִי, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: נִקְרָא ׳חוֹטֵא׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש״א ב) ״וְאִם לֹא, לָקַחְתִּי בְחָזְקָה״, וּכְתִיב: (שם) ״וַתְּהִי חַטַּאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד אֶת פְּנֵי ה׳״. רַב הוּנָא אָמַר: תִּקֵּצֵץ יָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב לח) ״וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר״. רַב הוּנָא קָץ יָדָא. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא קְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כב) ״וְאִישׁ זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא נִתְּנָה קַרְקַע אֶלָּא לְבַעֲלֵי זְרוֹעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְאִישׁ זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ״. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (משלי יב) ״עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם״, אִם עוֹשֶׂה אָדָם עַצְמוֹ כְּעֶבֶד לָאֲדָמָה, יִשְׂבַּע לֶחֶם, וְאִם לָאו לֹא יִשְׂבַּע לֶחֶם.

י צט מֵיתִיבִי: הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא י״ח:ה׳) ״אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם״, כֹּהֲנִים, לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִיִּים לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳הָאָדָם׳, הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל.

יא ק אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: אָדָם הָרִאשׁוֹן, לֹא הֻתַּר לוֹ בָּשָׂר לַאֲכִילָה, דִּכְתִיב: (בראשית א׳:כ״ט-ל׳) ״לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ״, וְלֹא חַיַּת הָאָרֶץ לָכֶם. וּכְשֶׁבָּאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ט) ״כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל״. יָכוֹל לֹא יְהֵא אֵיבָר מִן הַחַי נוֹהֵג בּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ״. [יָכוֹל אַף לִשְׁרָצִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ׳אַךְ׳. וּמַאי תַּלְמוּדְיהּ? אָמַר רַב הוּנָא: ׳דָּמוֹ׳, מִי שֶׁדָּמוֹ חָלוּק מִבְּשָׂרוֹ, יָצְאוּ שְׁרָצִים, שֶׁאֵין דָּמָן חָלוּק מִבְּשָׂרָן]. מֵיתִיבִי: (שם א) ״וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם״, מַאי לָאו, לַאֲכִילָה! לֹא, לְמִלָּאכָה. תָּנָא: בְּנֵי מְלָאכָה נִינְהוּ? אִין, כִּדְרַחְבָא, דְּבָעֵי רַחְבָא: הִנְהִיג בְּעִיזָא וְשַׁבּוּטָא מַאי? תָּא שְׁמַע: (בראשית א׳:כ״ו) ״וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם״, מַאי לָאו, לַאֲכִילָה! לֹא, לְמִלָּאכָה. וְעוֹפוֹת, בְּנֵי מְלָאכָה נִינְהוּ? אִין, כִּדְבָעֵי (רבא) [רַבָּה] בַּר רַב הוּנָא: דָּשׁ בְּאַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין, לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מַהוּ? תָּא שְׁמַע: (שם) ״וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת״. הַהוּא, (מיבעי ליה) לְאַתּוּיֵי נָחָשׁ הוּא דְּאָתָא, דְּתָנָיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: חֲבָל עַל שַׁפָּשׁ גָּדוֹל שֶׁאָבַד מִן הָעוֹלָם, שֶׁאִלְמָלֵא לֹא נִתְקַלֵּל נָחָשׁ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְזַמְּנִים לוֹ שְׁנֵי נְחָשִׁים טוֹבִים, אֶחָד מְשַׁגְּרוֹ לַצָּפוֹן וְאֶחָד מְשַׁגְּרוֹ לַדָּרוֹם, לְהָבִיא לוֹ (סנדלפין) [סַנְדַּלְכוֹנִים] טוֹבִים, וּמַרְגָּלִיּוֹת טוֹבוֹת. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּפְשִׁילִין לוֹ רְצוּעָה מִתַּחַת זְנָבוֹ, וּמוֹצִיא בּוֹ עָפָר לְגִנְּתוֹ וּלְחֻרְבָּתוֹ. מֵיתִיבִי, (הָיָה) רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא אוֹמֵר: אָדָם הָרִאשׁוֹן מֵסֵב בְּגַן עֵדֶן הָיָה, וְהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת צוֹלִין לוֹ בָּשָׂר, וּמְצַנְּנִין לוֹ יַיִן, וְהֵצִיץ בּוֹ נָחָשׁ, וְרָאָה כְּבוֹדוֹ, וְנִתְקַנֵּא בּוֹ. הָתָם, בְּבָשָׂר הַיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם. וּמִי אִיכָּא בָּשָׂר הַיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם? אִין, כִּי הָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא, הֲוָה קָא אָזִיל בְּאוֹרְחָא, פָּגְעֵי בֵּיהּ הַנָךְ אַרְיָוָתָא, וַהֲווּ קָא נַהֲמֵי בְּאַפֵּיהּ, אָמַר: (תהילים ק״ד:כ״א) ״הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף״, נְחִיתוּ תַּרְתֵּי אַטְמָאתָא, חָדָא אֲכָלוּהָ וְחָדָא שַׁבְקוּהָ. אֵיתֵי וְאָתָא לְבֵי מִדְרָשָׁא, [בָּעוּ עֲלָהּ: דָּבָר טָמֵא הוּא זֶה, אוֹ דָּבָר טָהוֹר?] אָמְרוּ לֵיהּ: אֵין דָּבָר טָמֵא יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם.

יב [פִּסְקָא]. נִגְמַר הַדִּין וְכוּ׳, [וְהַדַּיָּנִין עוֹמְדִין עַל רַגְלֵיהֶן, וְקוֹרְעִין וְכוּ׳]. ׳עוֹמְדִין׳, מְנָא לָן? אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַמִּי: דְּאָמַר קְרָא: (שופטים ג׳:כ׳) ״וְאֵהוּד בָּא אֵלָיו, וְהוּא יֹשֵׁב בַּעֲלִיַּת הַמְקֵרָה אֲשֶׁר לוֹ לְבַדּוֹ, וַיֹּאמֶר אֵהוּד: דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ, וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא״. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, וּמָה עֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב, שֶׁהוּא נָכְרִי, וְלֹא יָדַע אֶלָּא בְּכִנּוּי, עָמַד. יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם הַמְפֹרָשׁ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! ׳קוֹרְעִין׳, מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (מלכים ב י״ח:ל״ז) ״וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן

חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת, וְשֶׁבְנָא הַסּוֹפֵר, וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים, וַיַּגִּדוּ לוֹ דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה". 'וְלֹא מִאַחַיִן', מְנָא לָן? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַתְיָא 'קְרִיעָה', 'קְרִיעָה'. כְּתִיב הָכָא: "קְרוּעֵי בְגָדִים", וּכְתִיב הָתָם: (מלכים ב ב':י"ב) "וֶאֱלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא מְצַעֵק: אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו, וְלֹא רָאָהוּ עוֹד, וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים". מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם', אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵן 'קְרָעִים', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'קְרָעִים'? מְלַמֵּד, שֶׁהֵן קְרוּעִים לְעוֹלָם.

יג קא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִלְמָלֵא וָא"ו שֶׁבְּ'הֶעָלוּהּ', נִתְחַיְבוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה. כְּתַנָּאֵי, אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אִלְמָלֵא וָא"ו שֶׁבְּ'הֶעָלוּהּ', נִתְחַיְבוּ שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה.

יד קב תַּנְיָא: מִנַּיִן לְאוֹכֵל מִן הַבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, שֶׁהוּא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י"ט:כ"ו) "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם". דָּבָר אַחֵר: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם", לֹא תֹאכְלוּ בָּשָׂר וַעֲדַיִן דָּם בַּמַּזְרָק. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַבְרִין עַל הֲרוּגֵי בֵּית־דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לַסַּנְהֶדְרִין שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵין טוֹעֲמִין כְּלוּם כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַזְהָרָה לְבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם".

טו קג אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה שֻׁתָּפוּת עִם הַגּוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים], שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה, וְנִשְׁבַּע בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: (שמות כ"ג:י"ג) "לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ". כִּי אָתָא עוּלָּא, בַּת בְּקַלְנְבוֹ, אָמַר לֵיהּ רָבָא: וְהֵיכָא בַּת מַר? אָמַר לֵיהּ: 'בְּקַלְנְבוֹ'. אָמַר לֵיהּ: וְהָא כְּתִיב: (שם) "וְשֵׁם אֱלֹהֵים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ"? אָמַר לֵיהּ: הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, מֻתָּר לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ. וְהָא, הֵיכָא כְּתִיבָא? כְּדִכְתִיב: (ישעיהו מ"ו:א') "כָּרַע בֵּל, קֹרַס נְבוֹ". אָמַר רַבִּי נַחְמָן: כָּל לֵיצָנוּתָא אֲסִירָא, חוּץ מִלֵּיצָנוּתָא דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דִּשַׁרְיָא, דִּכְתִיב: "כָּרַע בֵּל, קֹרַס נְבוֹ וְגוֹ', קֻרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו, (כי) לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא". וּכְתִיב: (הושע י':ה') "לְעֶגְלוֹת בֵּית אָוֶן יָגוּרוּ. שָׁכַן שִׁמְרוֹן, כִּי אָבַל עָלָיו עַמּוֹ, וּכְמָרָיו עָלָיו יָגִילוּ, עַל כְּבוֹדוֹ כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ". אַל תִּקְרֵי 'כְּבוֹדוֹ', אֶלָּא 'כָּבְדוֹ'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שם יג) "וְעַתָּה יוֹסִפוּ לַחֲטֹא, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם, כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים מַעֲשֵׂה חָרָשִׁים" וְגוֹ'. מַאי, "כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים"? מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד עָשָׂה דְּמוּת יְרֵאָתוֹ, וּמַנִּיחוֹ בְּכִיסוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁזּוֹכְרָהּ, מוֹצִיאָהּ מִתּוֹךְ חֵיקוֹ, וּמְחַבְּקָהּ וּמְנַשְּׁקָהּ. מַאי: (שם) "זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן"? אָמַר רַבִּי יִצְחָק דְּבֵי רַבִּי אַמִּי: שֶׁהָיוּ כְּמָרִים נוֹתְנִים עֵינֵיהֶם בְּבַעֲלֵי מָמוֹן, וּמַרְעִיבִין אֶת הָעֲגָלִים, וְעוֹשִׂים דְּמוּת עֲצַבֵּיהֶם, וּמַעֲמִידִין אוֹתָם בְּצַד אֲבוּסֵיהֶם, וּמוֹצִיאִים אוֹתָם לַחוּץ. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָם, רָצִין אַחֲרֵיהֶם וּמְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶם, אוֹמְרִים לוֹ: עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים חָפֵץ בְּךָ, יָבוֹא וְיִזְבַּח עַצְמוֹ לוֹ. אָמַר רָבָא: הַאי, "זוֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן", "[עֲגָלִים יִשָּׁקוּן] לְזוֹבֵחַ אָדָם" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: כָּל הַזּוֹבֵחַ אֶת בְּנוֹ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹמְרִים לוֹ: דּוֹרוֹן גָּדוֹל הִקְרִיב לוֹ, יָבוֹא וְיִשַּׁק לוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: (מלכים ב י"ז:ל') "וְאַנְשֵׁי בָבֶל עָשׂוּ אֶת סֻכּוֹת בְּנוֹת". וּמַאי נִיהוּ? תַּרְנְגֹלֶת. "וְאַנְשֵׁי כוּת עָשׂוּ אֶת נֵרְגַל", וּמַאי נִיהוּ? תַּרְנְגוֹל. "וְאַנְשֵׁי חֲמָת עָשׂוּ אֶת אַשִּׁימָא", וּמַאי נִיהוּ? בַּרְחָא קַרְחָא. "וְהָעַוִּים עָשׂוּ נִבְחַז וְאֶת תַּרְתָּק", וּמַאי נִיהוּ? כֶּלֶב וַחֲמוֹר. (שם) "וְהַסְפַרְוִים שֹׂרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם (וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם) בָּאֵשׁ לְאַדְרַמֶּלֶךְ וַעֲנַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי סְפַרְוָיִם", וּמַאי נִיהוּ? הַפֶּרֶד וְהַסּוּס. 'אַדְרַמֶּלֶךְ', דְּאָדַר לֵיהּ לְמָרֵיהּ בִּטְעִינָא. 'וַעֲנַמֶּלֶךְ', דְּעָנֵי לֵיהּ לְמָרֵיהּ בִּקְרָבָא. אַף חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, בְּקֵשׁ אָבִיו לַעֲשׂוֹת לוֹ כֵּן, אֶלָּא שֶׁסָּכְתָה אִמּוֹ סָלְמַנְדְּרָא. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: יוֹדְעִים הָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ, וְלֹא עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶלָּא לְהַתִּיר לָהֶם עֲרָיוֹת בְּפֹרְהֶסְיָא. מַתִּיב רַב מְשַׁרְשְׁיָא: (ירמיהו י"ז:ב') "כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם" וְגוֹ', וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּעֲגוּעִין עַל בְּנוֹ. בָּתַר דַּאֲבִיקוּ בֵּיהּ. תָּא שְׁמַע: (ויקרא כ"ו:ל') "וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם", אָמְרוּ: אֲלֵיהוּ הַצַּדִּיק הָיָה מְחַזֵּר עַל תְּפוּחֵי רָעָב שְׁבִירוּשָׁלַיִם, פַּעַם אַחַת מָצָא תִּינוֹק, שֶׁהָיָה תָּפוּחַ וּמֻטָּל בָּאַשְׁפָּה, אָמַר לוֹ: מֵאֵיזֶה מִשְׁפָּחָה אַתָּה? אָמַר לוֹ: מִמִּשְׁפָּחָה פְּלוֹנִית אֲנִי. אָמַר לֵיהּ: כְּלוּם נִשְׁתַּיֵּר מֵאוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה? אָמַר לוֹ: לָאו, חוּץ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ: אִם אֲנִי מְלַמְּדְךָ דָּבָר שֶׁאַתָּה חַי בּוֹ, אַתָּה לָמֵד? אָמַר לוֹ: הֵין. אָמַר לוֹ: אֱמֹר בְּכָל יוֹם "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". אָמַר לוֹ: (עמוס ו':י') "הָס, כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם ה'", שֶׁלֹּא לִמְּדוּהוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ. מִיָּד הוֹצִיא יִרְאָתוֹ מֵחֵיקוֹ, וּמְנַשְּׁקָהּ וּמְחַבְּקָהּ, עַד שֶׁנִּבְקְעָה כְּרֵסוֹ, וְנָפְלָה יִרְאָתוֹ [לָאָרֶץ], וְנָפַל הוּא עָלֶיהָ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם". בָּתַר דַּאֲבִיקוּ בֵּיהּ. תָּא שְׁמַע: (נחמיה ט':ד'-ה') "וַיִּזְעֲקוּ בְקוֹל גָּדוֹל אֶל ה' אֱלֹהֵיהֶם", מַאי אָמוּר? אָמַר רַב יְהוּדָה, וְאִי תֵּימָא רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]: בַּיָּא, בַּיָּא, הַיְנוּ דְּאַחְרוּבָא לְבֵיתָא, וְקַלְיָא לְהֵיכָלָא, וְקַטְלִינְהוּ לְצַדִּיקַיָּא, וְאַגְלִינְהוּ לְיִשְׂרָאֵל מֵאַרְעַיְהוּ, וַעֲדַיִן הוּא מְרַקֵּד בֵּינָן, כְּלוּם יְהַבְתִּיהּ לָן, אֶלָּא לְקַבּוּלֵי אַגְרָא, לָא אִיהוּ בָּעִינָן, וְלָא אַגְרֵיהּ בָּעִינָן! (וכו' עד בקרובתיה, כדאיתא ביומא פרק בא לו.) [בָּתַר דַּאֲבִיקוּ בֵּיהּ. יַתְבֵי תְּלָתָא יוֹמָא בְּתַעֲנִיתָא, בָּעוּ רַחֲמֵי, נָפַל לְהוּ פִּיתְקָא מֵרְקִיעָא, דְּהַוָה כְּתִיב בָּהּ: 'אֱמֶת'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: שְׁמַע מִינָּהּ, חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'אֱמֶת'. נָפַק כְּגוּרְיָא דִּנוּרָא מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. אָמַר לְהוּ נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: הַיְנוּ יְצִרָא דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. בַּהֲדֵי דְּקָתַפְסֵי לֵיהּ, אִישְׁתַּמִּיט בֵּינֵיתָא מִינֵיהּ, וְאָזַל קָלֵיהּ בְּאַרְבַּע מְאָה פַּרְסֵי. אָמְרוּ: הֵיכִי נַעֲבִיד? דֵּילְמָא מְשַׁמְּעָא מְרַחֲמֵי עֲלֵיהּ. אָמַר לְהוּ נָבִיא: שַׁדְיוּהָ בְּדוּדָא דְּאַבְרָא, וְכַסְיוּהָ בְּאַבְרָא, דְּשָׁיְיף קָלֵיהּ, דִּכְתִיב: (זכריה ה':ח') "וַיֹּאמֶר: זֹאת הָרִשְׁעָה, וַיַּשְׁלֵךְ אֹתָהּ אֶל תּוֹךְ הָאֵיפָה, וַיַּשְׁלֵךְ אֶת אֶבֶן הָעוֹפֶרֶת אֶל פִּיהָ". אֲמָרִי: הוֹאִיל וְעֵת רָצוֹן הוּא, נִבָּעֵי רַחֲמֵי אִיצְרָא דַּעֲבֵרָה. בָּעוּ רַחֲמֵי, אִימְסַר בְּיָדֵיהוּ, חַבְשׁוּהָ תְּלָתָא יוֹמֵי, אִיבָּעוּ בֵּיעָתָא בַּת יוֹמָא לְחוֹלֶה*), וְלָא אַשְׁכְּחוּ. אֲמָרִי: הֵיכִי

נַעֲבִיד? נִבָּעוּ פַּלְגָא, פַּלְגָא מֵרְקִיעָא לָא יַהֲבִי. כַּחֲלִינְהוּ לְעֵינֵיהּ, אַהֲנֵי בֵּיהּ דְּלָא אִיגְּרוּ אִינִישׁ בִּקְרוֹבְתֵּיהּ]. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּגוֹיָה [עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים] אַחַת, שֶׁהָיְתָה חוֹלָה בְּיוֹתֵר, אָמְרָה: אִם תַּעֲמֹד הַהִיא אִשָּׁה מֵחָלְיָהּ, תֵּלֵךְ וְתַעֲבֹד לְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם. עָמְדָה, וְעָבְדָה לְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם. כֵּינָן שֶׁהִגִּיעָה לִפְעוֹר, שָׁאֲלָה לַמֻּמָרִים: בַּמֶּה עוֹבְדִים לְזוֹ? אָמְרוּ לָהּ: אוֹכְלִין תֶּרֶדִין, וְשׁוֹתִין שֵׁכָר, וּמַתְרִיזִין בְּפָנֶיהָ. אָמְרָה: מוּטָב שֶׁתַּחֲזֹר הַהִיא אִשָּׁה לְחָלְיָהּ, וְלֹא תַּעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה בְּכָךְ. אַתֶּם בֵּית יִשְׂרָאֵל אֵינָם כֵּן, (במדבר כ״ה:ה׳) ״הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר״, כְּצָמִיד פָּתִיל. (דברים ד׳:ד׳) ״וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹהֵיכֶם״, כִּשְׁתֵּי תְּמָרוֹת הַדְּבוּקוֹת זוֹ בְּזוֹ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: ״הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר״, כְּצָמִיד עַל יְדֵי אִשָּׁה. ״וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹהֵיכֶם״, דְּבוּקִים מַמָּשׁ.

טז [מִשְׁנָה. הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ, אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיִּמְסֹר לַמֹּלֶךְ, וְיַעֲבִיר בָּאֵשׁ וְכוּ׳. גְּמָרָא. תַּנְיָא: אֶחָד לַמֹּלֶךְ, וְאֶחָד לְשְׁאָר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים חַיָּב. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לַמֹּלֶךְ חַיָּב, שֶׁלֹּא לַמֹּלֶךְ פָּטוּר. אָמַר אַבַּיֵי: רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד; רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָא דַּאֲמָרַן. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס, דְּתַנְיָא]: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: מִפְּנֵי מַה תָּפְסָה תּוֹרָה לְשׁוֹן ״מֹלֶךְ״? כָּל שֶׁהַמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם, וַאֲפִלּוּ צָרוּר, וַאֲפִלּוּ קֵיסָם. רָבָא אָמַר: מֹלֶךְ עֲרַאי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ וְכוּ׳. אָמַר רַב יְהוּדָה: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ דֶּרֶךְ הֲעָבָרָה. הֵיכִי דָּמֵי? אָמַר אַבַּיֵי: שְׁרָגָא דְּלִבְנֵי בְּמִיצְעֵי, נוּרָא מֵהַאי גִּיסָא, וְנוּרָא מֵהַאי גִּיסָא. רָבָא אָמַר: כְּמַשְׁוְרְתָּא דְּפוּרְיָא.

יז אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שָׁלֹשׁ כְּרִיתוֹת בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לָמָּה? אַחַת, לְכִדַּרְכָּהּ, וְאַחַת, לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, וְאַחַת, לַמֹּלֶךְ. [וּלְמַאן דְּאָמַר: ׳מֹלֶךְ׳, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הִיא, כָּרֵת בְּמֹלֶךְ לָמָּה לִי? לְמַעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וּלְמַאן דְּאָמַר: מְגַדֵּף, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הִיא, כָּרֵת בִּמְגַדֵּף לָמָּה לִי? לְכִדַּתַנְיָא]: (במדבר ט״ו:ל״א) ״הִכָּרֵת תִּכָּרֵת״, ׳הִכָּרֵת׳, בָּעוֹלָם הַזֶּה, ׳תִּכָּרֵת׳, לָעוֹלָם הַבָּא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: ׳וְנִכְרְתָה׳, וְכִי שְׁלֹשָׁה עוֹלָמִים יֵשׁ? אֶלָּא, ׳וְנִכְרְתָה׳, בָּעוֹלָם הַזֶּה, ׳הִכָּרֵת׳, לָעוֹלָם הַבָּא, ׳תִּכָּרֵת׳, דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם.

יח מַתְנִיתִין. ׳בַּעַל־אוֹב׳ זֶה פִּיתוֹם, הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחִיו, וְ׳יִדְּעוֹנִי׳ זֶה הַמְדַבֵּר בְּפִיו, חֲרֵי אֵלּוּ בִּסְקִילָה, וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶם בְּאַזְהָרָה.

יט תָּנוּ רַבָּנָן: ׳בַּעַל־אוֹב׳ זֶה הַמְדַבֵּר בֵּין הַפְּרָקִים, וּמִבֵּין אֲצִילֵי יָדָיו. ׳יִדְּעוֹנִי׳ זֶה הַמַּנִּיחַ עֶצֶם יַדּוּעַ בְּפִיו, וְהוּא מְדַבֵּר מֵאֲלָיו. מֵיתִיבִי: (ישעיהו כ״ט:ד׳) ״וְהָיָה כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֶךָ״, מַאי לָאו, דְּמִשְׁתָּעֵי כִּי אוֹרְחַיהּ? לָא! דְּסָלִיק וְיָתִיב בֵּין הַפְּרָקִים וּמִשְׁתָּעֵי.

כ קד וְאַף שְׁאֵלָה זוֹ שָׁאַל טוּרְנוּסְרוּפוּס הָרָשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ: מַה יּוֹם מִיּוֹמַיִם? אָמַר לוֹ: וּמַה גֶּבֶר מִגּוּבְרִין? אָמַר לוֹ: דְּמָרֵי צְבִי. שַׁבָּת נַמִּי, דְּמָרֵי צְבִי. אָמַר לֵיהּ: הָכִי קָאָמִינָא לָךְ: מִי יֵימַר דְּהָאִידְנָא שַׁבְּתָא? אָמַר לֵיהּ: נְהַר סַבַּטְיוֹן יוֹכִיחַ, בַּעַל אוֹב יוֹכִיחַ, קִבְרוֹ שֶׁל אָבִיו יוֹכִיחַ, שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה עָשָׂן בְּשַׁבָּת. אָמַר לוֹ: בְּזִיתוֹ, בְּיַשְׁתּוֹ, וְקַלַּלְתּוֹ.

כא קה תָּנְיָא: (דברים י״ח:י״א) ״וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים״ זֶה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ, וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה, וּכְשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְמִקְרָא זֶה, הָיָה בוֹכֶה; וּמָה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה, שׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ טָהֳרָה, הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טָהֳרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁעֲוֹונוֹתֵינוּ גָּרְמוּ לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ט:ב׳) ״[כִּי אִם] עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּלִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם״. אָמַר רָבָא: אִי בָּעוּ צַדִּיקֵי, בָּרוּ עָלְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּלִים״ וְגוֹ׳. רָבָא בָּרָא גַּבְרָא, שַׁדְּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, חֲזָה קָא מִשְׁתָּעֵי בַּהֲדֵיהּ, וְלָא חֲזָה קָא מְהַדַּר לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: מִן חַבְרֶיָא אַתְּ? הָדַר לַעֲפָרָךְ!

כב קו תָּנוּ רַבָּנָן: ׳מְעוֹנֵן׳ רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: זֶה הַמְּעַבִּיר שִׁבְעָה מִינֵי זְכוּר עַל הָעַיִן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: זֶה הַמְחַשֵּׁב עִתִּים וְשָׁעוֹת, וְאוֹמֵר: ״הַיּוֹם יָפֶה לָצֵאת״, ״לְמָחָר יָפֶה לִקַּח״. [״לְמוּדֵי עַרְבֵי שְׁבִיעִיּוֹת, חִטִּין יָפוֹת״, ״עִקּוּרֵי קִטְנִיּוֹת מִהְיוֹת רָעוֹת׳]. תָּנוּ רַבָּנָן: ׳מְנַחֵשׁ׳ זֶה הָאוֹמֵר: ׳פִּתּוּ נָפְלָה מִפִּיו׳, ׳מַקְלוֹ נָפְלָה מִיָּדוֹ׳, ׳בְּנוֹ קוֹרֵא לוֹ מֵאֲחוֹרָיו׳, ׳עוֹרֵב קוֹרֵא לוֹ׳, ׳צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ׳, ׳נָחָשׁ מִימִינוֹ׳, ׳שׁוּעָל מִשְּׂמֹאלוֹ׳, (דף סו) ׳אַל תַּתְחֵל בִּי׳, ׳שַׁחֲרִית הוּא׳, ׳רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא׳, ׳מוֹצָאֵי שַׁבָּת הוּא׳. תָּנוּ רַבָּנָן: (ויקרא יט) ״לֹא תְנַחֲשׁוּ״ כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁים בְּחַלְדָּה, בְּעוֹפוֹת, בְּדָגִים וּבַכּוֹכָבִים.

כג קז תָּנוּ רַבָּנָן: (מכשף) ״[מְכַשֵּׁפָה]״ אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: (שמות כב) ״מְכַשֵּׁפָה״? (לא תחיה״) מִפְּנֵי שֶׁרֹב נָשִׁים מְצוּיוֹת בְּכִשּׁוּפִים וְכוּ׳. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן ״כְּשָׁפִים״? שֶׁמְּכַחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. (דברים ד׳:ל״ה) ״אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ״, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֲפִלּוּ בִּדְבַר כְּשָׁפִים. הַהִיא אִתְּתָא, דַּהֲוָת קָא מְהַדְּרָא לְמִשְׁקַל עַפְרָא מִתּוּתֵי כַּרְעֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא. אָמַר לָהּ: אִי מִסְתַּיַּעְתְּ, זִיל עֲבִידִי, ״אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ״ כְּתִיב! אֵינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן ״כְּשָׁפִים״? שֶׁמְּכַחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה? שַׁאנִי רַבִּי חֲנִינָא דְּנָפִישׁ זְכוּתֵיהּ. אָמַר רַבִּי אַיְבוּ בַּר נַגְרִי, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: ״בְּלָהֳטֵיהֶם״, אֵלּוּ מַעֲשֵׂה שֵׁדִים. ״בְּלַהֲטֵיהֶם״, אֵלּוּ מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (בראשית ג׳:כ״ד) ״וְאֶת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת״. אָמַר

אַבַּיֵי: דְּקָפִיד אַמָּנָא, שֵׁד, דְּלָא קָפִיד אַמָּנָא, כְּשָׁפִים. אָמַר אַבַּיֵי: הִלְכוֹת כְּשָׁפִים, כְּהִלְכוֹת שַׁבָּת; יֵשׁ מֵהֶן בִּסְקִילָה, וְיֵשׁ מֵהֶן פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וְיֵשׁ מֵהֶן מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, בִּסְקִילָה, הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה, כִּדְרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא*), כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא הֲוּו עַסְקֵי בְּהִלְכוֹת יְצִירָה, וּמִיבְּרֵי לְהוּ עִיגְלָא תִּילְתָּא, וְאַכְלֵי לֵיהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: חֲזִינָא לֵיהּ לַאֲבוּהָ דְּקַרְנָא, דְּנָפֵיץ וְשָׁדֵי כְּרֵיכֵי דְּשִׂרְאֵי מִנְּחִירֵיהּ. (שמות ח׳:ט״ו) ״וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל פַּרְעֹה: אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא״. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִכָּאן שֶׁאֵין הַשֵּׁד יָכוֹל לִבְרֹאת בְּרִיָּה פְּחוּתָה מִכַּשְׁעוֹרָה. רַב פָּפָּא אָמַר: הָאֱלֹהִים! אֲפִלּוּ כִּנָּמְלָא נַמִּי לָא מָצֵי בָּרֵי! אֶלָּא, הַאי מִיכְנִיף לֵיהּ, וְהַאי לָא מִיכְנִיף לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רַב לְרַבִּי חִיָּא: לְדִידִי חָזֵי לִי הַהוּא טַיְעָא, דְּשַׁקֵּלֵיהּ לְסַפְסִירָא וְגַיְדֵיהּ לְגַמְלָא, וְטָרַח לֵיהּ בְּטַבְלָא וְקָם. אָמַר לֵיהּ: לְבָתַר הָכִי, דָּם וּפַרְתָּא מִי חֲזָאי? אָמַר לֵיהּ: לָא! [אֶלָּא] הַהִיא, אֲחִיזַת עֵינַיִם הֲוָאי. זְעִירִי אִיקְלַע לְאַלֶכְסַנְדְּרִיָא שֶׁל מִצְרַיִם, זָבַן חַמְרָא, כִּי מָטָא לְאַשְׁקוּיֵי מַיָּא, פָּשַׁר, קָם אַגַּמְלָא דְּאַסְקוּנִיתָא. אָמְרוּ לֵיהּ: אִי לָאו דִּזְעִירִי אַתְּ, לָא חֲוָה מִהַדְּרִינָן לָךְ, מִי אִיכָּא דְּזָבִין מִידֵי הָכָא, וְלָא בָּדַק לֵיהּ אַמַּיָּא? (רבי) יַנַּאי אִיקְלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא, אָמַר לְהוּ: אַשְׁקִיוּן מַיָּא, קְרִיבוּ לֵיהּ שַׁתִּיתָא, חַזְיֵיהּ לְהַהִיא אִיתְּתָא דַּהֲוָה קָא מְרַחֲשָׁן שִׁיפְוָתָהּ, שָׁדֵי פּוּרְתָּא מִינֵּיהּ, הֲוָה עַקְרָבָא. אָמַר לְהוּ: אֲנָא, שַׁתָּאי מִדִּידְכוּ, וְאַתּוּן נַמִּי שְׁתוּ מִדִּידִי, אַשְׁקֵייהּ, הֲוָת חַמְרָא, רָכְבָה, סָלִיק לְשׁוּקָא, אָתָא חֲבִירְתָּהּ, פָּשְׁרָא לָהּ, חַזְיוֹהָ דְּרָכִיב [דְּקָאֵי אַ]אִיתְּתָא בְּשׁוּקָא. (שמות ח׳:ב׳) ״וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס״ וְגוֹ׳. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: [צְפַרְדֵּעַ] אַחַת הָיְתָה, וְהִשְׁרִיצָה וּמִלְּאת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. כְּתַנָּאֵי, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, וּמִלְּאת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: עֲקִיבָא, מַה לְךָ אֵצֶל הַגָּדוֹת, כַּלֵּה מִדְּבָרוֹתֶיךָ, וְלֵךְ אֵצֶל נְגָעִים וְאָהָלוֹת. צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, וְשָׁרְקָה לָהֶם וְהֵם בָּאוּ.

כד קכ תַּנְיָא. כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֶלְיעֶזֶר, נִכְנְסוּ רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו לְבַקְּרוֹ, הוּא יוֹשֵׁב בְּקִינּוּף שֶׁלּוֹ, וְהֵם יוֹשְׁבִין בִּטְרַקְלִין שֶׁלּוֹ. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם, עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה, וְנִכְנַס הוֹרְקְנוּס בְּנוֹ לַחֲלֹץ תְּפִלָּיו, גָּעַר בּוֹ, וְיָצָא בִּנְזִיפָה. אָמַר לָהֶם לַחֲבֵרָיו: כְּמְדֻמֶּה אֲנִי, שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אַבָּא נִטְרָפָה. אָמַר לְהוּ: דַּעְתּוֹ וְדַעַת אִמּוֹ נִטְרְפָה. הֵיאַךְ מַנִּיחִין אִסּוּר קְטָנָה, וְעוֹסְקִין בְּאִסּוּר שְׁבוּת? כֵּיוָן שֶׁרָאוּ חֲכָמִים שֶׁדַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו, נִכְנְסוּ וְיָשְׁבוּ לְפָנָיו מֵרָחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת. אָמַר לָהֶם: לָמָּה בָּאתֶם? אָמְרוּ לוֹ: לִלְמֹד תּוֹרָה בָּאנוּ. אָמַר לָהֶם: וְעַד עַכְשָׁיו, לָמָּה לֹא בָּאתֶם? אָמְרוּ לוֹ: לֹא הָיָה לָנוּ פְּנַאי. אָמַר לָהֶם: תְּמֵהַּ אֲנִי, אִם יָמוּתוּ מִיתַת עַצְמָן. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: (שלו) [שָׁלִי] מַהוּ? אָמַר לוֹ: שֶׁלְּךָ קָשֶׁה מִשֶּׁלָּהֶן. נָטַל שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתָיו וְהִנִּיחָן עַל לִבּוֹ, אָמַר: אוֹי לָכֶם שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתַי, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי סִפְרֵי תּוֹרוֹת שֶׁנִּגְלְלִין. הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי, וְהַרְבֵּה תּוֹרָה לִמְּדוּנִי; הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי, וְלֹא חִסַּרְתִּי מֵרַבּוֹתַי, אֲפִלּוּ כְּכֶלֶב הַמְלַקֵּק מִן הַיָּם. הַרְבֵּה תּוֹרָה לִמְּדוּנִי, וְלֹא חִסְּרוּנִי תַּלְמִידַי, אֶלָּא כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת בְּבַהֶרֶת עַזָּה, וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בָּהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת בִּנְטִיעַת קִשּׁוּאִין, וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בָּהֶם דָּבָר מֵעוֹלָם, חוּץ מֵעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף. פַּעַם אַחַת אֲנִי וְהוּא מְהַלְּכִין הָיִינוּ בַּדֶּרֶךְ, אָמַר לִי: רַבִּי, לַמְּדֵנִי בִּנְטִיעוֹת קִשּׁוּאִים. אָמַרְתִּי דָּבָר אֶחָד, נִתְקַבְּצוּ כֻּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד. אָמְרוּ לוֹ: הַכַּדּוּר, וְהָאֻמּוּם, [וַהֲקֻמְיַע, וּצְרוֹר הַמַּרְגָּלִיּוֹת, וּמִשְׁקֹלֶת קְטַנָּה, מַהוּ? אָמַר לָהֶם: הֵן טְמֵאִים, וְטָהֳרָתָן בְּמַה שֶׁהֵן. מִנְעָל שֶׁעַל גַּבֵּי הָאֻמּוּם] מַהוּ? אָמַר לָהֶם: [הוּא] טָהוֹר, וְיָצָאתָה נִשְׁמָתוֹ בְּטָהֳרָה. עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר: הֲתַר הַנָּדֶר, הֲתַר הַנָּדֶר. לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, פָּגַע בּוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, (מן) [בֵּין] קֵיסָרֵי לְלֹד, הָיָה מֻכֶּה בִּבְשָׂרוֹ עַד שֶׁדָּמוֹ שׁוֹתֵת לָאָרֶץ, פָּתַח עָלָיו בְּשׁוּרָה וְאָמַר: (מלכים ב ב׳:י״ב) ״אָבִי אָבִי, רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו״, הַרְבֵּה מָעוֹת יֵשׁ לִי, וְאֵין לִי שֶׁלְּחָנִי לְהַרְצוֹתָן.

פרק ח

א סנהדרין פרק ח - קט (דורות הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מוֹלִידִים בְּנֵי שְׁמוֹנָה שָׁנִים). מְנָא לָן [דְּאוֹלִיד]? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: (שמואל ב י״א:ג׳) ״הֲלֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעָם אֵשֶׁת אוּרִיָּה הַחִתִּי״, וּכְתִיב: (שם כג) ״אֱלִיעָם בֶּן אֲחִיתֹפֶל הַגִּלֹנִי״, וּכְתִיב: (שם יב) ״וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ ׳יְדִידְיָה׳, בַּעֲבוּר (כי) ה״ (אהבו), וּכְתִיב: (שם יג) ״וַיְהִי לִשְׁנָתַיִם יָמִים, וַיְהִיוּ גֹּזְזִים לְאַבְשָׁלוֹם״, וּכְתִיב: (שם) ״וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גְּשׁוּר, וַיְהִי שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים״, וּכְתִיב: (שם יד) ״וַיִּשֶּׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַיִם שְׁנָתַיִם יָמִים, וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה״, וּכְתִיב: (שם טו) ״וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ: אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה׳ בְּחֶבְרוֹן״, וּכְתִיב: (שם יז) ״וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נֶעֱשְׂתָה עֲצָתוֹ, וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר, [וַיָּקָם] וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ, אֶל עִירוֹ, וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ, וַיֶּחְנַק״, וּכְתִיב: (תהילים נ״ה:כ״ד) ״אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם״. וְתַנְיָא: כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דּוֹאֵג אֵינָם אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע, וְשֶׁל אֲחִיתֹפֶל אֵינָם אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ. כַּמָּה הֲוָיָא לְהוּ? תִּלְתִין וּתְלָת, דַּל שֵׁבַע דַּהֲוָה שְׁלֹמֹה, פָּשׁ לְהוּ עֶשְׂרִים וְשִׁית. דַּל תַּרְתֵּי שְׁנֵי לִתְלָתָא עִבּוּרֵי, אִישְׁתַּכַּח דְּכָל חַד וְחַד בְּתַמְנֵי אוֹלִיד. מְנָא? דִּלְמָא תַּרְוַיְהוּ בְּתֵשַׁע אוֹלִיד, וּבַת־שֶׁבַע אוֹלִיד בְּשִׁית, מִשּׁוּם דְּאִתְּתָא בָּרְיָא הִיא. תֵּדַע, דְּהָא הֲוָיָא לָהּ וָלָד מֵעִיקָּרָא. אֶלָּא מֵהָכָא: (בראשית י״א:כ״ז) ״וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח, תֶּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם, אֶת נָחוֹר וְאֶת הָרָן״, וְאַבְרָהָם גָּדוֹל מִנָּחוֹר שָׁנָה, וְנָחוֹר גָּדוֹל מֵהָרָן שָׁנָה, נִמְצָא אַבְרָהָם גָּדוֹל שְׁתֵּי שָׁנִים מֵהָרָן. וּכְתִיב: (שם) ״וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים״ וְגוֹ׳. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק: יִסְכָּה זוֹ שָׂרָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ ׳יִסְכָּה׳? שֶׁסּוֹכָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהֵינוּ דִּכְתִיב: (שם כא) ״כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיִךְ שָׂרָה, שְׁמַע בְּקֹלָהּ״. דָּבָר אַחֵר: ׳יִסְכָּה׳, שֶׁהַכֹּל סָכִין בְּיָפְיָהּ. וּכְתִיב: (שם יז) ״וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו

וַיִּצְחָק, וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ״ וְגוֹ׳. כַּמָּה קָשִׁישׁ אַבְרָהָם מִשָּׂרָה? עֶשֶׂר שָׁנִין, וְקָשִׁישׁ מֵאֲבוּהָּ, תַּרְתֵּין שְׁנִין. אִשְׁתַּכַּח, כִּי אוֹלְדָה הָרָן לְשָׂרָה, בִּתְמַנֵי אוֹלְדָה. מִמַּאי? דִּילְמָא אַבְרָהָם, זוּטָא דַּאֲחוּהָ הֲוָה, וְדָרֵךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ. תֵּדַע, דְּקָא חָשִׁיב לְהוּ קְרָא דְּרָךְ חָכְמָתָן, דִּכְתִיב: (שם ה) ״וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת״. ׳שֵׁם׳ גְּדוֹל מֵחָם שָׁנָה, ו׳חָם׳ גְּדוֹל מִיֶּפֶת שָׁנָה, נִמְצָא שֵׁם, גְּדוֹל מִיֶּפֶת שְׁתֵּי שָׁנִים, וּכְתִיב: (שם ז) ״וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ״. וּכְתִיב: (שם יא) ״אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם, שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה, וַיּוֹלֶד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל״, בֶּן מֵאָה שָׁנָה? בַּר מְאָה וְתַרְתֵּין שְׁנִין הֲוָה! אֶלָּא דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ, הָכִי נַמִּי דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חָשִׁיב לְהוּ. אָמַר רַב כַּהֲנָא: אַמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא, אָמַר: אַתּוּן מֵהָכָא מַתְנִיתוּ לָהּ, אֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ: (שם י) ״וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם הוּא, אֲבִי כָּל בְּנֵי עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל״, [יֶפֶת], הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶחָיו [הֲוָה]. אֶלָּא מִנָּא לָן? מֵהָכָא: (שמות ל״ח:כ״ב) ״וּבְצַלְאֵל בֶּן אוּרִי, בֶּן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה״. וּכְתִיב: (ד״ה א ב) ״וַתָּמָת עֲזוּבָה, (אשת כלב) וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת, וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר״. וְכִי עָבַד בְּצַלְאֵל מִשְׁכָּן, בַּר כַּמָּה הֲוָה? בַּר תְּלֵיסַר, (שני) דִּכְתִיב: (שמות ל״ו:ד׳) ״אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים״, וְתַנְיָא: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מִשֶּׁה מִשְׁכָּן, שְׁנִיָּה הֻקִּים מִשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים, וּכְתִיב: (יהושע י״ד:ו׳-ז׳) ״בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בִּשְׁלֹחַ מֹשֶׁה עֶבֶד ה׳ וְגוֹ׳. וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה״. כַּמָּה הַוְיָא לְהוּ? אַרְבָּעִים, דַּל אַרְבֵּיסַר דַּהֲוָה בְּצַלְאֵל, פָּשׁוּ לְהוּ עֶשְׂרִין וְשִׁית, דַּל תַּרְתֵּי שְׁנֵי דִּתְלָתָא עִבּוּרֵי, אִישְׁתַּכַּח דְּכָל חַד וְחַד, בִּתְמַנֵי אוֹלִיד.

ב [פִּסְקָא]. בֶּן וְלֹא בַּת. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בַּדִּין הוּא, שֶׁתְּהֵא בַּת רְאוּיָה לִהְיוֹת כְּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין אֶצְלָהּ בַּעֲבֵרָה, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא: ׳בֵּן׳ וְלֹא בַּת.

ג קִי אָמַר רַבִּי חָנָן: לֹא נִבְרָא יַיִן בָּעוֹלָם אֶלָּא לְנַחֵם אֲבֵלִים, וּלְשַׁלֵּם שָׂכָר לָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ל״א:ו׳) ״תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד, וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ״. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי דִּכְתִיב: (שם כג) ״אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם״. אַל תֵּרֶא יַיִן שֶׁמַּאֲדִים פְּנֵיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּמַלְבִּין פְּנֵיהֶם לָעוֹלָם הַבָּא. רָבָא אָמַר: ״אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם״, אַל תֵּרֶא יַיִן, שֶׁאַחֲרִיתוֹ דָּם. רַב כַּהֲנָא רָמֵי, כְּתִיב: ׳תִּירָשׁ׳, וְקָרֵינָן ׳תִּירוֹשׁ׳, זָקָה, נַעֲשָׂה רֹאשׁ, לֹא זָקָה נַעֲשָׂה רָשׁ. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: (תהלים קד) ״יְשַׂמַּח״ וְקָרֵינָן ״יְשַׂמַּח״? זָקָה, מְשַׂמֵּחוֹ, לֹא זָקָה, מְשַׂמְּחוֹ. וְהֵינוּ דְּאָמַר רָבָא: חַמְרָא וְרֵיחָנֵי, פָּקְחִין. אָמַר רַבִּי עַמְרָם בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (משלי כ״ג:כ״ט) ״לְמִי אוֹי? לְמִי אֲבוֹי? לְמִי מְדָנִים? לְמִי שִׂיחַ? לְמִי פְּצָעִים חִנָּם? לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם? לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן, לַבָּאִים לַחְקוֹר מִמְסָךְ״. כִּי אָתָא רַב דִּימִי, אָמַר: אַמְרֵי בְּמַעֲרָבָא: הַאי קְרָא, מַאן דְּדָרִישׁ לֵיהּ מֵרִישֵׁיהּ לְסוֹפֵיהּ, מִדְּרִישׁ, וּמִסּוֹפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ מִדְּרִישׁ. דָּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר וָוִי״ן נֶאֶמְרוּ בְּיַיִן: (בראשית ט׳:כ׳-כ״א) ״וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם וַיִּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה וַיַּרְא עוֹבֵר גְּלִילָאָה: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר וָוִי״ן נֶאֶמְרוּ בְּיַיִן: (בראשית ט׳:כ׳-כ״א) ״וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם וַיִּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֶּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם וְגוֹ׳ וַיִּיקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן״. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: סִרְסוֹ. וְחַד אָמַר: רְבָעוֹ. מַאן דְּאָמַר: סִרְסוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁקִּלְקְלוֹ בָּרְבִיעִי, קִלְקְלוֹ בָּרְבִיעִי. וּמַאן דְּאָמַר: רְבָעוֹ, גָּמַר ׳וַיַּרְא׳, ׳וַיַּרְא׳, כְּתִיב הָכָא: ״וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן [אֵת עֶרְוַת אָבִיו]״, וּכְתִיב [הָתָם]: (שם לד) ״וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר״ [וְגוֹ׳]. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: סִרְסוֹ, מִשּׁוּם הָכִי קִלְקְלוֹ בָּרְבִיעִי, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: רְבָעוֹ, מַאי שְׁנָא רְבִיעִי? נְלַטְיֵיהּ בְּהֲדָיָא! הָא וְהָא הֲוָאי. ״וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה, וַיִּטַּע כָּרֶם״. אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר (מר) [רַב] עוּקְבָא, וְאִמְרֵי לָהּ אָמַר מַר עוּקְבָא, אָמַר רַבִּי זַכַּאי: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנֹחַ: נֹחַ, לֹא הָיָה לְךָ לִלְמֹד מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא גָּרַם לוֹ אֶלָּא יַיִן! כְּמַאן דְּאָמַר: אוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן, גֶּפֶן הָיָה, דִּתְנַיָּא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: [אוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל אָדָם הָרִאשׁוֹן מִמֶּנּוּ], גֶּפֶן הָיָה, שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמְּבִיא יְלָלָה לָאָדָם אֶלָּא יַיִן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חִטָּה הָיָה, שֶׁאֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרֹא אַבָּא וְאִמָּא, עַד שֶׁיִּטְעֹם טַעַם דָּגָן. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: תְּאֵנָה הָיָה, שֶׁבַּדָּבָר שֶׁקִּלְקְלוּ, בּוֹ נִתְקְנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ג) ״וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה״.

ד קִיא ״דִּבְרֵי לְמוּאֵל מֶלֶךְ, מַשָּׂא אֲשֶׁר יִסְּרַתּוּ אִמּוֹ״. (משלי ל״א:א׳) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מְלַמֵּד, שֶׁכִּפָּאתוֹ אִמּוֹ עַל הָעֲמוּד, וְאָמְרָה לוֹ: (שם) ״מַה בְּרִי, וּמַה בַּר בִּטְנִי, וּמָה בַּר נִדָרַי״, ״מַה בְּרִי״, הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁאָבִיךָ יֵרֵא שָׁמַיִם הָיָה, עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ: אִמּוֹ גָּרְמָה לוֹ! ״וּמַה בַּר בִּטְנִי״, כָּל הַנָּשִׁים שֶׁל בֵּית אָבִיךָ, כֵּיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת, שׁוּב אֵינָן רוֹאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, וַאֲנִי דְּחַקְתִּי וְנִכְנַסְתִּי, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לִי בֵּן מְזָרֵז וּמְלֻבָּן. ״וּמָה בַּר נִדָרַי״, כָּל נָשִׁים שֶׁל בֵּית אָבִיךָ, הָיוּ נוֹדְרוֹת וְאוֹמְרוֹת: יְהֵא לִי בֵּן הָגוּן לַמַּלְכוּת, וַאֲנִי נָדַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: יְהֵא לִי בֵּן זָרִיז וּמְמֻלָּא בַּתּוֹרָה, וְהָגוּן לַנְּבִיאוּת. (שם) ״אַל לַמְלָכִים לְמוּאֵל, אַל לַמְלָכִים שְׁתוֹ יָיִן״. ׳אַל לַמְלָכִים׳, אָמְרָה לוֹ: בְּנִי, מַה לְּךָ אֵצֶל מְלָכִים, שֶׁשּׁוֹתִין יַיִן וּמִשְׁתַּכְּרִים וְאוֹמְרִים: לָמָּה לָנוּ אֵל. ׳וּלְרוֹזְנִים אֵי שֵׁכָר׳, מִי שֶׁכָּל רָזֵי עוֹלָם גְּלוּיִים לוֹ, יִשְׁתֶּה יַיִן וְיִשְׁתַּכֵּר? אֵיפָא דְּאָמְרִי: מִי שֶׁכָּל רוֹזְנֵי עוֹלָם מַשְׁכִּימִין לְפִתְחוֹ, יִשְׁתֶּה יַיִן וְיִשְׁתַּכֵּר? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִנַּיִן שֶׁחָזַר שְׁלֹמֹה וְהוֹדָה לְאִמּוֹ? דִּכְתִיב: (שם ל) ״כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ, וְלֹא בִינַת אָדָם לִי״, ״כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ״, מִנֹּחַ, דִּכְתִיב: (בראשית ט׳:כ׳) ״וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה״. ״וְלֹא בִינַת אָדָם לִי״, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן.

ה קִיב אָמַר רַבִּי זֵירָא: הַיָּשֵׁן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, תּוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית לוֹ קְרָעִים [קְרָעִים], שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ג:כ״א) ״וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה״.

ו קיג תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ שָׁוָה לְאָבִיו, בְּקוֹל וּבְמַרְאֶה וּבְקוֹמָה, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, (שנאמר) [מַאי טַעְמָא? דְּקָאָמַר:] (דברים כ״א:כ׳) [״אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ] בְּקֹלֵנוּ״, וּמִדְּקוֹל בָּעֵינָן שָׁוִין, מַרְאֶה וְקוֹמָה נַמִּי בָּעֵינַן שָׁוִין. [כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא: בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּמַאן? כְּרַבִּי יְהוּדָה. אִיבָּעֵית אֵימָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּ]תַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטִימָר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לג יַיִן הָאִיטַלְקִי, אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסָקְלוֹ? אֶלָּא, לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: אֲנִי רְאִיתִיו, וַיְשַׁבְתִּי עַל קִבְרוֹ. כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא: עִיר הַנִּדַּחַת לֹא הָיְתָה, וְלֹא עֲתִידָה לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתְּבָה? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עִיר הַנִּדַּחַת לֹא הָיְתָה, וְלֹא עֲתִידָה לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתְּבָה? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עִיר הַנִּדַּחַת לֹא הָיְתָה, וְלֹא עֲתִידָה לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתְּבָה? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: עֵגֶל הַנִּדָּח לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב? דְּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר, כְּמַאן? כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין הַבַּיִת טָמֵא, עַד שֶׁיֵּרָאֶה כִּשְׁתֵּי גְּרִיסִין, [עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים, בִּשְׁנֵי כְּתָלִים, בְּקֶרֶן זָוִית, אָרְכּוֹ כִּשְׁתֵּי גְּרִיסִין], וְרָחְבּוֹ כִּגְרִיס. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן רַבִּי שִׁמְעוֹן? כְּתִיב: ׳קִיר׳ וּכְתִיב: ׳קִירוֹת׳, אֵיזֶהוּ קִיר שֶׁהוּא כִּקִירוֹת? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה קֶרֶן זָוִית. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק: מָקוֹם הָיָה בִּתְחוּם עַזָּה, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ: חוּרְבָתָא סְגִירְתָּא. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ: פַּעַם אַחַת הָלַכְתִּי לַגָּלִיל, וְרָאִיתִי מָקוֹם שֶׁמְּצַיְּנִין אוֹתוֹ, וְאָמְרוּ: אֲבָנִים מְנֻגָּעוֹת פְּנוּ לְשָׁם.

ח קיד תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטִימָר בָּשָׂר, וְשָׁתָה חֲצִי לג יַיִן הָאִיטַלְקִי, אָמְרָה תוֹרָה: יֵצֵא לְבֵית־דִּין וְיִסָּקֵל? אֶלָּא, הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁסּוֹפוֹ מְגַמֵּר נִכְסֵי אָבִיו, וּמְבַקֵּשׁ לְמוֹדוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא, וְיוֹצֵא לְקָרְשַׁת דְּרָכִים, וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת. אָמְרָה תוֹרָה (מוטב) שֶׁיָּמוּת זַכַּאי, וְאַל יָמוּת חַיָּב, שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם, וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. שֶׁקֶט לָרְשָׁעִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. יַיִן וְשֵׁנָה לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם. פִּזּוּר לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם.

ט הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ וְכוּ׳. גְּמָרָא. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּמַחְתֶּרֶת? חֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ, וְהַאי מֵימַר אָמַר: אִי אַזְלִינָא, קָאֵי לְאַפָּאֵי, וְלָא שָׁבִיק לִי, וְאִי קָאֵי לְאַפָּאֵי, קַטְלִינָא לֵיהּ, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: ״אִם בָּא לַהֲרָגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ״.

י מִנַּיִן לָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, אוֹ חַיָּה גּוֹרֶרְתּוֹ, אוֹ לִסְטִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁהוּא חַיָּב לְהַצִּילוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא י״ט:ט״ז) ״לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ״. וְהָא מֵהָכָא נַפְקָא? מֵהָתָם נַפְקָא, אֲבֵדַת גּוּפוֹ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים כב) ״וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ״. אִי מֵהָתָם, הֲוָה אָמֵינָא: הַנֵי מִילֵי בְּנַפְשׁוֹ, אֲבָל מִיטְרַח וּמֵיגַר אַגְּרֵי, אֵימָא לָא? קָא מַשְׁמַע לָן.

יא בָּעוּ מִינֵיהּ מֵרַבִּי אַמִּי: בֶּן נֹחַ, מְצֻוֶּה עַל קִדֻּשַּׁת הַשֵּׁם, אוֹ אֵינוֹ מְצֻוֶּה עַל קִדֻּשַּׁת הַשֵּׁם. אָמַר אַבַּיֵי: תָּא שְׁמַע: שֶׁבַע מִצְוֹות נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ. וְאִם אִיתָא, תַּמְנֵי הַוְיָן! אָמַר לֵיהּ רָבָא: אִינְהוּ וְכָל אֲבִיזַרְיְהוּ. מַאי הֲוָה עָלָּהּ? אָמַר רַבִּי אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אָמְרֵי בֵּי רַב: כְּתִיב: (מלכים ב ה׳:י״ח) ״לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח ה׳ לְעַבְדֶּךָ, בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹות שָׁמָּה, וְהוּא נִשָּׁעָן עַל יָדִי, וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי״, וּכְתִיב: (מלכים ב ה׳:י״ח) ״וַיֹּאמֶר לוֹ: לֵךְ לְשָׁלוֹם״. וְאִם אִיתָא, לָא לֵימָא לֵיהּ! הָא בְּצִינְעָא, הָא בְּפַרְהֶסְיָא.

יב קטו אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה אַחַת, וְהֶעֱלָה לִבּוֹ טִינָא. בָּאוּ וְשָׁאֲלוּ לָרוֹפְאִים, אָמְרוּ: אֵין לוֹ תַּקָּנָה, עַד שֶׁתִּבְעֲל לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: יָמוּת וְאַל תִּבָּעֵל לוֹ. תַּעֲמֹד לְפָנָיו עֲרֻמָּה, יָמוּת וְאַל תַּעֲמֹד לְפָנָיו עֲרֻמָּה. תְּסַפֵּר עִמּוֹ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, יָמוּת וְאַל תְּסַפֵּר עִמּוֹ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר. פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר רַב אִידִי וְרַבִּי שְׁמוּאֵל (בר נחמיה) [בַּר נַחְמָנִי], חַד אָמַר: אֵשֶׁת־אִישׁ הָיְתָה, וְחַד אָמַר: פְּנוּיָה הָיְתָה. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: אֵשֶׁת־אִישׁ הָיְתָה, שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: פְּנוּיָה הָיְתָה, מַאי כּוּלֵי הַאי? אָמַר רַב פָּפָּא: מְשׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בַּעֲרָיוֹת. וְלִינְסְבָּהּ מִינְסַב? לָא מְיַתְּבָא דַּעְתֵּיהּ, כִּדְרַבִּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִטְלָה טַעַם בִּיאָה וְנִתְּנָה לְעוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ט׳:י״ז) ״מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ, וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם״.

פרק ט

א **סנהדרין פרק ט** - קטז ״אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ״, (ויקרא יט) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זֶה הַמַּשְׁיא בִּתּוֹ לְזָקֵן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: זֶה הַמַּשְׁהֶה בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת. אָמַר רַב כַּהֲנָא מְשׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: אֵיזֶהוּ עָנִי רָשָׁע עָרוּם? זֶה הַמַּשְׁהֶה בִּתּוֹ בּוֹגֶרֶת. וְאָמַר רַב כַּהֲנָא מְשׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: הֱוֵי זָהִיר מִן הַיּוֹעֲצָךְ לְפִי דַּרְכּוֹ. אָמַר

רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְזָקֵן, וְהַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לִבְנוֹ קָטָן, וְהַמַּחֲזִיר אֲבֵדָה לְגוֹי [עוֹבֵד כּוֹכָבִים], עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (דברים כט) ״לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת הַצְּמָאָה, לֹא יֹאבֶה ה׳ סְלֹחַ לוֹ״. (וְסָמוּךְ לְפִרְקָן, שַׁפִּיר דָּמֵי לְהַשִּׂיאָן לִקְטַנִּים וּקְטַנּוֹת.) (כדאמרינן ביבמות פרק הבא על יבמתו.) [מֵיתִיבִי: הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ, וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ, וְהַמַּדְרִיךְ בָּנֶיו וּבְנוֹתָיו בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה, וְהַמַּשִּׂיאָן סָמוּךְ לְפִרְקָן, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (איוב ה) ״וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ, וּפָקַדְתָּ נָוְךָ, וְלֹא תֶחֱטָא״. סָמוּךְ לְפִרְקָן שַׁאנִי. תָּנוּ רַבָּנָן: הָאוֹהֵב אֶת שְׁכֵנָיו, וְהַמְקָרֵב אֶת קְרוֹבָיו, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת בַּת אֲחוֹתוֹ, וְהַמַּלְוֶה סֶלַע לֶעָנִי בִּשְׁעַת דָּחְקוֹ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ישעיה נח) ״אָז תִּקְרָא וַה׳ יַעֲנֶה״].

ב אָמַר שְׁמוּאֵל: מִפְּנֵי מַה לֹּא נֶאֶמְרָה ״יָד״ בְּבַרְזֶל? שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית בְּכָל שֶׁהוּא. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, שֶׁהַבַּרְזֶל מֵמִית בְּכָל שֶׁהוּא, לְפִיכָךְ לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה בּוֹ שִׁעוּר. וַהֲנֵי מִילֵּי, דְּבַרְזֵייהּ מִיבְרָז.

ג [מִשְׁנָה. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּאֶבֶן בֵּין בְּאֶגְרוֹף, וַאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶּׁהָיָה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וּמֵת, חַיָּב. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: פָּטוּר, שֶׁרִגְלַיִם לַדָּבָר. גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן: אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי נְחֶמְיָה: (שמות כא) ״אִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ, וְנִקָּה הַמַּכֶּה״, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁזֶּה מְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק, וְזֶה נֶהֱרָג? אֶלָּא, זֶה שֶׁאָמְדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶּׁהָיָה, וּלְאַחַר כָּךְ הִכְבִּיד וּמֵת, שֶׁהוּא פָּטוּר. וְרַבָּנָן, הַאי ״וְנִקָּה הַמַּכֶּה״, מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ? מְלַמֵּד, שֶׁחוֹבְשִׁין אוֹתוֹ. וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חֲבִישָׁה מְנָא לָן? יָלִיף מִמְּקוֹשֵׁשׁ. וְרַבָּנָן נַמִּי, לֵילְפוּ מִמְּקוֹשֵׁשׁ? מְקוֹשֵׁשׁ, בַּר קְטָלָא, וּמֹשֶׁה לָא הֲוָה יָדַע, קְטָלֵיהּ בְּמַאי, לְאַפּוֹקֵי הַאי, דְּלָא יַדְעִינַן אִי בַּר קְטָלָא הוּא אִי לָאו בַּר קְטָלָא הוּא. וְרַבִּי נְחֶמְיָה? יָלִיף מִמְּגַדֵּף, דְּלָא הֲוָה יָדַע אִי בַּר קְטָלָא הוּא וְחָבְשׁוּהוּ. וְרַבָּנָן? מְגַדֵּף, הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, כִּדְתַנְיָא: יוֹדֵעַ הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁהַמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לא) ״מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת״, אֶלָּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ מִיתָה נֶהֱרָג, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר טו) ״כִּי לֹא פֹרַשׁ״ וְגוֹ׳. אֲבָל מְגַדֵּף, לֹא נֶאֱמַר בּוֹ, אֶלָּא ״לִפְרֹשׁ לָהֶם עַל פִּי ה׳״, שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ אִם הוּא בֶּן מִיתָה כָּל עִקָּר אִם לָאו.

ד אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינְנָא, לֹא תֵּימָא לֵיהּ לַאֲבוּךְ הָכִי, דְּתַנְיָא: חֲרֵי שֶׁהָיָה אָבִיו עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: אַבָּא, עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה. אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: אַבָּא, כָּךְ כְּתִיב בַּתּוֹרָה. סוֹף סוֹף הַיְנוּ הַךְ? אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: אַבָּא, מִקְרָא כָּתוּב בַּתּוֹרָה כָּךְ הוּא.

ה קִיז דָּרַשׁ רַב אַחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב: (יחזקאל יח) ״אֶל הֶהָרִים לֹא אָכָל״, שֶׁלֹּא אָכַל בִּזְכוּת אֲבוֹתָיו, ״וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל״, שֶׁלֹּא הָלַךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה. ״וְאֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא״, שֶׁלֹּא יָרַד לְאֲמָנוּת חֲבֵרוֹ. ״וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב״, שֶׁלֹּא נֶהֱנָה מִקֻּפָּה שֶׁל צְדָקָה, וּכְתִיב: (יחזקאל יח) ״צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה״. כְּשֶׁהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל מַגִּיעַ לְמִקְרָא הַזֶּה, הָיָה בּוֹכֶה, וְאָמַר: מַאן דְּעָבִיד לְכוּלְּהוּ, הוּא דְּחַיֵּי, בַּחֲדָא מִינַּיְהוּ לָא? (חיי?) אָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה: (ויקרא יח) ״אֲשֶׁר תִּשְׁמְאוּ בְּכָל אֵלֶּה״, הָכִי נַמִּי, בְּכוּלְּהוּ אִין, בַּחֲדָא מִינַּיְהוּ לָא? אֶלָּא, בְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה, הָכָא נַמִּי בְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה.

ו קִיז מִשְׁנָה. מִי שֶׁלָּקָה וְשָׁנָה, בֵּית־דִּין כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכַפָּה, וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ שְׁעוֹרִים עַד שֶׁיִּרְסוֹ נִבְקַעַת. הַהוֹרֵג נְפָשׁוֹת שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכַפָּה, וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ.

ז גְּמָרָא. מַאי כַּפָּה? אָמַר רַב יְהוּדָה: מְלֹא קוֹמָתוֹ. וְהֵיכָא רְמִיזָא? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: (תהלים לד) ״תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה״. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב: (קהלת ט) ״כִּי [גַּם] לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עִתּוֹ, כַּדָּגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים בִּמְצוֹדָה רָעָה״. מַאי ׳מְצוֹדָה רָעָה׳? אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: חַכָּה.

ח קכ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁשָּׁה נִסִּים נַעֲשׂוּ לוֹ לְפִינְחָס; אֶחָד, שֶׁהָיָה לוֹ לִזְמְרִי לִפְרֹשׁ וְלֹא פֵּרַשׁ. וְאֶחָד, שֶׁהָיָה לוֹ לְדַבֵּר וְלֹא דִּבֵּר. וְאֶחָד, שֶׁכִּוֵּן בְּזִכְרוּתוֹ שֶׁל אִישׁ, וּבְנֶקְבוּתָהּ שֶׁל אִשָּׁה. וְאֶחָד, שֶׁלֹּא נִשְׁמְטוּ מִן הָרֹמַח. וְאֶחָד, שֶׁבָּא מַלְאָךְ וְהִגְבִּיהַּ אֶת הַמַּשְׁקוֹף. וְאֶחָד, שֶׁבָּא מַלְאָךְ וְהִשְׁחִית בָּעָם. וּבָא וַחֲבָטָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַל אֵלּוּ יִפְלוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כה) ״וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף״. וְהֵינוּ דִּכְתִיב: (תהלים קו) ״וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל״, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: ׳וַיִּתְפַּלֵּל׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳וַיְפַלֵּל׳, מְלַמֵּד, [כְּבִיכוֹל] שֶׁעָשָׂה פְּלִילוּת עִם קוֹנוֹ. בִּקֵּשׁ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְדָחְפוֹ. אָמַר לָהֶם: הַנִּיחוּ לוֹ! קַנַּאי בֶּן קַנַּאי הוּא, מֻשְׁיָב חֲמָה בֶּן מֻשְׁיָב חֲמָה הוּא. הִתְחִילוּ שְׁבָטִים מְבַזִּין אוֹתוֹ: רְאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה, שֶׁפִּטֵּם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְהָרַג נְשִׂיא שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל? בָּא הַכָּתוּב וְיִחְסוֹ: (במדבר כה) ״פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן״. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: הַקְדֵּם לוֹ שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם״, וּרְאוּיָה כַּפָּרָה זוֹ שֶׁתְּהֵא מְכַפֶּרֶת וְהוֹלֶכֶת לְעוֹלָם. אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ל) ״זַרְזִיר מָתְנַיִם אוֹ תָיִש�ׁ, וּמֶלֶךְ אַלְקוֹם עִמּוֹ״, אַרְבַּע מֵאוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּעִילוֹת בָּעַל אוֹתוֹ רָשָׁע אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְהִמְתִּין פִּינְחָס לוֹ עַד שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחוֹ, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁמֶּלֶךְ אַלְקוֹם עִמּוֹ. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: שִׁשִּׁים, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כְּבֵיצָה הַמּוּזֶרֶת, וְהֵיא הָיְתָה כַּעֲרָבָה הַמְּלֵאָה מַיִם. אָמַר רַב כַּהֲנָא: וּמוֹשָׁבָהּ, בֵּית סְאָה. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: קֶבֶר שֶׁלָּהּ, אַמָּה. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לֹא כָּזְבִי שְׁמָהּ, אֶלָּא שְׁוִילְנָאי בַּת צוּר שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ ׳כָּזְבִי׳?

שֶׁכְּזָבָה בְּאָבִיהָ. דָּבָר אַחֵר: ׳כְּזָבִי׳, שֶׁאָמְרָה לְאָבִיהָ: כּוֹס בִּי עַם זֶה. וְהֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: בֵּין קָנֵי לְאַרְבָּנֵי, שְׁוֹילְנָאֵי מַאי בַּעְיָא? בַּהֲדֵי קְלִפֵּי דְּקָנֵי, שְׁוֹילְנָאֵי [מַאי בַּעְיָא]? גַּיְּפְתָּה לְאָמָּה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת יֵשׁ לוֹ: זְמְרִי, וּבֶן סָלוּא, וְשָׁאוּל, וּבֶן הַכְּנַעֲנִית, וּשְׁלֻמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדָּי. ׳זִמְרִי׳, עַל שֶׁנַּעֲשָׂה כְּבִיצָה הַמּוּזֶרֶת. ׳בֶּן־סָלוּא׳, עַל שֶׁהִסְלִיא עֲוֹונוֹת שֶׁל מִשְׁפַּחְתּוֹ. ׳שָׁאוּל׳, עַל שֶׁהִשְׁאִיל עַצְמוֹ לִדְבַר עֲבֵרָה. ׳בֶּן־הַכְּנַעֲנִית׳, עַל שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה כְּנַעַן. וּמַה שְׁמוֹ? ״שְׁלֻמִיאֵל בֶּן צוּרִי שַׁדָּי״ שְׁמוֹ.

ט קכא אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אֲבוּיָה: כָּתוּב עַל גִּלְגַּלְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָקִים: ״זֹאת וְעוֹד אַחֶרֶת״. זְקֵנוֹ דְּרַבִּי פְּרִידָא אַשְׁכַּח הַהוּא גִּלְגַּלְתָּא, דַּהֲוָה שַׁדְיָא בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם, וַהֲוָה כְּתִיב עֲילוֹיֵיהּ: ״זֹאת וְעוֹד אַחֶרֶת״, קֻבְרָהּ וַהֲדַר נָבוּג, קֻבְרָהּ וַהֲדַר נָבוּג. אָמַר: דִּילְמָא הַאי גִּלְגַּלְתָּא שֶׁל יְהוֹיָקִים, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (ירמיה כב) ״קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר, סָחוֹב וְהֻשְׁלַךְ מֵהָלְאָה לְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָיִם״. אָמַר: מַלְכָּא הוּא, וְלָאו אוֹרַח אַרְעָא לְבָזוּיֵהּ, שָׁקְלָהּ, כָּרְכָהּ בְּשִׁירָאֵי, וְאוֹתְבֵיהּ בְּסִיפְטָא. אָתָא דְּבִיתְהוּ, חֲזִיתָא, נַפְקַת. אָמְרָה לְהוּ לְשִׁיבְטָהָא, אָמְרָה לָהּ: הַאי, דְּאִתְתָא קָמַיְתָא הִיא, דְּלָא קָא מִנְשֵׁי לָהּ, שָׁגְרָתָא לְתַנּוּרָא, וְקָלְתָהּ. כִּי אָתָא, אָמַר: הַיְינוּ דִּכְתִיב עֲילוֹיֵיהּ: ״זֹאת וְעוֹד אַחֶרֶת״.

פרק י

א **סנהדרין פרק י** - אֵיבָעְיָא לְהוּ: בֵּן, מַהוּ שֶׁיִּזְקוֹז [דָּם] לְאָבִיו? רַב מַתְנָה אָמַר: (ויקרא י״ט:י״ח) ״וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ״. רַב דִּימִי בַּר חֲנִינָא אָמַר: ״מַכֵּה אָדָם וּמַכֵּה בְהֵמָה״, מַה ״מַכֵּה בְהֵמָה״, לְרִפּוּאָה פָּטוּר, אַף ״מַכֵּה אָדָם״, לְרִפּוּאָה פָּטוּר. רַב לָא שָׁבִיק לִבְרֵיהּ לְמִשְׁקַל לֵיהּ סִילְוָא. מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא לָא שָׁבִיק לִבְרֵיהּ לְמִפְתַּח לֵיהּ כַּוָּתָא, דִּלְמָא חָבִיל, וַהֲוָה לֵיהּ שְׁגָגַת אִסּוּר. אִי הָכִי, אַחֵר נַמִּי? אַחֵר, שְׁגָגַת לָאו, בְּנוֹ, שְׁגָגַת חֶנֶק.

ב קכב מִשְׁנָה. זָקֵן מַמְרֵא, עַל פִּי בֵּית־דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ז:ח׳) ״כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט״ וְגוֹ׳. וּשְׁלֹשָׁה בָּתֵּי דִּינִים הָיוּ שָׁם: אֶחָד [יוֹשֵׁב] עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאֶחָד [יוֹשֵׁב] עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאֶחָד [יוֹשֵׁב] בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית. בָּאִים לָזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאָמַר לָהֶם: כָּךְ דָּרַשְׁתִּי, וְכָךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרַי, כָּךְ לָמַדְתִּי, וְכָךְ לָמְדוּ חֲבֵרַי. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו, אִלּוּ וָאִלּוּ בָּאִים לְאוֹתָן שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאוֹמֵר: כָּךְ דָּרַשְׁתִּי, וְכָךְ דָּרְשׁוּ חֲבֵרַי, כָּךְ לָמַדְתִּי, וְכָךְ לָמְדוּ חֲבֵרַי. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו, אִלּוּ וָאִלּוּ בָּאִים לְבֵית־דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּלְשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה יוֹצְאָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים י״ז:י׳) ״מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר ה׳״. חָזַר לְעִירוֹ וְשָׁנָה וְלִמֵּד כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה לוֹמֵד, פָּטוּר. וְאִם הוֹרָה לַעֲשׂוֹת, חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ״ וְגוֹ׳, אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיּוֹרֶה לַעֲשׂוֹת. תַּלְמִיד שֶׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת, פָּטוּר. נִמְצָא חָמְרוּ, קָלוּ.

ג קכג תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִתְּחִלָּה לֹא הָיוּ מַרְבִּין מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא בֵּית־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד יוֹשְׁבִים בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, וּשְׁנֵי בָּתֵּי דִּינִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת, וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וּשְׁאָר בָּתֵּי דִּינִים שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה יוֹשְׁבִים בְּכָל עֲיָרוֹת יִשְׂרָאֵל. הַצְּרָךְ הַדָּבָר לִשְׁאֹל, שׁוֹאֵל מִבֵּית־דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו, בָּאִים לָזֶה שֶׁסָּמוּךְ לְעִירוֹ. אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם. וְאִם לָאו, בָּאִים לָזֶה שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְכוּ׳, עַד בָּאִים לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁשָּׁם יוֹשְׁבִים מִתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר עַד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים יוֹשְׁבִים בַּחֵיל. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה בְּפִנֵיהֶם, אִם שָׁמְעוּ, אָמְרוּ לָהֶם, וְאִם לָאו עוֹמְדִין לִמְנְיָן, רַבּוּ הַמַּטְמְאִין, טִמְּאוּ. רַבּוּ הַמְטַהֲרִין, טִהֲרוּ. מִשֶּׁרַבּוּ תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ כָּל צָרְכָּן, רַבּוּ מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, וְנַעֲשֵׂית תּוֹרָה כִּשְׁתֵּי תוֹרוֹת. מִשָּׁם כּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל מְקוֹמוֹת: כָּל מִי שֶׁהוּא חָכָם, וּשְׁפַל בֶּרֶךְ, וְדַעַת הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ יְהֵא דַּיָּן בְּעִירוֹ. מִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְהַר הַבַּיִת, מִשָּׁם לַעֲזָרָה, מִשָּׁם לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית.

ד שָׁלְחוּ מִתָּם: אִי זֶהוּ בֶּן עוֹלָם הַבָּא? עַנְוְתָן, וּשְׁפַל בֶּרֶךְ, שַׁיָּף וְנָפִיק, וְגָרִיס בְּאוֹרַיְתָא תְּדִירָא, וְלָא מַחֲזִיק טִיבוּתָא לְנַפְשֵׁיהּ. יְהָבוּ בֵּיהּ רַבָּנָן עֵינוֹהִי בְּרַב עוּלָא בַּר אַבָּא.

ה תָּנוּ רַבָּנָן: אַרְבָּעָה צְרִיכִין הַכְרָזָה: מֵסִית, וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, וְזָקֵן מַמְרֵא, וְעֵדִים זוֹמְמִים. בְּכוּלְּהוּ כְּתִיב בְּהוּ: ״וְכָל הָעָם, וְכָל יִשְׂרָאֵל״. בְּעֵדִים (זוֹמְמִים) כְּתִיב: ״וְהַנִּשְׁאָרִים״ דִּלְאוֹ כּוּלֵּי עָלְמָא חָזוּ לְסַהֲדוּתָא.

ו קכה תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, מִיתָתָן בִּידֵי אָדָם: הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע וְכוּ׳, כְּגוֹן: צִדְקִיָּהוּ בֶּן כְּנַעֲנָה, דִּכְתִיב: (מלכים א כ״ב:י״א ודברי הימים ב י״ח:י׳) ״וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל״. מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶיעֱבַד? רוּחַ נְבוּת אַטְעִיתֵּהּ! דִּכְתִיב: (שם ושם) ״וַיֹּאמֶר ה׳: מִי יְפַתֶּה אֶת אַחְאָב, וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרָמֹת גִּלְעָד? [וְגוֹ׳] וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי ה׳, וַיֹּאמֶר: אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ [וְגוֹ׳], וַיֹּאמֶר: תְּפַתֶּה וְגַם תּוּכָל, צֵא וַעֲשֵׂה כֵן״. אָמַר רַב יְהוּדָה: מַאי ׳צֵא׳? צֵא מִמְּחִצָּתִי. מַאי ׳רוּחַ׳? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רוּחוֹ שֶׁל נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי. הֲוָה לֵיהּ לְמֵידַק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּדַרְבִּי יִצְחָק: סַנְגּוֹן אֶחָד עוֹלֶה לְכַמָּה נְבִיאִים, וְאֵין שְׁנֵי נְבִיאִים מִתְנַבְּאִים בְּסַנְגּוֹן אֶחָד. עוֹבַדְיָה אָמַר: (עובדיה א׳:ג׳) ״זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ״. יִרְמְיָה אָמַר: (ירמיהו מ״ט:ט״ז) ״תִּפְלַצְתְּךָ הִשִּׁיא אֹתָךְ זְדוֹן לִבֶּךָ״.

וְהַנִּי, מִדְּקָאָמְרִי כֵּילְהֵי בַּהֲדָדֵי, שְׁמַע מִינַּהּ: לָאו כְּלוּם קָאָמְרִי. דִּלְמָא, לָא הֲוָה יָדַע לֵיהּ לְהָא דְּרַבִּי יִצְחָק. יְהוֹשָׁפָט הֲוָה הָתָם, וְקָאָמַר לְהוּ, דִּכְתִיב: (מלכים א כ״ב:ז׳ ודברי הימים ב י״ח:ו׳) ״וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט: הַאֵין פֹּה נָבִיא לַה׳ עוֹד?״ אָמַר לֵיהּ: הָא אִיכָּא כָּל הַנֵּי! אָמַר לֵיהּ: כָּךְ מְקַבְּלַנִי מִבֵּית אַבִי אַבָּא: סְנְגוֹן אֶחָד עוֹלֶה לְכַמָּה נְבִיאִים, וְאֵין שְׁנֵי נְבִיאִים מִתְנַבְּאִים בְּסִנְגוֹן אֶחָד.

ז הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר לוֹ, כְּגוֹן: חֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר, דְּקָאֵי יִרְמְיָה בַּשּׁוּק הָעֶלְיוֹן, וְקָאָמַר: (ירמיהו מ״ט:ל״ה) ״כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת: הִנְנִי שֹׁבֵר אֶת קֶשֶׁת עֵילָם״. נָשָׂא חֲנַנְיָה קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמוֹ: וּמָה עֵילָם, שֶׁלֹּא בָּאָה אֶלָּא לַעֲזֹר אֶת בָּבֶל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ״הִנְנִי שֹׁבֵר אֶת קֶשֶׁת עֵילָם״, כַּשְׁדִּיִּים עַצְמָן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָתָא אִיהוּ בַּשּׁוּק הַתַּחְתּוֹן, אָמַר: (שם כח) ״כֹּה אָמַר ה׳: וְגוֹ׳, שָׁבַרְתִּי אֶת עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל״. אָמַר לוֹ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: הַאי, לַחֲבֵרוֹ נַמִּי לָא נֶאֱמַר. אָמַר לוֹ: כֵּיוָן דְּאִתְיְהִיב קַל־וָחֹמֶר לְמִדְרַשׁ, כְּמַאן דְּאִיתְמַר לֵיהּ דָּמֵי, הוּא נִיהוּ דְּלָא נֶאֱמַר לוֹ. הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּגוֹן: נְבִיאֵי הַבַּעַל. הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ, כְּגוֹן: יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי. וְהַמְרַתֵּר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, כְּגוֹן: חַבְרֵיהּ דְּמִיכָה, דִּכְתִיב: (מלכים א כ׳:ל״ה) ״וְאִישׁ אֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים אָמַר אֶל רֵעֵהוּ: בִּדְבַר ה׳ הַכֵּינִי נָא״ וְגוֹ׳, וּכְתִיב: (שם) ״וַיֹּאמֶר לוֹ: יַעַן אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְתָּ״ וְגוֹ׳. וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, כְּגוֹן: עִדּוֹ הַנָּבִיא, דִּכְתִיב: (שם יג) ״כִּי כֵן צִוָּה אֹתִי״, וּכְתִיב: (שם) ״וַיֹּאמֶר לוֹ: גַּם אֲנִי נָבִיא כָּמוֹךָ״, וּכְתִיב: (שם) ״וַיָּשָׁב אִתּוֹ״, וּכְתִיב: (שם) ״וַיֵּלֶךְ וַיִּמְצָאֵהוּ אַרְיֵה״.

ח תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב חִסְדָּא: הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ לוֹקֶה. אָמַר לֵיהּ: מַאן דְּאָכִיל תַּמְרֵי בְּאַרְבִּילָא לָקֵי, מַאן מַתְרֵי בֵּיהּ? אָמַר אַבַּיֵי: חַבְרֵיהּ נְבִיאֵי. מְנָא יָדְעֵי? אָמַר אַבַּיֵי: דִּכְתִיב: (עמוס ג׳:ז׳) ״כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה׳ אֱלֹהִים דָּבָר, כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ״. וְדִלְמָא הַדְרֵי בֵּיהּ? אִם אִיתָא דְּהַדְרֵי בֵּיהּ, אוֹדוּעֵי הֲווּ מוֹדְעֵי לְכוּלְהוּ נְבִיאֵי. וְהָא יוֹנָה, דְּהַדְרֵי בֵּיהּ וְלָא אוֹדְעוּהָ? יוֹנָה מֵעִיקָּרָא, נִינְוֵה גָּמְרָה אָמְרוּ לֵיהּ, אִיהוּ לָא יָדַע אִי לְטוֹבָה, אִי לְרָעָה. הַמְרַתֵּר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, מְנָא יָדַע דְּאִיעָנַשׁ? דְּיָהֵב לֵיהּ אוֹת. וְהָא מִיכָה, דְּלָא יָהֵב לֵיהּ אוֹת וְאִיעָנַשׁ! הֵיכָא דְּמַחְזַק שַׁאנִי! דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, אַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הֵיכִי שָׁמַע לֵיהּ יִצְחָק? דְּאִיעָנַשׁ? דְּיָהֵב לֵיהּ אוֹת. וְהָא מִיכָה, דְּלָא יָהֵב לֵיהּ אוֹת וְאִיעָנַשׁ! הֵיכָא דְּמַחְזַק שַׁאנִי! דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, אַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הֵיכִי שָׁמַע לֵיהּ יִצְחָק? אֶלְיָהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, הֵיכִי סָמְכֵי עֲלֵיהּ, וְעַבְדֵי שְׁחוּטֵי חוּץ? [אֶלָּא, הֵיכָא דְּמַחְזַק שַׁאנִי].

ט קכו ״וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם״, (בראשית כ״ב:א׳) ״אַחַר״ מַאי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא: אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שָׂטָן, דִּכְתִיב: (בראשית כ״א:ח׳) ״וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל״. אָמַר שָׂטָן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זָקֵן זֶה חֲנַנְתּוֹ לְמֵאָה שָׁנָה פְּרִי בֶּטֶן, מִכָּל סְעוּדָה שֶׁעָשָׂה, לֹא הָיָה לוֹ תּוֹר אֶחָד אוֹ גוֹזָל אֶחָד לְהַקְרִיב לְפָנֶיךָ? אָמַר לוֹ: כְּלוּם עָשָׂה, אֶלָּא בִּשְׂבִיל בְּנוֹ, אִם אֲנִי אוֹמֵר לוֹ: זְבַח אֶת בִּנְךָ לְפָנַי, מִיָּד זוֹבְחוֹ. מִיָּד, ״וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ״, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא: אֵין ׳נָא׳ אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁעָמְדוּ עָלָיו מִלְחָמוֹת הַרְבֵּה, וְהָיָה לוֹ גִּבּוֹר אֶחָד וְנִצְחָן. לְיָמִים עָמְדָה עָלָיו מִלְחָמָה חֲזָקָה, אָמַר לוֹ: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, עֲמֹד לִי בְּמִלְחָמָה זוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: רִאשׁוֹנוֹת אֵין בָּהֶם מַמָּשׁ. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לְאַבְרָהָם: נִסִּיתִיךָ בְּכָמָּה נִסְיוֹנוֹת, וְעָמַדְתָּ בְּכֻלָּן, עַכְשָׁיו עֲמֹד לִי בְּנִסָּיוֹן זֶה, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: אֵין מַמָּשׁ בָּרִאשׁוֹנִים. ״אֶת בִּנְךָ״, שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לִי. ״אֶת יְחִידְךָ״, זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ. ״אֲשֶׁר אָהַבְתָּ״, תַּרְוַיְהוּ רַחִימְנִי לְהוּ. ״אֶת יִצְחָק״. וְכָל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו. קְדֵמוֹ שָׂטָן לַדֶּרֶךְ, אָמַר לוֹ: (איוב ד׳:ג׳-ד׳) ״הִנֵּה דִּסַּרְתָּ רַבִּים וְיָדַיִם רָפוֹת תְּחַזֵּק. כּוֹשֵׁל יְקִימוּן מִלֶּיךָ וְגוֹ׳, כִּי עַתָּה תָּבוֹא אֵלֶיךָ וַתֵּלֶא״. אָמַר לוֹ: (תהילים כ״ו:י״א) ״וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ״. אָמַר לוֹ: (איוב ד׳:ז׳) ״הַלֹּא*) יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ״. אָמַר לֵיהּ: ״זְכָר נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד״. כֵּיוָן דְּחָזֵי דְּלָא קָא שָׁמְעַ לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: ״וְאֵלַי דָּבָר יִגָּנֵב״, כָּךְ שָׁמְעָתִי מֵאֲחוֹרֵי הַפָּרְגּוֹד: ״שָׂה לְעוֹלָה״, וְאֵין ״יִצְחָק לְעוֹלָה״. אָמַר לוֹ: כָּךְ עָנְשׁוֹ שֶׁל בַּדַּאי, שֶׁאֲפִלּוּ אָמַת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר: אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל לְיִצְחָק, אָמַר לוֹ יִשְׁמָעֵאל לְיִצְחָק: אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ בְּמִצְוֹת, שֶׁאַתָּה מָלְתָּ בֶּן שְׁמוֹנַת יָמִים, וַאֲנִי בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. אָמַר לוֹ: וּבְאֵיבָר אֶחָד אַתָּה מְגָרֶה בִּי? אִם אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: זְבַח עַצְמְךָ לְפָנַי, אֲנִי זוֹבֵחַ, מִיָּד, ״וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם״.

י אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּכֹּל, אִם יֹאמַר לְךָ נָבִיא: עֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, שְׁמַע לוֹ, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁאֲפִלּוּ מַעֲמִיד לְךָ חַמָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ, אַל תִּשְׁמַע לוֹ. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתָּהּ שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, לְפִיכָךְ נִתְּנָה תּוֹרָה מֻמְשָׁלָה בָּהּ, שֶׁאֲפִלּוּ מַעֲמִיד לְךָ חַמָּה בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ, אַל תִּשְׁמַע לוֹ. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: חַס־וְשָׁלוֹם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲמִיד חַמָּה לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, אֶלָּא כְּגוֹן: חֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר, שֶׁמִּתְחָלָתוֹ הָיָה נְבִיא אֱמֶת, וְלִבְסוֹף נְבִיא שֶׁקֶר.

פרק יא

א סנהדרין פרק יא - קכז [מִשְׁנָה] כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ס) ״וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ, נֵצֶר מַטָּעַי, מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר״. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא: הָאוֹמֵר: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, וְאֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֶפִּיקוֹרוֹס. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף הַקּוֹרֵא בַּסְּפָרִים הַחִיצוֹנִים, וְהַלּוֹחֵשׁ עַל הַמַּכָּה, וְאוֹמֵר: (שמות טו) ״כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ, כִּי אֲנִי ה׳ רֹפְאֶךָ״. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף הַהוֹגֶה אֶת הַשֵּׁם בְּאוֹתִיּוֹתָיו. גְּמָרָא. וְכָל כָּךְ לָמָּה? תָּנָא: הוּא כָּפַר בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, לְפִיכָךְ לֹא יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁכָּל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: (מ״ב ז) ״וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע, שִׁמְעוּ דְבַר ה׳ וְגוֹ׳, כֹּעֵת מָחָר סְאָה סֹלֶת בְּשֶׁקֶל, וְסָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל, בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן״, וּכְתִיב: (שם) ״וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ וְגוֹ׳ וַיֹּאמֶר: הִנֵּה ה׳ עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם, הֲיִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה? וַיֹּאמֶר: הִנָּכָה רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ, וּמִשָּׁם לֹא תֹאכַל״, וּכְתִיב: (שם) ״וַיְהִי לוֹ כֵּן, וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר, וַיָּמֹת״. וְדִלְמָא קִלְלַת אֱלִישָׁע גָּרְמָה לֵיהּ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: קִלְלַת חָכָם אֲפִלּוּ בְּחִנָּם הִיא בָּאָה. אִם כֵּן לִכְתּוֹב: ׳וַיִּרְמְסֵהוּ וַיָּמֹת׳ ! מַאי ׳בַּשַּׁעַר׳? עַל עִסְקֵי שַׁעַר.

ב קכח [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יח) ״וּנְתַתָּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת ה׳ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן״, וְכִי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לְעוֹלָם קַיָּם? (שישראל) [וַהֲלֹא לֹא נִכְנַס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁ]נּוֹתְנִים לוֹ תְּרוּמָה ! אֶלָּא מִלַּמֵּד, שֶׁעָתִיד לִחְיוֹת, וְיִשְׂרָאֵל נוֹתְנִים לוֹ תְּרוּמָה, מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: ׳לְאַהֲרֹן׳, כְּ׳אַהֲרֹן׳, מָה אַהֲרֹן חָבֵר, אַף בָּנָיו חֲבֵרִים, (מִכָּאן שֶׁאֵין נוֹתְנִים מַתָּנָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ.) אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, [אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן]: מִנַּיִן שֶׁאֵין נוֹתְנִין תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ? שֶׁנֶּאֱמַר: (דה״ב לא) ״וַיֹּאמֶר לָעָם לְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לָתֵת מָנָת (לכהנים ולויים) [הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם], לְמַעַן יֶחֶזְקוּ בְּתוֹרַת ה׳״, כָּל הַמְחַזֵּק בְּתוֹרַת ה׳ יֵשׁ לוֹ מָנָת, וְשֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיק בְּתוֹרַת ה׳, אֵין לוֹ מָנָת. אָמַר רַב אַחָא בַּר אַדָּא, אָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הַנּוֹתֵן תְּרוּמָה לְכֹהֵן עַם־הָאָרֶץ, כְּאִלּוּ נְתָנָהּ לִפְנֵי אֲרִי, מָה אֲרִי סָפֵק דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, סָפֵק אֵינוֹ דּוֹרֵס וְאוֹכֵל, אַף כֹּהֵן עַם־הָאָרֶץ, סָפֵק אוֹכְלָהּ בְּטָהֳרָה, סָפֵק אוֹכְלָהּ בְּטֻמְאָה. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אַף גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כב) ״וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ״. דְּבֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב תָּנָא: אַף מַשִּׂיאוֹ עָוֹן אַשְׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה, בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם״. תַּנְיָא, רַבִּי סִימָאי אוֹמֵר: מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ו) ״וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן״. ׳לָכֶם׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳לָהֶם׳, מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. שָׁאֲלוּ צְדוֹקִים אֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה הַמֵּתִים? אָמַר לָהֶן: מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַנְּבִיאִים וּמִן הַכְּתוּבִים, וְלֹא קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ. מִן הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב: (דברים לא) ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה: הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ, וְקָם״ אָמְרוּ לֵיהּ: וְדִילְמָא, מֵתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל ! מִן הַנְּבִיאִים, דִּכְתִיב: (ישעיה כו) ״יִחְיוּ מֵתֶיךָ, נְבֵלָתִי יְקוּמוּן, הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר, כִּי טַל אוֹרוֹת טַלֶּךָ, וָאָרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל״]. וְדִילְמָא, מֵתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל ! מִן הַכְּתוּבִים, דִּכְתִיב: (שיר ז) ״וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב, הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים, דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים״. וְדִילְמָא, רְחוּשֵׁי מְרַחֲשָׁן שִׂפְוָתֵיהּ בְּעָלְמָא. כִּדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמְרָה הֲלָכָה בִּשְׂמוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, שִׂפְתוֹתָיו דּוֹבְבוֹת בַּקֶּבֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים״. עַד שֶׁאָמַר לָהֶם מִקְרָא זֶה: (דברים יא) ״אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה׳ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם״. ׳לָכֶם׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳לָהֶם׳, מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִן הַמִּקְרָא הַזֶּה (שנאמר) [אָמַר לָהֶם]: (שם ד) ״וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה׳ אֱלֹהֵיכֶם, חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם״, מָה הַיּוֹם כֻּלְּכֶם קַיָּמִים, אַף לָעוֹלָם הַבָּא כֻּלְּכֶם קַיָּמִים. שָׁאֲלוּ רוֹמִיִּים אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה מֵתִים, וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת? אָמַר לָהוּ: נְקוּטוּ מִיהָא פַּלְגָא בִּידֵיכוּ, דְּיוֹדֵעַ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת. אִיתְמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַיֶּה מֵתִים, וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: ״הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם״ וְגוֹ׳.

ג קכט תָּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זִיפְּתִי סִפְרֵי (כותים) [צְדוֹקִים], שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. אָמַרְתִּי לָהֶם: זִיפְּתֶם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם, שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (במדבר טו) ״הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא, עֲוֹנָהּ בָהּ״, ׳הִכָּרֵת תִּכָּרֵת׳, בָּעוֹלָם הַזֶּה ׳עֲוֹנָהּ בָהּ׳, לְאֵימַת? לָאו, לָעוֹלָם הַבָּא ! אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: וְלֵימָא לְהוּ תַּרְוַיְיהוּ, מֵ״הִכָּרֵת תִּכָּרֵת״. [אִינְהוּ הָווּ אָמְרֵי לֵיהּ]: דִּבְרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. כְּתַנָּאֵי: ״הִכָּרֵת תִּכָּרֵת״, ׳הִכָּרֵת׳ בָּעוֹלָם הַזֶּה. ׳תִּכָּרֵת׳ לָעוֹלָם הַבָּא, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (במדבר טו) ״אֶת ה׳ הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה״, וְכִי שְׁלוֹשָׁה עוֹלָמִים יֵשׁ? אֶלָּא, ׳וְנִכְרְתָה׳, בָּעוֹלָם הַזֶּה, ׳הִכָּרֵת׳, לָעוֹלָם הַבָּא, ׳הִכָּרֵת תִּכָּרֵת׳, דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. בֵּין רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבֵין רַבִּי עֲקִיבָא, ״עֲוֹנָהּ בָהּ״ מַאי עֲבֵדִי לֵיהּ? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: יָכוֹל אֲפִלּוּ עָשָׂה תְּשׁוּבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״עֲוֹנָהּ בָהּ״, לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָהּ. שָׁאֲלָה קֵלֵיאוֹפַּטְרָא מַלְכָּתָא אֶת רַבִּי מֵאִיר, אָמְרָה: יַדְעָנָא דְּחַיֵּי שַׂכְלֵי, דִּכְתִיב: (תהלים עב) ״וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ״, אֶלָּא כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִים, עוֹמְדִים עֲרֻמִּים, אוֹ בִּלְבוּשֵׁיהֶם עוֹמְדִים? אָמַר לָהּ: קַלָּחוֹמֶר מֵחִטָּה, וּמָה חִטָּה, שֶׁנִּקְבְּרָה עֲרֻמָּה, יוֹצְאָה בְּכַמָּה לְבוּשִׁים, צַדִּיקִים שֶׁנִּקְבָּרִים בִּלְבוּשֵׁיהֶם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר לֵיהּ קִיסָר לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל: אַמְרִיתוּ דְּשַׂכְבֵי חַיֵּי, הָא הֲווּ עַפְרָא, וְעַפְרָא מִי קָא חַיֵּי? אָמְרָה

לֵיהּ בְּרַתֵּיהּ: שִׁבְקֵיהּ, וַאֲנָא מְהַדְּרְנָא לֵיהּ; שְׁנֵי יוֹצְרִים יֵשׁ בְּעִירֵנוּ, אֶחָד יוֹצֵר מִן הַמַּיִם, וְאֶחָד יוֹצֵר מִן הַטִּיט, אֵיזֶה מֵהֶן מְשֻׁבָּח? אָמַר לָהּ: זֶה שֶׁיּוֹצֵר מִן הַמַּיִם. אָמְרָה לֵיהּ: מִן הַמַּיִם צָר, מִן הַטִּיט לֹא כָּל־שֶׁכֵּן? ! דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: קַלְוָחֹמֶר מִכְּלֵי זְכוּכִית, מַה כְּלֵי זְכוּכִית, שֶׁעֲמָלָן בְּרוּחַיִם בָּשָׂר־וָדָם, נִשְׁבְּרוּ, יֵשׁ לָהֶם תַּקָּנָה, בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁבְּרוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה ! אָמַר לֵיהּ הַהוּא (מינא) [צְדוֹקִי], לְרַבִּי אַמִּי: אַמְרִיתוּ דְּשַׁכְבֵי חַיֵּי, הָא חָוֵו עַפְרָא, וְעַפְרָא מִי קָא חַיֵּי? אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁאָמַר לַעֲבָדָיו: לְכוּ וּבְנוּ לִי פַּלְטֵרִין גְּדוֹלִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַיִם וְעָפָר, הָלְכוּ וּבָנוּ אוֹתוֹ. לְיָמִים נָפְלוּ. אָמַר לָהֶם: חִזְרוּ וּבְנוּ אוֹתָן בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָפָר וּמַיִם. אָמְרוּ לוֹ: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין. כָּעַס עֲלֵיהֶם, אָמַר לָהֶם: בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַיִם וְעָפָר בְּנֵיתֶם, עַכְשָׁיו שֶׁיֵּשׁ מַיִם וְעָפָר, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה ! וְאִם אֵין אַתָּה מַאֲמִין, צֵא לַבִּקְעָה וּרְאֵה עַכְבָּר, שֶׁהַיּוֹם חֶצְיוֹ בָּשָׂר וְחֶצְיוֹ אֲדָמָה, לְמָחָר הִשְׁרִיץ וְנַעֲשָׂה כֻּלּוֹ בָּשָׂר, שָׁמָּא תֹּאמַר לִזְמַן מְרֻבֶּה? עֲלֵה לָהָר וּרְאֵה, שֶׁהַיּוֹם אֵין בּוֹ אֶלָּא חִלָּזוֹן אַחַת, לְמָחָר יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְנִתְמַלֵּא כֻּלּוֹ חֲלָזוֹנוֹת. אָמַר לֵיהּ הַהוּא (מינא) [צְדוֹקִי] לִגְבֵיהָא בֶּן פְּסִיסָא: אוֹי לְכוֹן חַיָּבַיָּא, דְּאַמְרִיתוּ: מֵיתֵי חַיֵּין. דְּחַיֵּין, מֵיתֵי, דְּמֵיתֵי, חַיֵּין? ! אָמַר לֵיהּ: אוֹי לְכוֹן חַיָּבַיָּא, דְּאַמְרִיתוּ: מֵיתֵי לָא חַיֵּין. דְּלָא הֲווּ, (הוו) [חַיֵּי], דַּהֲווּ, לָא כָּל־שֶׁכֵּן? ! אָמַר לֵיהּ: חַיָּבַיָּא קָרֵית לִי? אִי קָאֵימְנָא, בָּעֵיטְנָא בָּךְ וּפַשִּׁיטְנָא לְעַקְמוּתָךְ מִינָּךְ. אָמַר לֵיהּ: אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, רוֹפֵא אֻמָּן תִּקָּרֵא, וְשָׂכָר הַרְבֵּה תִּטֹּל !

ד קל תָּנוּ רַבָּנָן: בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּנִיסָן, אִיתְנְטִילוּ דִּימוֹסְנָאֵי מִיהוּדָה וּמִירוּשָׁלַיִם, כְּשֶׁבָּאוּ בְּנֵי אַפְרִיקָא לָדוּן עִם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן, אָמְרוּ לוֹ: אֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלָּנוּ הִיא, דִּכְתִיב: (במדבר ל״ד:ב׳) ״אֶרֶץ כְּנַעַן לִגְבֻלֹתֶיהָ״, וּכְנַעַן, אֲבוּהוֹן דְּהַנָּהוּ אִינְשֵׁי הֲווָה. אָמַר לְהוּ גְּבִיהָא בֶּן פְּסִיסָא לַחֲכָמִים: תְּנוּ לִי רְשׁוּת וְאֵלֵךְ וְאָדוּן עִמָּהֶם לִפְנֵי אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן. אִם יְנַצְּחוּנִי, אִמְרוּ: הֶדְיוֹט שֶׁבָּנוּ נִצַּחְתֶּם, וְאִם אֲנַצַּח אוֹתָם, אִמְרוּ [לָהֶם]: תּוֹרַת מֹשֶׁה נִצַּחְתֶּם. נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת, הָלַךְ וְדָן עִמָּהֶם. אָמַר לָהֶם: מֵהֵיכָן אַתֶּם מְבִיאִים רְאָיָה? אָמְרוּ לוֹ: מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָבִיא לָכֶם רְאָיָה אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ט׳:כ״ה) ״וַיֹּאמֶר: אָרוּר כְּנָעַן, עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו״. עֶבֶד שֶׁקָּנָה נְכָסִים, עֶבֶד לְמִי, וּנְכָסִים לְמִי? וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים שֶׁלֹּא עָבַדְתּוּנוּ. אָמַר לְהוּ אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מַלְכָּא: הַחֲזִירוּ לוֹ תְּשׁוּבָה: הַחֲזִירוּ לוֹ תְּשׁוּבָה ! אָמְרוּ לוֹ: תְּנָה לָנוּ זְמַן שִׁלְשָׁה יָמִים, נָתַן לָהֶם זְמַן, בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ תְּשׁוּבָה, מִיָּד הִנִּיחוּ שְׁדוֹתֵיהֶן כְּשֶׁהֵן זְרוּעוֹת, וְכַרְמֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נְטוּעוֹת, וְאוֹתָהּ שָׁנָה, שְׁבִיעִית הָיְתָה.

ה קלא שׁוּב פַּעַם אַחַת בָּאוּ בְּנֵי מִצְרַיִם לָדוּן עִם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן, אָמְרוּ לוֹ: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (שמות י״ב:ל״ו) ״וַה׳ נָתַן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם״, תְּנוּ לָנוּ כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנְּטָלְתֶּם מִמֶּנּוּ. אָמַר גְּבִיהָא בֶּן פְּסִיסָא לַחֲכָמִים: תְּנוּ לִי רְשׁוּת, וְאֵלֵךְ וְאָדוּן עִמָּהֶם לִפְנֵי אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס, אִם יְנַצְּחוּנִי, אִמְרוּ לָהֶם: הֶדְיוֹט שֶׁבָּנוּ נִצַּחְתֶּם, וְאִם אֲנִי אֲנַצַּח אוֹתָם, אִמְרוּ לָהֶם: תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִצַּחְתֶּם. נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת, וְהָלַךְ וְדָן עִמָּהֶם. אָמַר לָהֶם: מֵהֵיכָן אַתֶּם מְבִיאִים רְאָיָה? אָמְרוּ לוֹ: מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָבִיא לָכֶם רְאָיָה אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם, שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה״, תְּנוּ לָנוּ שְׁכַר עֲבוֹדָה שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא, שֶׁשִּׁעְבַּדְתֶּם בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. אָמַר לָהֶם אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן: הַחֲזִירוּ לוֹ תְּשׁוּבָה ! אָמְרוּ לוֹ: תְּנָה לָנוּ זְמַן שִׁלְשָׁה יָמִים, נָתַן לָהֶם זְמַן, בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ תְּשׁוּבָה, מִיָּד הִנִּיחוּ שְׁדוֹתֵיהֶן כְּשֶׁהֵן זְרוּעוֹת, וְכַרְמֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נְטוּעוֹת וּבָרְחוּ, וְאוֹתָהּ שָׁנָה, שְׁבִיעִית הָיְתָה. וְשׁוּב פַּעַם אַחַת בָּאוּ בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה לָדוּן עִם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס מוֹקְדוֹן. אָמְרוּ לוֹ: אֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלָּנוּ וְשֶׁלָּכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ה:י״ב) ״וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם״, וּכְתִיב: (שם) ״וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם״. אָמַר לָהֶם גְּבִיהָא בֶּן פְּסִיסָא לַחֲכָמִים: תְּנוּ לִי רְשׁוּת, וְאֵלֵךְ וְאָדוּן עִמָּהֶם לִפְנֵי אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס. אִם יְנַצְּחוּנִי, אִמְרוּ: הֶדְיוֹט שֶׁבָּנוּ נִצַּחְתֶּם, וְאִם אֲנִי אֲנַצַּח אוֹתָם, אִמְרוּ [לָהֶם]: תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִצַּחְתֶּם. נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת, וְהָלַךְ וְדָן עִמָּהֶם. אָמַר לָהֶם: מֵהֵיכָן אַתֶּם מְבִיאִין רְאָיָה? אָמְרוּ לוֹ מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָבִיא לָכֶם רְאָיָה אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ: מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָבִיא לָכֶם רְאָיָה אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְאַתֶּם לֹא תְּלִדַת יִשְׁמְעֵאל בֶּן אַבְרָהָם״, וּכְתִיב: (שם) ״וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם״. אָמַר לָהֶם גְּבִיהָא בֶּן פְּסִיסָא לַחֲכָמִים: תְּנוּ לִי רְשׁוּת, וְאֵלֵךְ וְאָדוּן עִמָּהֶם לִפְנֵי אֲלֶכְסַנְדְּרוֹס. אִם יְנַצְּחוּנִי, אִמְרוּ: הֶדְיוֹט שֶׁבָּנוּ נִצַּחְתֶּם, וְאִם אֲנִי אֲנַצַּח אוֹתָם, אִמְרוּ [לָהֶם]: תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִצַּחְתֶּם. נָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת, וְהָלַךְ וְדָן עִמָּהֶם. אָמַר לָהֶם: מֵהֵיכָן אַתֶּם מְבִיאִין רְאָיָה? אָמְרוּ לוֹ מִן הַתּוֹרָה. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָבִיא רְאָיָה אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ה:י״ב) ״וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם״. אָמַר לָהֶם: אַף אֲנִי לֹא אָבִיא לָכֶם רְאָיָה אֶלָּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק, וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת״. אָב (שכתב אנטין) [שֶׁנָּתַן אַנְטִינוֹס] לְבָנָיו בְּחַיָּיו, וְשִׁגֵּר זֶה מֵעַל זֶה, כְּלוּם יֵשׁ לָזֶה עַל זֶה כְּלוּם?

ו קלב אָמַר לֵיהּ אַנְטוֹנִינוֹס לְרַבִּי: גּוּף וּנְשָׁמָה יְכוֹלִין לִפְטֹר עַצְמָן מִן הַדִּין. כֵּיצַד? גּוּף אוֹמֵר: נְשָׁמָה חָטְאָה, שֶׁמִּיּוֹם שֶׁפָּרְשָׁה מִמֶּנִּי, הֲרֵינִי מֻטָּל כְּאֶבֶן דּוּמָם בַּקֶּבֶר. וּנְשָׁמָה אוֹמֶרֶת: גּוּף חָטָא, שֶׁמִּיּוֹם שֶׁפָּרַשְׁתִּי מִמֶּנּוּ, הֲרֵינִי פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר כְּצִפּוֹר. אָמַר לֵיהּ: אֶמְשֹׁל לְךָ מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס נָאֶה, וְהָיָה בּוֹ בַּכּוּרוֹת נָאוֹת, וְהוֹשִׁיב בּוֹ שְׁנֵי שׁוֹמְרִים, אֶחָד חִגֵּר וְאֶחָד סוּמָא. אָמַר לוֹ חִגֵּר לְסוּמָא: בַּכּוּרוֹת נָאוֹת אֲנִי רוֹאֶה בַּפַּרְדֵּס, בּוֹא וְהַרְכִּיבֵנִי וּנְבִיאֵם לְאָכְלָם. רָכַב חִגֵּר עַל גַּבֵּי סוּמָא וֶהֱבִיאוּם וַאֲכָלוּם. לְיָמִים בָּא בַּעַל הַפַּרְדֵּס, אָמַר לָהֶם: בַּכּוּרוֹת נָאוֹת הֵיכָן הֵם? אָמַר לוֹ סוּמָא: כְּלוּם יֵשׁ לִי עֵינַיִם לִרְאוֹת? אָמַר לוֹ חִגֵּר: כְּלוּם יֵשׁ לִי רַגְלַיִם לְהַלֵּךְ בָּהֶם? מֶה עָשָׂה? הִרְכִּיב חִגֵּר עַל גַּבֵּי סוּמָא, וְדָן אוֹתָם כְּאֶחָד. אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֵבִיא אֶת הַנְּשָׁמָה וְזוֹרְקָהּ בַּגּוּף, וְדָן אוֹתָם כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים נ) ״יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל, וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ״. ״יִקְרָא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל״, זוֹ נְשָׁמָה. ״וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ״, זֶה הַגּוּף.

ז קלג אָמַר לֵיהּ אַנְטוֹנִינוֹס לְרַבִּי: מִפְּנֵי מָה חַמָּה יוֹצְאָה בַּמִּזְרָח וְשׁוֹקַעַת בַּמַּעֲרָב? אָמַר לֵיהּ: אִי הֲוָה אֵיפְכָא, נַמִּי הָכִי [הֲוָה] אָמְרִתְּ לִי. אָמַר לֵיהּ: הָכִי קָאָמִינָא לָךְ: מִפְּנֵי מַה שׁוֹקַעַת בַּמַּעֲרָב? אָמַר לֵיהּ: כְּדֵי לִתֵּן שָׁלוֹם לְקוֹנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ט׳:ו׳) ״וְאַתָּה הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים״. אָמַר לֵיהּ: וְתֵיתֵי עַד פַּלְגָא דְּרָקִיעָא, וְתִתֵּן שְׁלָמָא וְתֵיעוֹל? מִשּׁוּם פּוֹעֲלִים, וּמִשּׁוּם עוֹבְרֵי דְּרָכִים.

ח קלד אָמַר לוֹ אַנְטוֹנִינוֹס לְרַבִּי: נְשָׁמָה, מֵאֵימָתַי נִתְּנָה בָּאָדָם, מִשְּׁעַת פְּקִידָה אוֹ מִשְּׁעַת יְצִירָה? אָמַר לוֹ: מִשְּׁעַת יְצִירָה. אָמַר לוֹ: אֶפְשָׁר לַחֲתִיכָה שֶׁל בָּשָׂר, עוֹמֶדֶת שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא מֶלַח וְאֵינָהּ מַסְרַחַת?! (אמר ליה) [אֶלָּא] מִשְּׁעַת פְּקִידָה. (אמר ליה: אין, משעת פקידה) אָמַר רַבִּי: דָּבָר זֶה לְמִדַנִי אַנְטוֹנִינוֹס, וּמִקְרָא מְסַיְּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י) ״וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי״. אָמַר לוֹ אַנְטוֹנִינוֹס לְרַבִּי: יֵצֶר הָרָע, מֵאֵימָתַי שׁוֹלֵט בּוֹ בָּאָדָם, מִשְּׁעַת יְצִירָה אוֹ מִשְּׁעַת יְצִיאָה? אָמַר לוֹ: מִשְּׁעַת יְצִירָה. [אָמַר לוֹ]: אִם כֵּן יִבְעֹט בְּאִמּוֹ וְיֵצֵא? אֶלָּא מִשְּׁעַת יְצִיאָה. אָמַר רַבִּי: דָּבָר זֶה לְמִדַנִי אַנְטוֹנִינוֹס, וְהַכָּתוּב מְסַיְּעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ד) ״לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ״.

ט קלה רֵישׁ לָקִישׁ רָמֵי, כְּתִיב: (ירמיה לא) ״בֶּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ, הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו״, וּכְתִיב: (ישעיה לה) ״אָז יְדַלֵּג כָּאַיָּל פִּסֵּחַ, וְתָרֹן לְשׁוֹן אִלֵּם, כִּי נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מַיִם, וּנְחָלִים בָּעֲרָבָה״. הָא כֵּיצַד? עוֹמְדִים בְּמוּמָם וּמִתְרַפְּאִים. עוּלָּא רָמֵי: כְּתִיב: (שם כה) ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח, וּמָחָה ה׳ אֱלֹהִים דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים״, וּכְתִיב: (שם סה) ״כִּי הַנַּעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת וְגוֹ׳, לֹא יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד עוּל יָמִים״. לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּיִשְׂרָאֵל, כָּאן, בְּגוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים]. וְגוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים] מַאי בָּעוּ הָתָם? הַנָּךְ דִּכְתִיב בְּהוּ: (שם סא) ״וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם, וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם וְכֹרְמֵיכֶם״. רַב חִסְדָּא רָמֵי, כְּתִיב: (שם כד) ״וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה, כִּי מָלַךְ ה׳ צְבָאוֹת״, וּכְתִיב: (שם ל) ״וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה, וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים״. לָא קַשְׁיָא, כָּאן, לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, כָּאן, לָעוֹלָם הַבָּא. וְלִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד, לָא קַשְׁיָא, כָּאן, בְּמַחֲנֵה צַדִּיקִים, כָּאן, בְּמַחֲנֵה שְׁכִינָה. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב: (דברים לב) ״אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה״, וּכְתִיב: (שם) ״מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא״. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: מַה שֶּׁאֲנִי מֵמִית, אֲנִי מְחַיֶּה, וַהֲדַר מַה שֶּׁמָּחַצְתִּי, אֲנִי אֶרְפָּא.

י קלו תָּנוּ רַבָּנָן: ״אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה״, יָכוֹל תְּהֵא מִיתָה בְּאֶחָד וְחַיִּים בְּאַחֵר, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעוֹלָם נוֹהֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא״, מַה מְּחִיצָה וּרְפוּאָה בְּאֶחָד, אַף מִיתָה וְחַיִּים בְּאֶחָד, מִכָּאן תְּשׁוּבָה לָאוֹמֵר: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. תַּנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:א׳) ״אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל״ וְגוֹ׳. ׳שָׁר׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳יָשִׁיר׳, מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר [אַתָּה אוֹמֵר]: (יהושע ח׳:ל׳) ״אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ לַה״, ׳בָּנָה׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳יִבְנֶה׳, מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. [אֶלָּא מֵעַתָּה (מלכים א י״א:ז׳) ״אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה״ וְגוֹ׳, הָכִי נַמִּי דִּיבְנֶה? אֶלָּא, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ בָּנָה]. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פד) ״אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ, עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה״, ׳הַלְלוּךָ׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳יְהַלְלוּךָ׳, מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הָאוֹמֵר שִׁירָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, זוֹכֶה וְאוֹמְרָהּ לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ״ וְגוֹ׳. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו נ״ב:ח׳) ״קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל, יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ״ וְגוֹ׳. ׳רְנֻנוּ׳ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳יְרַנֵּנוּ׳, מִכָּאן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֲתִידִין כָּל הַנְּבִיאִים כֻּלָּם לוֹמַר שִׁירָה בְּקוֹל אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: ״קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל, (וְגוֹ׳) [יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ״]. אָמַר (מר זוטרא) [רָבָא]: מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:ו׳) ״יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֻת״, ׳יְחִי רְאוּבֵן׳, (לימות המשיח) ״[בָּעוֹלָם הַזֶּה], ״וְאַל יָמֻת״ לָעוֹלָם הַבָּא. רַבִינָא אָמַר מֵהָכָא: (דניאל י״ב:ב׳) ״וְרַבִּים מִיְּשֵׁנֵי אַדְמַת עָפָר יָקִיצוּ״ וְגוֹ׳. רַב אַשִׁי אָמַר מֵהָכָא: (שם) ״וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ, וְתָנוּחַ, וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין״.

יא קלז אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמּוֹנֵעַ הֲלָכָה מִפִּי תַּלְמִיד, כְּאִלּוּ גּוֹזְלוֹ מִנַּחֲלַת אֲבוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:ד׳) תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב״, מוֹרָשָׁה הִיא לְכָל יִשְׂרָאֵל מֹשֶׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. אָמַר רַב חַנָּא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: כָּל הַמּוֹנֵעַ הֲלָכָה מִפִּי תַּלְמִיד, אֲפִלּוּ עֲבָרִין שֶׁבְּמֵעַי אִמּוֹ מְקַלְלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״א:כ״ו) ״מֹנֵעַ בָּר יִקְּבֻהוּ לְאוֹם״, וְאֵין ׳לְאוֹם׳ אֶלָּא עֲבָרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ה:כ״ג) ״וּלְאֹם מִלְאֹם יֵאָמֵץ״, וְאֵין ׳קֹב׳ אֶלָּא קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״ג:ח׳) ״מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל״. וְאֵין ׳בַּר׳ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ב׳:י״ב) ״נַשְּׁקוּ בַר פֶּן יֶאֱנַף״. עוּלָּא בַּר יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מְנַקְּבִין אוֹתוֹ כְּכֻבָּרָה. כְּתִיב הָכָא: ״יְקַבֻּהוּ לְאוֹם״, וּכְתִיב הָתָם: (מלכים ב י״ב:י׳) ״וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ״. וְאָמַר אַבַּיֵי: כִּי אוּכְלָא דְּקַצְרִי. וְאִם לִמְּדוֹ מַה שְׂכָרוֹ? אָמַר רָבָא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: זוֹכֶה לִבְרָכוֹת כְּיוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״א:כ״ו) ״וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר״, וְאֵין ׳מַשְׁבִּיר׳ אֶלָּא יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מ״ב:ו׳) ״וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ, הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ״. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כָּל הַמְלַמֵּד תּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, זוֹכֶה וּמְלַמְּדָהּ לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י״א:כ״ה) ״וּמַרְוֶה גַּם הוּא יוֹרֶא״.

יב קלח אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל פַּרְנָס שֶׁמְּנַהֵיג אֶת הַצִּבּוּר בְּנַחַת, זוֹכֶה וּמַנְהִיגָם לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ט:י׳) ״כִּי מְרַחֲמָם יְנַהֲגֵם, וְעַל מַבּוּעֵי מַיִם יְנַהֲלֵם״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גְּדוֹלָה דֵּעָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ב) ״כִּי אֵל דֵּעוֹת ה׳״. [וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: גְּדוֹל מְקֻדָּשׁ שֶׁנִּתַּן בֵּין שְׁתֵּי

אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:י״ז) ״פָּעַלְתָּ ה׳, מִקְדָּשׁ ה׳ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ״. מַתְקִיף לָהּ רַב אַדָּא קַרְחִינָאָה: אֶלָּא מֵעַתָּה, גְּדוֹלָה נְקֻמָּה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, דִּכְתִיב: (תהילים צ״ד:א׳) ״אֵל נְקָמוֹת ה׳, אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ״? אָמַר לֵיהּ: לְמִלְּתֵיהּ, הָכִי נַמִּי. כִּדְעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: שְׁתֵּי הוֹפָעִיּוֹת הַלָּלוּ לָמָּה? אַחַת לְמִדַּת טוֹבָה, וְאַחַת לְמִדַּת פֻּרְעָנוּת. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דֵּעָה, כְּאִלּוּ נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו, שֶׁזֶּה נִתַּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, וְזֶה נִתַּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת]. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דֵּעָה, לַסּוֹף מִתְעַשֵּׁר, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ד:ד׳) ״וּבְדַעַת, חֲדָרִים יִמָּלְאוּ, כָּל הוֹן יָקָר וְנָעִים״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה, אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ז:י״א) ״כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא, עַל כֵּן לֹא יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ, וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה, אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ז:י״א) ״כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא, עַל כֵּן לֹא יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ, וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַנּוֹתֵן פִּתּוֹ לְמִי שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה, יְסוּרִין בָּאִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (עובדיה א׳:ז׳) ״לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ, אֵין תְּבוּנָה בּוֹ״. וְאֵין ׳מָזוֹר׳ אֶלָּא יִסּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ה) ״וַיַּרְא אֶפְרַיִם אֶת חָלְיוֹ, וִיהוּדָה אֶת מְזֹרוֹ״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה, לַסּוֹף גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ה׳:י״ג) ״לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת״.

יג קלט וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל בַּיִת שֶׁאֵין דִּבְרֵי תוֹרָה נִשְׁמָעִין בּוֹ בַּלַּיְלָה, אֵשׁ אוֹכַלְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ׳:כ״ו) ״כָּל חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפוּנָיו, תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא נָפַח, יֵרַע שָׂרִיד בְּאָהֳלוֹ״, אֵין ׳שָׂרִיד׳ אֶלָּא תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יואל ג׳:ה׳) ״וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה׳ קֹרֵא״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְהַגֶּה תַּלְמִיד חָכָם מִנְּכָסָיו, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כ׳:כ״א) ״אֵין שָׂרִיד לְאָכְלוֹ, עַל כֵּן לֹא יָחִיל טוּבוֹ״. אֵין ׳שָׂרִיד׳ אֶלָּא תַּלְמִיד חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּבַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה׳ קֹרֵא״.

יד קמ וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁיֵּר פַּת עַל שֻׁלְחָנוֹ, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״אֵין שָׂרִיד לְאָכְלוֹ, עַל כֵּן לֹא יָחִיל טוּבוֹ״. וְהָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמְשַׁיֵּר פְּתִיתִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ס״ה:י״א) ״הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן, וְהַמְמַלְאִים לַמְנִי מִמְסָךְ״. לָא קַשְׁיָא, הָא, דְּאִיכָּא שְׁלֵמָה בַּהֲדֵיהּ, הָא, דְּלֵיכָּא שְׁלֵמָה בַּהֲדֵיהּ. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמַּחֲלִיף בְּדִבּוּרוֹ, כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כְּתִיב הָכָא: (בראשית כ״ד:י״ב) ״וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ״, וּכְתִיב הָתָם: (ירמיהו י׳:ט״ו) ״הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֶׂה תַּעְתֻּעִים״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם יֵהֵוי קָבֵל וְקַיָּם. אָמַר רַבִּי זֵירָא: אַף אֲנָן נַמִּי תְּנִינָא: בַּיִת אָפֵל, אֵין פּוֹתְחִין לוֹ חַלּוֹנוֹת לְרְאוֹת נִגְעוֹ, שְׁמַע מִינַּהּ. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמִּסְתַּכֵּל בְּעֶרְוָה, קַשְׁתּוֹ נִנְעֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ג׳:ט׳) ״עֶרְיָה תֵּעוֹר קַשְׁתֶּךָ״.

טו קמא אָמַר רַבִּי טָבִי, אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ל׳:ט״ז) ״שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם, אֶרֶץ לֹא שָׂבְעָה מַיִם״. וְכִי מָה עִנְיַן שְׁאוֹל אֵצֶל רֶחֶם? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מָה רֶחֶם מַכְנִיס וּמוֹצִיא, אַף שְׁאוֹל מַכְנִיס וּמוֹצִיא, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַלְוָחֹמֶר: וּמָה רֶחֶם שֶׁמַּכְנִיסִים בּוֹ בַּחֲשַׁאי, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, שְׁאוֹל שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ בְּקוֹלוֹת, אֵינוֹ דִּין שֶׁמּוֹצִיאִין הֵימֶנּוּ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת?! מִכָּאן תְּשׁוּבָה לָאוֹמְרִים: אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ: צַדִּיקִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲיוֹתָן, אֵינָם חוֹזְרִים לַעֲפָרָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ד׳:ג׳) ״וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן, וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלִַם, קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ, כָּל הַכָּתוּב לַחַיִּים בִּירוּשָׁלִָם״. מַה קָּדוֹשׁ, לְעוֹלָם קַיָּם, אַף הֵם לְעוֹלָם קַיָּמִין. וְאִם תֹּאמַר: אוֹתָן (אלף) שָׁנִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַדֵּשׁ בָּהֶן אֶת עוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ב) ״וְנִשְׂגָּב ה׳ לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא״, צַדִּיקִים, מָה הֵם עוֹשִׂים? הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם כְּנָפַיִם כִּנְשָׁרִים, וְשָׂטִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים מ״ו:ג׳) ״עַל כֵּן לֹא נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ״ וְגוֹ׳. וְשָׁמָּא תֹּאמַר: יֵשׁ לָהֶם צַעַר? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ישעיהו מ׳:ל״א) ״וְקוֵי ה׳ יַחֲלִיפוּ כֹחַ, יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְשָׁרִים, יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ, יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ״. וְנֵילַף מִמֵּתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל? סָבַר לָהּ, כְּמַאן דְּאָמַר: בְּאֶמֶת, מָשָׁל הָיָה, דְּתָנְיָא רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מֵתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל, עָמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶם וְאָמְרוּ שִׁירָה וּמֵתוּ. וּמַה שִּׁירָה אָמְרוּ? ״ה׳ מֵמִית בְּצָדֶק וּמְחַיֶּה בְּרַחֲמִים״. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שִׁירָה זוֹ אָמְרוּ: (שמואל א ב׳:ו׳) ״ה׳ מֵמִית וּמְחַיֶּה, מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיַּעַל״. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֱמֶת, מָשָׁל הָיָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי נְחֶמְיָה: אִם ׳אֱמֶת׳ לָמָּה ׳מָשָׁל׳? וְאִם ׳מָשָׁל׳ לָמָּה ׳אֱמֶת׳? אֶלָּא בֶּאֱמֶת, מָשָׁל הָיָה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מֵתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל, עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת. עָמַד רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא עַל רַגְלָיו וְאָמַר: ״אֲנִי מִבְּנֵי בְנֵיהֶם, וְהַלָּלוּ, תְּפִלִּין שֶׁהִנִּיחַ [לִי] אַבָּי אַבָּא מֵהֶן״. וּמַאן נִינְהוּ מֵתִים שֶׁהֶחֱיָה יְחֶזְקֵאל? אָמַר רַב: אֵלּוּ בְּנֵי אֶפְרַיִם, שֶׁמָּנוּ לַקֵּץ וְטָעוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א ז׳:כ׳) ״וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוּתֶלַח, וּבֶרֶד בְּנוֹ, וְתַחַת בְּנוֹ, וְאֶלְעָדָה בְּנוֹ, וְתַחַת בְּנוֹ, וְזָבָד בְּנוֹ, וְשׁוּתֶלַח בְּנוֹ, וְעֶזֶר וְאֶלְעָד, וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַת הַנּוֹלָדִים בָּאָרֶץ״ וְגוֹ׳. וּכְתִיב: (שם) ״וַיִּתְאַבֵּל אֶפְרַיִם אֲבִיהֶם יָמִים רַבִּים. וַיָּבֹאוּ אֶחָיו לְנַחֲמוֹ״. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁכָּפְרוּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (יחזקאל ל״ז:י״א) ״וַיֹּאמֶר אֵלַי: בֶּן אָדָם, הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה, כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה, הִנֵּה אֹמְרִים: יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ, נִגְזַרְנוּ לָנוּ״. רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם, שֶׁאֵין בָּהֶם לַחְלוּחִית שֶׁל מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְבַר ה׳״. רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם, שֶׁחִפּוּ אֶת הַהֵיכָל כֻּלּוֹ שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ח) ״וָאָבוֹא וָאֶרְאֶה, וְהִנֵּה כָל תַּבְנִית רֶמֶשׂ וּבְהֵמָה שֶׁקֶץ וְכָל גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל, מְחֻקֶּה עַל הַקִּיר סָבִיב סָבִיב״, (כְּתִיב הָכָא: ״סָבִיב״) וּכְתִיב הָתָם: (שם לז) ״וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב סָבִיב״. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵלּוּ מֵתִים, שֶׁבִּקְּעַת דּוּרָא. (דאמר רבי) [וְאָמַר רַבִּי] יוֹחָנָן: מִנַּיִן אֲשֶׁל עַד רַבָּתִי, בִּקְעַת דּוּרָא. (ואמר רבי יוחנן) [שֶׁ]בְּשָׁעָה שֶׁהֶגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר אֶת יִשְׂרָאֵל, הָיוּ בָּהֶן בַּחוּרִים שֶׁהָיוּ מְגַנִּין אֶת

הַחַמָּה בְּיָפְיָן, וְהָיוּ כַּשְׁדִּיוֹת רוֹאוֹת אוֹתָם וְשׂוֹפְעוֹת זִיבוֹת. אָמְרוּ לְבַעֲלֵיהֶן, וּבַעֲלֵיהֶן לַמֶּלֶךְ, וְצִוָּה הַמֶּלֶךְ וַהֲרָגוּם. וַעֲדַיִן הָיוּ שׂוֹפְעוֹת זִיבוֹת. צִוָּה הַמֶּלֶךְ וּרְמָסוּם.

טז קמב תָּנוּ רַבָּנָן: בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נְבוּכַדְנֶאצַּר, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיחֶזְקֵאל: לֵךְ וְהַחֲיֵה מֵתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא. כֵּיוָן שֶׁהֶחֱיָה אוֹתָם, בָּאוּ עֲצָמוֹת וְטָפְחוּ לוֹ לְאוֹתוֹ רָשָׁע, שְׁחִיק טַמְיָא עַל פָּנָיו. אָמַר: מַה טִיבָן שֶׁל אֵלּוּ? אָמְרוּ לוֹ: חַבְרֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ, מְחַיֶּה מֵתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא. פָּתַח וְאָמַר: (דניאל ג׳:ל״ג) ״אֲתוֹהִי כְּמָה רַבְרְבִין, וְתִמְהוֹהִי כְּמָה תַקִּיפִין, מַלְכוּתֵיהּ מַלְכוּת עָלַם״ וְגוֹ׳. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: יֵצֶק זָהָב רוֹתֵחַ לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, שְׁחִיק טַמְיָא, שֶׁאִלְמָלֵא לֹא בָּא מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו, בִּקֵּשׁ לְגַנּוֹת כָּל שִׁירוֹת וְתוּשְׁבָּחוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד בְּסֵפֶר תְּהִלִּים. תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁשָּׁה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אֵלּוּ הֵן: צָף הַכִּבְשָׁן, וְנִפְרַץ הַכִּבְשָׁן, וְהַמַּק סוּרוֹ, וְנָהַפַּךְ צֶלֶם עַל פָּנָיו, וְנִשְׂרְפוּ אַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, וְהֻחֲיָה יְחֶזְקֵאל אֶת הַמֵּתִים בְּבִקְעַת דּוּרָא. וְכוּלְּהוּ גְּמָרָא, וְאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת קְרָאֵי, דִּכְתִיב: (שם) ״וּבְוֹכַדְנֶצַּר מַלְכָּא שְׁלַח לְמִכְנַשׁ לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא, [סְגָנַיָּא, וּפַחֲוָתָא, אֲדַרְגָּזְרָיָא, גְּדָבְרָיָא, תְּפְתָּיֵא, וְכֹל שָׁלְטֹנֵי מְדִינָתָא״ וְגוֹ׳], וּכְתִיב: (דניאל ג׳:כ״ז) ״וּמִתְכַּנְּשִׁין אֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא, סְגָנַיָּא, וּפַחֲוָתָא, וְהַדָּבְרֵי מַלְכָּא חָזַיִן לְגֶבְרַיָּא אִלֵּךְ״ וְגוֹ׳. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה, לֹא יְשַׁנֶּה אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִן הָרַבָּנוּת שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״בֵּאדַיִן גֶּבְרַיָּא אִלֵּךְ כְּפִתוּ בְּסַרְבָּלֵיהוֹן, פַּטְּשֵׁיהוֹן, וְכַרְבְּלָתְהוֹן״ וְגוֹ׳. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: גְּדוֹלִים צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״עָנֵה וְאָמַר: הָא אֲנָה חָזֵה גַּבְרִין אַרְבְּעָה שְׁרַיִן מַהְלְכִין בְּגוֹא נוּרָא, (וכל חבל) [וְחָבָל] לָא אִיתַי בְּהוֹן, וְרֵוֵהּ דִּי רְבִיעָאָה דָּמֵה לְבַר אֱלָהִין״.

יז קמג אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חַנִילַאי: בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ, בָּאוּ כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם וְטָפְחוּ לְשׂוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל פְּנֵיהֶם. אָמְרוּ לָהֶם: יֵשׁ לָכֶם אֱלוֹהַּ כָּזֶה, וְאַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים לַצֶּלֶם? מִיָּד פָּתְחוּ וְאָמְרוּ: (דניאל ט׳:ז׳) ״לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה, וְלָנוּ בֹשֶׁת הַפָּנִים כַּיּוֹם הַזֶּה״. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב: (שיר השירים ז׳:ט׳) ״אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר, אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו״, (אמר הקדוש ברוך הוא: אני) ״אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר״ אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, וְעַכְשָׁיו לֹא עָלָה בְיָדִי אֶלָּא סַנְסָן אֶחָד, שֶׁל חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (זכריה א׳:ח׳) ״רָאִיתִי הַלַּיְלָה וְהִנֵּה אִישׁ רֹכֵב עַל סוּס אָדֹם, וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה, [וְאַחֲרָיו סוּסִים אֲדֻמִּים שְׂרֻקִּים וּלְבָנִים]״. מַאי ׳רָאִיתִי הַלַּיְלָה׳? בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַהֲפֹךְ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְלַיְלָה, ׳וְהִנֵּה אִישׁ רֹכֵב׳ אֵין ׳אִישׁ׳ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:ג׳) ״ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה, ה׳ שְׁמוֹ״. ׳עַל סוּס אָדֹם׳, בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַהֲפֹךְ אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְדָם, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בַּחֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ח) ״וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה״, וְאֵין ׳הֲדַסִּים׳ אֶלָּא צַדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (אסתר ב׳:ז׳) ״וַיְהִי אֹמֵן אֶת הֲדַסָּה״. וְאֵין ׳מְצֻלָּה׳ אֶלָּא בָּבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו מ״ד:כ״ז) ״הָאֹמֵר לַצּוּלָה חָרְבִי, וְנַהֲרֹתַיִךְ אוֹבִישׁ״. מִיָּד, מְלֵאִים רֹגֶז נַעֲשִׂים שֹׂרְקִים, וַאֲדֻמִּים נַעֲשׂוּ לְבָנִים. אָמַר רַב פָּפָּא: שְׁמַע מִינָּהּ: סוּסְיָא חִיוָּרָא, מַעֲלֵי לְחֶלְמָא. וַרַבָּנָן, לְהֵיכָא אָזוּל? אָמַר רַב: בְּעֵין [הָרָע] מֵתוּ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּרֹק טָבְעוּ, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנָשְׁאוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת. כְּתַנָּאֵי: רַבִּי (אלעזר) [אֱלִיעֶזֶר] אוֹמֵר: בְּעֵין־[הָרָע] מֵתוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בְּרֹק טָבְעוּ. עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנָשְׁאוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ג׳:ח׳) ״שְׁמַע נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ, כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה״, אֵיזוֹ הֵם אֲנָשִׁים, שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶן מוֹפֵת? חֲנִי אוֹמֵר: זֶה חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. וְדָנִיֵּאל, לְהֵיכָן אָזַל? אָמַר רַב: לְמִיכְרָא נַהֲרָא רָבָא (בטורא) [בְּטֶבֶרְיָא]. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לַאֲתוּיֵי בִּיזְרָא דְּאַסְפַּסְתָּא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לַאֲתוּיֵי חֲזִירֵי [דְּאֶלְפַסַנְדְּרְיָא שֶׁל מִצְרַיִם]. אִינִי (וְהָתַנְיָא) [וְהָתְנַן]: תּוֹדוֹס הָרוֹפֵא אוֹמֵר: אֵין פָּרָה וַחֲזִירָה יוֹצְאָה מֵאֶלֶכְסַנְדְּרְיָא שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁאֵין חוֹתְכִין הָאֵם שֶׁלָּהּ, בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֵּלֵד. זוּטְרֵי אַיְתִי, בְּלָא דַּעְתַּיְהוּ.

יח קמד תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁלְשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְדָנִיֵּאל, וּנְבוּכַדְנֶאצַּר. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר: לֵיזִיל דָּנִיֵּאל מֵהָכָא, דְּלָא לֵימְרוּ: בִּזְכוּתֵיהּ אִיתְנַצּוֹל, וְדָנִיֵּאל אָמַר: אֵיזִיל מֵהָכָא, דְּלָא לֵיקַיֵּים בִּי: (דברים ז׳:כ״ה) ״פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ״. וּנְבוּכַדְנֶאצַּר אָמַר: לֵיזִיל דָּנִיֵּאל מֵהָכָא דְּלָא לֵימְרוּ: קַלְיֵיהּ לֵאלוֹהֵיהּ בְּנוּרָא. וּמִנַּיִן דְּסָגִיד לֵיהּ? דִּכְתִיב: (דניאל ב׳:מ״ו) ״בֵּאדַיִן מַלְכָּא נְבוּכַדְנֶצַּר נְפַל עַל אַנְפּוֹהִי וּלְדָנִיֵּאל סְגִד״ וְגוֹ׳.

יט קמה ״כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וְאֶל צִדְקִיָּהוּ בֶן מַעֲשֵׂיָה, הַנִּבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי שָׁקֶר״ וְגוֹ׳, (ירמיהו כ״ט:כ״א) וּכְתִיב: (שם) ״וְלִקַּח מֵהֶם קְלָלָה לְכֹל גָּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּבָבֶל לֵאמֹר: יְשִׂמְךָ ה׳ כְּצִדְקִיָּהוּ וּכְאָחְאָב אֲשֶׁר קָלָם מֶלֶךְ בָּבֶל [בָּאֵשׁ]״. ׳אֲשֶׁר שָׁרָפָם׳, לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳אֲשֶׁר קָלָם׳. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: מְלַמֵּד, שֶׁעֲשָׂאָם כְּקְלָיוֹת. (שם) ״יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל, וַיְנָאֲפוּ אֶת נְשֵׁי רֵעֵיהֶם״. מַאי עָבוּד? אָזִיל לְגַבֵּי בְּרָתֵיהּ דִּנְבוּכַדְנֶאצַּר. אַחְאָב אָמַר לָהּ: כֹּה אָמַר ה׳, הַשָּׁמְעִי אֶל צִדְקִיָּהוּ. וְצִדְקִיָּהוּ אָמַר: כֹּה אָמַר ה׳, הַשָּׁמְעִי אֶל אַחְאָב. אָזְלָה וְאָמְרָה לֵיהּ לַאֲבוּהָ. אָמַר לָהּ: אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא, כִּי אַתּוּ לְגַבָּךְ, שַׁדְּרִינְהוּ לְגַבָּאי. כִּי אַתּוּ לְגַבָּהּ, שַׁדַּרְתִּינְהוּ לְגַבֵּי אֲבוּהָ. אָמַר לְהוּ: מַאן אָמַר לְכוֹן? אָמְרוּ לֵיהּ: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְהָא חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שְׁאַלְתִּינְהוּ, וְאָמְרוּ לִי: אָסוּר. אָמְרוּ לֵיהּ: אַנַן, נַמִי נְבִיאֵי כְּוָתַיְהוּ, לְדִידְהוּ לָא אָמַר לְהוּ, לְדִידָן אָמַר לָן. אָמַר לְהוּ: אֲנָא בָּעִינָא דְּאִיבְּדְקִינְכוּ, כִּי הֵיכִי דִּבְדָקְתִינְהוּ לַחֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. אָמְרוּ לֵיהּ: אִינּוּן תְּלָתָא הֲווּ, וַאֲנַן תְּרֵין. אָמַר לְהוּ: בַּחֲרוּ לְכוֹן,

מַאן דְּבָעֵיתוּ בַּהֲדַיְכוּ. אַמְרִי: יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָּדוֹל, סַבְרִי: לֵיתֵי יְהוֹשֻׁעַ, דְּנָפֵישׁ זְכוּתֵיהּ וּמַגְנֵי עָלָן. אַחְתְּיוּהָ, שַׁדִּינְהוּ. אִינְהוּ אִיקְלוּ, יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָּדוֹל (איחרך) אִיחְרוּכֵי מָאנִיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (זכריה ג׳:א׳) ״וַיַּרְאֵנִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ ה׳, וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ״, וּכְתִיב: (שם) ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל הַשָּׂטָן: יִגְעַר ה׳ בְּךָ הַשָּׂטָן, וְיִגְעַר ה׳ בְּךָ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם, הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ״. אָמַר לֵיהּ: יָדַעְנָא דְּצַדִּיקָא אַתְּ, אֶלָּא מַאי טַעְמָא אַהַנְיָא בָּךְ פּוּרְתָּא נוּרָא, וְחַנַּנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, לָא אַהַנְיָא בְּהוּ כְּלָל? אָמַר לֵיהּ: אִינְהוּ תְּלָתָא הֲווּ, וַאֲנָא חַד. אָמַר לוֹ: וְהָא אַבְרָהָם יָחִיד הֲוָה! הָתָם, לָא הֲווּ רָשָׁעִים בַּהֲדַיְיהוּ, וְלָא אִיתְּיְהִיב רְשׁוּתָא לְנוּרָא, הָכָא הֲווּ רָשָׁעִים בַּהֲדֵי, וְאִתְּיְהִיב רְשׁוּתָא לְנוּרָא. וְהַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: תְּרֵי אוּדֵי יְבִישֵׁי וְחַד רְטִיבָאאוּקְדַן יְבִישֵׁי לְרְטִיבָא. מַאי טַעְמָא אִיעַנַּשׁ? אָמַר רַב פָּפָּא: שֶׁהָיוּ בָּנָיו נִשּׂוּאִין נָשִׁים שֶׁאֵינָן הֲגוּנוֹת לְכְהֻנָּה וְלֹא מִחָּה בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֵשׁ בְּגָדִים צוֹאִים״. וְכִי דַּרְכּוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, לִלְבֹּשׁ בְּגָדִים צוֹאִים? אֶלָּא מִלַּמֵּד, שֶׁהָיוּ בָּנָיו נִשּׂוּאִין נָשִׁים שֶׁאֵינָן הֲגוּנוֹת לְכְהֻנָּה וְלֹא מִחָּה בָּהֶן.

כ קמו אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא בְּצִפּוֹרִי: מַאי דִּכְתִיב: (רות ג) ״וַתֹּאמֶר: שֵׁשׁ הַשְּׂעֹרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי״. מַאי ״שֵׁשׁ הַשְּׂעֹרִים״? אִילֵימָא ״שֵׁשׁ שְׂעוֹרִים״ מַמָּשׁ, וְכִי דַּרְכּוֹ שֶׁל בֹּעַז לִתֵּן מַתָּנָה שֵׁשׁ שְׂעוֹרִים? [אֶלָּא, שֵׁשׁ סְאִין, וְכִי דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לִטֹּל שֵׁשׁ סְאִין? אֶלָּא, רֶמֶז [רָמַז] לָהּ, שֶׁעֲתִידִין שִׁשָּׁה בָּנִים לָצֵאת מִמֶּנָּה, שֶׁמִּתְבָּרְכִין בְּשֵׁשׁ [שֵׁשׁ] בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: דָּוִד, וּמָשִׁיחַ, דָּנִיֵּאל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. דָּוִד, דִּכְתִיב: (ש״א טז) ״וַיַּעַן אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר: הִנֵּה רָאִיתִי בֵּן לְיִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי יֹדֵעַ נַגֵּן, וְגִבּוֹר חַיִל, וְאִישׁ מִלְחָמָה, וּנְבוֹן דָּבָר, וְאִישׁ תֹּאַר, וַה׳ עִמּוֹ״, וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַפָּסוּק הַזֶּה לֹא אָמְרוֹ דּוֹאֵג אֶלָּא בְּלָשׁוֹן הָרַע: ׳יֹדֵעַ נַגֵּן׳, שֶׁיּוֹדֵעַ לִשְׁאֹל. ׳וְגִבּוֹר חַיִל׳, שֶׁיּוֹדֵעַ לְהָשִׁיב. ׳אִישׁ מִלְחָמָה׳, שֶׁיּוֹדֵעַ לִשָּׂא וְלִתֵּן בְּמִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה. ׳וּנְבוֹן דָּבָר׳, שֶׁמֵּבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. ׳וְאִישׁ תֹּאַר׳, שֶׁמַּרְאֶה פָּנִים בַּהֲלָכָה. ׳וַה׳ עִמּוֹ׳, שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם. בְּכוּלְּהוּ, אָמַר לֵיהּ: יוֹנָתָן בְּנִי כָּמוֹהוּ. כֵּיוָן דְּאָמַר לֵיהּ: ״וַה׳ עִמּוֹ״, מִלְּתָא, דִּבְדִידֵיהּ נַמִי לָא הֲוָה בֵּיהּ, חָלְשָׁא דַּעְתֵּיהּ וְנִתְקַנֵּא בּוֹ, דִּבְשָׁאוּל כְּתִיב: (שם יד) ״וּבְכֹל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ״, וּבְדָוִד כְּתִיב: ״בְּכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַצְלִיחַ״. וּמְנָא לָן דְּדוֹאֵג (האדומי) הֲוָה? כְּתִיב הָכָא: (ש״א טז) ״[וַיַּעַן] אֶחָד מֵהַנְּעָרִים״, מְיֻחָד שֶׁבַּנְּעָרִים, וּכְתִיב הָתָם: (שם כא) ״וְשָׁם אִישׁ אֲשֶׁר יִפְנֶה יַצְלִיחַ״. וּמְנָא לָן דְּדוֹאֵג (האדומי) הֲוָה? כְּתִיב הָכָא: (ש״א טז) ״[וַיַּעַן] אֶחָד מֵהַנְּעָרִים״, מְיֻחָד שֶׁבַּנְּעָרִים, וּכְתִיב הָתָם: (שם כא) ״וְשָׁם אִישׁ מֵעַבְדֵי שָׁאוּל בַּיּוֹם הַהוּא נֶעְצָר לִפְנֵי ה׳, וּשְׁמוֹ דֹּאֵג הָאֲדֹמִי, אַבִּיר הָרֹעִים אֲשֶׁר לְשָׁאוּל״. מָשִׁיחַ, דִּכְתִיב: (ישעיה יא) ״וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה׳, רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה, [רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה, רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה׳״ וגו׳], וּכְתִיב: (שם) ״וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת ה׳, וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט, וְלֹא לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ״. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מְלַמֵּד, שֶׁהִטְעִינוֹ מִצְוֹות וְיִסּוּרִים כְּרִחַיִם. רָבָא אָמַר: דְּמוֹרַח וְדָאִין, דִּכְתִיב: ״וְלֹא לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט״. (שם) ״וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים, וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי אָרֶץ״. בַּר כּוֹזִיבָא מָלַךְ תַּרְתֵּין שְׁנִין וּפַלְגָא. אָמַר לְהוּ לְרַבָּנָן: אֲנָא מָשִׁיחַ. אָמְרוּ לֵיהּ: בְּמָשִׁיחַ כְּתִיב, דְּמוֹרַח וְדָאִין, נֶחֱזֵי אֲנָן אִי מוֹרַח וְדָאִין. כֵּיוָן דְּחַזְיוּהּ דְּלָא מוֹרַח וְדָאִין, קְטָלוּהוּ. דָּנִיֵּאל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, דִּכְתִיב בְּהוּ: (דניאל א) ״יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מְאוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילֵי חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מַדָּע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ״ וגו׳]. מַאי ״אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מְאוּם״? אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ אוֹנְסִין אֶת עַצְמָן מִן הַשְּׂחוֹק וּמִן הַשִּׂיחָה וּמִן הַשֵּׁנָה, וּמַעֲמִידִין עַל עַצְמָן בְּשָׁעָה שֶׁנִּצְרָכִים לְנִקְבֵיהֶם, מִפְּנֵי אֵימַת מַלְכוּת.

כא קמז ״וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה, דָּנִיֵּאל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה״. (דניאל א׳:ו׳) אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כֻּלָּן מִבְּנֵי יְהוּדָה הֵם, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: דָּנִיֵּאל, מִבְּנֵי יְהוּדָה, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, מִשָּׁאָר שְׁבָטִים. (מלכים ב כ׳:י״ח) ״וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמְּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקָּחוּ, וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל״. מַאי ׳סָרִיסִים׳? רַב אָמַר: סָרִיסִים מַמָּשׁ. וְרַבִּי חֲנִינָה אָמַר: שֶׁנִּסְתָּרְסָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵיהֶם. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁנִּסְתָּרְסָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵיהֶם, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (דניאל ג׳:כ״ה) ״וַחֲבַל לָא אִיתַי בְּהוֹן״. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: סָרִיסִים מַמָּשׁ, מַאי ״וַחֲבַל לָא אִיתַי בְּהוֹן״? חַבְלָא דִּנּוּרָא. וְהָכְתִיב: (שם) ״וְרֵיחַ נוּר לָא עָדָת בְּהוֹן״? לָא חַבְלָא וְלָא רֵיחָא. בִּשְׁלָמָא, לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁנִּסְתָּרְסָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵיהֶם, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (ישעיהו נ״ו:ד׳) ״כִּי כֹה אָמַר ה׳ לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתָי״ וגו׳. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: סָרִיסִים מַמָּשׁ, מִשְׁתָּעֵי קְרָא בִּגְנוּתָא דְּצַדִּיקֵי? הָא וְהָא הֲוָה בְּהוּ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: סָרִיסִים מַמָּשׁ, הַיְינוּ דִּכְתִיב: (שם) ״בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם, טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת״. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: שֶׁנִּסְתָּרְסָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּימֵיהֶם, מַאי ״טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת״? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִבָּנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם כְּבָר, וּמֵתוּ. מַאי ״שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן לוֹ, אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת״? אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא בְּצִפּוֹרִי: זֶה סֵפֶר דָּנִיֵּאל, שֶׁנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ.

כב קמח מִכְּדֵי, כָּל מִילֵי דְּעֶזְרָא, נְחֶמְיָה [בֶּן חֲכַלְיָה] אֲמִרִינְהוּ, וּנְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה, מַאי טַעְמָא, לָא אִיקְרִי סִפְרָא עַל שְׁמֵיהּ? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: מִפְּנֵי שֶׁהֶחֱזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ה׳:י״ט) ״זָכְרָה לִי אֱלֹהַי לְטוֹבָה״. דָּוִד נַמִי מֵימַר אָמַר: (תהילים ק״ו:ד׳) ״זָכְרֵנִי ה׳ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ, פָּקְדֵנִי בִּישׁוּעָתֶךָ״. דָּוִד, רַחֲמֵי הוּא דְּקָבְעֵי. רַב יוֹסֵף אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁסִּפֵּר בִּגְנוּתָן שֶׁל רִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ה׳:ט״ו) ״וְהַפַּחוֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר לְפָנַי, הִכְבִּידוּ עַל הָעָם, וַיִּקְחוּ מֵהֶם בְּלֶחֶם וְיַיִן, אַחַר כֶּסֶף שְׁקָלִים אַרְבָּעִים, גַּם נַעֲרֵיהֶם שָׁלְטוּ עַל הָעָם״ וגו׳. וְאַף עַל דָּנִיֵּאל, שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, סִפֵּר. וּמְנָא לָן דְּגָדוֹל מִמֶּנּוּ? דִּכְתִיב: (דניאל י׳:ז׳) ״וְרָאִיתִי אֲנִי דָּנִיֵּאל לְבַדִּי אֶת הַמַּרְאָה, וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ עִמִּי לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאָה, אֲבָל חֲרָדָה גְּדֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם, וַיִּבְרְחוּ בְּהֶחָבֵא״. וּמַאי נִיהוּ ׳אֲנָשִׁים׳? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, וְאִי תֵּימָא רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: זֶה חַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי. [אִינְהוּ עֲדִיפֵי מִינֵיהּ, וְאִיהוּ עָדִיף מִינַיְיהוּ; אִינְהוּ

עֲדִיפֵי מִינַיהּ, דְּאִינְהוּ נְבִיאֵי, וְאִיהוּ לָא נָבִיא. וְאִיהוּ עָדִיף מִינַיְהוּ, דְּאִיהוּ חָזָא, וְאִינְהוּ לָא חָזוּ. וְכִי מֵאַחַר דְּלָא חָזוּ, מַאי טַעְמָא אִיבָּעִיתוּ? אַף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לָא חָזוּ מִידִי, מַזָּלַיְהוּחָזוּ. אָמַר רַבִינָא: שְׁמַע מִינָּהּ: הַאי מַאן דְּמִיבָּעִית, אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי, מַזָּלֵיהּ חָזֵי. מַאי תַּקָּנְתֵּיהּ? לִינְשׁוֹף מִדּוּכְתֵּיהּ אַרְבָּעָה גַּרְמִידֵי. אִי נַמִי: לִיקְרֵי קְרִיאַת שְׁמַע. וְאִי קָאֵי בְּמָקוֹם הַטִּנּוֹפֶת, לֵימָא הָכִי: עִיזָּא דְּבֵי טַבְחָא שְׁמֵינָא מִינָּאי.

כג קמט "לְסִרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ" וְגוֹ' (ישעיהו ט׳:ו׳). אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: דָּרַשׁ בַּר קַפָּרָא בְּצִפּוֹרִי: מִפְּנֵי מַה כָּל מ״ם שֶׁבְּאֶמְצַע תֵּבָה פְּתוּחָה, וְזוֹ סְתוּמָה? בְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת חִזְקִיָּהוּ מָשִׁיחַ, וְסַנְחֵרִיב גּוֹג וּמָגוֹג. אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאָמַר כַּמָּה שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת לְפָנֶיךָ, לֹא עָשִׂיתָ לוֹ כָּל הַנִּסִּים הַלָּלוּ וְלֹא אָמַר לְפָנֶיךָ שִׁירָה, תַּעֲשֶׂה מָשִׁיחַ? לְכָךְ נִסְתַּתֵּם. מִיָּד, פָּתְחָה הָאָרֶץ וְאָמְרָה לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי אוֹמֵר לְפָנֶיךָ שִׁירָה תַּחַת צַדִּיק זֶה, וַעֲשֵׂהוּ מָשִׁיחַ. פָּתְחָה וְאָמְרָה שִׁירָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כד) "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ, צְבִי לַצַּדִּיק" וְגוֹ'. אָמַר שַׁר הָעוֹלָם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲשֵׂה צְבִיוֹנוֹ לְצַדִּיק זֶה! יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: "רָזִי לִי, רָזִי לִי". אָמַר נָבִיא: "אוֹי לִי, אוֹי לִי", עַד מָתַי? יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (שם) "בּוֹגְדִים בָּגָדוּ, וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ". וְאָמַר רָבָא וְאִיתֵימָא רַבִּי יִצְחָק: עַד דְּאַתּוּ בְּזוּזֵי דְּבָזְזֵי. (שם כא) "מַשָּׂא דּוּמָה אֲלַי קֹרֵא מִשֵּׂעִיר, שֹׁמֵר מַה מִּלַּיְלָה" וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הָרוּחוֹת, דּוּמָה שְׁמוֹ. נִתְקַבְּצוּ כָּל הָרוּחוֹת אֵצֶל דּוּמָה, אָמְרוּ לוֹ: "שֹׁמֵר מַה מִּלַּיְלָה, שֹׁמֵר מַה מִּלַּיְל. (לא אתא בקר) "אָמַר שֹׁמֵר אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה, אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ, שֻׁבוּ אֱתָיוּ".

כד קנ תָּנָא מִשּׁוּם רַבִּי פַּפְּיָס: גְּנַאי הוּא לְחִזְקִיָּהוּ וְסִיעָתוֹ שֶׁלֹּא אָמְרוּ שִׁירָה, עַד שֶׁפָּתְחָה הָאָרֶץ וְאָמְרָה שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ד:ט״ז) "מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק" וְגוֹ'. וְכַיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (שמות י״ח:י׳) "וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ: בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם". תָּנָא מִשּׁוּם רַבִּי פַּפְּיָס: גְּנַאי הוּא לְמֹשֶׁה וְשִׁשִּׁים רִבּוֹא, שֶׁלֹּא אָמְרוּ "בָּרוּךְ", עַד שֶׁבָּא יִתְרוֹ וְאָמַר: "בָּרוּךְ ה'". (שם) "וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ". רַב וּשְׁמוּאֵל, רַב אָמַר: שֶׁהֶעֱבִיר חֶרֶב חַדָּה עַל בְּשָׂרוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה חִדּוּדִין חִדּוּדִין כָּל בְּשָׂרוֹ. אָמַר רַב: הַיְנוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: גִּיּוֹרָא, עַד עֲשָׂרָה דָּרֵי, לָא תִּבְזֵי אַרְמָאָה קַמֵּיהּ. (ישעיהו י׳:ט״ז) "לָכֵן יִשַׁלַּח הָאָדוֹן אֲדֹנָי צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן", מַאי, "בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן"? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא חִזְקִיָּה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁמוֹנָה שֵׁמוֹת, וְיִפָּרַע מִסַּנְחֵרִיב, שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁמוֹנָה שֵׁמוֹת. "חִזְקִיָּהוּ", דִּכְתִיב: (שם ט) "כִּי יֶלֶד יָלַד לָנוּ, בֵּן נִתַּן לָנוּ, וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל שִׁכְמוֹ, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ: פֶּלֶא יוֹעֵץ, אֵל גִּבּוֹר, אֲבִי עַד, שַׂר שָׁלוֹם". וְהָאֵיכָא 'חִזְקִיָּהוּ'? שֶׁחִזְּקוֹ יָהּ. דָּבָר אַחֵר: 'חִזְקִיָּהוּ', שֶׁחִזֵּק אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. 'סַנְחֵרִיב', דִּכְתִיב בֵּיהּ: (מלכים ב ט״ו:כ״ט) 'תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר', (ד״ה ב כח) 'תִּלְגַּת פִּלְנֶאֶסֶר', (מ״ב יז) 'שַׁלְמַנְאֶסֶר', (שם טו) 'פּוּל', (ישעיה כ) 'סַרְגּוֹן', (עזרא ד׳:י׳) 'אָסְנַפַּר רַבָּא וְיַקִּירָא'. וְהָאֵיכָא, 'סַנְחֵרִיב'? שֶׁסִּיחֲתוֹ רִיב. דָּבָר אַחֵר: שֶׁסָּח וְנָחַר דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי מַה זָּכָה אוֹתוֹ רָשָׁע לִקְרוֹתוֹ, "אָסְנַפַּר רָבָא וְיַקִּירָא"? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִפֵּר בִּגְנוּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים ב י״ח:ל״ב) "עַד בֹּאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם". רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: מֶלֶךְ פִּקֵּחַ הָיָה, וְחַד אָמַר: מֶלֶךְ טִפֵּשׁ הָיָה. לְמַאן דְּאָמַר: מֶלֶךְ פִּקֵּחַ הָיָה, אִי אֲמִינָא לְהוּ, עַדִיפָא מֵאַרְעַיְכוּ, אָמְרוּ: קָא מְשַׁקַּרְתְּ. מַאן דְּאָמַר: מֶלֶךְ טִפֵּשׁ הָיָה, אִם כֵּן, מַאי רְבוּתֵיהּ? ! לְהֵיכָא אַגְלֵי לְהוּ? מַר זוּטְרָא אָמַר: לְאַפְרִיקִי. וְרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: לְהָרֵי סְלוּג. אֲבָל יִשְׂרָאֵל, סִפְּרוּ בִּגְנוּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי מַטּוּ 'שׁוּשׁ', אָמְרוּ: שָׁוְיָא כִּי אַרְעִין. כִּי מַטּוּ 'עַלְמִין', אָמְרוּ: כְּעַלְמִין. כִּי מַטּוּ 'שׁוּשׁ־תְּרֵי', אָמְרוּ: עַל חַד תְּרֵין.

כה קנא "וְתַחַת כְּבֹדוֹ יֵקַד יְקֹד כְּיקוֹד אֵשׁ". (ישעיהו י׳:ט״ז) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "תַּחַת כְּבֹדוֹ", וְלֹא כְּבוֹדוֹ מַמָּשׁ, כִּי הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן, קָרֵי לְהוּ לְמַאנֵיהּ, 'מְכַבְּדוֹתַי'. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: "תַּחַת כְּבֹדוֹ" מַמָּשׁ, כִּשְׂרֵפַת בְּנֵי אַהֲרֹן; מַה לְּהַלָּן, שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם, אַף כָּאן, שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם.

כו קנב תָּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: פַּרְעֹה שֶׁחֵרַף בְּעַצְמוֹ, נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ בְּעַצְמוֹ. סַנְחֵרִיב שֶׁחֵרַף עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. פַּרְעֹה, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (שמות ה׳:ב׳) "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ", נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ בְּעַצְמוֹ, דִּכְתִיב: (שמות י״ד:כ״ז) "וַיְנַעֵר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם". וּכְתִיב: (חבקוק ג׳:ט״ו) "דָּרַכְתָּ בַיָּם סוּסֶיךָ, חֹמֶר מַיִם רַבִּים". סַנְחֵרִיב, דִּכְתִיב: (מלכים ב י״ט:כ״ג) "בְּיַד מַלְאָכֶיךָ חֵרַפְתָּ ה'", נִפְרַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמֶּנּוּ עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, דִּכְתִיב: (שם) "וַיֵּצֵא מַלְאַךְ ה', וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף" וְגוֹ'. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמֵי, כְּתִיב: (ישעיהו ל״ד:ל״ו) "מְרוֹם קְצוֹ", וּכְתִיב: (מלכים ב י״ט:כ״ג) "מְלוֹן קְצֵהּ". אָמַר אוֹתוֹ רָשָׁע: בְּתִחְלָּה אַחֲרִיב דִּירָה שֶׁל מַטָּה, וְאַחַר כָּךְ אַחֲרִיב דִּירָה שֶׁל מַעְלָה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב: (ישעיהו ל״ו:י׳) "וְעַתָּה הֲמִבַּלְעֲדֵי ה' עָלִיתִי אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְהַשְׁחִיתָהּ? ! ה' אָמַר אֵלַי: עֲלֵה אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַשְׁחִיתָהּ". מַאי הִיא? דְּשַׁמְעֵיהּ לְנָבִיא דְּקָאָמַר: (ישעיהו ח׳:ו׳) "יַעַן כִּי מָאַס הָעָם הַזֶּה אֶת מֵי הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים לְאַט, וּמְשׂוֹשׂ אֶת רְצִין וּבֶן רְמַלְיָהוּ". אָמַר רַב יוֹסֵף: "אִלְמָלֵא תַּרְגּוּמָא דְּהַאי קְרָא, לָא יָדַעְנָא מַאי קָאָמַר; חָלַף דְּקָץ עַמָּא הַדֵּין בְּמַלְכוּתָא דְּבֵית דָּוִד, דְּמַדְבַּר לְהוֹן בְּנַיָּח, כְּמֵי הַשִּׁילוֹחַ דְּנַגְדִין בְּנַיָּח, וְאִתְרְעִיאוּ בִּרְצִין וּבֶן רְמַלְיָהוּ.

כז קנג אמר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ג׳:ל״ג) ״מְאֵרַת ה׳ בְּבֵית רָשָׁע, וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ״, ״מְאֵרַת ה׳ בְּבֵית רָשָׁע״, זֶה פֶּקַח בֶּן רִמַלְיָהוּ, שֶׁהָיָה אוֹכֵל אַרְבָּעִים סְאָה גוֹזָלוֹת בְּקִנּוּחַ סְעוּדָה, ״וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ״, זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, שֶׁהָיָה אוֹכֵל לִיטְרָא (בשר) [יָרָק] בְּסְעוּדָה. (ישעיהו ח׳:ז׳) ״וְלָכֵן הִנֵּה ה׳ מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַנָּהָר הָעֲצוּמִים וְהָרַבִּים, אֶת מֶלֶךְ אַשּׁוּר״, וּכְתִיב: (שם) ״וְחָלַף בִּיהוּדָה, שָׁטַף וְעָבַר, עַד צַוָּאר יַגִּיעַ״. אֶלָּא מַאי טַעְמָא אִיעֲנִישׁ? נָבִיא, אַעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים אִיתְנַבִּי, וְהוּא יָהִיב דַּעְתֵּיהּ עַל כּוּלָּהּ יְרוּשָׁלַיִם. בָּא נָבִיא וְאָמַר לוֹ: (שם) ״כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ״. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר בְּרֶכְיָה: אֵין נִמְסָר עֵם עָיֵף בַּתּוֹרָה, בְּיַד מִי שֶׁמְּצִיק לוֹ. מַאי: (שם) ״כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוּן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי, וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד דֶּרֶךְ הַיָּם, עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, גְּלִיל הַגּוֹיִם״, לֹא כָּרִאשׁוֹנִים, שֶׁהֵקֵלּוּ מֵעֲלֵיהֶם עֹל תּוֹרָה, אֲבָל אַחֲרוֹנִים, שֶׁהִכְבִּידוּ עֲלֵיהֶם עֹל תּוֹרָה, וּרְאוּיִין הָלְלוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס כְּעוֹבְרֵי הַיָּם וּכְדוֹרְכֵי הַיַּרְדֵּן. אִם חוֹזֵר בּוֹ, מוּטָב, וְאִם לָאו, אֲנִי אֶעֱשֶׂה לוֹ גְּלִיל בַּגּוֹיִם. (ד״ה ב לב) ״אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת [הָאֵלֶּה], בָּא סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר, וַיָּבֹא בִיהוּדָה, וַיִּחַן עַל הֶעָרִים הַבְּצֻרוֹת, וַיֹּאמֶר לְבַקָּעָם אֲלֵיו״. הַאי דִּישְׁנָא לְהַאי פַּרְשָׁנָא? ״אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת״, מַאי ׳אַחַר׳? אָמַר רַבִּינָא: לְאַחַר שֶׁקִּפֵּץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנִשְׁבַּע וְאָמַר: אִי אֲמִינָא לֵיהּ לְחִזְקִיָּה, אָזְתֵינָא לֵיהּ לְסַנְחֵרִיב, וּמְסָרְנָא לֵיהּ בְּיָדָךְ, הַשְׁתָּא אָמַר, לָא הוּא בָּעִינָא, וְלָא בְּיַעֲתוּתֵיהּ בָּעִינָא. מִיָּד קָפַץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנִשְׁבַּע דְּמֵימְתֵינָא לֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י״ד:כ״ד) ״נִשְׁבַּע ה׳ צְבָאוֹת לֵאמֹר: אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי כֵּן הָיָתָה, וְכַאֲשֶׁר יָעַצְתִּי הִיא תָקוּם, לִשְׁבֹּר אַשּׁוּר בְּאַרְצִי, וְעַל הָרַי אֲבוֹסֶנּוּ״ וְגוֹ׳. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: [אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא]: יָבוֹא סַנְחֵרִיב וְסִיעָתוֹ וְיַעֲשֶׂה אֲבוּס לְחִזְקִיָּהוּ וּלְסִיעָתוֹ. (שם י) ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יָסוּר סֵבֶלוֹ מֵעַל שִׁכְמֶךָ, וְעֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ, וְחֻבַּל עֹל מִפְּנֵי שָׁמֶן״. אָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא: חֻבַּל עֹל שֶׁל סַנְחֵרִיב מִפְּנֵי שַׁמְנוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ, שֶׁהָיָה דּוֹלֶק בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. מֶה עָשָׂה? נָעַץ חֶרֶב עַל פֶּתַח בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, יִדָּקֵר בְּחֶרֶב זֶה! בָּדְקוּ מִדָּן וְעַד בְּאֵר־שֶׁבַע, וְלֹא מָצְאוּ עַם־הָאָרֶץ, מִגִּבַּת וְעַד אַנְטִיפְרַס, וְלֹא מָצְאוּ תִּינוֹק וְתִינֹקֶת, אִישׁ וְאִשָּׁה, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּקִיאִין בְּהִלְכוֹת טֻמְאָה וְטָהֳרָה. וְעַל אוֹתוֹ הַדּוֹר הוּא אוֹמֵר: (שם ז) ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִחְיֶה אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי צֹאן״, וְאוֹמֵר: (שם) ״וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה כָּל מָקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁם אֶלֶף גֶּפֶן בְּאֶלֶף כָּסֶף, לַשָּׁמִיר וְלַשַּׁיִת יִהְיֶה״. אַף עַל פִּי שֶׁאֶלֶף גֶּפֶן בְּאֶלֶף כָּסֶף, לַשָּׁמִיר וְלַשַּׁיִת יִהְיֶה. (שם לג) ״וְאַסַּף שְׁלַלְכֶם אֹסֶף הֶחָסִיל״. אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: אִסְפוּ שְׁלַלְכֶם. אָמְרוּ לוֹ: לְבַזּוֹ אוֹ לַחֲלֹק? אָמַר לָהֶם: ״כְּאֹסֶף הֶחָסִיל״, מָה אֹסֶף הֶחָסִיל, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ, אַף שְׁלַלְכֶם, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעַצְמוֹ. אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא מָמוֹן עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים מְעֹרָב בּוֹ? אָמַר לָהֶם: (שם) ״כְּמַשַּׁק גֻּבִים שִׂקּק בּוֹ״, מַה גֻּבִים הַלָּלוּ מַעֲלִין אֶת הָאָדָם מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה, אַף מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁנָּפַל בְּיַד גּוֹי [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים], מִיָּד טָהֵר.

כח קנד אָמַר רַב הוּנָא: עֶשֶׂר מַסָּעוֹת נָסַע אוֹתוֹ רָשָׁע בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו י׳:כ״ח-כ״ט) ״בָּא עַל עַיָּת, עָבַר בְּמִגְרוֹן, לְמִכְמָשׂ יַפְקִיד כֵּלָיו, עָבְרוּ מַעְבָּרָה, גֶּבַע מָלוֹן לָנוּ, חָרְדָה הָרָמָה, גִּבְעַת שָׁאוּל נָסָה. צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים, הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה, עֲנִיָּה עֲנָתוֹת. נָדְדָה מַדְמֵנָה, יֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ. עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד״ וְגוֹ׳. הַנִּי, טוּבָא הַוְיָין ״צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים״, נָבִיא הוּא דְּקָאָמַר לְהוּ לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. ״צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים״, בְּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁעָשׂוּ מִצְווֹת לְפָנֵי כְּגַלֵּי הַיָּם, הַקְשִׁיבִי לַיְשָׁה. מֵהַאי, לָא תִּסְתַּפֵּי, אֶלָּא אִיסְתַּפֵּי מִנְּבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע, דִּמְתִיל כְּאַרְיֵה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו ד׳:ז׳) ״עָלָה אַרְיֵה מִסֻּבְכוֹ״. מַאי, ״עֲנִיָּה עֲנָתוֹת״? עָתִיד יִרְמְיָה בֶּן חִלְקִיָּה מֵעֲנָתוֹת דְּמִתְנַבֵּי עָלָה, דִּכְתִיב: (שם א) ״דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן חִלְקִיָּהוּ מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת״. מִי דָּמִי? הָתָם אַרְיֵה, הָכָא לַיְשָׁה? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁשָּׁה שְׁמוֹת יֵשׁ לָאֲרִי, אֵלּוּ הֵם: (בראשית מט) ׳אַרְיֵה׳, (שופטים יד) ׳כְּפִיר׳, (בראשית מט) ׳לָבִיא׳, (ישעיהו ל׳:ו׳) ׳לַיִשׁ׳, (תהלים צא) ׳שַׁחַל׳, (איוב כח) ׳שַׁחַץ׳. אִי הָכִי, בַּצָּרֵי לְהוּ עברו מעברה תרתי נינהו. מאי עוד היום בנוב לעמוד א״ר הונא אותו היום נשתייר מעונה של נוב אמרו ליה כלדאי אי אזלת האידנא יכלת לה ואי לא לא יכלת לה אורחא דבעא לסגויי בעשרה יומי סגא בחד יומא כי מטו לירושלים שדו ליה ביסתרקי עד דסליק ויתיב מעלוי שורא עד דחזייה לכולה ירושלים כי חזייה אדזוטר בעיניה אמר הלא דא היא קרת׳ דירושלים דעלה ארגשית כל משרייתי ועלה כבשית כל מדינתי הלא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקוף ידי עלה קם ומניד ברישיה מוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדשא דבציון ועל עזרתא דבירושלים אמרין ליה נשדי בה ידא האידנא אמר להו תמהיתו דאתיתו מאורחא למחר אייתו לי כל חד וחד מנייכו גולמי׳ (הרג טינא) מינה מיד ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור גו׳ וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים א״ר פפא היינו דאמרי אינשי בת דינא בטל דינא:

כט קנה: וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו וגו׳ ויאמר להכות את דוד מאי וישבי בנוב א״ר יהודה אמר רב איש שבא על עסקי נוב א״ל הקב״ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרג נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרג שאול ושלשת בניו רצונך יכלה זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבש״ע מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק לשכר בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטליה לגלית אחי כפתיה קמטיה ואותביה תותי בי בדייא אתעביד ליה ניסא מכא ליה ארעא מתותיה היינו דכתיב תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה חייך רישיה בד׳ גרבי דמיא חזינהו כתמי דמא. איכא דאמרי אתא יונה איטריף קמיה אמר אבישי כנסת ישראל כיונה אמתילא שנא׳ כנפי יונה נחפה בכסף שמע מינה

דוד מלכא דישראל בצערא שרי. אתא לביתיה ולא אשכחיה שדר לבי מדרשא ולא אשכחיה אמר תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנה מאי אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר דמי רכביה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא בהדיה דקא מסגי חזייה לערפה אימיה דהות עזלא כי חזיתי הפסקתיה לפילכא שדיתיה עלויה סברא למקטליה אמרי ליה עלם אייתי לי פלך פתקיה בריש מוחה וקטל׳ כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוו בי תרין וקטלי לי פתקיה לדוד לעילאי ודץ ליה לרומחיה אמר ניפול עליה ונקטול אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא ונימא ליה איהו אין חבוש מוציא את עצמו מבית האסורים א״ל מאי בעית הכא א״ל הכי אמר לי קודש אבריך הוא והכי אהדרי ליה א״ל אפיך צלותך בר ברך קירא ליזבין ואת לא תצטער א״ל אי הכי סייע בהדן היינו דכתיב ויעזר לו אבישי בן צרויה אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתיה הוה קא רדף בתרייהו כי מטו קובי אמרי קום ביה כי מטו בי תרי אמרי בתרי גוריון קטליה לאריא אמרי ליה זיל אשכח לערפה אמך בקיברה כי אדכרי ליה שמא דאימיה כחש חיליה קטליה היינו דכתיב אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל׃

ל קנו: ת״ר שלשה קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם יעקב אבינו ואבישי בן צרויה. אבישי בן צרויה הא דאמרן אליעזר עבד אברהם דכתיב ואבא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק יעקב אבינו דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע גו׳ ויפגע במקום וגו׳ כי מטא כו׳. ומנ״ל דכלה זרעיה דדוד דכתיב ועתליה אם אחזיה ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה הא אשתייר לה יואש התם נמי אשתייר אביתר דכתיב וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב ושמו אביתר א״ר יהודה אמר רב אלמלא לא נשתייר אביתר לאחימלך כן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט׃

לא קנז: אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים ויושבים בקרונות של זהב ועמהם שגלונות וזונות ובשמונים אלף גבורים לבושי שריון קליפה וששים אלף אחוזי חרב רצים לפניו והשאר פרשי׳ וכן באו (אל) [על] אברהם וכן עתידין לבא עם גוג ומגוג במתניתא תנא אורך מחנהו ד׳ מאות פרסה רוחב צואר סוסיו ארבעים פרסה סך מחנהו ר׳ וששים רבוא אלפין חסר חד בעא אביי חס׳ [חד רבוא או חסר חד] אלפא או חסר מאה או חסר חד תיקו. תנא ראשונה עכברו בשחי (שטו ועברו) שנ׳ וחלף ביהודה ושטף ועבר. אמצעיים עברו בקומה שנ׳ עד צואר יגיע. אחרונים העלו עפר על רגליהם ולא מצאו מים בנהר לשתות עד שהביאו מים ממקום אחר ושתו שנא׳ אני קרתי ושתיתי מים וגו׳ והכתיב ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וגו׳ א״ר אבהו הללו ראשי גייסות הן אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב במשמניו רזון בשמנים דאית בהו אמר רבינא דיקא נמי דכתיב וישלח ה׳ מלאך ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה וגו׳ ויבא בית אלהיו ומיציאי מעיו שם הפילוהו בחרב שמע מינה׃

לב קנח: במה הכם רבי אליעזר אומר ביד חכם שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה היא היד שעתידה ליפרע מסנחריב רבי יהושע אומר באצבע חכם שנא׳ ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא היא אצבע שעתידה ליפרע מסנחריב. ר׳ אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אמר לו הקב״ה לגבריאל מגלך נטושה אמר לפניו רבש״ע נטושה ועומדת משמת ימי בראשית שנ׳ מפני חרבות נדדו [מפני חרב נטושה וגו׳] רשב״י אומר אותו הפרק זמן בישול פירות היה א״ל הקב״ה לגבריאל כשאתה יוצא לבשל פירו׳ היזקק להם שנ׳ מידי עברו יקח אתכם כי בבוקר בבקר וגו׳ א״ר פפא היינו דאמרי אינשי אגב אורחך לבעל דבבך אישתמע וי״א בחוטמין נשף בהם ומתו שנ׳ וגם נשף בהם וייבשו רבי ירמיה בר אבא אמר כפים ספק להם ומתו שנאמר וגם אני אכה כפי אל כפי והנחותי חמתי רבי יצחק נפחא אמר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי החיות ומתו שנאמר מרוממותיך נפצו גוים׃

לג קנט: כמה נשתיירו מהם אמר רב עשרה שנאמר ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם כמה נער יכול לכתוב (יוד וכמה יו״ד) עשרה ושמואל אומר ט׳ שנאמר [ונשאר בו עוללות] כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה וחמשה בסעיפיה וגו׳ ר׳ יהושע בן לוי אומר י״ד. שנאמר שנים שלשה גרגרים ד׳ וה׳ וגו׳ רבי יוחנן אומר ה׳ סנחריב ושני בניו נ״נ ונבוזר אדן נבוזר אדן גמר׳ נ״נ דכתיב ורוח די רביעאה דמה לבר אלהין ואי לא דחזייה מנא הוה ידע. סנחריב ושני בניו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו דכתיב ביום ההוא יגלח ה׳ בתער השכירה [בעברי נהר במלך אשור את הראש ואת שער הרגלים וגם את הזקן תספה] אתא קב״ה ואדמי ליה כגברא סבא אמר ליה כי אזלת לגבי מלכי מזרח ומערב דאייתיתינהו לבנייהו וקטלתינהו מאי אמרת להו א״ל וההוא גברא בההוא פחד אנמי יתיב א״ל היכי נעביד א״ל זיל ושני נפשך במאי אישני א״ל זיל אייתי לי מספר ואיגזייך אזל אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו אלהא רבא דשיזביה לנח מטופנא אמר אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקרב להו לתרין בנוהי קמך שמעו בנוהי וקטלוהו היינו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב׃

לד קס: ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וגו׳ א״ר יוחנן אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם לילה שמו שנאמר והלילה אמר הורה גבר. רבי יצחק נפחא אמר שעשה עמו מעשה לילה שנאמר מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם וגו׳. אמר ריש לקיש טבא דנפחא מדבר נפחא. וירדוף עד דן אמר ר׳ יוחנן

כיון שבא אותו צדיק עד דן תשש כחו ראה בני בניו שעתידין לעבוד ע״ג בדן שנא׳ וישם האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן ואף נ״נ לא נתגבר עד שהגיע לדן שנאמר מדן נשמע נחרת סוסיו׃

לה קסא׃ אמר רבי זירא אע״ג דשלח רבי יהודה בן בתירא מנציבין הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו והזהרו בורידין כרבי יהודה והזהרו בבני עמי הארץ שמהן תצא תורה כי האי מלתא מודעינן להו צדיק אתה ה׳ כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד נטעתם גם שורשו ילכו גם עשו פרי מה אהדרו ליה כי את רגלים רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים וגו׳ משל לאדם אחד שאמר יכול אני לרוץ שלש פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים נזדמן לו רגלי אחד רץ לפניו שלשה מילין ביבשה ונלאה א״ל ומה לפני רגלי כך לפני הסוסים עאכ״ו ומה ג׳ מילין כך ג׳ פרסאות עאכ״ו ומה ביבשה כך בין בצעי המים על אחת כמה וכמה אף אתה ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לנ״נ שרץ אחר כבודי אתה מתמיה כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים על אחת כמה וכמה היינו דכתיב לנביאים נשבה לבי בקרבי וגו׳ הני ד׳ פסיעות מאי היא דכתיב בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים וגו׳ משום דשמע כי חלה חזקיהו [ויחזק] שדר ליה ספרים ומנחה [אין] לדרוש את המופת אשר [היה] בארץ דאמר ר׳ יוחנן אותו היום שמת בו אחז שתי שעות היה וכי חלה חזקיה ואיתפח אהדרינהו קב״ה לחנך עשר שעי ניהליה דכתיב הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחרונית עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה אמר להו מאי האי אמרו ליה חזקיה חלש ואילפח אמר איכא גברא כי האי ולא בעינא לשדורי ליה שלמא כתבו ליה שלמא למלכא חזקיהו שלם לקרתא דירושלם שלם לאלהא רבא. נבוכדנאצר ספרא דבלאדן הוה ההיא שעתא לא הוה התם כי אתא אמר להו היכי כתביתו אמרו ליה הכי כתבינן אמר להו קריאתו ליה אלהא רבא וכתביתו ליה לבסוף [אמר] אלא הכי כתיבו שלם לאלהא רבא שלם לקרתא דירושלם שלם למלכא חזקיה אמרו ליה קריינא דאיגרתא איהו להוי פרוונקא רהט בתריה כדרהיט ארבעה פסיעות אתא גבריאל ואוקמיה א״ר יוחנן אלמלא לא בא גבריאל והעמידו לא היה תקנה ח״ו לישראל׃

לו קסב׃ מאי בלאדן בן בלאדן אמרי בלאדן מלכא הוה ואשתנו אפיה והוו כי דכלבא הוה יתיב בריה על מלכותא כי הוה כתב הוה כתב שמיה ושמיה דאבוה והיינו דכתיב בן יכבד אב ועבד אדוניו בן יכבד אב הא דאמרן ועבד אדוניו דכתיב בחדש החמישי בעשור לחודש היא שנת י״ט למלך נ״נ מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלים וישרוף את בית ה׳ ואת בית המלך ומי סליק נ״נ לירושלים והכתיב ויעלו אותו אל מלך בבל [רבלתה] וא״ר אבהו זו אנטוכיא רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר דמות דיוקנו היתה חקוקה לו על מרכבתו וחד אמר אימה יתירה היתה לו ממנו ודומה כמי שעומד לפניו אמר רבא טעין תלת מאה כודניאתא נרגא דפרזלא דשליטא בפרזלא שדר ליה נבוכדנאצר לנבוזר אדן וכולה בלעתינהו חד דשא דירושלים שנאמר ועתה פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי לימהדר אמר מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפק קלא ואמרה שוור בו שוור נבוזר אדן שוורד מטא זימנא דמקדש חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזיל עד דמטא היכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר גת דרך ה׳ לבתולת בת יהודה הו הקא זיחה דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר קחי ריחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח חזי דמיה דזכריה וכו׳׃

לז קסג׃ ת״ר נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא לימדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ומנו רב שמואל בר שילת ואף מבני בניו של נבוכדנאצר בקש הקב״ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מ״ה לפני הקב״ה רבש״ע מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניסם תחת כנפי השכינה היינו דכתיב רפאנו את בבל ולא נרפתה ולא אמר זה נבוכדנאצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגומא ציניייתא דבבל׃

לח קסד׃ אמר עולא עמון ומואב שיבבי בישי דירושלים הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מתנבו לחורבא דירושלים שלחו לנבוכדנאצר פוק ותא אמר מסתפיא דלא לעבדן לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה כי אין האיש ביביתו ואין איש אלא הקדוש ב״ה שנאמר ה׳ איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית בהו צדיקי דבעו רחמי ומייתי ליה שלחו ליה צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובע רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר ליום הכסא יבא ביתו אין כסא אלא זמן שנא׳ בכסה ליום חגגו שלח להו סיתוא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דטורא שנאמר שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב בעת ההיא נאם ה׳ יוציאו את עצמות מלכי יהודה וגו׳ ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר אהבום וגו׳ ואשר הלכו אחריהם א״ל רב נחמן

לרב [יצחק] מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי א״ל מאן בר נפלי א״ל משיח ומשיח בר נפלי קרית ליה א״ל אין דכתיב ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת׃

לט קסה׃ א״ל הכי א״ר יוחנן דור שבן דוד בא בו ת״ח מתמעטין והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות עד שהראשונה פקודה שנייה ממהרת לבא. ת״ר שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה מתקיים מקרא זה והמטתתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. שניה חצי רעב משתלחין. שלישית רעב גדול ומתים אנשים ונשים וטף חסידים ואנשי מעשה ותורה משתכחת מלומדיה. ברביעית שובע ואינו שובע. בחמישית שובע גדול ואוכלין ושותין ושמחין ותורה חוזרת על לומדיה. בששית קולות. ובשביעית מלחמות. במוצאי שביעית בן דוד בא. אמר רב יוסף הא כמה שביעית דהוה כן ולא אתא אמר אביי בששית קולות בשביעית מלחמות מי הוה ועוד כסדרן מי הוה (אשר חרפו אויביך ה׳ אשר חרפו עקבות משיחך) תניא ר׳ יהודה אומר דור שבן דוד בא בו בית הוועד יהיה לזנות והגליל יחרב וגב לן ישתומם ואנשי (גליל) [גבול] יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו ופני הדור כפני כלב והאמת נעדרת שנאמר ותהי האמת נעדרת (וסר מרע משתולל) מאי ותהי האמת נעדרת אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה מאי וסר מרע משתולל אמרי דברי ר׳ שילא כל מי שסר מרע משתולל על הבריות׃

מ קסו׃ אמר רבא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמי׳ ואמרי לה רב טב יומי שמיה דאי הוה יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדיבוריה זימנא חדא איקלע להההוא אתרא ושוטא שמיה ולא הוו משנו בדיבורייהו ולא הוו מיית איניש מהתם בלא זימניה נסיבי אתתא מנהון והוו ליה תרתין בנין מינה יומא חד הוה יתבא דביתהו וקא חייפא רישה אתאי שיבבתא טרפא אדשא סבר לאו אורח ארעא אמר לה ליתא הכא שכיבי ליה תרתין בניה אתו אינשי דאתרא לקמיה א״ל מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה אמרו ליה במטותא מינך פוק מאתרין ולא תיגרי בהו מותנא בהנך אינשי. תניא רבי נהוראי אומר דור שבן דוד בא בו נערים ילבינו פני זקנים וזקנים יעמדו לפני נערים ובת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפני הכלב ואין הבן מתבייש מאביו. תניא רבי נחמיה אומר דור שבן דוד בא בו העזות תרבה והיוקר יעות והגפן יתן פריו והיין ביוקר ואין תוכחה ת״ר כי ידין ה׳ עמו כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב אין בן דוד בא עד שירבו המלשינות ד״א עד שיתמעטו התלמידים ד״א עד שתכלה פרוטה מן הכיס. ד״א עד שיתיאשו מן הגאולה שנאמר ואפס עצור ועזוב כביכול אין סומך ואין עוזר לישראל כי הא דרבי זירא כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה אמר להו במטותא בעינא מינייכו לא תרחקוה דתנינא ג׳ באין בהיסח הדעת אלו הן משיח מציאה ועקרב׃

מא קסז׃ אמר רב קטינא שית אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב שנאמר ונשגב ה׳ לבדו ביום ההוא אביי אמר תרי חרוב שנאמר יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו תניא כותיה דרב קטינא כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לז׳ שנים כך העולם משמט אלף שנים לז׳ אלפים שנה שנאמר ונשגב ה׳ לבדו ביום ההוא ואומר מזמור שיר ליום השבת יום שכלו שבת ואומר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא ב׳ אלפים תוהו ב׳ אלפים תורה ב׳ אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו א״ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אין העולם פחות מפ״ה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא אמר ליה בתחלתו או בסופו א״ל איני יודע כלה או אינו כלה אמר ליה איני יודע רב אשי אומר הכי א״ל עד הכא לא תסתכי ליה מכאן ואילך איסתכי ליה שלח רב חנן בר תחליפא לרב יוסף מצאתי אדם אחד ובידו מגלה אחת כתובה אשורית ובלה״ק אמרתי לו זו מנין לך אמר לי לחיילות של רומי נשכרתי ובין גנזי רומי מצאתיה וכתוב בה לאחר ארבעת אלפים ומאתים וצ״א שנה לאחר בריאתו של עולם. עולם יתום מהם מלחמות תנינים ומהם מלחמות גוג ומגוג והשאר ימות המשיח ואין הקדוש ברוך הוא מחדש עולמו אלא לאחר ז׳ אלפים שנה רב אחא בריה (דרבי אבא) [דרבא] אמר לאחר חמשת אלפים שנה איתמר׃

מב קסח׃ תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד התהום כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר. לא כרבותינו שהיו דורשין עד עידן עידנין ופלג עידן ולא כרבי שמלאי שהיה דורש האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש ולא כר״ע שהיה דורש עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ אלא מלכות ראשונה ע׳ שנה מלכות שני נ״ב ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה מאי ויפח לקץ ולא יכזב א״ר שמואל בר נחמני א״ר (יוחנן) [יונתן] תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנא׳ אם יתמהמה חכה לו שמא תאמר אנו מחכין והוא אינו מחכה ת״ל לכן יחכה ה׳ לחננכם ולכן ירום לרחמכם וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב מדת הדין מעכבת וכי מאחר שמדת הדין מעכבת אנו למה מחכים לקבל שכר שנאמר אשרי כל חוכי לו אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא שנא׳ אשרי כל חוכי לו לו בגימטריא תלתין ושיתא הוו איני והאמר רבא דרא דקמי קב״ה תמני סרי אלפי פרסא הואי שנאמר סביב י״ח ואלף ל״ק הא דמסתכלי באספקלריא המאירה הא דמסתכלי באספקלריא שאינה מאירה ומי נפישי כולי האי והאמר

חזקיה א״ר ירמיה משום ר׳ שמעון בן יוחאי ראיי בני עלייה והם מועטין אם אלף הן אני ובני מהם וכו׳ אם שנים הם אני ובני הם לא קשיא הא דעיילי בבר הא דעיילי בלא בר׃

מג קסט׃ אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כתנאי רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר לו רבי יהושע אם ישראל אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקב״ה מעמיד להן גזירות קשות ומחזירן למוטב תניא אידך רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם א״ל ר׳ יהושע והלא כבר נאמר חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו חנם מהכרתם ולא בכסף תגאלו לא בתשובה ומעשים טובים אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע והלא כבר נאמר שובו אלי ואשובה אליכם אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון אמר לו ר׳ אליעזר והלא כבר נאמר בשובה ונחת תושעון וגו׳ אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר והלא כבר נאמר כה אמר ה׳ גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי וגו׳ אמר לו ר״א והלא כבר נאמר אם תשוב ישראל נאם ה׳ אלי תשוב אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו [ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה] שתק רבי אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפיכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא רבי אליעזר אומר אף מזה שנאמר כי לפני הימים האלה שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר מאי ליוצא ולבא אין שלום מן הצר רב אמר אף תלמידי חכמים שיש בהם שלום דכתיב שלום רב לאוהבי תורתך אין להם שלום מפני הצר ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולם שקולין׃

מד קע׃ א״ר חנינא אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא שנאמר אז אשקיע מימיהם ונהרותיהם בשמן אוליך וכתיב (בתריה) ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל אמר רבי חמא ברבי חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה התמנות הזלה מישראל שנאמר וכרת הזלזלים במזמרות [ואת הנטישות הסיר התז] וכתיב בתריה בעת ההיא יובל שי לה׳ צבאות וגו׳ ואמר זעירא א״ר חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל שנאמר כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך וכתיב והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה׳. א״ר שמלאי משום ר׳ אלעזר בר׳ שמעון אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל שנאמר ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך ואסירה כל בדיליך ואשיבה שופטיך וגומר אמר עולא אין ירושלים נפדית אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. א״ר פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי דכתיב ואצרוף כבור סיגיך ואסירה כל בדיליך אי בטלי דייני בטלי גזירפטי דכתיב הסיר ה׳ משפטיך פנה אויביך. א״ר יוחנן אם ראית דור שנתמעט והולך חכה לו שנאמר ואת עם עני תושיע ועינך על רמים תשפיל. ואמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנא׳ כי יבא כנהר צר רוח ה׳ נוססה בו (וכתיב) [וסמיך ליה] ובא לציון גואל. ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב בדור שכולו זכאי שנאמר ועמן כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו חייב דכתיב וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתיב למעני אעשה׃

מה קעא׃ א״ר אלכסנדראי רבי יהושע בן לוי רמי כתיב בעתה וכתיב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה ואמר ר׳ אלכסנדראי רבי יהושע ב״ל רמי כתיב וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה וכתי׳ עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני ורוכב על חמור א״ל שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישדר ליה אנא סוסיא ברקא דאית לי א״ל מי אית לך בר חיור גווני. (רבי יהושע ב״ל אשכחיה לאליהו דהוה קאי אפתחא דג״ע א״ל אימת אתי משיח א״ל לכשירצה אדוננו הזה אמר רבי יהושע בן לוי ב׳ ראיתי וקול ג׳ שמעתי ד׳) ריב״ל אשכחיה לאליהו דהוה קאי אפתחא דמערבתא דרשב״י א״ל אתינא לעלמא דאתי א״ל אם ירצה האדון הזה אריב״ל ב׳ ראיתי וקול ג׳ שמעתי אמינא ליה אימת אתי משיח א״ל זיל שייליה לדידיה והיכא יתיב אפתחא דרומי ומאי סימניה יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זמנא ואיהו שרי חד ואסיר חד אמר דלמא מיבעינא דלא איעכבנא אזיל לגביה א״ל שלום עליך רבי ומורי א״ל שלום עליך בר ליואי א״ל לאימת אתי מר אמר ליה היום. אתי לגבי אליהו א״ל מאי אמר לך א״ל שלום עליך בר ליואי א״ל אבטח לך ולאבוך לעלמא דאתי א״ל שקורי קא שקיר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א״ל הכי אמר לך היום אם בקולו תשמעו׃

מו קעב׃ שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קסמא אימתי בן דוד בא אמר מתירא אני שמא תבקשו ממנו אות אמרו לו אין אנו מבקשים ממך אות אמר להן לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויבנה ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו רבינו תן לנו אות אמר להן ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשים ממני אות אמרו לו ואעפ״כ אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמייס לדם ונהפכו. בשעת פטירתו אמר להם העמיקו לי ארוני שאין כל דקל ודקל שבבבל שאין סוס של פרסיים נקשר בו ואין לך כל ארון וארון שבא״י שאין סוס מדי אוכל בו תבן אמר רב אין בן דוד בא עד שתפשוט מלכות על ישראל תשעה חדשים שנאמר לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל׃

מז קעג: אמר עולא ייתי ולא אחמיניה וכן אמר רבא [רבה] ייתי ולא אחמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזכה דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה א״ל אביי לרבא [לרבה] מאי טעמך אילימא משום חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את רבי אליעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים אמר שמא יגרום החטא כדרבי יעקב בר אידי דרבי יעקב בר אידי רמי כתיב והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב ויירא יעקב ויצר לו שהיה מתירא שמא יגרום החטא כדתניא עד יעבור עמך ה׳ זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה רואויין היו לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא וכן אמר רבי יוחנן ייתי ולא אחמיניה אמר ליה ר״ל מאי טעמא אילימא משום דכתיב כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הבית] וסמך ידו אל הקיר ונשכו הנחש בא ואראך דוגמתו בעה״ז בזמן שאדם יוצא לשדה פגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי נכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגעו דוב נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש אלא משום דכתיב שאלו נא וראו אם יולד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולד׳ ונהפכו כל פנים לירקון מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק א״ר מי שכל גבורה שלו ומאי נהפכו כל פנים לירקון אמר ר׳ יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה (באותה שעה אומר) בשעה שאמר הקב״ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו:

מח קעד: אמר רב גידל אמר רב עתידין ישראל דאכלי שני משיח אמר רב יוסף פשיטא ואלא מאן אכיל להו חילק ובילק אכלי להו לאפוקי מדרבי הילל דאמר אין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה. אמר רב לא אברי עלמא אלא לדוד. ושמואל אמר למשה. ורבי יוחנן אמר למשיח. מה שמו דבי רבי שילא אמרי שילה שמו שנאמר עד כי יבא שילה. דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנאמר יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי רבי חנינא אמרי חנינא שמו שנאמר אשר לא אתן לכם חנינה. וי״א מנחם בן חזקיה שמו שנאמר כי רחק ממני מנחם משיב נפשי. ורבנן אמרי חוורא דבי רבי שמו שנא׳ אכן חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה. אמר רב נחמן אי מן חיי הוא כגון אנא שנאמר והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש אי מן מתייא הוא כגון דניאל איש חמודות אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקב״ה לעמוד להם דוד אחר שנאמר ועבדו את ה׳ אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים א״ל רב פפא לאביי והכתיב ודוד עבדי נשיא להם לעולם כגון קיסר ופלג קיסר. דרש רבי שמלאי מ״ד הוי המתאוים את יום ה׳ למה זה לכם יום ה׳ הוא חושך ולא אור משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפים לאור א״ל תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי הוא ואתה למה לך אור והיינו דא״ל ההוא צדוקי לרבי אבוה אימתי אתי משיח א״ל לכי חפי להו חשובא להנהו אינשי א״ל מילט קא לייטת לי א״ל קרא כתיב כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומרים [ועליך יזרח ה׳ וכבודו עליך יראה] תנא רבי (אלעזר) [אליעזר] אומר ימות המשיח ארבעים שנה שנ׳ ארבעים שנה אקוט בדור רבי אלעזר בן עזריה אומר ע׳ שנה שנא׳ והיה ביום ההוא ונשכחת צור שבעים שנה כימי מלך א׳ אי זהו מלך מיוחד הוי אומר זה משיח. ר׳ אומר שלשה דורות שנאמר ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים. ר׳ הלל אומר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו אמר ר׳ יוסף שרא ליה מריח לרבי הלל חזקיה אימת הוה בבית ראשון ואלו זכרי׳ קא מתנבי בבית שני ואמר גילי מאד בת ציון הרקיעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע וגו׳:

מט קעה: תניא אידך ר׳ אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה כתיב הבא ויענך וירעיבך ויאכילך את המן וכתיב התם שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה ורבי דוסא אומר ת׳ שנה שנאמר שמחנו כימות עניתנו וגו׳ וכתיב ועבדום וענו אותם ד׳ מאות שנה רבי אומר שס״ה שנה כמנין ימות החמה שנאמר כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה מאי יום נקם בלבי אמר רבי יוחנן ללבי גילית לאיברי לא גליתי רבי שמעון בן לקיש אומר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי תני אביי בריה דרבי אבהו ימות המשיח לישראל שבעת אלפים שנה שנאמר ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך. א״ר יהודה אמר שמואל ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשיו שנאמר כימי השמים על הארץ. רב נחמן בר יצחק אמר כימי נח עד עכשיו שנא׳ כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי. א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעה״ב עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העה״ז לימות המשיח אלא כו׳ וא״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים עצמם עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דרבי אבהו דאר ואבהו מקום שבעלי תשובה עומדים שם אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה׳ ורפאתיו ברישא רחוק והדר קרוב מאי רחוק רחוק דמעיקרא ומאי קרוב קרוב דמעיקרא [ודהשתא] ורבי יוחנן אמר לרחוק שהוא רחוק מעבירה קרוב שהוא קרוב לעבירה ונתרחק ממנה וא״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לת״ח ולמהנה ת״ח מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך מאי עין לא ראתה א״ר יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו משמת ימי בראשית ריש לקיש אמר זה עדין שלא ראתה עין מעולם ואם תאמר גן הוא עדן תלמוד לומר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן:

נ קעו: פיסקא: והאומר אין תורה מן השמים. ת״ר כי דבר ה׳ בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת זה האומר אין תורה מן השמים. דבר אחר כי דבר ה׳ בזה זה אפיקורוס. ד״א כי דבר ה׳ בזה זה המגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר. הכרת תכרת הכרת בעוה״ז תכרת בעולם הבא מכאן א״ר אליעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדו׳ והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה והמלבין פני חבירו ברבים אע״פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא תניא אידך כי דבר ה׳ בזה זה האומר אין תורה מן השמים ואפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב״ה אלא משה מפי עצמו זה הוא כי דבר ה׳ בזה ואפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזירה שוה זו זהו כי דבר ה׳ בזה. תניא היה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה זהו דבר ה׳ בזה רבי נתן אומר כל מי שאינו משגיח על המשנה. רבי נהוראי אומר כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק. רבי ישמעאל אומר זה העובד ע״ג. מאי משמע דתנא דברי רבי ישמעאל כי דבר ה׳ בזה זה המבזה דבור שנאמר לו למשה מסיני אנכי ה׳ אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים וגו׳. רבי יהושע בן קרחה אומר כל הלומד תורה ואין חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר. רבי יהושע אומר כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שיולדת וקוברת. רבי עקיבא אומר זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר אבדימי מאי קרא שנאמר נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל במקום הזה ותורתו עומלת לו במקום אחר. אמר רבי אלעזר אדם לעמל נברא שנאמר כי אדם לעמל יולד ואיני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא כשהוא אומר כי אכף פיהו הוי אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך הוי אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא כלהו גופיה דרופתקי נינהו טוביה לדזכי והוו דרופתקיה דאורייתא נואף אשה חסר לה אמר ריש לקיש זה הלומד תורה לפרקים שנאמר כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך:

נא קעז: תנו רבנן והנפש אשר תעשה ביד רמה זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי אמר לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פלגש לאליפז וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה יצתה בת קול ואמר ליה תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך וגומר ועליו מפורש בקבלה הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה. מאי כעבות העגלה אמר רבי אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה לעבות העגלה ודאתאן עלה מיהא אחות לוטן תמנע מאי היא תמנע בת מלכים הואי דכתיב אלוף לוטן אלוף תמנע וכל אלוף מלכותא בלא תגא היא בעיא לאיגיורי באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה הלכה והיתה פלגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל מ״ט דלא איבעי להו לרחקה. וילך ראובן בימי קציר חטים אמר רבא בר יצחק אמר רב מכאן לצדיקים שאין פושטים ידיהם בגזל וימצא דודאים בשדה מאי דודאים אמר רב יברוחי לוי אמר סיגלי ר׳ יונתן אמר סביסקי (סיבסוך) א״ר אלכסנדראי כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי. רב אמר כאלו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה שנאמר ואשים דברי בפיך וגו׳ לנטוע שמים וליסוד ארץ רבי יוחנן אמר אף מגין על כל העולם כלו שנאמר ובצל ידי כסיתיך ולוי אמר אף מקרב את הגאולה שנאמר ולאמר לציון עמי אתה אמר ריש לקיש כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. ר״א אומר כאלו עשאו לדברי תורה נאמר ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם רבא אומר כאילו עשאו לעצמו שנא׳ ועשיתם אותם אל תקרי אותם אלא אתם אמר רבי אבהו כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו שנאמר ומטך אשר הכית את היאור וכי משה הכה את היאור והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו:

נב קעח: פיסקא: אפיקורוס רב ורבי חנינא אמרי תרוייהו זה שהיה המבזה תלמיד חכם בזמן הבית רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית בשלמא למאן דאמר המבזה חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית אפיקורוס הוי מבזה תלמיד חכם עצמו בזמן הבית מגלה פנים בתורה שלא כהלכה הוי אלא למאן דאמר מבזה תלמיד חכם עצמו בזמן הכית אפיקורוס הוי מגלה פנים בתורה כגון מאן כגון מנשה בן חזקיה ואיכא דמתני לה אסיפא מגלה פנים בתורה רב ורבי חנינא אמרי זה המבזה תלמיד חכם בזמן הבית רבי יוחנן ור׳ יהושע בן לוי אמרי זה המבזה את חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית רבי יוחנן ור׳ יהושע בן לוי אמרי זה המבזה את חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית בשלמא למאן דאמר המבזה תלמיד חכם עצמו בזמן הבית מגלה פנים בתורה הוי מבזה חבירו בפני תלמיד חכם בזמן הבית אפיקורוס הוי אלא למאן דאמר המבזה חברו בפני תלמיד חכם בזמן הבית מגלה פנים בתורה הוי אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרי לדידהו תנו אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי אמר רב נחמן בר יצחק מהכא נמי שמע מינה שנאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחריתי ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר מר

רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהנו לן רבן מעולם לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה רבא כי הוו מייתי טרפה דבי בנימין קמיה כי הוה חזי ביה טעמא להתירא אמר להו תיחזו דקא שרינא לכו עורבא כי הוי חזי ליה טעמא לאיסורא אמר להו תיחזו דקא אסרנא לכו יונה:

נג קעט: רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן רב פפא אישתלי ואמר כגון הני רבנן ואיתיב בתעניתא. לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא הוו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה כי מטו מגלת אסתר אמרי הא מגלת אסתר לא בעיא מטפחת אמר להו כי האי גונא נמי מיחזי כי אפקירותא רב נחמן אמר זה הקורא רבו בשמו דאמר ר' יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר ויאמר גיחזי אדוני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא ויתיב וקאמר עתיד הקב"ה להוציא (מעין) נחל מבית קדשי הקדשים ועליו כל מיני מגדים שנאמר ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתום פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה א"ל ההוא סבא יישר וכן אמר ר' יוחנן. אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא כי האי גונא מיחזי אפקירותא אמר ליה האי סיועי קא מסייע לך אלא אי שמיע לך הא שמיע לך כי הא דיתיב ר' יוחנן וקא דריש עתיד הקדוש ב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים אמות וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידם בשערי ירושלים שנאמר ושמתי כדבר שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא דצלצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזינהו למלאכי השרת דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות אמר להו הני למאי אמרי ליה עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים כי הדר אשכחיה לרבי יוחנן דיתיב וקא דריש אמר ליה רבי דורש ולך נאה לדרוש כשם שאמרת כך ראיתי אמר לו ריקא אם לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה יהב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות מיתיבי ואולך אתכם קוממיות רבי מאיר אומר מאתים אמה בשתי קומות של אדם הראשון רבי יהודה אומר מאה אמות כנגד היכל וכותליו שנאמר אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל כי קאמר רבי יוחנן לכוי דבי זיקא:

נד קפ: ועלהו לתרופה רב יצחק בר אבדימי ורב חסדא חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה של מטה איתמר נמי חזקיה אמר להתיר פה אלמים. בר קפרא אמר להתיר פה עקרות. רבי יוחנן אמר לתרופה ממש מאי לתרופה ר' שמואל בר נחמני אמר לתואר פנים של בעלי הפה:

נה קפא: דרש ר' יהודה בר' סימון כל המשחיר (פנים) [פניו] על דברי תורה בעולם הזה הקדוש ב"ה מבהיק זיוו לעולם הבא שנאמר מראהו כלבנון בחור כארזים אמר רבי תנחום ברבי חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקדוש ב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנאמר ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה אמר ליה אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר ליה מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי, במערבא משמיה דרבה בר מדי עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש וגו' יש בגמטריא תלת מאה ועשרה הוי תניא רבי מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו דכתיב בסאסאה בשלחה תריבנה. א"ל רבי יהודה (ר' יהושע) וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא והא כתי' ושמים בזרת תכן ואתה אי אומר כן אי זה היא מדה מרובה מדה טובה מרובה או מדת פורענות הוי אומר מדה טוב' מרובה ממדת פורענות במדה טובה כתי' ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ודגם שמים נתן למו ובמדת פורענות הוא אומר וארובות השמים נפתחו במדת פורענות כתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה אלא כשם שנותן הקדוש ברוך הוא כח ברשעים לקבל פורענותן כך נותן הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובתן:

נו קפב: פיסקא: ר' עקיבא אומר אף הקורא בספרי' החיצוני' תנא בספרי אפיקורסים רב יוסף אמר אף בס' בן סירא אסור למיקרי אמר ליה אביי מאי טעמא אי לימא משום דכתיב ביה לא תנטוש גילדנא מאודניה דלא ליזיל משכיה לחבלא אלא צלי יתי' בנורא ואיכול ביה תרתין גריצין אי מפשטיה באורייתא נמי כתיב לא תשחית את עצה אי מדרשא אורחא דארעא קא משמע לן דלא לבעול שלא כדרכה ואלא משום דכתיב בת לאביה מטמונת שוא מפחדה לא יישן בלילה בקטנותה שמא תתפתה בנערותה שמא תזנה בגרה שמא לא תנשא נישאת שמא לא יהיה לה בנים הזקינה שמא תעשה כשפים הא רבנן נמי אמרוה אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות אלא משום דכתיב לא תיעל דוי בלבך דגברי גוברין קטל דוי הא שלמה נמי אמרה דאגה בלב איש ישחנה רבי אמי ור' אסי חד אמר יסיחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים ואלא משום דכתיב מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך והא ר' נמי אמרה דתניא ר' אומר לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר איש רעים להתרועע אלא משום דכתיב זלדקן קורטין. עבדקן סכסן. דנפח בכסי לא צחי. אמר במאי איכול לחמא לחמא סב מיניה. מאן דאית ליה מעברתא בדיקניה כולי עלמא לא יכלי ליה. אמר רב יוסף מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו אשה טובה מתנה טובה בחיק ירא אלהים תנתן אשה רעה צרעת

לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה מתוך ביתו ויתרפא מצרעתו אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתאר אשה יפה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה כניצוץ מבעיר נחלת ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף משוכבת חיקך שמור פתחי פיך אל תצר צרת מחר כי לא תדע מה ילד יום שמא למחר איננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו כל ימי עני רעים בן סירא אומר אף לילות בשפל גנים גנו ובמרום הרים כרמו ממטר גנים לגנו ומעפר כרמו לכרמים אמר ר׳ זירא אמר רב כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד וכו׳ - עד שנוי וסת תחלת חולי מעים וכו׳:

נז קפג: תנו רבנן הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב״ה ואומרת לפניו רבש״ע עשאוני בניך ככנור שמנגנים בו אמר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו אמרה לפניו רבש״ע אם בעלי מקרא הם יעסקו בתורה ובנביאים וכתובים אם בעלי משנה הם יעסקו במשנה ובהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הם יעסקו בהלכות הפסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות החג בחג. העיד ר״ש בן אלעזר משום ר׳ (שמעון) [יהושע] בן חנניה כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר ודבר בעתו מה טוב:

נח קפד: פיסקא: והלוחש על המכה א״ר יוחנן וברוקק בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה אתמר רב אמר אפילו בנגע צרעת רבי חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה:

נט קפה: רב יצחק בר שמואל בר מרתא איקלע לההוא אושפיזא אייתיאו ליה משחא במנא שף נפקן ליה צמחי באפיה נפק לשוקא חזיתיה ההיא אתתא אמרה זיקא דחמת קא חזינא הכא עבדא ליה מלתא ואיתסי א״ל ר׳ אבא לרבה בר מרי כתיב כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה׳ רופאך וכי מאחר שלא שם רפואה למה א״ל הכי אמר רבי יוחנן מקרא זה מעצמו נדרש שנאמר ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה׳ אלהיך אם תשמע לא אשים ואם לאו אשים ואף עפ״כ אני ה׳ רופאך:

ס קפו: אמר רבה בר בר חנה כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להם חמה עזה יש בעולם התחילו [הן] בוכים ורבי עקיבא משחק אמרו לו מפני מה אתה שוחק אמר להם וכי מפני מה אתם בוכים אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה אמר להם לכך אני משחק שכל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא ח״ו קבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח. אמה ליה עקיבא כלום חסרתי מן התור׳ כולה א״ל למדתנו רבינו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא:

סא קפז: תנו רבנן כשחלה ר׳ אליעזר נכנסו ד׳ זקנים לבקרו ר׳ טרפון ור׳ יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ור״ע. נענה רבי טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטפה של גשמים שטפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ולעולם הבא נענה ר׳ יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעולם הזה ור׳ בעולם הזה ולעולם הבא. נענה ר׳ אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ולעולם הבא. נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין [אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין] א״ל עקיבא זו מנין לך אמר מקרא אני דורש בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים ויעש הרע בעיני ה׳ וכתיב גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה וכי חזקיהו מלך יהודה לכל העולם כולו לימד תורה ולמנשה בנו לא לימד תורה אלא מכל טורח שטרח בו ומכל עמל שעמל בו לא העלוהו למוטב אלא יסורין שנאמר וידבר ה׳ אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא ה׳ עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחשתים ויוליכוהו בבלה וכתיב ובהצר לו חלה את פני ה׳ וגו׳ ויתפלל אליו ויעתר לו [וישמע תחנתו] [מאי עביד ליה שדיוה בדודא דנחשא ושדו נורא תותיה והוה קא מצטער טובא אמר היכי לעביד נקרייה להקב״ה כעיס עילואי נקרייה לע״ג לית בה ממשא מה עשה קרא לגדולים ולא עניוהו קרא לקטנים ולא עניוהו אמר רבונו של עולם אי ענית ענית ואי לא אמינא איהו נמי כוותהון מיד ויעתר לו] וישיבהו [ירושלים] למלכותו הא למדת שחביבין יסורין:

סב קפח: ת״ר שלשה באו בעלילה ואלו הן קין. עשו. ומנשה. קין דכתיב גדול עוני מנשוא אמר לפניו רבונו של עולם כלום גדול עוני מששים רבוא שעתידין לחטוא לפניך ואתה סולח להם. עשו דכתיב הברכה אחת היא לך אבי. מנשה בתחלה קרא לאלוהות הרבה ולבסוף קרא לאלהי אבותיו:

סג קפט: משנה שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא שלשה מלכים. ירבעם. אחאב. ומנשה. רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר ויתפלל אליו [ויעתר לו] וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו אמרו לו למלכותו השיבו ולא לחיי עולם הבא השיבו. ארבעה

הדיוטות. בלעם .ודואג. ואחיתופל. וגיחזי: (גמ' מי מנאן א"ר אשי אנשי כנסת הגדולה):

סד קצ: תנו רבנן ירבעם שריבע עם ד"א ירבעם שעשה מריבה בעם ד"א ירבעם שעשה מריבה בין ישראל לאביהם שבשמים. בן נבט בן שניבט ולא ראה. תנא הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי. נבט שניבט ולא ראה. מיכה שנתמכמך בבנין ומה שמו שבע בן בכרי שמו. ת"ר שלשה ניבטו ולא ראו ואלו הן. נבט. ואחיתופל. ואצטגניני פרעה. נבט שראה אש שיוצא מאמתו הוא סבר איהו מליך ולא היא ירבעם הוא דנפק מיניה. אחיתופל ראה צרעת שפרחה לו על אמתו הוא סבר איהו מליך ולא היא בת שבע [בתו] היא דנפק מינה שלמה. אצטגניני פרעה דאמר רבי חמא בר חנינא מאי דכתיב המה מי מריבה המה שראו אצטגניני פרעה וטעו ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה אמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והם לא ידעו שעל עיסקי מי מריבה הוא לוקה. ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב ויהי הדבר הזה לחטאת בית ירבעם להכחיד ולהשמיד מעל פני האדמה להכחיד בעולם הזה ולהשמיד לעולם הבא. אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם למלכות מפני שהוכיח את שלמה (לשם שמים) ומפני מה נענש מפני שהוכיחו ברבים שנאמר וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו א"ל דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה ומאי וזה אשר הרים יד במלך אמר רב נחמן שחלץ תפליו (לפניו) בפניו:

סה קצא: אמר רב נחמן גסות הרוח שהיה בו בירבעם טרדתו מן העולם שנאמר ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגוני ושבו אל רחבעם מלך יהודה [אמר] גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי ואזלו בתריה מיד ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים וישם את האחד בבית אל ואת האחד בדן מאי ויועץ אמר רב יהודה אמר רב שהושיב רשע אצל צדיק אמר להו חתמיתו על כל דעבידנא אמרו ליה הן אמר להו מלכא בעינא למיהוי אמרו ליה הן כל דאמינא לכו עבדיתו א"ל הן אפילו למפלת לע"ג א"ל צדיק ח"ו א"ל רשע לצדיק סלקא דעתך דגברא כירבעם פלח לע"ג אלא למינסינהו הוא דקא בעי אי מקבליתו למימריה או לא ואף אחיה השילוני טעה וחתם דהא יהוא צדיקא רבא הוה שנאמר ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני וגומר וכתיב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל וגו' מאי גרמה ליה אמר אביי ברית כרותה לשפתים. שנאמר אחאב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה. רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה דכתיב ושחטה שטים העמיקו ואני מוסר לכלם א"ר יוחנן אמר הקב"ה הם העמיקו משלי אני אמרתי כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם אמרו כל העולה לרגל ידקר בחרב:

סו קצב: ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלים וגו' תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות. ויהי בעת ההיא וירד יהודה תנא משמיה דרבי יוסי עת היא מזומנת לרעה בעת פקודתם יאבדו תנא משום ר' יוסי עת היא מזומנת לפורענות בעת רצון עניתיך תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לטובה וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות וילך רחבעם שכם כי שכם באו כל ישראל להמליך אותו תנא משום רבי יוסי מקום מזומן לפורענות בשכם ענו את דינה בשכם מכרו אחיו את יוסף בשכם נחלקה מלכות בית דוד וירבעם יצא מירושלים וגו' אמר ר' חנינא בר פפא שיצא מפתקה של ירושלים. ויצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניה' לבדם בשדה מאי בשלמה חדשה אמר רב נחמן כשלמה חדשה מה שלמה חדשה אין בה שום דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בו שום דופי ד"א שלמה חדשה שחדשו דברים שלא שמעה אוזן מעולם מאי ושניהם לבדם בשדה אמר רב יהודה אמר רב שכל ת"ח דומין לפניהם כעשבי השדה ואיכא דאמרי שכל טעמי תורה מגולין להם כשדה לכן תתני שלוחים על מורשת גת בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר רבי חנינא בר פפא יצאתה בת קול ואמרה להן מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת תתני שלוחים לבניו בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל:

סז קצג: אמר רבי חנינא בר פפא כל הנהנה מן העה"ז בלא ברכה כאלו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנאמר הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנ"י שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית ישראל לאביהם שבשמים:

סח קצד: וידח ירבעם בן נבט את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה א"ר חנן בשתי מקלות המתיזות זו את זו ודי זהב אמרי דבי רבי ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שאמרו די גרם להם לעשות להם אלהי זהב משל אין ארי דורס ונוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בזר אמר ר' אושעיא עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד מכאן ואילך משנים וג' עגלים אמר רבי יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ"ד בהכרע ליטרא של עגל הראשון שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. א"ר חנינא לאחר כ"ד דורות נגבה פסוק זה שנאמר ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקודות העיר ואיש כלי משחיתו בידו אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה

וגו׳: מאי אחר אמר רבא [רבי אבא] אחר שתפשו הקב״ה לירבעם בבגדו א״ל חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בג״ע א״ל ומי בראש א״ל בן ישיש בראש אמר אי הכי לא בעינא:

סט קצה: רבי אבהו הוה רגיל דהוה קא דריש בשלשה מלכים חלש קיבל עליה דלא דריש כיון דאיתפח הדר קא דריש אמרו ליה קבילת עליך דלא דרשת בהו אמר אינהו מי אהדרו בהו דאנא אהדר בי רב אשי אוקים אג׳ מלכי׳ אמר למחר נפתח בחברין אתא מנשה איתחזי ליה בחילמיה אמר חברך וחברי דאבוך קרית לן מהיכא בעית למישרא המוציא א״ל לא ידענא א״ל מהיכא דבעי׳ למישרא המוציא לא גמירת וחברך קרית לן א״ל אגמרן לי (מיהא) ולמח׳ דרשינן ליה משמך בפירקא א״ל מהיכא דקרים בישולא א״ל מאחר דחכימת כולי האי מאי טעמא קא פלחיתו לע״ג א״ל אי הות התם הות נקיט בשיפולי גלימא בשינך ורהטת אבתראה למחר אמר להו לרבנן נפתח ברבוותא אחאב אח לשמים ואב לע״ג אח לשמים הכתיב אח לצרה יולד אב לע״ג דכתיב כרחם אב על בנים ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם בן נבט א״ר יוחנן קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהוא היה תחלה לקלקלה גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי א״ר יוחנן אין לך כל תלם ותלם בארץ ישראל שלא העמיד אחאב עליו ע״ג והשתחוה לה:

ע קצו: ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל עצור בעה״ז ועזוב לעה״ב. א״ר יוחנן מפני מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל שנאמר ויקן את ההר שומרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את ההר ויקרא שם העיר אשר בנה על שם שמר אדני ההר שומרון. א״ר יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות כ״ב שנה מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ״ב אותיות שנאמר וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו ויאמר למלאכי בן הדד אמר לאדוני המלך כל אשר שלחת לעבדך בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות מאי מחמד עיניך לאו ספר תורה ודילמא ע״ג לא ס״ד דכתיב ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ולא תאבה ודילמא סבי דבהתא הוו מי לא כתיב וישר הדבר בעיני אבשלום ובעיני כל זקני ישראל ואמר רב יוסף סבי דבהתא התם לא כתיב וכל העם הכא כתיב וכל העם דאי אפשר דלא הוו בהון צדיקי דכתיב והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו:

עא קצז: אמר רב נחמן אחאב שקול היה שנאמר ויאמר ה׳ מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה בכה מתקיף לה רב יוסף מאן דכתיב ביה רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה׳ אשר הסתה אותו איזבל ותנינא בכל יום ויום איזבל היתה שוקלת שקלי זהב לע״ג ואת אמרת אחאב שקול היה אלא אחאב וותרן בממונו היה ומתוך שהיה מהנה ת״ח מנכסיו כפרו לו מחצה ויצא הרוח ויעמוד לפני ה׳ ויאמר אני אפתנו ויאמר ה׳ אליו במה ויאמר אצא ואהיה רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן מאי רוח אמר רבי יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי מאי צא אמר רבינא אמר ליה הקב״ה צא ממחיצתי שכן כתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני א״ר פפא היינו דאמרי אינשי דפרע קיניה מחריב ביתיה ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב [לעשות] להכעיס את ה׳ אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו אמר רבי יוחנן שכתב על דלתות שומרון אחאב כפר בה׳ אלהי ישראל לפיכך (לא יהיה לו) [אין לו] חלק באלהי ישראל ויבקשו את אחזיהו וילכדהו והוא מתחבא בשומרון אמר ר׳ לוי שהיה קודר אזכרות וכותב ע״ג תחתיהן:

עב קצח: מנשה שנשה יה דבר אחר מנשה שהנשיא את ישראל לאביהם שבשמים ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתי׳ בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים ושמנה שנים מלך בירושלים ויעש אשרה כאשר עשה אחאב מלך ישראל מה אחאב אין לו חלק לעה״ב אף מנשה אין לו חלק לעה״ב. [פיסקא] רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו אמרו [לו] למלכותו השיבו לא לעולם הבא השיבו אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו שנאמר ונתתים לזעוה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו מ״ס בגלל מנשה שעשה תשובה ואינהו לא עביד ומ״ס בגלל מנשה דלא עבד תשובה. אמר רבי יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהם של בעלי תשובה דתני תנא קמיה דרבי יוחנן מנשה עשה תשובה ל״ג שנים דכתיב בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים ושמנה שנה מלך בירושלים וכתיב ויעש אשרה כאשר עשה אחאב וגו׳ כמה מלך אחאב עשרים ותרתין שנין מנשה כמה מלך נ״ה דל מינייהו כ״ב פשו להו ל״ג. אמר רבי יוחנן משום רשב״י מאי דכתיב וישמע אליו ויחתר לו ויעתר לו מיבעי ליה מלמד שעשה לו הקב״ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה (והטמינו) מפני מדת הדין:

עג קצט: ואמר רבי יוחנן משום ר׳ שמעון בן יוחאי מאי דכתיב בראשית ממלכת יהוקים בן יאשיהו וכתיב בראשית ממלכת צדקיהו וכי עד האידנא לא הוו מלכי אלא ביקש הקדוש ב״ה להחזיר את כל העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל יהויקים כיון שנסתכל בדורו נתקררה דעתו וביקש הקדוש ברוך הוא

להפוך לעולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו בצדקיה נמי כתיב ויעש הרע בעיני ה׳ שהיה בידו למחות ולא מיחה׃

עד ר׃ וא״ר יוחנן משום רשב״י מאי דכתיב איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת אמר הקב״ה כעסתי על אחז ונתתיו ביד מלכי דמשק זיבח וקיטר לאלהיהם שנא׳ ויזבח לאלהי דרמשק המכים בו ויאמר כי אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח ויעזרוני. והם היו לו להכשילו ולכל ישראל. שחקתי עם אמציה ונתתי מלכי אדום בידו הביא אלהיהם והשתחוה להם שנאמר ויהי אחרי בוא אמציה מהכות את אדומים ויבא את אלהי בני שעיר ויעמידם לו לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקטר אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בכי ליה למר ולא ידע אחוכי לי למר ולא ידע וי ליה למר דלא ידע בין טב לביש ויבאו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך מאי שער התוך א״ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מקום שמחתכין בו הלכות. א״ר פפא היינו דאמרי אינשי באתרא דמרא ביתא תלה ליה זייניה תמן קולבא רעיא קולתיה תלה׃

עה רא׃ א״ר חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מ״ד על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כלו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה. על שדה איש עצל עברתי זה אחז ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה והנה עלה כלו קמשונים זה אמון. כסו פניו חרולים זה יהויקים. וגדר אבניו נהרסה זה צדקיה שנחרב בית המקדש בימיו. ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא ארבע כתות אין מקבלין פני שכינה. כת לצים. כת שקרנים. כת חניפים. כת מספרי לשון הרע. כת לצים דכתיב משך ידו את לוצצים. כת שקרנים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. כת חניפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבא. כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע. צדיק אתה ולא יהיה במגורך רע׃

עו רב׃ ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך לא תאונה אליך רעה שלא ישלוט בך יצר הרע ונגע לא יקרב באהליך שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך. דבר אחר לא תאונה אליך רעה שלא יבעתוך חלומות והרהורים רעים. ונגע לא יקרב באהליך שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים עד כאן ברכו אביו מכאן ואילך ברכתו אמו כי מלאכיו יצוה לך וגו׳ על כפים ישאונך וגו׳ על שחל ופתן תדרוך וגו׳ עד כאן ברכתו אמו מכאן ואילך ברכתו שכינה כי בי חשק ואפלטהו וגו׳ יקראני ואענהו וגו׳ אורך ימים אשביעהו וגו׳׃

עז רג׃ אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר. מפני מה עי״ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתביה כלל רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר מפני כבודו של נחמיה בן חכליה׃

עח רד׃ [ת״ר] מנשה היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו. אחאב שמונים וחמשה. ירבעם מאה ושלשה. תניא היה רבי מאיר אומר אבשלום אין לו חלק לעולם הבא שנאמר ויכו את אבשלום וימיתוהו. ויכוהו בעולם הזה וימיתוהו לעולם הבא. תניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן ויעש הרע בעיני ה׳ לא חיין ולא נדונין וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה׳ הכא תרגימו שהרג ישעיה במערבא אמרי שעשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום היה הורג את כולם׃

עט רה׃ כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשמה של צדיק אחד בכל העולם כולו כמ״ד ישעיה הרג. כתיב פסל וכתיב פסילים א״ר יוחנן בתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ארבעה פרצופין כדי שתראה שכינה ותכעוס. אחז העמידו בעליה שנאמר ואת המזבחות אשר על הגג עלית אחז וגו׳. מנשה העמידו בהיכל שנאמר וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה׳ אל דוד ואל שלמה בנו בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם. אמון הכניסו לבית קדשי הקדשים שנאמר כי קצר המצע מהשתרע וגו׳ מאי כי קצר המצע מהשתרע אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כי קצר מצע זה מלהשתרר עליו שני רעים כאחד. מאי והמסכה צרה אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן כי הוה מטי להאי קרא הוה קא בכי מי שכתב בו כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה. אחז חתם את התורה שנאמר צור תעודה חתום תורה בלימודי. מנשה קדר את האזכרות אמון שרף את התורה. אחז בטל את העבודה. מנשה הרס את המזבח. אמון העלה שממית על גבי המזבח. אחז התיר את הערוה. מנשה עם אחותו. אמון עם אמו שנא׳ כי הוא אמון הרבה רשמה. רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שהיה עם אמו אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו אמר לה כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי כי אתא יהויקים אמר קמאי לא ידעי לארגוזי כלום אנו צריכים אלא לאורו יש לנו זהב פרוים שאנו משתמשים בו יטול אורו אמרו לו והלא כסף וזהב שלו הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאום ה׳ צבאות אמר להם כבר נתנו לנו שנאמר השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם׃

פ רו: אמר ליה רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את יהויקם משום דכתיב ביה ויתר דברי יהויקים וכל תועבותיו אשר עשה והנמצא עליו מאי והנמצא עליו רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר שחקק שם ע״ג על אמתו וחד אמר שחקק שם שמים על אמתו אמר ליה במלכים לא שמעתי בהדיוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר ועבר בים צרה והכה בים גלים אמר רבי יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה שלשה מילין והיו עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמר להם הקדוש ב״ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים. ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב״ה בכבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם מחיתם:

פא רז: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קמא גדולה לגימה שהרחיקה ב׳ משפחות מישראל שנאמר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל ושגגתו עולה זדון. מרחקת את הקרובים מעמון ומואב ומקרבת את הרחוקים מיתרו דאמר רבי יוחנן בשכר קראן לו ויאכל לחם זכו בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב התם ובני קני חתן משה עלו מעיר התמרים וגו׳. ומעלמת עינים מן הרשעים ממיכה. ומשרה שכינתו על נביאי הבעל מחבירו של עדו הנביא דכתיב ויהי הם יושבים אל השלחן ויהי דבר ה׳ אל הנביא אשר השיבו. ושגגתו עולה זדון דאמר רב יהודה אמר רב אלמלא הלוהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים. ולא נטרד דואג האדומי. ולא נהרג שאול ושלשת בניו:

פב רח: ומפני מה לא מנו את אחז אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שמוטל בין שני צדיקים בין יותם ליחזקיהו רב יוסף אמר מפני שהיה לו בושת פנים מישעיהו שנא׳ ויאמר ה׳ אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסילת שדה כובס מאי כובס א״ד דכבשינהו לאפיה וחלף א״ד אוכלא דקצרי סחף ארישיה וחלף. מפני מה לא מנו את אמון מפני כבודו של יאשיהו מנשה נמי לא נמנייה מפני כבודו של חזקיהו ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא כדתניא ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל אין יצחק מציל את עשו השתא דאתית להכי אחז נמי לא אימני משום כבודו של חזקיהו:

פג רט: ומפני מה לא מנו את יהויקים משום דרבי חייא בר אבויה דאמר רבי חייא בר אבויה כתוב על גולגלתו של יהויקים זאת ועוד אחרת. זקנו דרבי פרידא אשכח ההוא גולגלתא דהות שדיא בשערי ירושלים והוה כתוב עילויה זאת ועוד אחרת קברה והדר נבוג קברה והדר נבוג אמר דילמא האי גולגלתו של יהויקים היא דכתיב ביה קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים אמר מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבזויה שקלה כרכה בשיראי ואותביה בסיפתא אתיא דביתהו חזיתא נפקא אמרה להו לשיבבתא אמרי לה האי דאתתיה קמייתא היא דלא קא מנשי לה שגרתא לתנורא וקלתה כי אתא אמר היינו דכתיב עילויה זאת ועוד אחרת:

פד רי: תניא א״ר שמעון בן אלעזר בשביל הטוב מה אות בשביל מה אות אכלו כשדים על שולחנו בשביל כשדים שאכלו על שלחנו ומשמש עליהם גרם גלות לבניו שנאמר ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל וישמח עליהם חזקיה וירא את בית נכאתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים וגו׳ אמר רב מאי בית נכאתה אשתו השקתה עליהם ושמואל אמר בית גנזיו הראה להם ורבי יוחנן אמר זין אוכל זין הראה להם:

פה ריא: איכה ישבה בדד [אמר רבה] א״ר יוחנן מפני מה לקו ישראל באיכה מפני שעברו על ל״ו כריתות שבתורה. אמר רבי יוחנן מפני מה לקו באל״ף בית מפני שעברו על התורה שנתנה באל״ף בי״ת ישבה בדד אמר רבא [רבה] אמר רבי יוחנן אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל עכשיו יהיה בדד מושבם העיר רבתי עם אמר רבא [רבה] א״ר יוחנן שהיו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהיו להם בנים הרבה. היתה כאלמנה א״ר יהודה אמר רב כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה. רבתי בגוים שרתי במדינות אמר רבא [רבה] א״ר יוחנן כל מקום שהלכו נעשו שרים לאדוניהם:

פו ריב: תנו רבנן מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הכרמל. והיה שבאי מהלך אחריהם ואמר אחד מהם לחברו גמל שמהלך לפנינו סומא באחד מעיניו וטעונה ב׳ נודות אחד של יין ואחד של שמן ושני בני אדם המנהיגים אותו אחד פרסי ואחד ישראל אמר להם שבאי עם קשה עורף מאין אתם יודעים אמרו לו גמל מעשבים שלפניה מצד שרואה אוכלת ומצד שאינה רואה אינה אוכלת וטעונה שני נודות אחד של יין ואחד של שמן של יין מטפטף ושוקע ושל שמן מטפטף וצף ושני בני אדם המנהיגים אותו אחד פרסי ואחד ישראל פרסי נפנה לדרך וישראל נפנה לצדדין רדף אחריהם ומצא כדבריהם בא ונשקם על ראשם והביאם לביתו ועשה להם סעודה גדולה והיה מרקד לפניהם ואמר ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו ובכל מקום שהם הולכים נעשים שרים לאדוניהם ופטרן והלכו לבתיהם לשלום:

פג ריג: בכה תבכה בלילה שני בכיות הללו למה אמר רבא [רבה] א״ר יוחנן אחד על בית ראשון ואחד על בית שני בלילה על עסקי לילה שנאמר ותשא כל העדה ויתנו את קולם ובכי ויבכו העם בלילה ההוא אמר רבא [רבה] אמר רבי יוחנן אותו (היום) [הלילה] ערב תשעה באב היה אמר להם הקב״ה אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות. דבר אחר בלילה שכל הבוכה בלילה קולו נשמע. דבר אחר בלילה שכל הבוכה בלילה כוכבים ומזלות בוכין עמו. דבר אחר בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו מעשה באשה אחת שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה עליו בלילה שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכונתו ודמעתה על לחיה אמר רבא [רבה] אמר ר׳ יוחנן כאשה שבוכה על בעל נעוריה שנאמר אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה. היו צריה לראש אמר רבא [רבה] אמר רבי יוחנן כל המיצר לישראל נעשה ראש שנאמר כי לא מועף לאשר מוצק לה וגומר אמר רבי אלעאי בר ברכיה [רבה] אמר רבי יוחנן כל המציק להם לישראל אינו עיף:

פד ריד: לא אליכם כל עוברי דרך אמר רבא (רבה) א״ר יוחנן מכאן לקובלנא מן התורה כל עוברי דרך אמר רב עמרם אמר רב עשאוני כעוברי על דת דאלו בסדום כתיב וה׳ המטיר על סדום ואלו בירושלים כתיב ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה וגומר [וכתיב] ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים יש בדבר אמר רבא (רבה) אמר ר׳ יוחנן מדה יתירה היתה בירושלים שלא היתה בסדום דאלו בסדום כתיב הנה זה [היה] עון סדום אחותך גאון שבעת לחם וגו׳ ויד עני ואביון לא החזיקה וגו׳ ואלו בירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן סלה כל אבירי ה׳ בקרבי כאדם שאומר לחבירו נפסלה מטבע זו:

פה רטו: פצו עליך פיהם אמר רבא [רבה] אמר ר׳ יוחנן מפני מה הקדים פ״א לעי״ן בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם אוכלי עמי אכלו לחם ה׳ לא קראו אמר רבא [רבה] אמר רבי יוחנן כל האוכל מלחמן של ישראל היה טועם טעם לחם ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו טועם טעם לחם, ה׳ לא קראו רב אמר אלו הדיינין ושמואל אמר אלו מלמדי תינוקות:

צ רטז: אמר רב יהודה אמר רב בקשו למנות עוד אחד באתה דמות דיוקנו של אביו ונשתטחה לפניהם ולא השגיחו עליו באתה אש מן השמים וליחכה אש בספסליהם ולא השגיחו עליה יצאת בת קול ואמרה להם חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשוכים מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד אלא שביתי בנה בשבע שנים וביתו בנה בשלש עשרה לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשוכים ולא השגיחו עליה יצאת בת קול ואמרה המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני וגו׳. דורשי רשומות היו אומרים כולם באים לעולם הבא שנא׳ לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי. לי גלעד זה אחאב שנפל ברמות גלעד. מנשה כמשמעו. אפרים מעוז ראשי זה ירבעם דקאתי מאפרים. יהודה מחוקקי זה אחיתופל דקאתי מיהודה. מואב סיר רחצי זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה. על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי. עלי פלשת התרועעי אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אם יבא דוד שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת מה אתה עושה לו אמר להם עלי לעשותם רעים זה לזה:

צא ריז: מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגו׳ אמר רב תשובה נצחת השיבתו כנסת ישראל לנביא אמר להם נביא לישראל חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו היכן הם אמרו להם ונביאכם שלא חטאו היכן הם שנאמר אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו (אמר להם אבותיכם) חזרו והודו שנאמר אך דברי וחקי אשר צויתי את עבדי הנביאים הלא השיגו אבותיכם וישובו ויאמרו כאשר זמם ה׳ צבאות לעשות לנו כדרכנו וכמעללנו כן עשה אתנו. אמר שמואל באו י׳ בני אדם וישבו לפניו אמר להם חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקדוש ברוך הוא לנביא לך אמור להם איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי גו׳ והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב דוד עבדי נבוכדנאצר עבדי גלוי וידוע למי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כך לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא וקראו עבדו עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה׳ אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. אמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרוקינן ויסרו למשפט אלהיו יורנו אמר רבה בר בר חנה אמר (ליה) [להן] נביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו אין אנו יכולין יצר הרע שולט בנו אמר להם יסרו יצרכם אמרו לו אלהיו יורנו:

צב ריח: [פיסקא] ארבעה הדיוטות בלעם. ודואג. ואחיתופל. וגיחזי. בלעם בלא עם. ד״א בלעם שבלה עם. בן בעור שבא על בעיר. תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר. כושן רשעתים דעבד שני רשעיות בישראל אחד בימי יעקב ואחד בימי שפוט השופטים ומה שמו לבן הארמי שמו כתיב בן בעור וכתיב בנו בעור אמר רבי יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא שאר עו״ג אחריני אתו מתניתין מני רבי יהושע היא דתניא רבי אליעזר אומר ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו עובדי גלולים דברי ר״א אמר לו רבי יהושע וכי נאמר בכל הגוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלהים אלא ישובו רשעים

לשאולה מאי נינהו כל גוים שכחי אלהים ואף בלעם נתן סימן בעצמו אמר תמות נפשי מות ישרים אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו הנני הולך לעמי׃

צג ריט׃ וילכו זקני מואב וזקני מדין תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה בא זאב על אחד אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותי ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דביש גדא. וישבו שרי מואב עם בלעם ושרי מדין להיכן אזול כיון דאמר להו לינו פה הלילה והשיבותי אתכם דבר אמרו כלום יש אב ששונא את בנו. אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב לא תלך עמהם ולבסוף כתיב קום לך אתם אמר רב ששת חוצפא מלכותא בלא תאגא היא דכתיב ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו׳׃

צד רכ׃ אמר רבי יוחנן בלעם חגר ברגלו אחת היה שנא׳ וילך שפי שמשון בשתי רגליו שנאמר שפיפון עלי אורח. בלעם סומא באחת מעיניו היה שנאמר שתום העין. קוסם כו׳ היה דכתיב הכא נופל וגלוי עינים וכתיב התם נופל על המטה וגו׳. איתמר מר זוטרא אמר קוסם כו׳ היה בר [מר] בריה דרבינא אמר שבא על אתונו מאן דאמר קוסם כו׳ כדאמרן מאן דאמר בא על אתונו היה כתיב הכא כרע שכב וכתיב התם בין רגליה כרע נפל שכב וגו׳׃

צה רכא׃ ויודע דעת עליון השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע וכו׳׃

צו רכב׃ ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו תנא משום רבי שמעון בן אלעזר אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם דכתי׳ וישכם אברהם בבוקר שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם דכתיב ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו׃

צז רכג׃ אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר מ״ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצתה ממנו רות וא״ר יוסי בר חוני [הונא] רות בתו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה׃

צח רכד׃ אמר ליה רבא לרבה בר מרי כתיב וייטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל כסאו מכסאך אורח ארעא למימר ליה למלכא הכי אמר ליה מעין קאמר ליה דאי לא תימא הכי תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך נשים באהל מאן נינהו שרה ורבקה ורחל ולאה אורח ארעא למימר הכי אלא מעין קאמר הכי נמי מעין קאמר ופליגא דרבי יוסי בר חוני דאמר רבי יוסי בר חוני בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו בנו משלמ׳ ותלמידו אי בעית אימא ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ואי בעית אימא ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו׃

צט רכה׃ וישם ה׳ דבר בפי בלעם רבי אלעזר אומר מלאך. רבי יונתן אמר חכה. אמר רבי יוחנן מברכתו של בלעם אתה למד מה היה בלבו לומר שלא יהיו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם משכנותיך ישראל. לא תהא מלכותן נמשכת כנחלים נטיו. לא יהיו להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר. לא יהא ריחו נודף. כאהלים נטע ה׳. לא יהיו להם מרבים בעלי קומה כארזים עלי מים. לא יהיה להם מלך בן מלך. יזל מים מדליו. לא תהא מלכותו שולטת בז׳ עממין וזרעו במים רבים. לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו. לא תהא אימה מלכותן ותנשא מלכותו. אמר רבי אבא בר כהנא כולן חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות שנאמר והפוך ה׳ אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה׳ אלהיך קללה ולא קללות׃

ק רכו׃ אמר רב שמואל בר נחמני מאי דכתיב נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקלל אחיה השלוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם. אחיה השלוני קלל את ישראל בקנה שנאמר והכה ה׳ את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו׳ מה קנה זו עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפי׳ כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הוא הולך ובא עמהן כיון שדוממו הרוחות עומד הקנה במקומו. אבל בלעם ברכם כארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים׃

קא רכז׃ וירא את הקיני וישא משלו א״ל בלעם ליתרו קיני לא היית עמנו באות׳ עצה מי הושיבך אצל איתני עולם והיינו דאמר רבי חייא בר אבא א״ר שמלאי שלשה היו באותו עצה אלו הן בלעם. איוב. ויתרו. בלעם שיעץ נהרג. איוב ששתק נידון ביסורין. ויתרו שברח זכו בני בניו וישבו בלשכת הגזית שנא׳ ומשפחות סופרי׳ יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל אמר ר״ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל א״ר יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקדוש ברוך הוא עושה

פדיון לבניו מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה עם זה וצים מיד כתים אמר רב ליבון אשפי״ר וענו אשור וענו עבר עד אשור קטלי מיקטל מכאן ואילך משעבדי שעבודי׃

קב רכח׃ הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הזה מיבעי ליה אמר ר׳ אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר ליה אלהיהם של אלו שונא זמה הוא והם מתאוים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להם קלעים והושיב בהם זונות זקנה מבחוץ וילדה מבפנים וימכרו להם כלי פשתן עשה להם קלעים מהר של שלג עד בית הישימון והושיב בהם זונות זקנה מבחוץ וילדה מבפנים ובשעה שישראל אוכלים ושותים ושמחים ויוצאים לטייל בשוק אומרת לו הזקנה אי אתה מבקש כלי פשתן זקנה אומרת לו בשוה וילדה אומרת בפחות ב׳ וג׳ פעמים ואחר כך אומרת לו הרי אתה כבן בית שב ברור לעצמך וצרצורים של יין עמוני מונח אצלה ועדיין לא נאסר יין של מנסכי יין לאלילים אמרה לו רצונך שתשתה כוס של יין כיון ששתה בער בו אמר לה השמיעי לי הוציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לזה אמר לה הלא יהודי אני אמרה לו ומה אכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור והוא אינו יודע שעבודתה בכך ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך שנאמר המה באו בעל פעור וינזרו לבשת ויהי שקוצים כאהבם׃

קג רכט׃ וישב ישראל בשטים רבי אליעזר אומר שטים שמה רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי שטות ותקראן לעם גו׳ רבי אליעזר אומר ערומות פגעו בהן רבי יהושע אומר שנעשו כלם כו׳. מאי לשון רפידים רבי אליעזר אומר רפידים שמה רבי יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה (כשם) שנאמר לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים אמר רבי יוחנן כל מקום שנאמר וישב אינו אלא לשון צער שנא׳ וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות וישב יעקב בארץ מגורי אביו ויבא יוסף את דבתם רעה וישב ישראל בארץ מצרים ויקרבו ימי ישראל למות וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו וגומר ויקם ה׳ שטן לשלמה וגו׳׃

קד רל׃ ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגומר ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב בלעם מאי בעי התם אמר רבי יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא ואזל למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיזו מיניה ואת בלעם בן בעור הקוסם קוסם נביא הוא אמר רבי יוחנן בתחלה נביא ולבסוף קוסם אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי מסגני ושליטי הות אייזן לגברי נגרי הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם אמר שקיימו בו ארבע מיתות סקילה שרפה הרג וחנק א״ל ההוא צדוקי לרבי חנינא מי שמיע לך בלעם בר כמה הוה אמר ליה מיכתב לא כתיב אלא מדכתיב אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע אמר ליה שפיר קאמרת לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין בלעם חגירא כדקטל יתיה פנחס ליסטאה. אמר ליה מר בריה דרבינא לבריה בכולהו לא תפוש למדרש לבד מבלעם הרשע דכמה דמשכחת ביה דרוש ביה׃

קה רלא׃ כתיב דואג וכתיב דויג אמר ר׳ יוחנן בתחלה ישב הקב״ה ואמר שמא יצא זה לתרבות רעה לאחר שיצא אמר וי שיצא זה. אמר רבי יצחק מאי דכתיב מה תתהלל ברעה הגבור חסר אל כל היום אמר ליה הקב״ה לדואג לא גבור בתורה אתה מה תתהלל ברעה לא חסד אל נטויה עליך כל היום. ואמר ר׳ יצחק מאי דכתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי אמר לי׳ הקדוש ברוך הוא לדואג הרשע מה לך לספר חקי כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לשון הרע מה אתה דורש בהם ותשא בריתי עלי פיך אמר רבי אמי אין תורתו של דואג אלא משפחה ולחוץ. אמר רבי יצחק מאי דכתיב יראו צדיקים ויראו ועליו ישחקו בתחלה יראו ולבסוף ישחקו. ואמר רבי יצחק מאי דכתיב חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם ימות. דואג אמר חיל בלע ויקיאנו אמר לפניו מבטנו יורישנו אל. וא״ר יצחק מ״ד גם אל יתצך וגו׳ אמר הקב״ה לדוד ניתי דואג לעלמא דאתי אמר לפניו גם אל יתצך לנצח לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה יחתך ויסחך מאהל ליהוי ליה בנין רבנן ושרשך מארץ חיים סלה. וא״ר יצחק מאי דכתיב איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים איה סופר כל אותיות שבתורה איה שוקל ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה איה סופר את המגדלים שהיה סופר ש׳ הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר א״ר אמי ארבע מאו׳ בעייא הוו בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר ולא אפשיט להו חד. אמר רבא רבותא למבעי בעיי בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין ואנן קא מתנינן בעוקצין טובא וכי הוה מטי רב יהודה האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורין אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא ורב יהודה שליף חד מסאני ואתא מטרא ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן אלא הקדוש ברוך הוא לבא בעי דכתיב וה׳ יראה ללבב׃

קו רלב׃ אמר רב משרשיא דואג ואחיתופל לא הוו סברי שמעתא. מתקיף ליה מר זוטרא מאן דכתיב ביה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים ואת אמרת לא הוו סברי שמעתא אלא דלא הוה סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא דכתיב סוד ה׳ ליראיו. אמר ר׳ אמי לא מת דואג עד ששכח תלמודו שנאמר הוא ימות באין מוסר וברוב אולתו ישגה רב אמר נצטרע שנא׳ הצמתה כל זונה ממך וכתיב התם לצמיתות ומתרגמינן לחלוטין ותנן אין

בין מוסגר ומוחלט אלא פריעה ופרימה. אמר ר׳ יוחנן שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לו לדואג אחד ששכח תלמודו. ואחד ששרף נשמתו ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ואמר רבי יוחנן דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה דואג בימי שאול אחיתופל בימי דוד. ואמר רבי יוחנן דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם תניא נמי הכי אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם כל שנותיו של דואג לא היו אלא ל״ד ושל אחיתופל אינם אלא ל״ג:

קז רלג: ואמר רבי יוחנן בתחלה קראו דוד לאחיתופל רבו ולבסוף קראו חברו ולבסוף קראו תלמידו בתחלה קראו רבו ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי ולבסוף קראו חברו אשר יחדו נמתיק סוד וגו׳ ולבסוף קראו תלמידו גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי גו׳:

קח רלד: אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל אמר לפניו רבונו של עולם מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד אמר אינהו מינסו לי את לא מינסית לי אמר לפניו רבש״ע נסני שנא׳ בחנני ה׳ ונסני אמר ליה מינסא לך ועבידנא מלתא בהדך דלדידהו לא הודענא ואלו אנא קא מודענא לך דמנסינא לך בדבר ערוה מיד ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו וגו׳ אמר רב יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע (והיינו דכתיב) ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד בת שבע הות קא חייפא רישה תותי חלתא אתי שטן אידמי ליה כצפרתא פתק ביה גירא פתקה לחלתא אגליה וחזייה מיד וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מטומאתה והיינו דכתיב בחנת לבי פקדת לילה צרפתני בל תמצא זמותי בל יעבר פי אמר איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסגי לי ולא אמר כי הא מלתא:

קט רלה: דרש רבא מ״ד למנצח לדוד בה׳ חסיתי איך תאמרו לנפשי נודי הרכם צפור אמר דוד לפני הקב״ה רבש״ע מחול לי על אותו עון שלא יאמרו הרשעים הר שבכס צפור נדדתו. דרש רבא מ״ד לך לבדך חטאתי וגו׳ אמר דוד לפני הקדוש ב״ה גלוי וידוע קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למריה. דרש רבא מ״ד כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד ששת ימי בראשית אלא שבאת עליו במכאוב. וכן תנא דבי ר׳ ישמעאל ראויה היתה לדוד בת שבע בת אליעם אלא שאכלה פגה. דרש רבא מ״ד ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים ולא ידעתי קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבש״ע גלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין את בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקים באהלות ונגעים פוסקים ממשנתן ואומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה אמרתי להם הבא על א״א מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא אבל המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעוה״ב:

קי רלז: ואמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד ע״ג שנאמר ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים ואין ראש אלא עבודת גלולים שנאמר הוא צלמא רישיה די דהב והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו א״ל לדוד יאמרו מלך כמותך יעבוד ע״ג אמר ליה מלך שכמותי יהרגנו בנו מוטב יעבוד ע״ג ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. אמר מאי טעמא נסבת יפת תואר אמר ליה יפת תואר רחמנא שריא אמר ליה לא דרשת סמוכין דסמיך ליה כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה:

קיא רלח: דרש רבי דומתאי דמן בירי למה דוד דומה לסוחר כותי אמר דוד לפני הקב״ה רבש״ע שגיאות מי יבין א״ל שביקי לך. ומנסתרות נקני שביקי לך. גם מזדים חשוך עבדך שביקי לך. אל ימשלו בי דלא לשתעו בי רבנן. שביקי לך. אז איתם שלא יכתב סורחני אמר לו אי אפשר ומה יו״ד שנטלתי משרי עמד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע והוספתי לו שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע כל הפרשה כלה על אחת כמה וכמה ונקיתי מפשע רב אמר לפניו רבש״ע מחול לי על אותו עון כולו אמר כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על גחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה. אמר ליה כל הכי נטרד ההוא גברא א״ל קביל עליך יסורין קביל עליה. אמר רב יהודה אמר רב ו׳ חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכינה ופירשו ממנו סנהדרין נצטרע דכתיב תחטאני באזוב ואטהר וגו׳. נסתלקה הימנו שכינה דכתיב השיבה לי ששון ישעך וגו׳. ופירשו ממנו סנהדרין דכתיב ישובו לי יראיך וגו׳. ו׳ חדשים מנ״ל דכתיב והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים ל״ג שנים וכתיב בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלים מלך ל״ג שנה והנך ששה חדשים לא קא חשיב ש״מ דאצטרע (כתיב עשה עמי אות לטובה וגו׳) אמר לפניו רבש״ע מחול לי על אותו עון מחול לך עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבשו א״ל בחייך איני מודיע אבל אני מודיע בחיי שלמה בנך בשעה שבנה שלמה את בה״מ בקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר כ״ד רננות ולא נענה אמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וגו׳ ולא נענה כיון שאמר ה׳ אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדרה וידעו כל ישראל שמחל לו הקדוש ב״ה על אותו עון:

קיב רלט: [פיסקא גיחזי דכתיב] וילך אלישע דמשק להיכא אזל א״ר יוחנן שהלך להחזיר גיחזי בתשובה ולא חזר א״ל חזור בך א״ל כך מקובלני ממך החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק בפיה והיתה מכרזת ואומרת אנכי ולא יהיה לך ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה שנאמר ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד הנה לא הוה דחיק:

קיג רמ: תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידים (עיין בגמרא) גיחזי דכתיב ויאמר נעמן הואל וקח ככרים כסף ויפרץ בו וגו׳. ויאמר אליו אלישע מאין גיחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה ויאמר אליך לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת את הבגדים זיתים וכרמים צאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר רבי יצחק באותה שעה היה אלישע יושב ודורש בשמונה שרצים ונעמן שר צבא מלך ארם היה מצורע אמרי ליה ההיא רביתא דאישתבאי מארעא דישראל אי אזלת לגבי אלישע מסי לך כי אתא אמר ליה זיל טבול בירדן אמר ליה אחוכי קא מחייכת בי אמרו ליה הנהו דהוו בהדיה מאי נפקא לך מיניה זיל נסי אזל וטבל כירדנא ואיתסי אתא אייתי ליה כל הני דנקט לא צבי לקבולי מיניה גיחזי איפטר מקמיה אלישע אזל שקל מאי דשקל ואפקיד כי אתא חזייה אלישע לצרעת דהות פרחה עילויה רישיה אמר ליה רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם ויצא מלפניו מצורע כשלג. ר׳ יהושע בן פרחיה (עיין בגמרא) וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער אמר רבי יוחנן גיחזי וג׳ בניו. (ת״ר) [תניא אר״ש בן אלעזר] יצר תנוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת:

קיד רמא: תנו רבנן שלשה חלאים חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגיחזי בשתי ידים ואחד שמת בו שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו. עד אברהם לא היתה זקנה כל דחזי לאברהם אמר האי יצחק כל דחזי ליצחק אמר האי אברהם. בעא אברהם רחמי דליהוי ליה זקנה שנאמר ואברהם זקן בא בימים עד יעקב לא הוה חולשא בעא רחמי והוה חולשא שנאמר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד אלישע לא הוה איניש חליש דמיתפח ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפח שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו:

קטו רמב: משנה דור המבול אין להם חלק לעולם הבא. ואין עומדין בדין שנאמר לא ידון רוחי באדם לעולם [לא דין ולא רוח] דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ויפץ ה׳ אותם משם וכתיב ומשם הפיצם ה׳. אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא (אבל עומדין בדין) שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים [רעים בעולם הזה וחטאים בעולם הבא] [אבל עומדין בדין] רבי נחמיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין שנאמר על כן לא יקומו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים. על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו בעדת צדיקים אינם עומדין אבל עומדין בעדת רשעים: גמ׳ תנו רבנן דור המבול אין להם חלק לעולם הבא שנא׳ וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וגומר וימח את כל היקום בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא דברי רבי עקיבא ר׳ יהודה בן בתירה אומר לא חיין ולא נידונין שנא׳ לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח ד״א לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת [לנדנה] ר׳ מנחם ברבי יוסף [יוסי] אומר אפילו בשעה שהקדוש ברוך הוא מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן קשה להם בגיהנם שנאמר תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם:

קטז רמג: תנו רבנן דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב״ה ומה כתיב בהם בתיהם שלום מפחד וגו׳ וכתיב שורו עבר ולא יגעיל וגו׳ וכתיב ישלחו כצאן עוליהם וגו׳ ישאו בתוף וכנור וגו׳ יבלו בטוב ימיהם וגו׳ וכתיב וכרגע שאול יחתו וגו׳ והיא גרמה שאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו ומה שדי כי נעבדנו וגו׳ אמרו כלום אנו צריכים לו אלא לטפה של גשמים יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהם אמר הקדוש ב״ה בטובה שהשפעתי להם בה מכעיסים אותי ובה אני דן אותם שנאמר ואני הנני מביא את המבול מים רבי יוסי אומר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין שדומה למים שנאמר ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו לפיכך דן אותם במים שדומה לגלגל העין שנאמר נבקעו כל מעינות תהום רבה אמר רבי יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו ברבה קלקלו דכתיב וירא ה׳ כי רבה רעת האדם ברבה נידונו דכתיב נבקעו כל מעינות תהום רבה וכתיב ויסכרו מעינות תהום אמר רבי יוחנן שלשה נשתיירו מהם בלועה דגדוד וחמי טבריה ועינא רבתי דבירם:

קיז רמד: כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. אמר רבי יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה וכו׳ אמר רבי אבא בר כהנא וכולם חזרו חוץ מתושלמי. ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני אמר ר׳ יוחנן בא וראה כמה גדול כחו של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם אלא עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ וכתיב החמס קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם אמר רבי אלעזר מלמד שזקף עצמו כמקל ועמד לפני הקב״ה ואמר לפניו רבש״ע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם תנא דבי ר׳ ישמעאל אף על נח נחתם גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה׳ נאמר כי נחמתי כי עשיתם ונח מצא חן בעיני ה׳ וינחם ה׳ כי עשה את

האדם בארץ כי אתא רב דימי אמר. אמר הקב״ה יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ מאי משמע כתיב הכא וינחם וכתיב התם וינחם אותם וידבר על לבם ואיכא דאמרי לא יפה עשיתי שתקנתי קברות בארץ כתיב הכא וינחם ה׳ וכתיב התם וינחם ה׳ על הרעה אשר דבר לעשות לעמו:

קיח רמה: אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. אמר ר׳ יוחנן בדורותיו ולא בדורות אחרים. ור״ל אמר בדורותיו כ״ש בדורות אחרים. א״ר חנינא משל דר׳ יוחנן למה הדבר דומה לחבית של יין שהיתה מונחת במרתף של חומץ במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף. אמר ר׳ אושעיא משל דר״ל למה הדבר דומה לצלוחית של פלייטון שהיתה מונחת במקום הטנופת במקומה ריחה נודף כ״ש במקום הבוסם. וימח את כל היקום אשר על פני האדמה אם אדם חטא בהמה מה חטאת תנא משום ר׳ יהושע בן קרחה משל לאדם שעשה (סעודה) [חופה] לבנו והתקין מכל מיני סעודה לימים מת בנו עמד ופזר את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת בני חופה ל״ל אף הקב״ה אמר כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם עכשיו שאדם חטא בהמה וחיה ל״ל מכל אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים דרש רבי יוסי דמן קסרי מ״ד קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואמר להם עשו תשובה ואם לאו הקב״ה מביא עליכם את המבול ומקפה נבלתכם על המים כזיקים שנאמר קל הוא על פני מים ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם שנאמר תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים מלמד שהיו מפנים דרך כרמים אמרו לו ומי מעכב אמר להם פרידה אחת יש לי להוציא מכם אם כן לא נפנה דרך כרמים:

קיט רמו: דרש רבא מאי דכתיב לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים קשים כלפידים והיו מבזין אותו אמרו לו זקן תיבה זו למה אמר להם הקב״ה מביא עליכם את המבול אמרו מבול של מה אם מבול של אש יש לנו דבר אחד ועליתא שמה ואם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר נכון למועדי רגל. תניא מימי המבול קשים (ועבים) שנאמר נכון למועדי רגל. אמר רב חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא וישוכו המים וכתיב התם וחמת המלך שככה:

קכ רמז: ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ מה טיבם של שבעת הימים אמר רב אלו ימי אבלות של מתושלח ללמדך שהספידן של צדיקים מעכבת את הפורענות לבא ד״א לשבעת ששינה הקב״ה עליהם סדרי בראשית שהיתה החמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח. דבר אחר שקבע להם הקב״ה זמן גדול ואחר כך זמן קטן. דבר אחר לשבעת הימים שהטעימם מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מנעו מהם מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאותן שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בו עבירה ר׳ אבהו אומר מאותן הבאים מאליהן:

קכא רמח: עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר אמר רב אדא אמרי דבי ר׳ שילא זו מבליג ואמרי לה גולמיש. צוהר תעשה לתיבה אמר רבי יוחנן אמר ליה הקב״ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים. ואל אמה תכלנה מלמעלה דבהכי הוא דקיימא. תחתים שנים ושלישים תעשה תנא תחתים לזבל אמצעים לבהמה עליונים לאדם. וישלח את העורב אמר ריש לקיש תשובה נצחת השיבו עורב לנח אמר ליה רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורים שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת. ועוד אמר ליה שמא לאשתי אתה צריך א״ל רשע במותר לי נאסר לי בנאסר לי לא כל שכן ומנא לן דנאסרו עליו דכתיב ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתיב צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך ואמר רבי יוחנן מכאן שנאסרו בתשמיש המטה. תנו רבנן שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחם. כלב נקשר. עורב רוקק. חם לקה בעורו. וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים. א״ר ירמיה מכאן שדידתם של עופות טהורים עם הצדיקים והנה עלה זית טרף בפיה אמר רבי אלעזר אמרה יונה לפני הקב״ה רבש״ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא דכתיב הטריפני לחם חקי. למשפחותיהם יצאו מן התיבה אמר רבי יוחנן למשפחותם ולא הם:

קכב רמט: אמר רב חנא בר ליואי [ביזנא] א״ל אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכי הויתון אמר ליה צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכיל ביום האכלנוה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה. האי זיקתא לא הוה ידע אבא מה אכלה יומא חד הוה יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מיניה אכלה מכאן ואילך הוא גביל ליה חיזרא כי מתלע אכלת. אריה אשתא זינתיה דאמר רב לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אשתא. אורשינה אשכחיה אבא דגני בספנא דתיבותא אמר ליה לא בעית מזוני אמר ליה חזיתיך דהוה טרידת אמינא לא אצערך א״ל יהא רעוא דלא תמות שנ׳ ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים:

קכג רנ: אמר רב חנא בר ליואי אמר ליה שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבדיתו אמר ליה אייתי הקב״ה לאברהם ואותביה מימיניה והוו שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוו גירי שנאמר מזמור לדוד נאום ה׳ לאדני שב לימיני עד אשית אויביך וגו׳ וכתיב מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו [יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו] נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה יומא חד בעי ישראל לשדורי דורון לבי קיסר וכו׳:

קכד רנא: פיסקא: דור הפלגה אין להם חלק לעה״ב מה עבוד אמרי דבי ר׳ שילא אמרו נבנה מגדול ונעלה לרקיע ונכה [אותו] בקרדומו׳ כדי שיזובו מימיו מחכו עלה במערבא אם כן ליבנו אחד בטורא אלא אמר רבי ירמיה בר אלעזר נחלקו לשלשה כתות אחת אומרת נעלה ונשב שם ואחת אומרת נעלה ונעבוד ע״ג ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונשב שם הפיצם ה׳. וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופין ורוחין ושדים וליליו וזו שאומרת נעלה ונעבוד ע״ג כי שם בלל ה׳ שפת כל הארץ. תניא ר׳ נתן אמר כולם לשם ע״ג נתכוונו כתיב הכא נעשה לנו שם וכתיב התם ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה להלן ע״ג אף כאן ע״ג. א״ר יוחנן מגדל שליש נשרף. שליש נבלע. שליש קיים. אמר רב אויר מגדל משכח. אמר רב יוסף בבל ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף אמר רבי אסי בור שאפי:

קכה רנב: פיסקא: אנשי סדום אין להם חלק לעה״ב. תנו רבנן אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים לה׳ מאד רעים בעולם הזה וחטאים לעולם הבא א״ר יהודה רעים בגופם וחטאים בממונם רעים בגופם דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וחטאים בממונם דכתיב והיה בך חטא. לה׳ זו ברכת השם. מאד שמתכונים וחטאים במתניתא תנא רעים בממונם וחטאים בגופם רעים בממונם דכתיב ורעה עינך באחיך האביון. וחטאים בגופם דכתי׳ וחטאתי לאלהים. לה׳ זו ברכת השם. מאד זו שפיכות דמים שנא׳ וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד. תנו רבנן אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב״ה ומה כתיב בהם ארץ ממנה יצא להם ותחתיה נהפך כמו אש מקום ספיר וגו׳ נתיב לא ידעו עיט וגו׳ לא הדריכוהו בני שחץ וגו׳ אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם גו׳ למה לנו עוברי דרכים שאין באים עלינו אלא לחסרנו מממוננו בואו ונשכח רגל מארצנו שנא׳ פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל וגו׳:

קכו רנג: דרש רבא מאי דכתיב עד אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם כקיר נטוי גדר הדחויה מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלים את ממונו. דרש רבא מאי דכתיב חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא ידעו אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גנזיהם ולערב באים ומריחים אותו ככלב שנאמר ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון ערום הלכו וגו׳ חמור יתומים וגו׳ והוא לקברות וגו׳ דרשה רבי יוסי בצפורי אחתרן ההוא לילי׳ תלת מאה מחתרתי בציפורי אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהבת להו אורחא לגנבי אמר להו מי הוה ידענא דאתו כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפעו מרזבי דצפורי דמא. אמרי דאית ליה חד תורא נרעי חד יומא דלית ליה נרעי תרי יומי ההוא יתמא בר ארמלת׳ הבו ליה תורי למרעי אזל שקלינהו וקטלינהו אמר להו דאית ליה תורא נישקיל חד משכי דלית ליה תורא נישקיל תרי משכי אמרו ליה מאי האי אמר להו סוף דינא כתחלת דינא. מה תחלת דינא דאית ליה חד תורא נרעי חד יומא דלית ליה נרעי תרי יומי ה״נ דלית ליה תורא לשקול תרי משכי: דעבר במברא ניתיב חד זוזא דלא עבר ניתיב תרי. דהוה ליה דרא דלבני אתי כל חד וחד שקיל חדא אמר ליה אנא חדא דשקלי. דהוה שדי תומי או שמכי אתי כל חד וחד שקיל חדא אמר ליה אנא חדא דשקלי:

קכז רנד: ארבעה דייני הוו בסדום שקראי ושקרוראי וזייפי ומצלי דינא דמחי ליה לאתתא דחבריה ומפלת לה אמרו ליה יהבה ניהליה דניעברה ניהלך. דפסיק ליה לאודנא דחמרא דחבריה אמרו ליה הבי ניהליה. עד דקדחה. דפדע ליה לחבריה אמרו ליה הב ליה אגרא דשקל לך דמא. דעבר במברא יהיב ארבע זוזסי דעבר במיא יהיב תמני זוזי זמנא חדא אתא ההוא כובס איקלע להתם אמרו ליה הב ארבעה זוזי אמר להו אנא במיא עברי אמר ליה אם כן הב תמניא זוזי לא יהב פדעוהו אתא לקמיה דיינא אמר ליה הב אגרא דשקל לך דמא ותמני [זוזי] דעברת במיא. אליעזר עבד אברהם איתרמי להתם פדעוהו אתא לקמיה דיינא א״ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא פדעיה איהו לדיינא אמר מאי האי אמר ליה אגרא דנפק לי מינך הב ניהליה להאי וזו ידידי כדקיימי קיימי. הכי אתנו בינייהו כל מאן דמזמן גברא לבי הלולא לשלחו גלימיה הוה ההיא הלולא [איקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למיסעד] אזל אליעזר עבד אברהם ויתיב אסיפא דכולהו אמרו ליה מאן אזמינך להכא אמר לההוא דיתיב את אזמנתן להכא אמר דלמא שמעי בי דאנא אזמינתיה ומשלחי ליה מאניה דההוא גברא שקל גלימיה ורהט לברא וכן עבד לכלהו עד דנפקי כלהו ואכלה איהו לסעודתא. הויא להו אפורייתא דהוו מגני עלה אורחי כי הוה אריך גייצי ליה גוץ מתחי ליה. אליעזר עבד אברהם איקלע להתם אמרו ליה קום גני אפורייא אמר להון נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפורייא. כי הוה מתרמי להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיה עליה ורפתא לא הוה ממטו ליה כי הו המית אתי כל

חד וחד ושקל דידיה הויא ההיא רביתא דהוה קא מפקא רפתא לעניא בחצבא איגלאי מלתא שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתי דבורי ואכלוה והיינו דכתיב ויאמר ה׳ זעקת סדום ועמורה כי רבה ואמר רב יהודה אמר רב על עסקי ריבה׃

קכח רנה׃ משנה מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנא׳ וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא [דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא כו׳ שנא׳ במדבר הזה יתמו גו׳ ד״ר עקיבא ר׳ אליעזר אומר עליהם הוא אומר אספו לי חסידי גו׳] עדת קרח אין עתידין לעלות שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבא ר׳ אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב ה׳ ממית ומחיה מוריד שאול ויעל׃

קכט גמ׳ ת״ר עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ותכס עליהם הארץ בעלם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר׳ עקיבא רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הן כאבדה המתבקשת שנאמר תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי. ויקח קרח אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו. קרח שעשה (שנעשה) קרחה בישראל. בן יצהר בן שהרתיח עליו את כל העולם כצהרים. בן קהת בן שקהו שיני מולידיו. בן לוי בן שנעשה לויה בגיהנם וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם אמר רב שמואל בר יצחק יעקב בקש רחמים על עצמו שנא׳ בסורם אל תבא נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח. דתן ואבירם דתן שעבר על דת [אל] אבירם שאיבר לבבו מעשות תשובה ואון שישב באנינות פלת שנעשו לו פלאות בן ראובן בן שראה והבין אמר רב און אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי תאעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדייהו אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדושתא נינהו דכתיב כי כל העדה כלם קדושים אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי אותיבה על בבא וסתרתא למזיה כל דאתא חזייה הדר אדהכי והכי אבלעו להו׃

קל רנו׃ אתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הוה מלכא לאחוה שויא כהנא רבא לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אמר תהוי לכהן אי אתו מעשר דשקליתו אתון אמר הבו חד מעשרה לכהן ועוד דגייז ליה למזייכו ומיטלל לכו כי כופתא עינא יהב במזייכו אמר ליה הא איהו נמי קא עביד אמרה ליה כיון דכולהו רבותא דידיה אמר איהו נמי תמות נפשי עם פלשתים ועוד דקאמר לכו עבדיתו תכלתא אי ס״ד תכלתא מצוה אפיק גלימיה דתכלתא כסינהו לכלהו מתיבתך היינו דכתיב חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת. ואולת בידיה תהרסנה זו אשתו של קרח׃

קלא רנז׃ ויקומו לפני משה ואנשי מבני ישראל חמשים ומאתים מיוחדים שבעדה. קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים. אנשי שם שהיה לשם שם בכל העולם וישמע משה ויפול על פניו מה שמועה שמע אמר ר׳ שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שחשדוהו באשת איש שנאמר ויקנאו למשה במחנה אמר רב שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה שנאמר ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה ויקם משה וילך אל דתן ואבירם אמר ר״ל מכאן שאין מחזיקים במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי ליצטרע כתיב הכא ביד משה לו וכתיב התם ויאמר ה׳ לו עוד הבא נא ידך בחיקך אמר רבי יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת וכתיב התם עם חמת זוחלי עפר א״ר חסדא כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנא׳ בהצותם על ה׳. ואמר רבי חמא בר חנינא כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה שנא׳ המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה׳ אמר רבי חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאלו מתרעם על השכינה שנאמר לא עלינו תלונותיכם כי על ה׳. אמר רבי אבהו כל המהרהר אחר רבו כאלו מהרהר אחר שכינה שנא׳ וידבר העם באלהים ובמשה עושר שמור לבעליו לרעתו אמר ריש לקיש זה עושרו של קרח ואת כל היקום אשר ברגליהם א״ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו ואמר רבי לוי משוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידא וקליפי דגילדא׃

קלב רנח׃ אמר רבי חנא בר חנינא שלשה מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחד נגלתה לקרח ואחד נגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחד גנוזה לצדיקים לעתיד לבא. ואמר רבי יוחנן קרח לא מן הבלועין ולא מן השרופים. לא מן הבלועים דכתיב ואת כל האדם אשר לקרח ולא קרח. ולא מן השרופים דכתיב באכל האש את חמים ומאתים איש ולא קרח. במתניתא תנא קרח מן הבלועים ומן השרופים מן הבלועים דכתיב ותבלע אותם ואת קרח. מן השרופים דכתיב ואש יצאה מאת ה׳ ותאכל את החמשים ומאתים איש וקרח בהדייהו׃

קלג רנט׃ אמר רבא מאי דכתיב שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו מלמד שעלה שמש וירח לזבול אמרו לפניו רבש״ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא עד שזרק בהם חצים אמר להם בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם והאידנא לא נפקי עד דמחו להו. דרש רבא מ״ד ואם בריאה יברא ה׳ ופצתה האדמה את פיה אמר משה לפני הקב״ה אם בריאה גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה׳ למאי אילימא למיברי ממש והא אין כל

חדש תחת השמש אלא לקרובי פתחא. ובני קרח לא מתו תנא משום רבי אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה אמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה קאזילנא באורחא אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך בלועי דקרח וכו׳:

קלד רס: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. תנו רבנן דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו יתמו בעולם הזה ושם ימותו לעולם הבא ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר באין הם לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי [באפי] נשבעתי וחוזרני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים. אספו לי חסידי אלו צדיקים שבכל דור ודור. כורתי בריתי אלו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש. עלי זבח אלו רבי עקיבא וחביריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה רבי שמעון בן מנסיא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר ופדויי ה׳ ישובון ובאו ציון ברנה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה שנאמר הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה [מה אחרים באים בזכותן הם עצמן לא כל שכן]:

קלה רסא: משנה עשרת השבטים אינם עתידין לחזור שנא׳ וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינם חוזרים דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר כיום הזה מה היום מאפיל ומאיר אף הם שאפילה להם [כך] עתידה להאיר עליהם: גמ׳ תנו רבנן עשרת השבטים (אינם עתידים לחזור) [אין להם חלק לעולם הבא] שנאמר ויתשם ה׳ מעל אדמתם בעולם הזה וישליכם אל ארץ אחרת לעולם הבא דברי רבי עקיבא רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון אם מעשיהם כהיום הזה אינם חוזרים ואם לאו חוזרים רבי אומר באים הם לעולם הבא שנאמר ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו׳ אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה שנאמר הלוך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמירת שובה משובה ישראל נאם ה׳ לוא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה׳ לא אטור לעולם מאי חסידותיה דתניא קטני בני רשעי ישראל אינן באין לעולם הבא שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה׳ צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעולם הזה וענף לעולם הבא דברי רבן גמליאל רבי עקיבא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר שומר פתאים ה׳ שכן קורין בכרכי הים לינוקא פתיא ואומר גודו אילנא וחבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו ואלא מה אני מקיים לא יעזוב להם שורש וענף שלא יניח להם לא מצוה ולא שיורי מצוה. דבר אחר שורש זה נשמה וענף זה הגוף:

קלו רסב: איתמר קטן מאימתי בא לעולם הבא רבי חייא ורבי שמעון בר רבי חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שסיפר מאן דאמר משעה שנולד שנאמר יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה ומאן דאמר משעה שסיפר דכתיב זרע יעבדנו יסופר לה׳ לדור. איתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו. רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול דכתיב עני אני וגוע מנוער נשאתי אימיך אפונה. תנא משום רבי מאיר משעה שיאמר אמן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן מאי אמן אמר רבי חננא אל מל נאמן:

קלז רסג: לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק אר״ל למי שמשייר אפילו חק אחד אמר [ליה] רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אפילו לא (עשה) [למד] אלא חק אחד. והיה בכל הארץ נאם ה׳ פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישי יותר בה אמר ר״ל שלישי של שם אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אפילו שלישי של נח כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה אמר ריש לקיש דברים ככתבן אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה. יתיב רב כהנא קמיה דרב ויתיב וקאמר דברים ככתבן אמר ליה רב לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה. חזייה דהוה קא חייף רישיה וסליק ויתיב קמיה דרב א״ל לא תמצא בארץ החיים א״ל מילט קא לייטת לי א״ל קרא קאמינא לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה תנא ר׳ סימאי אומר נאמר ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר והבאתי אתכם מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ מה ביאתן לארץ שנים ששים רבוא אף יציאתן ממצרים שנים ששים רבוא. אמר רבא וכן לימות המשיח שנאמר וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים:

קלח רסד: תניא רבי אליעזר ברבי יוסי אומר פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים ומצאתי זקן אחד ואמר לי בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך מהם טבעו בים מהם הרגו בחרב מהם מעכו בבנין ועל דבר זה נענש משה רבינו שנא׳ ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה אמר ליה הקב״ה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרבה פעמים נגליתי לאברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הרהרו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואמרתי לאברהם קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה בקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בד׳ מאות שקל כסף ולא הרהר על מדותי. אמרתי ליצחק גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו עד שעשה מריבה שנאמר ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר

לנו המים ולא הרהר אחר מדותי. אמרתי ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה בקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה ועכשיו אתה אומר לי והצל לא הצלת את עמך עתה תראה אשר אעשה לפרעה במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמ׳ ל״א מלכים:

קלט רסה: וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה משה ר׳ חנינא בן גמליאל אמר ארך אפים ראה ורבנן אמרו אמת ראה תניא כמאן דאמר ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו. להקב״ה שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבש״ע ארך אפים לצדיקים אמר ליה אף לרשעים אמר לפניו רשעים יאבדו אמר ליה השתא חזית דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר ליה לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים אמר לפניו רבש״ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתיב ועתה יגדל נא כח ה׳ כאשר דברת לאמר רבי חגי הוה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להההוא ינוקא דאמר עדותיך נאמנו מאוד לביתך נאוה קדש ה׳ לאורך ימים וסמיך ליה תפלה למשה וגומר אמר שמע מינה ארך אפים ראה:

קמ רסו: אמר ר׳ אלעזר אמר רבי חנינא עתיד הקב״ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק וכו׳

קמא משנה אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא שנאמר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את יושבי עירם וגו׳. כליל לה׳ אלהיך אמר רבי שמעון אמר הקב״ה אם אתה עושה דין בעיר הנדחת מעלה אני עליך כאלו אתה מעלה כליל לפני ולא ידבק בידך מאומה מן החרם שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם:

קמב רסז: החרם אותה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה ואת כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה. שללה ולא שלל שמים ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה. אמר ר׳ שמעון מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד:

קמג רסח: וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה׳ אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו גו׳ ממשמע שנאמר העיר הזאת איני יודע שהיא יריחו אלא מה תלמוד לומר יריחו לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו כאבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. תניא באבירם בכורו רשע לא היה לו ללמוד בשגוב צעירו רשע היה לו ללמוד בשגוב צעירו רשע היה לו ללמוד אבירם ושגוב מאי עביד הכי קאמר באבירם בכורו [לא] היה לו ללמוד לאותו רשע בשגוב צעירו ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו מה תלמוד לומר שגוב צעירו מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם עד שגוב. אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו למשאל [בשלמא] בי טמיא יתיב וקאמר דלמא כי לט יהושע הכי ליט לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו א״ל אליהו אין א״ל אחאב השתא לווטא דמשה לא קא מקיימה דכתיב וסרתם ועבדתם וגו׳ וכתיב וחרה אף ה׳ בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו׳ וההוא גברא אוקים ליה ע״ג על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מטרא למיזל מיסגד ליה לווטתא דיהושע תלמידיה מיקיימה מיד ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד חי ה׳ אלהי ישראל אם יהיה טל ומטר וגו׳ בעא רחמי ויהבו ליה אקלידא דמטר וקם ואזל ויהי דבר ה׳ אליו לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית וגו׳ והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר מהיכא א״ר יהודה אמר רב מבי טבחי דאחאב. ויהי מקץ ימים ויבש הנחל כי לא היה גשם בארץ כיון דחזא דאיכא צערא בעלמא כתיב ויהי דבר ה׳ אלי לאמר קום לך צרפתה [וכתיב] ויהי אחר הדברים האלה חלה בן אשה בעלת הבית בעא רחמי למיתן ליה אקלידא דתחיית המתים אמרו ליה שלש מפתחות לא נמסרו לשליח של חיה ושל גשמים ושל תחית המתים יאמרו שתים ביד תלמיד ואחד ביד הרב אייתי האי ושקיל האי וכתיב מיד לך הראה אל אחאב ואתנה מטר:

קמד רסט: דרש ההוא גלילאה קמיה דרב חסדא משל דאליהו למה הדבר דומה לגברא דטרקיה לגליה ואבדה למפתחיה דרש רבי יוסי בצפורי אבא אליהו קפדן הוה איכסי מיניה תלתא יומי ולא אתא כי אתא אמר ליה אמאי לא אתא מר א״ל קפדנא קרית לי א״ל הא דקמן קפיד מר:

קמה פיסקא: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי. תנו רבנן רשע בא לעולם חרון אף בא לעולם שנאמר בבא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טוב בא לעולם שנאמר ובאבוד רשעים רנה צדיק נפטר מן העולם רעה בא לעולם שנאמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספו באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק צדיק בא לעולם טוב בא לעולם שנאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו:

קמו רלט: [פיסקא גיחזי דכתיב] וילך אלישע דמשק להיכא אזל א״ר יוחנן שהלך להחזיר גיחזי בתשובה ולא חזר א״ל חזור בך א״ל כך מקובלני ממך החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים לארץ ואיכא

דאמרי שם חקק בפיה והיתה מכרזת ואומרת אנכי ולא יהיה לך ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה שנאמר ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד הנה לא הוה דחיק:

קמז רמ: תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידים (עיין בגמרא) גיחזי דכתיב ויאמר נעמן הואל וקח ככרים כסף ויפרץ בו וגו'. ויאמר אליו אלישע מאין גיחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה ויאמר אליך לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת את הבגדים זיתים וכרמים צאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר רבי יצחק באותה שעה היה אלישע יושב ודורש בשמונה שרצים ונעמן שר צבא מלך ארם היה מצורע אמרי ליה ההיא רביתא דאישתבאי מארעא דישראל אי אזלת לגבי אלישע מסי לך כי אתא אמר ליה זיל טבול בירדן אמר ליה אחוכי קא מחייכת בי אמרו ליה הנהו דהוו בהדיה מאי נפקא לך מיניה זיל נסי אזל וטבל כירדנא ואיתסי אתא אייתי ליה כל הני דנקט לא צבי לקבולי מיניה גיחזי איפטר מקמיה אלישע אזל שקל מאי דשקל ואפקיד כי אתא חזייה אלישע לצרעת דהות פרחה עילויה רישיה אמר ליה רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם ויצא מלפניו מצורע כשלג. ר' יהושע בן פרחיה (עיין בגמרא) וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער אמר רבי יוחנן גיחזי וג' בניו. (ת"ר) [תניא אר"ש בן אלעזר] יצר תנוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת:

קמח רמא: תנו רבנן שלשה חלאים חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגיחזי בשתי ידים ואחד שמת בו שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו. עד אברהם לא היתה זקנה כל דחזי לאברהם אמר האי יצחק כל דחזי ליצחק אמר האי אברהם. בעא אברהם רחמי דליהוי ליה זקנה שנאמר ואברהם זקן בא בימים עד יעקב לא הוה חולשא בעא רחמי והוה חולשא שנאמר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד אלישע לא הוה איניש חליש דמיתפח ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפח שנאמר ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו:

קמט רמב: משנה דור המבול אין להם חלק לעולם הבא. ואין עומדין בדין שנאמר לא ידון רוחי באדם לעולם [לא דין ולא רוח] דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ויפץ ה' אותם משם וכתיב ומשם הפיצם ה'. אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא (אבל עומדין בדין) שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים [רעים בעולם הזה וחטאים בעולם הבא] [אבל עומדין בדין] רבי נחמיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין שנאמר על כן לא יקומו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים. על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו בעדת צדיקים אינם עומדין אבל עומדין בעדת רשעים: גמ' תנו רבנן דור המבול אין להם חלק לעולם הבא שנא' וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וגומר וימח את כל היקום בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא דברי רבי עקיבא ר' יהודה בן בתירה אומר לא חיין ולא נידונין שנא' לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח ד"א לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת [לנדנה] ר' מנחם ברבי יוסף [יוסי] אומר אפילו בשעה שהקדוש ברוך הוא מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן קשה להם בגיהנם שנאמר תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם:

קנ רמג: תנו רבנן דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם בתיהם שלום מפחד וגו' וכתיב שורו עבר ולא יגעיל וגו' וכתיב ישלחו כצאן עוליהם וגו' ישאו בתוף וכנור וגו' יבלו בטוב ימיהם וגו' וכתיב וכרגע שאול יחתו וגו' והיא גרמה שאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו ומה שדי כי נעבדנו וגו' אמרו כלום אנו צריכים לו אלא לטפה של גשמים יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהם אמר הקדוש ב"ה בטובה שהשפעתי להם בה מכעיסים אותי ובה אני דן אותם שנאמר ואני הנני מביא את המבול מים רבי יוסי אומר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין שדומה למים שנאמר ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו לפיכך דן אותם במים שדומה לגלגל העין שנאמר נבקעו כל מעינות תהום רבה אמר רבי יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו ברבה קלקלו דכתיב וירא ה' כי רבה רעת האדם ברבה נידונו דכתיב נבקעו כל מעינות תהום רבה וכתיב ויסכרו מעינות תהום אמר רבי יוחנן שלשה נשתיירו מהם בלועה דגדוד וחמי טבריה ועינא רבתי דבירם:

קנא רמד: כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. אמר רבי יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה וכו' אמר רבי אבא בר כהנא וכולם חזרו חוץ מתושלמי. ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני אמר ר' יוחנן בא וראה כמה גדול כחו של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם אלא עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ וכתיב החמס קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם אמר רבי אלעזר מלמד שזקף עצמו כמקל ועמד לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נח בהם תנא דבי ר' ישמעאל אף על נח נחתם גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה' נאמר כי נחמתי כי עשיתם ונח מצא חן בעיני ה' וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ כי אתא רב דימי אמר. אמר הקב"ה יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ מאי משמע כתיב הכא וינחם וכתיב התם וינחם אותם וידבר על לבם ואיכא דאמרי לא יפה עשיתי שתקנתי קברות בארץ כתיב הכא וינחם ה' וכתיב התם וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו:

קנב רמה: אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. אמר ר׳ יוחנן בדורותיו ולא בדורות אחרים. ור״ל אמר בדורותיו כ״ש בדורות אחרים. א״ר חנינא משל דר׳ יוחנן למה הדבר דומה לחבית של יין שהיתה מונחת במרתף של חומץ במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף. אמר ר׳ אושעיא משל דר״ל למה הדבר דומה לצלוחית של פלייטון שהיתה מונחת במקום הטנופת במקומה ריחה נודף כ״ש במקום הבוסם. וימח את כל היקום אשר על פני האדמה אם אדם חטא בהמה מה חטאת תנא משום ר׳ יהושע בן קרחה משל לאדם שעשה (סעודה) [חופה] לבנו והתקין מכל מיני סעודה לימים מת בנו עמד ופזר את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת בני חופה ל״ל אף הקב״ה אמר כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם עכשיו שאדם חטא בהמה וחיה ל״ל מכל אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים דרש רבי יוסי דמן קסרי מ״ד קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואמר להם עשו תשובה ואם לאו הקב״ה מביא עליכם את המבול ומקפה נבלתכם על המים כזיקים שנאמר קל הוא על פני מים ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם שנאמר תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים מלמד שהיו מפנים דרך כרמים אמרו לו ומי מעכב אמר להם פרידה אחת יש לי להוציא מכם אם כן לא נפנה דרך כרמים:

קנג רמו: דרש רבא מאי דכתיב לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים קשים כלפידים והיו מבזין אותו אמרו לו זקן תיבה זו למה אמר להם הקב״ה מביא עליכם את המבול אמרו מבול של מה אם מבול של אש יש לנו דבר אחד ועליתא שמה ואם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר נכון למועדי רגל. תניא מימי המבול קשים (ועבים) שנאמר נכון למועדי רגל. אמר רב חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא וישוכו המים וכתיב התם וחמת המלך שככה:

קנד רמז: ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ מה טיבם של שבעת הימים אמר רב אלו ימי אבלות של מתושלח ללמדך שהספידן של צדיקים מעכבת את הפורענות לבא ד״א לשבעת ששינה הקב״ה עליהם סדרי בראשית שהיתה החמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח. דבר אחר שקבע להם הקב״ה זמן גדול ואחר כך זמן קטן. דבר אחר לשבעת הימים שהטעימם מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מנעו מהם מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאותן שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בו עבירה ר׳ אבהו אומר מאותן הבאים מאליהן:

קנה רמח: עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר אמר רב אדא אמרי דבי ר׳ שילא זו מבליג ואמרי לה גולמיש. צוהר תעשה לתיבה אמר רבי יוחנן אמר ליה הקב״ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים. ואל אמה תכלנה מלמעלה דבהכי הוא דקיימא. תחתים שנים ושלישים תעשה תנא תחתים לזבל אמצעים לבהמה עליונים לאדם. וישלח את העורב אמר ריש לקיש תשובה נצחת השיבו עורב לנח אמר ליה רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורים שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת. ועוד אמר ליה שמא לאשתי אתה צריך א״ל רשע במותר לי נאסר לי בנאסר לי לא כל שכן ומנא לן דנאסרו עליו דכתיב ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתיב צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך ואמר רבי יוחנן מכאן שנאסרו בתשמיש המטה. תנו רבנן שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחם. כלב נקשר. עורב רוקק. חם לקה בעורו. וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים. א״ר ירמיה מכאן שדידתם של עופות טהורים עם הצדיקים והנה עלה זית טרף בפיה אמר רבי אלעזר אמרה יונה לפני הקב״ה רבש״ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא דכתיב הטריפני לחם חקי. למשפחותיהם יצאו מן התיבה אמר רבי יוחנן למשפחותם ולא הם:

קנו רמט: אמר רב חנא בר ליואי [ביזנא] א״ל אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכי הויתון אמר ליה צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכיל ביום האכלנוה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה. האי זיקתא לא הוה ידע אבא מה אכלה יומא חד הוה יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מיניה אכלה מכאן ואילך הוא גביל ליה חיזרא כי מתלע אכלת. אריה אשתא זינתיה דאמר רב לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אשתא. אורשינה אשכחיה אבא דגני בספנא דתיבותא אמר ליה לא בעית מזוני אמר ליה חזיתיך דהוה טרידת אמינא לא אצערך א״ל יהא רעוא דלא תמות שנ׳ ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים:

קנז רנ: אמר רב חנא בר ליואי אמר ליה שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבדיתו אמר ליה אייתי הקב״ה לאברהם ואותביה מימיניה והוו שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוו גירי שנאמר מזמור לדוד נאום ה׳ לאדני שב לימיני עד אשית אויביך וגו׳ וכתיב מי העיר

ממזרח צדק יקראהו לרגלו [יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו] נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה יומא חד בעי ישראל לשדורי דורון לבי קיסר וכו׳:

קנח רנא: פיסקא: דור הפלגה אין להם חלק לעה״ב מה עבוד אמרי דבי ר׳ שילא אמרו נבנה מגדול ונעלה לרקיע ונכה [אותו] בקרדומו׳ כדי שיזובו מימיו מחכו עלה במערבא אם כן ליבנו אחד בטורא אלא אמר רבי ירמיה בר אלעזר נחלקו לשלשה כתות אחת אומרת נעלה ונשב שם ואחת אומרת נעלה ונעבוד ע״ג ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונשב שם הפיצם ה׳. וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופין ורוחין ושדים ולילין וזו שאומרת נעלה ונעבוד ע״ג כי שם בלל ה׳ שפת כל הארץ. תניא ר׳ נתן אמר כולם לשם ע״ג נתכוונו כתיב הכא נעשה לנו שם וכתיב התם ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה להלן ע״ג אף כאן ע״ג. א״ר יוחנן מגדל שליש נשרף. שליש נבלע. שליש קיים. אמר רב אויר מגדל משכח. אמר רב יוסף בבל ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף אמר רבי אסי בור שאפי:

קנט רנב: פיסקא: אנשי סדום אין להם חלק לעה״ב. תנו רבנן אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים לה׳ מאד רעים בעולם הזה וחטאים לעולם הבא א״ר יהודה רעים בגופם וחטאים בממונם רעים בגופם דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וחטאים בממונם דכתיב והיה בך חטא. לה׳ זו ברכת השם. מאד שמתכונים וחטאים במתניתא תנא רעים בממונם וחטאים בגופם רעים בממונם דכתיב ורעה עינך באחיך האביון. וחטאים בגופם דכתי׳ וחטאתי לאלהים. לה׳ זו ברכת השם. מאד זו שפיכות דמים שנא׳ וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד. תנו רבנן אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב״ה ומה כתיב בהם ארץ ממנה יצא להם ותחתיה נהפך כמו אש מקום ספיר וגו׳ נתיב לא ידעו עיט וגו׳ לא הדריכוהו בני שחץ וגו׳ אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם גו׳ למה לנו עוברי דרכים שאין באים עלינו אלא לחסרנו מממוננו בואו ונשכח רגל מארצנו שנא׳ פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל וגו׳:

קס חודש פברואר

קסא רנג: דרש רבא מאי דכתיב עד אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם כקיר נטוי גדר הדחויה מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלים את ממונו. דרש רבא מאי דכתיב חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא ידעו אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גנזיהם ולערב באים ומריחים אותו ככלב שנאמר ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון ערום הלכו וגו׳ חמור יתומים וגו׳ והוא לקברות וגו׳ דרשה רבי יוסי בצפורי אחתרן ההוא לילי׳ תלת מאה מחתרתי בציפורי אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהבת להו אורחא לגנבי אמר להו מי הוה ידענא דאתו כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפעו מרזבי דצפורי דמא. אמרי דאית ליה חד תורא נרעי חד יומא דלית ליה נרעי תרי יומי ההוא יתמא בר ארמלת׳ הבו ליה תורי למרעי אזל שקלינהו וקטלינהו אמר להו דאית ליה תורא נישקיל חד משכי דלית ליה תורא נישקיל תרי משכי אמרו ליה מאי האי אמר להו סוף דינא כתחלת דינא. מה תחלת דינא דאית ליה חד תורא נרעי חד יומא דלית ליה נרעי תרי יומי ה״נ דלית ליה תורא לשקול תרי משכי: דעבר במברא ניתיב חד זוזא דלא עבר ניתיב תרי. דהוה ליה דרא דלבני אתי כל חד וחד שקיל חדא אמר ליה אנא חדא דשקלי. דהוה שדי תומי או שמכי אתי כל חד וחד שקיל חדא אמר ליה אנא חדא דשקלי:

קסב רנד: ארבעה דייני הוו בסדום שקראי ושקרוראי וזייפי ומצלי דינא דמחי ליה לאתתא דחבריה ומפלת לה אמרו ליה יהבה ניהליה דניעברה ניהלך. דפסיק ליה לאודנא דחמרא דחבריה אמרו ליה הבי ניהליה. עד דקדחה. דפדע ליה לחבריה אמרו ליה הב ליה אגרא דשקל לך דמא. דעבר במברא יהיב ארבע זוזסי דעבר במיא יהיב תמני זוזי זמנא חדא אתא ההוא כובס איקלע להתם אמרו ליה הב ארבעה זוזי אמר להו אנא במיא עברי אמר ליה אם כן הב תמניא זוזי לא יהב פדעוהו אתא לקמיה דיינא אמר ליה הב אגרא דשקל לך דמא ותמני [זוזי] דעברת במיא. אליעזר עבד אברהם איתרמי להתם פדעוהו אתא לקמיה דיינא א״ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא פדעיה איהו לדיינא אמר מאי האי אמר ליה אגרא דנפק לי מינך הב ניהליה להאי וזו ידידי כדקיימי קיימי. הכי אתנו בינייהו כל מאן דמזמן גברא לבי הלולא לשלחו גלימיה הוה ההיא הלולא [איקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למיסעד] אזל אליעזר עבד אברהם ויתיב אסיפא דכולהו אמרו ליה מאן אזמינך להכא אמר להההוא דיתיב את אזמנתן להכא אמר דלמא שמעי בי דאנא אזמינתיה ומשלחי ליה מאניה דההוא גברא שקל גלימיה ורהט לברא וכן עבד לכלהו עד דנפקי כלהו ואכלה איהו לסעודתא. הויא להו אפורייתא דהוו מגני עלה אורחי כי הוה אריך גייצי ליה גוץ מתחי ליה. אליעזר עבד אברהם איקלע להתם אמרו ליה קום גני אפורייא אמר להון נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפורייא. כי הוה מתרמי להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיה עליה ורפתא לא הוה ממטו ליה כי הו המית אתי כל חד וחד ושקל דידיה הויא ההיא רביתא דהוה קא מפקא רפתא לעניא בחצבא איגלאי מלתא שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתי דבורי ואכלוה והיינו דכתיב ויאמר ה׳ זעקת סדום ועמורה כי רבה ואמר רב יהודה אמר רב על עסקי ריבה:

קסג רנה: משנה מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנא' וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא [דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא כו' שנא' במדבר הזה יתמו גו' ד"ר עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם הוא אומר אספו לי חסידי גו'] עדת קרח אין עתידין לעלות שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל:

קסד גמ' ת"ר עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ותכס עליהם הארץ בעלם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר' עקיבא רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הן כאבדה המתבקשת שנאמר תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי. ויקח קרח אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו. קרח שעשה (שנעשה) קרחה בישראל. בן יצהר בן שהרתיח עליו את כל העולם כצהרים. בן קהת בן שקהו שיני מולידיו. בן לוי בן שנעשה לויה בגיהנם וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם אמר רב שמואל בר יצחק יעקב בקש רחמים על עצמו שנא' בסורם אל תבא נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח. דתן ואבירם דתן שעבר על דת [אל] אבירם שאיבר לבבו מעשות תשובה ואון שישב באנינות פלת שנעשו לו פלאות בן ראובן בן שראה והבין אמר רב און אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי תאעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדייהו אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדושתא נינהו דכתיב כי כל העדה כלם קדושים אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי אותיבה על בבא וסתרתא למזיה כל דאתא חזייה הדר אדהכי והכי אבלעו להו:

קסה רנו: אתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הוה מלכא לאחוה שויא כהנא רבא לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אמר תהוי לכהן אי אתו מעשר דשקליתו אתון אמר הבו חד מעשרה לכהן ועוד דגייז ליה למזייכו ומיטלל לכו כי כופתא עינא יהב במזייכו אמר ליה הא איהו נמי קא עביד אמרה ליה כיון דכולהו רבותא דידיה אמר איהו נמי תמות נפשי עם פלשתים ועוד דקאמר לכו עבדיתו תכלתא אי ס"ד תכלתא מצוה אפיק גלימיה דתכלתא כסינהו לכלהו מתיבתך היינו דכתיב חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת. ואולת בידיה תהרסנה זו אשתו של קרח:

קסו רנז: ויקומו לפני משה ואנשי מבני ישראל חמשים ומאתים מיוחדים שבעדה. קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים. אנשי שם שהיה לשם שם בכל העולם וישמע משה ויפול על פניו מה שמועה שמע אמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שחשדוהו באשת איש שנאמר ויקנאו למשה במחנה אמר רב שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה שנאמר ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה ויקם משה וילך אל דתן ואבירם אמר ר"ל מכאן שאין מחזיקים במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי ליצטרע כתיב הכא ביד משה לו וכתיב התם ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך אמר רבי יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת וכתיב התם עם חמת זוחלי עפר א"ר חסדא כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנא' בהצותם על ה'. ואמר רבי חמא בר חנינא כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה שנא' המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' אמר רבי חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאלו מתרעם על השכינה שנאמר לא עלינו תלונותיכם כי על ה'. אמר רבי אבהו כל המהרהר אחר רבו כאלו מהרהר אחר שכינה שנא' וידבר העם באלהים ובמשה עושר שמור לבעליו לרעתו אמר ריש לקיש זה עושרו של קרח ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו ואמר רבי לוי משוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידא וקליפי דגילדא:

קסז רנח: אמר רבי חנא בר חנינא שלשה מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחד נגלתה לקרח ואחד נגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחד גנוזה לצדיקים לעתיד לבא. ואמר רבי יוחנן קרח לא מן הבלועין ולא מן השרופים. לא מן הבלועים דכתיב ואת כל האדם אשר לקרח ולא קרח. ולא מן השרופים דכתיב באכל האש את חמים ומאתים איש ולא קרח. במתניתא תנא קרח מן הבלועים ומן השרופים מן הבלועים דכתיב ותבלע אותם ואת קרח. מן השרופים דכתיב ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתים איש וקרח בהדייהו:

קסח רנט: אמר רבא מאי דכתיב שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו מלמד שעלה שמש וירח לזבול אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא עד שזרק בהם חצים אמר להם בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם והאידנא לא נפקי עד דמחו להו. דרש רבא מ"ד ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה' למאי אילימא למיברי ממש והא אין כל חדש תחת השמש אלא לקרובי פתחא. ובני קרח לא מתו תנא משום רבי אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה אמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה קאזילנא באורחא אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך בלועי דקרח וכו':

קסט רס: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. תנו רבנן דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו יתמו בעולם הזה ושם ימותו לעולם הבא ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר באין הם לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי [באפי] נשבעתי וחוזרני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים. אספו לי חסידי אלו צדיקים שבכל דור ודור. כורתי בריתי אלו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש. עלי זבח אלו רבי עקיבא וחביריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה רבי שמעון בן מנסיא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר ופדויי ה׳ ישובון ובאו ציון ברנה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה שנאמר הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה [מה אחרים באים בזכותן הם עצמן לא כל שכן]:

קע רסא: משנה עשרת השבטים אינם עתידין לחזור שנא׳ וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינם חוזרים דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר כיום הזה מה היום מאפיל ומאיר אף הם שאפילה להם [כך] עתידה להאיר עליהם: גמ׳ תנו רבנן עשרת השבטים (אינם עתידים לחזור) [אין להם חלק לעולם הבא] שנאמר ויתשם ה׳ מעל אדמתם בעולם הזה וישליכם אל ארץ אחרת לעולם הבא דברי רבי עקיבא רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון אם מעשיהם כהיום הזה אינם חוזרים ואם לאו חוזרים רבי אומר באים הם לעולם הבא שנאמר ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו׳ אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקיה רבי עקיבא לחסידותיה שנאמר הלוך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמירת שובה משובה ישראל נאם ה׳ לוא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה׳ לא אטור לעולם מאי חסידותיה דתניא קטני בני רשעי ישראל אינן באין לעולם הבא שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה׳ צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעולם הזה וענף לעולם הבא דברי רבן גמליאל רבי עקיבא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר שומר פתאים ה׳ שכן קורין בכרכי הים לינוקא פתיא ואומר גודו אילנא וחבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו ואלא מה אני מקיים לא יעזוב להם שורש וענף שלא יניח להם לא מצוה ולא שיורי מצוה. דבר אחר שורש זה נשמה וענף זה הגוף:

קעא רסב: איתמר קטן מאימתי בא לעולם הבא רבי חייא ורבי שמעון בר רבי חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שסיפר מאן דאמר משעה שנולד שנאמר יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה ומאן דאמר משעה שסיפר דכתיב זרע יעבדנו יסופר לה׳ לדור. איתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו. רב נחמן בר יצחק אמר משעה שנימול דכתיב עני אני וגוע מנוער נשאתי אימיך אפונה. תנא משום רבי מאיר משעה שיאמר אמן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן מאי אמן אמר רבי חננא אל מל נאמן:

קעב רסג: לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק אר״ל למי שמשייר אפילו חק אחד אמר [ליה] רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אפילו לא (עשה) [למד] אלא חק אחד. והיה בכל הארץ נאם ה׳ פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישי יותר בה אמר ר״ל שלישי של שם אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אפילו שלישי של נח כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה אמר ריש לקיש דברים ככתבן אמר ליה רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת עלייהו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה. יתיב רב כהנא קמיה דרב ויתיב וקאמר דברים ככתבן אמר ליה רב לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה. חזייה דהוה קא חייף רישיה וסליק ויתיב קמיה דרב א״ל לא תמצא בארץ החיים א״ל מילט קא לייטת לי א״ל קרא קאמינא לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה תנא ר׳ סימאי אומר נאמר ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר והבאתי אתכם מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ מה ביאתן לארץ שנים משים רבוא אף יציאתן ממצרים שנים משים רבוא. אמר רבא וכן לימות המשיח שנאמר וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים:

קעג רסד: תניא רבי אליעזר ברבי יוסי אומר פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים ומצאתי זקן אחד ואמר לי בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך מהם טבעו בים מהם הרגו בחרב מהם מעכו בבנין ועל דבר זה נענש משה רבינו שנא׳ ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה אמר ליה הקב״ה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרבה פעמים נגליתי לאברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הרהרו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואמרתי לאברהם קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה בקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בד׳ מאות שקל כסף ולא הרהר על מדותי. אמרתי ליצחק גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו עד שעשה מריבה שנאמר ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ולא הרהר אחר מדותי. אמרתי ליעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה בקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא

הרהר אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה ועכשיו אתה אומר לי והצל לא הצלת את עמך עתה תראה אשר אעשה לפרעה במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמ׳ ל״א מלכים:

קעד רסה: וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה משה ר׳ חנינא בן גמליאל אמר ארך אפים ראה ורבנן אמרו אמת ראה תניא כמאן דאמר ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו. להקב״ה שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבש״ע ארך אפים לצדיקים אמר ליה אף לרשעים אמר לפניו רשעים יאבדו אמר ליה השתא חזית דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר ליה לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים אמר לפניו רבש״ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתיב ועתה יגדל נא כח ה׳ כאשר דברת לאמר רבי חגי הוה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להההוא ינוקא דאמר עדותיך נאמנו מאוד לביתך נאוה קדש ה׳ לאורך ימים וסמיך ליה תפלה למשה וגומר אמר שמע מינה ארך אפים ראה:

קעה רסו: אמר ר׳ אלעזר אמר רבי חנינא עתיד הקב״ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק וכו׳

קעו משנה אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא שנאמר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את יושבי עירם וגו׳. כליל לה׳ אלהיך אמר רבי שמעון אמר הקב״ה אם אתה עושה דין בעיר הנדחת מעלה אני עליך כאלו אתה מעלה כליל לפני ולא ידבק בידך מאומה מן החרם שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם:

קעז רסז: החרם אותה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה ואת כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה. שללה ולא שלל שמים ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה. אמר ר׳ שמעון מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד:

קעח רסח: וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה׳ אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו גו׳ ממשמע שנאמר העיר הזאת איני יודע שהיא יריחו אלא מה תלמוד לומר יריחו לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו כאבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה. תניא באבירם בכורו רשע לא היה לו ללמוד בשגוב צעירו רשע היה לו ללמוד בשגוב צעירו רשע היה לו ללמוד אבירם ושגוב מאי עביד הכי קאמר באבירם בכורו [לא] היה לו ללמוד לאותו רשע בשגוב צעירו ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו מה תלמוד לומר שגוב צעירו מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם עד שגוב. אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו למשאל [בשלמא] בי טמיא יתיב וקאמר דלמא כי לט יהושע הכי ליט לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו א״ל אליהו אין א״ל אחאב השתא לווטא דמשה לא קא מקיימה דכתיב וסרתם ועבדתם וגו׳ וכתיב וחרה אף ה׳ בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו׳ וההוא גברא אוקים ליה ע״ג על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מטרא למיזל מיסגד ליה לווטתא דיהושע תלמידיה מיקיימה מיד ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד חי ה׳ אלהי ישראל אם יהיה טל ומטר וגו׳ בעא רחמי ויהבו ליה אקלידא דמטר וקם ואזל ויהי דבר ה׳ אליו לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית וגו׳ והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר מהיכא א״ר יהודה אמר רב מבי טבחי דאחאב. ויהי מקץ ימים ויבש הנחל כי לא היה גשם בארץ כיון דחזא דאיכא צערא בעלמא כתיב ויהי דבר ה׳ אלי לאמר קום לך צרפתה [וכתיב] ויהי אחר הדברים האלה חלה בן אשה בעלת הבית בעא רחמי למיתן ליה אקלידא דתחיית המתים אמרו ליה שלש מפתחות לא נמסרו לשליח של חיה ושל גשמים ושל תחית המתים יאמרו שתים ביד תלמיד ואחד ביד הרב אייתי האי ושקיל האי וכתיב מיד לך הראה אל אחאב ואתנה מטר:

קעט רסט: דרש ההוא גלילאה קמיה דרב חסדא משל דאליהו למה הדבר דומה לגברא דטרקיה לגליה ואבדה למפתחיה דרש רבי יוסי בצפורי אבא אליהו קפדן הוה איכסי מיניה תלתא יומי ולא אתא כי אתא אמר ליה אמאי לא אתא מר א״ל קפדנא קרית לי א״ל הא דקמן קפיד מר:

קפ פיסקא: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי. תנו רבנן רשע בא לעולם חרון אף בא לעולם שנאמר בבא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טוב בא לעולם שנאמר ובאבוד רשעים רנה צדיק נפטר מן העולם רעה בא לעולם שנאמר הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספו באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק צדיק בא לעולם טוב בא לעולם שנאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו: